

Scenarier for utvikling og konsekvenser av økende bruk av natur i reiseliv

Utredning for Miljødirektoratet

19.04.2026

Dokumentinformasjon

Oppdragsgiver: Miljødirektoratet

Tittel på rapport: Scenarier for utvikling og konsekvenser av økende bruk av natur i reiseliv,
M-3170 | 2026

Oppdragsnavn: Scenarier for økende bruk av natur i reiseliv

Oppdragsnummer: 651382-01

Utarbeidet av: Torill Olsson (Mimir), Ingunn Gotland Roll og Espen Bakken Waagø-Wiborg (Oslo Economics), Per Gerhard Ihlen, Nora Skarre Abrahamsen og Sigrid Hellerdal Garthe (Asplan Viak).

Oppdragsleder: Sigrid Hellerdal Garthe, Asplan Viak

Tilgjengelighet: Åpen

Foto fremside: Thomas Rasmus Skaug / Visit Norway

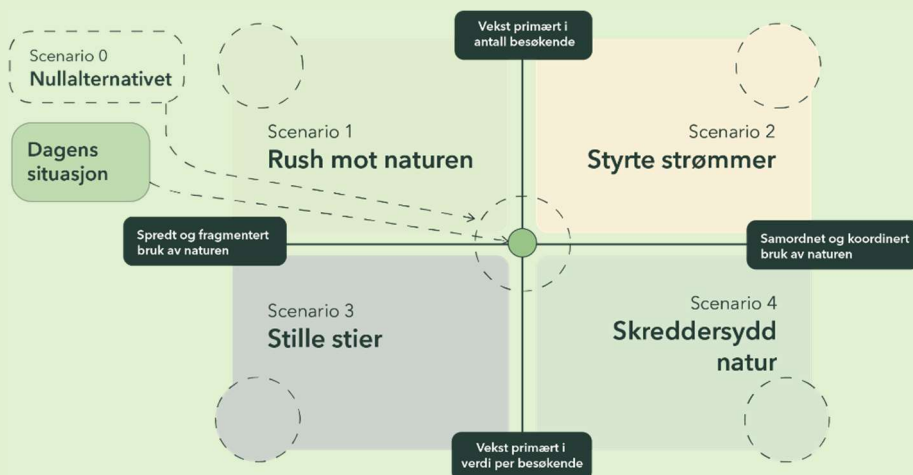
Kort sammendrag

Oppdraget fra Miljødirektoratet har til hensikt å sammenstille og systematisere kunnskap om reiselivets økende bruk av natur, og beskrive scenarier for utvikling og konsekvenser av denne økte bruken.

Økt hyttebygging, større vekt på helse og fysisk aktivitet, og økende turisme i og til Norge har bidratt til økt bruk av natur i reiselivet de senere årene. Målet med denne rapporten er å belyse hvordan reiselivet kan utvikle seg framover, med særlig vekt på økende bruk av natur i reiselivet, og hvilke konsekvenser dette kan få for naturen. Det er utarbeidet et kunnskapsgrunnlag som beskriver reiselivet i Norge i 2026, forskning om reiselivets påvirkning på natur, samt sentrale drivere.

Vi har definert tre brukergrupper i reiselivet i Norge; turister, hyttebrukere og friluftslivsutøvere. Bruken av naturen har mange fellestrekk, men de påvirkes av ulike drivere og kan ha ulike utviklingstrekk. Driverne danner grunnlaget for utviklingen av et scenariorammeverk som beskriver mulige fremtidsbilder fram mot 2040.

Scenariene tar utgangspunkt i to dimensjoner: type vekst i reiselivet (volumbasert eller verdibasert) og hvordan naturen brukes (fragmentert eller koordinert). Alle scenariene innebærer en type vekst, noe som er et viktig funn fra driverne. Kombinasjonen gir fire mulige fremtidsbilder. I tillegg beskrives et nullalternativ som viser utviklingen dersom dagens trender fortsetter uten nye styringsgrep.

For å drøfte scenarienes konsekvenser for natur, er det utarbeidet fire caser som viser typiske steder for norsk reiseliv; Fjellheim hyttegrend, Skoddefjell høyfjellsområde, Fjordvik (Vestlandsfjord) og Nordhavna (Kysten av Nord-Norge). Gjennom casene er det vurdert hvilke naturverdier som typisk finnes i slike områder, og hvordan ulike former for bruk og utvikling i reiselivsaktiviteter kan påvirke naturverdiene. Det er fokusert på truede naturtyper.

Samlet sett har alle scenariene framtidige utviklingsbaner som kan gi negative konsekvenser for natur, men i ulik form og styrke.

Et sentralt funn i rapporten er at arealbeslag og nedbygging av natur som følge av tilrettelegging for reiseliv – uavhengig av brukergruppe og caseområde – utgjør den mest betydelige negative påvirkningen på naturmiljøet. Denne typen inngrep vurderes å ha større og mer varige konsekvenser enn slitasje fra ferdsel, fordi den medfører direkte tap og fragmentering av naturtyper, ofte med irreversible effekter.

Konsekvensvurderingene viser at framtidig reiselivsutvikling og tilrettelegging for naturbaserte opplevelser kan medføre betydelige negative konsekvenser for naturmiljøet, særlig for truede naturtyper i fjell- og kystområder samt for sårbart dyre- og fugleliv. Utbygging og økt bruk av natur gir arealbeslag, fysiske inngrep, økt ferdsel, slitasje, støy og habitatfragmentering, noe som over tid kan redusere naturens økologiske funksjon og kvalitet.

Reiselivets belastning må ses i sammenheng med annen pågående og planlagt arealbruk, inkludert klimaendringer, infrastrukturbygging, bolig- og næringsutvikling og kraftutbygging. Samlet bidrar dette til reduksjon av sammenhengende naturareal og økt press på sårbare økosystemer. Samvirkende effekter av ferdsel, arealendringer og klimaendringer skaper kumulative belastninger som er krevende å avgrense, men som samlet kan gi vesentlig større negativ effekt enn enkeltpåvirkninger isolert, og over tid føre til irreversible endringer i naturmiljøet.

Reiseliv er en prioritert næring i Norge, og inngår i statlige og lokale strategier for verdiskaping, sysselsetting og distriktsutvikling. Samtidig er det et grunnleggende premiss at reiselivsutvikling, på lik linje med annen nærings- og samfunnsutvikling, medfører arealinngrep og miljøpåvirkning. Infrastrukturtiltak som gjennomføres av andre samfunnshensyn, kan bedre tilgjengelighet og effektivitet og samtidig komme reiselivet til gode, men kan også øke presset på nærliggende naturområder dersom de ikke følges av areal- og ferdselsstyring.

Reiselivets framtidige påvirkning på natur avhenger i stor grad av hvordan og hvor reiselivsutviklingen skjer. Det finnes en rekke tiltak for å redusere negativ påvirkning på naturen, f.eks gjennom konsentrasjon av utbygging, begrensning av inngrep i sårbare områder og målrettet ferdsels- og sesongstyring. Det avgjørende skillet ligger dermed ikke i om reiseliv gir naturkonsekvenser, men i hvordan utviklingen styres og tilpasses naturgrunnlaget.

I oppdragsutarbeidelsen har vi fått nyttige innspill av en bredt sammensatt ressursgruppe. De har deltatt på workshops, diskusjoner og gjennom innspill, spesielt til drivere, scenarier og caser. Se Del 4 for presentasjon av ressursgruppen og prosessbeskrivelse.

Forord

Asplan Viak har fått i oppdrag å utarbeide scenarier for utvikling og konsekvenser av økende bruk av natur i reiseliv. Oppdraget utføres i samarbeid med Mimir AS og Oslo Economics AS.

Bakgrunnen for oppdraget er at Miljødirektoratet ønsker kunnskap om reiselivets økende bruk av natur, og scenarier for utvikling og konsekvenser av denne økte bruken. Kunnskapen vil brukes til å vurdere eksisterende og framtidige virkemidler, roller og ansvarsfordeling, i tråd med tildelingsbrevet fra Klima- og miljødepartementet 2025. Sistnevnte er ikke en del av oppdraget, men beskriver hensikten med utredningen.

Utredningen er gjennomført av et tverrfaglig team bestående av rådgiver Torill Olsson (Mimir), samfunnsøkonomene Ingunn Gotland Roll og Espen Bakken Waagø-Wiborg (Oslo Economics), dr. scient Per Gerhard Ihlen (Asplan Viak), tjenstedesigner Nora Skarre Abrahamsen (Asplan Viak/Avinet) og oppdragsleder/samfunnsplanlegger Sigrid Hellerdal Garthe (Asplan Viak).

Senior arealplanlegger Sissel Mjøsnes (Asplan Viak) har hatt ansvar for kvalitetssikringen.

Vi ønsker å rette en stor takk til ressursgruppen for gode innspill og nyttige perspektiver.

Arendal, 19.04.2026

Sigrid Hellerdal Garthe

Oppdragsleder

Sissel Mjøsnes

Kvalitetssikrer

Innholdsfortegnelse

Del 1 Innledning	7
1 Innledning	8
1.1 Mandat	8
1.2 Reiselivsaktiviteter har påvirkning på natur	9
1.3 Leseveiledning	10
1.4 Avgrensninger	10
2 Metode og tilnærming	12
2.1 Scenariemetodikk – Hvordan og hvorfor?	12
2.2 Involvering og prosess	13
2.3 Metodisk tilnærming til reiselivets bruk av natur	14
2.4 Metodikk for vurdering av konsekvenser for natur	17
Del 2 Kunnskaps-grunnlag	21
3 Reiselivet i Norge i 2026	22
3.1 Norsk natur har stor betydning i reiselivet	22
3.2 Nåsituasjonen	23
3.3 Vedtatte tiltak som er relevante	24
3.4 Naturen er under hardt press	25
4 Brukergrupper i reiselivet	27
4.1 Turister	27
4.2 Hyttebrukere	30
4.3 Friluftsliv	32
5 Reiselivets påvirkning på natur	38
5.1 Norsk natur - påvirket av mennesker gjennom tusenvis av år	38
5.2 Turister og påvirkning på natur	40
5.3 Hyttebrukere og påvirkning på natur	42
5.4 Friluftslivsutøvere og påvirkning på natur	45
5.5 Forskning på spesifikke arter	51
6 Sentrale drivere for utvikling av norsk reiseliv	56
6.1 Drivere	57

Del 3 Fire scenarier for bruk av natur i reiselivet	65
7 Fire scenarier for bruk av natur i reiselivet	66
7.1 Den vertikale aksene: Type etterspørselsvekst	68
7.2 Den horisontale aksene: Bruksstruktur i naturen	69
7.3 Introduksjon til scenariene	70
7.4 Nullalternativet, status 2040 ved videreføring av dagens situasjon	72
7.5 Scenario 1: Rush mot naturen	76
7.6 Scenario 2: Styrte strømmer	82
7.7 Scenario 3: Stille stier	87
7.8 Hva skjer i hyttemarkedet?	91
7.9 Scenario 4: Skreddersydd natur	93
8 Case – Hvordan ser naturpåvirkningen ut?	99
8.1 Fjellheim hyttegrend	99
8.2 Skoddefjell Høyfjellsområde (nær verneområde)	107
8.3 Fjordvik (Vestlandsfjord)	114
8.4 Nordhavna (kysten av Nord-Norge)	121
8.5 Oppsummering – case, scenarier og konsekvens for natur	129
8.6 Caseområdene – oppsummering	130
9 Funn og implikasjoner	132
9.1 Overordnede konsekvenser og føringer for utvikling av reiselivet	134
Del 4 Prosessbeskrivelse og vedlegg	137
10 Prosessbeskrivelse	138
10.1 Involvering - Ressursgruppe	138
10.2 Workshop 1	139
10.3 Diskusjon og vurdering av drivere	140
10.4 Workshop 2	150
11 Vedlegg	153
11.1 Oversikt over relevante trua naturtyper i Fjellheim hyttegrend	153
11.2 Relevante truede naturtyper Skoddefjell høyfjellsområde	154
11.3 Relevante truede naturtyper som påvirkes i Fjordvik	156
11.4 Relevante truede naturtyper som påvirkes i Nordhavna	158
12 Referanser	161

Del 1 Innledning

- Innledning
- Metode og tilnærming

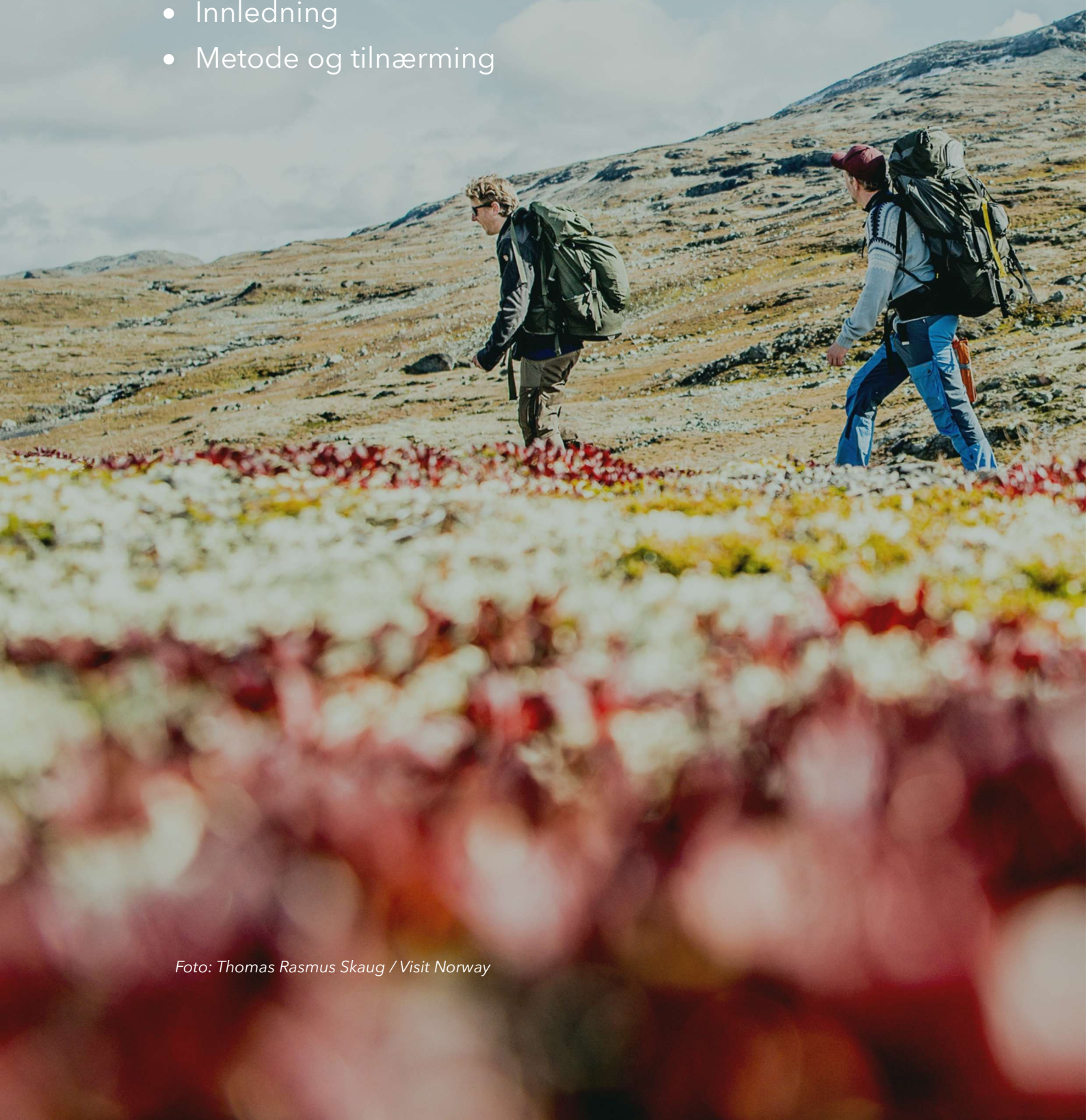

Foto: Thomas Rasmus Skaug / Visit Norway

1 Innledning

1.1 Mandat

Miljødirektoratet fikk i tildelingsbrevet fra Klima- og miljødepartementet for 2025 et oppdrag om å sammenstille og systematisere kunnskap om reiselivets økende bruk av natur, og beskrive scenarier for utvikling og konsekvenser av denne økte bruken (oppdrag 45, 2025). Miljødirektoratet skal også vurdere eksisterende og framtidige virkemidler, roller og ansvarsfordeling knyttet til den økende bruken av natur, men vil gjøre det som en påfølgende oppgave etter at rapporten er levert. Miljødirektoratet legger til grunn følgende hovedformål med dette oppdraget (hentet fra konkurransegrunnlag):

«Miljødirektoratet ønsker en sammenstilling og systematisering av kunnskap som kan brukes til framskriving og utarbeidelse av scenarier som kan oppstå ved økende bruk av natur til reiselivsformål. Hovedmålet med oppdraget tar utgangspunkt i første del av oppdrag 45, med å beskrive scenarier for utvikling og konsekvenser av økende bruk av natur i reiseliv, gjennom å sammenstille og systematisere relevant kunnskap. Denne kunnskapen skal danne grunnlaget for å utrede scenarier av mulige konsekvenser ved at naturen i Norge i større grad brukes av reiselivet i ulike former. I tillegg skal fremskaffet kunnskap bidra til framskrivning av nullalternativet, der virkningen av allerede vedtatte tiltak og virkemidler tas inn. Framskriving og scenarier skal bidra til å tydeliggjøre hvilke langsiktige konsekvenser ulike veivalg i reiselivet kan ha for norsk natur.

Kunnskapssammenstillingene, framskrivingen og scenariene skal danne grunnlag for en videre vurdering av eksisterende og fremtidige virkemidler i tråd med oppdrag 45».

Miljødirektoratet har definert følgende deloppgaver innen hovedformålet:

1. Sammenstille og systematisere kunnskap
2. Utvikle scenarier
3. Uttesting av scenariene ved hjelp av en ressursgruppe

1.2 Reiselivsaktiviteter har påvirkning på natur

Nedbygging og oppdeling av naturområder er, sammen med klimaendringene, de største truslene mot naturmangfoldet, både når det gjelder arter og naturtyper (Artsdatabanken, 2021) (Artsdatabanken, 2025) (Kommunal- og distriktsdepartementet, 2022). Spesielt framheves det å ivareta store, sammenhengende naturområder, i tillegg til å sikre grønne korridorer mellom store naturområder som viktig for å minske sårbarheten til arter og sikre mulighet for forflytning.

En utfordring for naturverdiene er at det er en klar sammenheng mellom besøks- og bruksattraktivitet og natur- og landskapskvalitet. Det gjelder både til fjells og langs sjøen. I fjellet skjer mye av hyttebyggingen i skogbeltet i overgangen til alpin sone, og disse områdene har stor betydning for naturmangfold, visuell/værmessig skjerming, i tillegg til at områdene har betydning for friluftsliv. I Rettleiar for fritidsbustader (2022) frarådes det å tillate nye fritidsboliger i områdene over skoggrensa - det anbefales i tillegg å planlegge områder for friluftsliv og løyper samtidig som det planlegger for fritidsboliger.

Økende ferdsel og konsentrasjon av besøkende i populære naturområder medfører betydelig slitasje på vegetasjon, økt erosjon og forstyrrelser av dyrelivet. Dette gir en samlet belastning på sårbare naturtyper, og forskning viser at også ferdsel som omtales som «sporløs» kan ha målbare økologiske effekter (Micallef (2025), NINA (2024), Salesa & Cerdà, (2020)).

Utbygging av nye hytte- og fritidsboligområder bidrar til permanent tap av naturarealer og fragmentering av økosystemer. Slik utbygging øker også trafikk og ferdsel i områder som tidligere hadde begrenset bruk, noe som forsterker presset på naturområder med høy sårbarhet.

En utvikling der flere og mer spesialiserte friluftsutøvere tar i bruk randsoner av verneområder, samt er aktive i perioder av året som tidligere hadde lav aktivitet, innebærer økt belastning både sesongmessig og geografisk. Dette kan utfordre eksisterende forvaltningsregimer.

I tillegg bidrar økt tilgjengelighet gjennom bedre infrastruktur og digital synlighet via sosiale medier og ulike teknologiske plattformer til mer uforutsigbare besøksmønstre. Dette skaper forvaltningsutfordringer ettersom mange av dagens styrings- og beredskapsstrukturer ikke er dimensjonert for raskt skiftende og sterkt varierende besøkstrykk.

Samtidige effekter av ferdsel, arealendringer og klimaendringer skaper kumulative belastninger som kan være krevende å avgrense og definere. Slike samvirkende påvirkninger kan gi betydelig større samlet effekt enn enkeltfaktorer isolert sett.

1.3 Leseveiledning

Rapporten består av fire deler:

Del 1 - Introduksjon/innledning, metode og tilnærming.

Del 2 - Her presenteres kunnskapsgrunnlag om fire tema:

- Reiselivet i Norge i 2026
- Brukergrupper i reiselivet
- Reiselivets påvirkning på natur
- Sentrale drivere for utvikling av norsk reiseliv

Del 3 - Presentasjon av scenarier for bruk av natur i reiselivet. Her beskrives aksene og scenarietkrysset, og de fire scenariene. Vi har utviklet fire konstruerte caseområder hvor vi beskriver hvordan scenariene virker inn på naturen i case-områdene, med fokus på truede naturtyper. I slutten av del 3 beskrives funn og implikasjoner.

Del 4 - Denne delen består av en prosessbeskrivelse, hvor vi redegjør for etablering av ressursgruppe for utarbeidelse og kvalitetssikring av scenarier, gjennomføring av to workshops, samt dialog og kvalitetssikring i ferdigstilling av rapporten.

Rapporten har ett vedlegg: Oversikt over relevante, trua naturtyper i case-områdene.

1.4 Avgrensninger

Norsk reiseliv er sammensatt og omfatter mange ulike aktører og brukergrupper, med ulike roller og interesser. I den teoretiske scenarieoppbyggingen vil disse derfor plassere seg ulikt og bidra på ulike måter til utviklingen i reiselivet og belastningen på naturen. I beskrivelsene av nullalternativet og de fire scenariene har vi forsøkt å synliggjøre noen av disse nyansene. Samtidig innebærer oppdragets omfang at framstillingen må forenkles, og at enkelte aktører, drivere og brukergrupper rendyrkes for å tydeliggjøre de overordnede utviklingsretningene.

Scenariene er utviklet som teoretiske utviklingsretninger, basert på to sentrale usikkerheter: for det første om veksten i reiselivet primært skjer gjennom økt volum av besøkende eller gjennom økt verdi og betalingsvilje per gjest, og for det andre om naturbruken utvikler seg på en mer spredt og fragmentert måte eller blir mer samordnet og kanalisert.

Vi har brukt begrepene «konsekvens» og «konsekvens for natur», da dette er benyttet av Miljødirektoratet i bestillingen av oppdraget. Vi vil påpeke at vi tolker konsekvensbegrepet til å beskrive en virkning, eller en følge av noe annet som skjer først (jfr. store norske leksikon), og ikke den omfattende og systematiske bruken av begrepet som inngår i konsekvensutredninger og f.eks. håndbok M-1941, hvor det kreves grundige og systematiske vurderinger av verdi, påvirkning og konsekvens.

Vår inngang til å vurdere «konsekvens for natur» består av vurdering av hva slags natur som finnes i fire oppdiktete case-steder. Her er det sett overordnet på forventet utvikling i reiselivet, samt

påvirkning i de ulike scenariene. Beskrivelsene er overordnede, både når det gjelder reiseliv og naturverdier/arter og landskap. Vi har avgrenset oss til å ta utgangspunkt i truede naturtyper på grunn av oppdragets ressursbegrensninger. Vi beskriver også konsekvens/påvirkning på fauna, men i mindre grad, og først og fremst i kunnskapsgrunnlaget (del 2).

Vurderingene knyttet til ferdsel og aktiviteter i naturen er ikke detaljerte med tanke på aktivitetstype (gang, sykkel, hest, ski osv.) Vurderingene er ment å være overordnede perspektiver gir et grunnlag for å vurdere hva økt reiseliv i Norge kan bety, og hva slags aktiviteter og bruk av naturen vi får da.

Vi har avgrenset oss geografisk til fastlands-Norge. Arktisk natur (f.eks. Svalbard) har det av ressurshensyn ikke vært mulig å inkludere i oppdraget.

Rapporten ser på de direkte virkningene av utbygging, tilrettelegging og bruk. Indirekte effekter som utbygging av hovedveier, større kaianlegg, Co2-utslipp fra biler og båter o.l. inngår ikke i vurderingen.

Når det gjelder tilrettelegging for reiseliv i bred forstand, har vi avgrenset oss fra detaljerte vurderinger av ulike typer naturinngrep (f.eks om det er store, små hytter, konkret arealavtrykk, resorts, hotell, antall veier, størrelse på utsiktspunkt, parkeringsplasser osv.)

Rapporten omhandler påvirkning av natur som følge av reiseliv. I virkeligheten utsettes naturen i tillegg for en vesentlig påvirkning gjennom annen samfunnsutvikling, f.eks. utbygging av boliger, næringsareal, infrastruktur osv. I tillegg vil naturen påvirkes og endres gjennom en rekke faktorer som det er vanskelig å gjøre noe med, f.eks. abiotiske faktorer som temperatur, lys, is- og snøforhold, fuktighet, topografi (fysiske faktorer), i tillegg til kjemiske, geologiske og klimatiske faktorer (Øian, 2015). Her er det også vesentlig å trekke inn de forventede endringene som følge av et varmere og mer ekstremt klima, jf. rødlisten for naturtyper (Artsdatabanken, 2025).

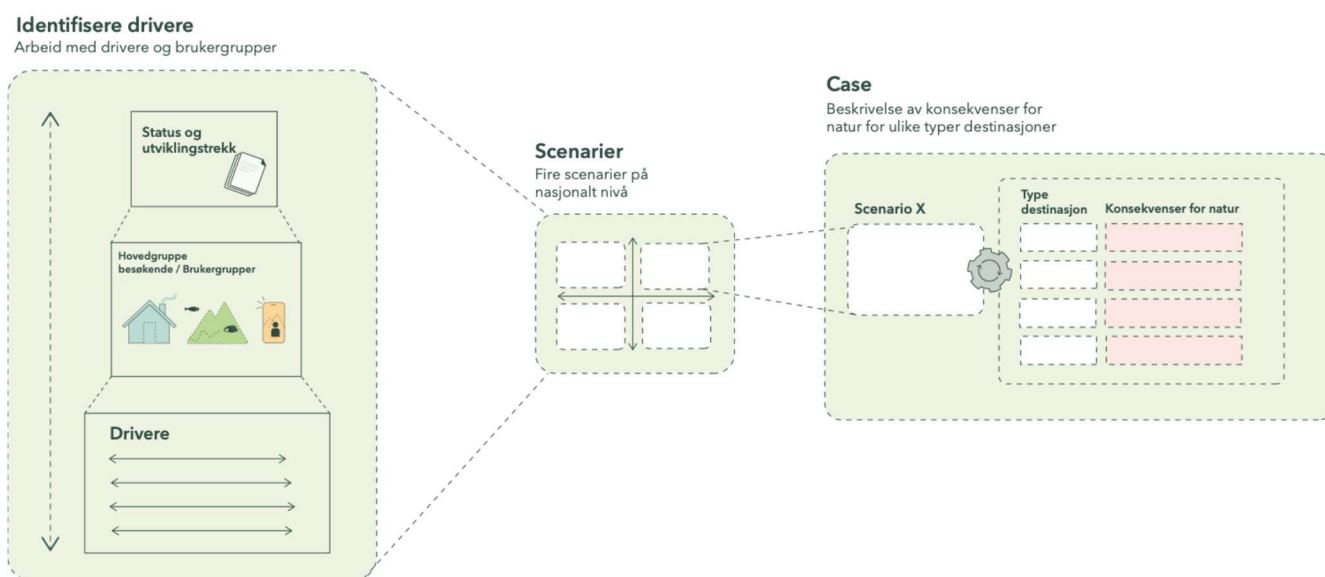

2 Metode og tilnærming

2.1 Scenariemetodikk – Hvordan og hvorfor?

Scenariemetodikk er et analytisk verktøy som brukes for å undersøke mulige framtidige utviklingsretninger, hvor en tar inn både usikkerhet, komplekse drivkrefter og langtidsperspektiv. I planlegging og forvaltning av norsk reiseliv er scenarier særlig relevante fordi reiselivet både påvirkes av og selv påvirker store samfunnstrender – fra klimaendringer og demografi til teknologi, kommersialisering, mobilitet og endrede preferanser for bruk av naturen.

Scenarier er ikke prognoser, men strukturerte og plausible fortellinger om hvordan framtiden kan utvikle seg. Formålet er ikke å forutsi én riktig framtid, men å belyse et spekter av alternative utviklingsretninger og dermed styrke beslutningsgrunnlaget i planlegging og forvaltning. Metoden gjør det mulig å identifisere kritiske usikkerheter, teste robustheten i strategier og synliggjøre mulige konsekvenser av valgene som tas i dag.

Figur 1 Figuren viser prosessen med utviklingen av scenariene. Det innledende arbeidet har fokusert på å innhente kunnskap om bruk av natur i reiselivet, samt utforske og validere sentrale drivere ved hjelp av en ressursgruppe. Deretter har fire scenarier blitt utviklet. Til slutt har disse scenariene dannet grunnlaget for å undersøke konsekvenser for natur gjennom å benytte fire caser som eksempler for vurdering.

I reiselivssammenheng gir scenariemetodikk en ramme for å vurdere hvordan ulike trender og drivere, som økt internasjonal mobilitet, naturbasert turisme, digitalisering, kommersialisering, krav til bærekraft og lokal verdiskaping, kan forme etterspørsel, arealbruk og press på natur og friluftsområder. For *friluftsliv* legger scenarier til rette for å utforske hvordan endringer i befolkning,

livsstil og klima kan påvirke innbyggernes bruksmønstre og behov for tilrettelegging. Innen *hytteutbygging og hyttebruk* gjør scenarier det mulig å analysere hvordan nye bo- og fritidsmønstre, bedre infrastruktur og økende kommersialisering av fjell- og kystområder kan endre både arealpress og naturtilstand.

Ved å kombinere kunnskap om eksisterende trender med vurderinger av framtidige drivkrefter, skaper scenariometodikken et strukturert rom for tverrfaglig drøfting og utforskning. Dette gir et bedre grunnlag for å forstå hvordan norsk natur og naturverdier kan påvirkes i ulike utviklingsbaner, det kan tydeliggjøre hvilke langsiktige konsekvenser ulike veivalg i reiselivet kan ha for norsk natur, og hvilke grep som kan bidra til en mer bærekraftig forvaltning av reiselivet i fremtiden.

2.2 Involvering og prosess

For å sikre relevans, kvalitet og faglig forankring i arbeidet har prosessen involvert en bredt sammensatt ressursgruppe, bestående av fagpersoner fra reiseliv, forvaltning og interesseorganisasjoner. Gruppen er satt sammen for å ivareta ulike perspektiver knyttet til blant annet turisme, friluftsliv, naturforvaltning og offentlig forvaltning og samfunnsutvikling. Ressursgruppen har bidratt ved flere anledninger underveis i arbeidet. Gjennom denne involveringen har sentrale antakelser blitt utfordret, usikkerheter diskutert, og scenariene gradvis spisset og styrket.

En nærmere redegjørelse for ressursgruppens rolle og gjennomføringen av workshopene følger i Del 4 - Prosessbeskrivelse (kapittel 11).

Figur 2 Overordnet tidslinje og prosess for prosjektet

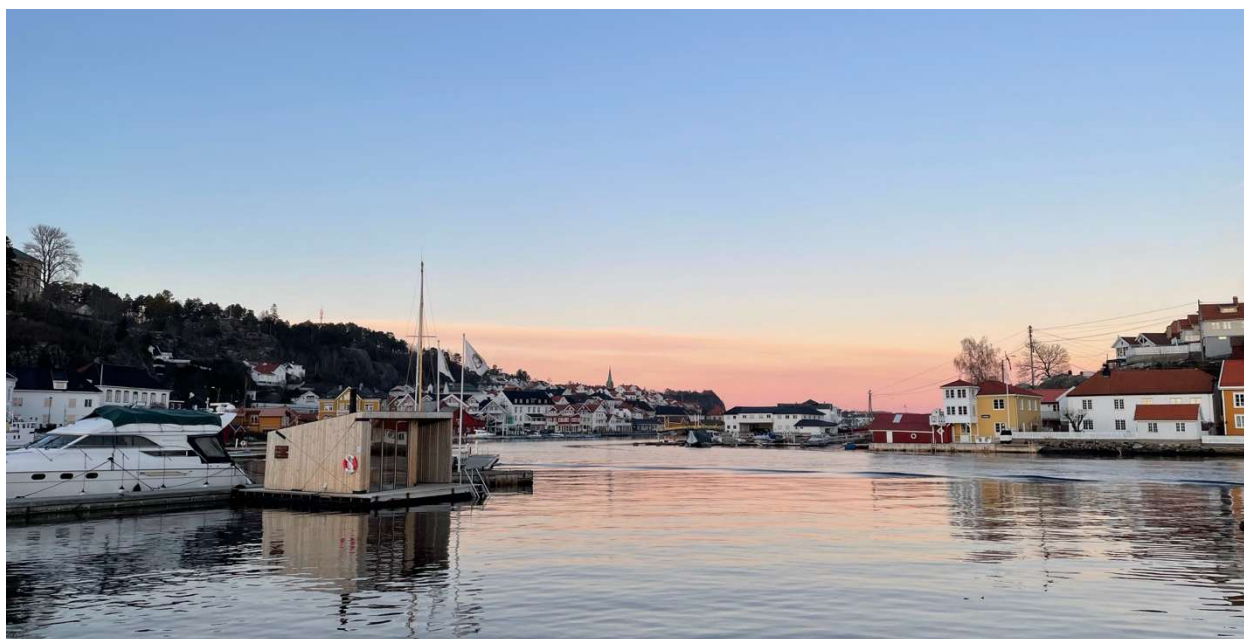
2.3 Metodisk tilnærming til reiselivets bruk av natur

2.3.1 Systemperspektivet

Bruk av natur til reiseliv og rekreasjon kjennetegnes ved at brukerne kommer til naturen, og ikke omvendt. Dette skaper en tett sammenheng mellom bruken av natur og måten den forvaltes på. Et sentralt premiss for scenariene er derfor samspillet mellom hvem som bruker naturen og hvordan den brukes, og systemet rundt naturen – forstått som fellesgoder, aktører og styringsformer.

Bruk av natur til rekreasjon og opplevelser har lange tradisjoner i Norge og gir betydelig lokal verdiskaping. Samtidig fører økt og raskt voksende bruk til økt press på natur, kulturminner og lokalsamfunn. Når naturbaserte opplevelser deles og markedsføres globalt, øker belastningen på fellesgoder som stier, parkering og annen tilrettelegging – ofte utover det lokalsamfunnene er dimensjonert for. Norsk natur er et fellesgode gjennom allemannsretten, men økende kommersiell utnyttelse kan bidra til at gevinster i stor grad privatiseres, mens kostnadene ved naturtap bæres av fellesskapet og framtidige generasjoner.

Klimautfordringen er samtidig blitt en stadig viktigere rammebetingelse, og påvirker både naturens sårbarhet, etterspørselen etter naturbaserte opplevelser og risiko knyttet til ferdsel.

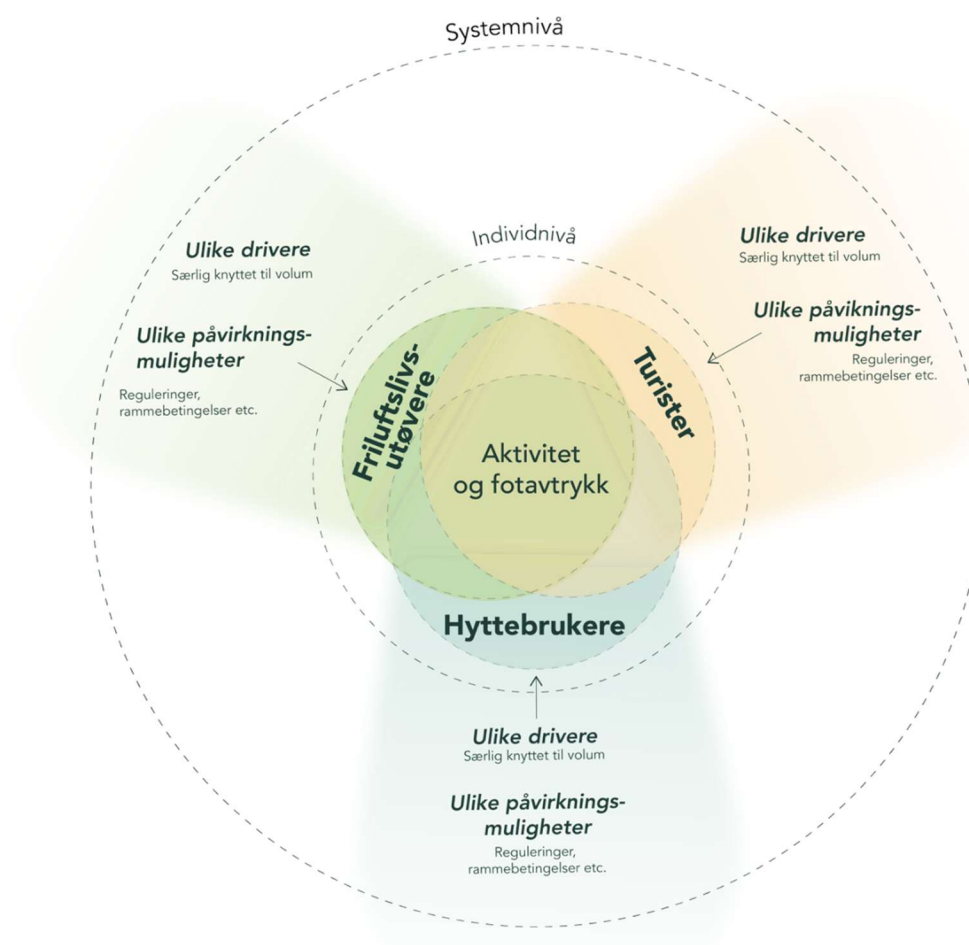

Figur 3 Foto: Nora Abrahamsen/Asplan Viak

2.3.2 Brukergrupper

I rapporten er reiseliv forstått bredt og omfatter all bruk av natur til opplevelse og rekreasjon, herunder turisme, hyttebruk og friluftsliv. Disse brukergruppene overlapper i stor grad, både i motivasjon, aktivitet og bruk av de samme naturområdene, men de er likevel nyttige å skille analytisk for å synliggjøre ulike former for bruk, påvirkning og tilrettelegging.

Skillet er særlig relevant fordi brukergruppene forholder seg til ulike rammer for bruk av naturen: mens utbygging og fysisk tilrettelegging i hovedsak reguleres gjennom plan- og bygningsloven, er selve ferdselen i stor grad regulert av friluftslvsloven. Utviklingen innen de ulike delene av reiselivet drives også av ulike faktorer, men fellesnevneren er etterspørselen etter naturbaserte opplevelser. Dette gjør at ulike brukergrupper ikke bare påvirker naturen hver for seg, men også virker inn på hverandre, blant annet gjennom økt arealpress, flere interessekonflikter og konkurranse om de samme områdene mellom turister, hytteeiere og lokalbefolkning. Denne brede forståelsen av reiseliv ligger til grunn for scenariene.

Figur 4 Figuren illustrerer hvordan brukergruppene, tross andre ulikheter, alle har felles motivasjon om opplevelse og aktivitet i natur.

I rapporten benyttes følgende definisjoner på de ulike brukergruppene:

Turister

En vanlig definisjon på en turist er: En person som oppholder seg «utenfor nærmiljø vanligvis med overnatting for fritid, opplevelse og kultur» (UN Tourism). Turistene omfatter altså norske og internasjonale brukere på ferier av ulik varighet og med varierende grad av innhold, og kan også omfatte bedriftsrettede reiser samt arrangement.

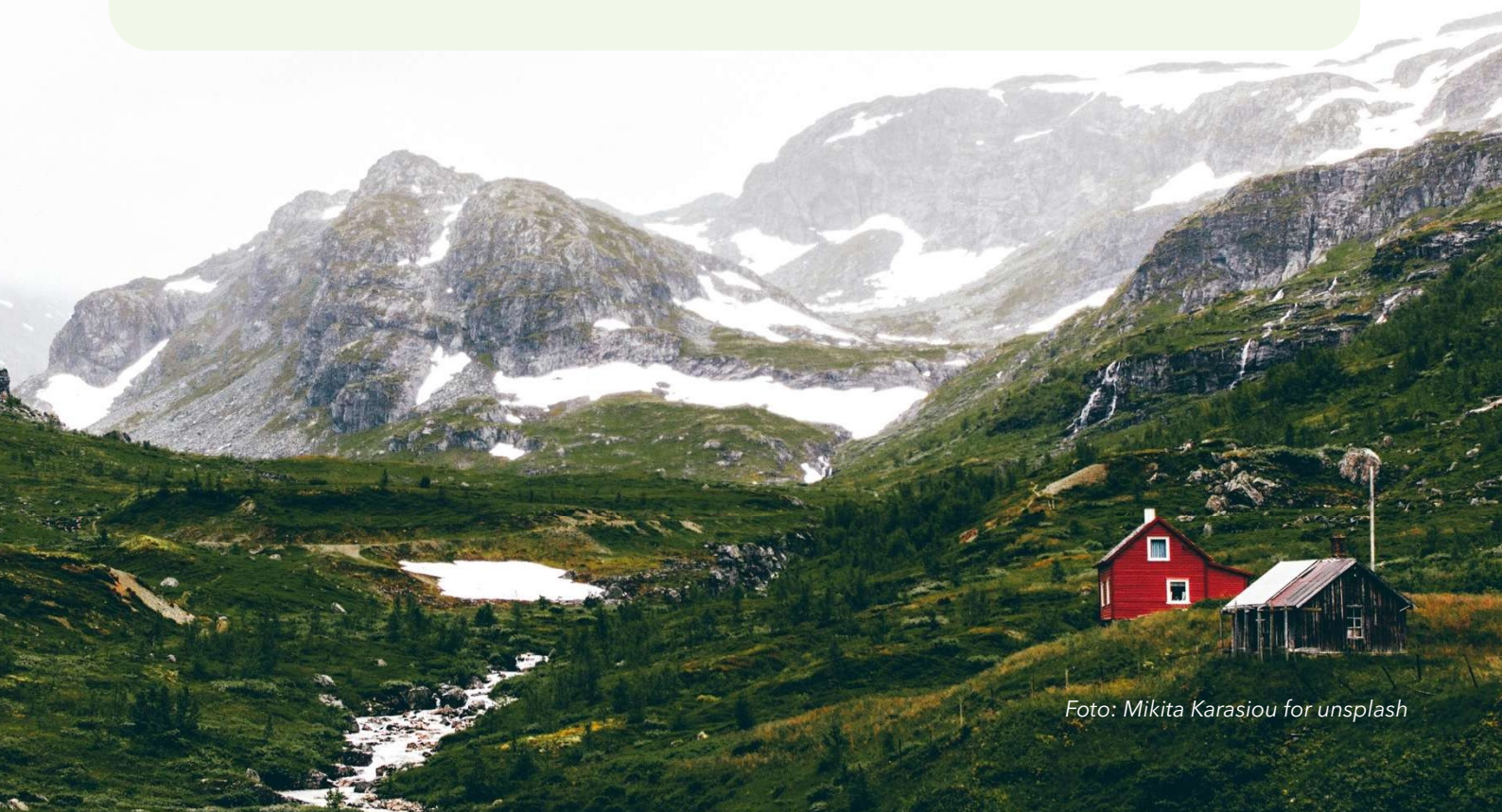
Hyttebrukere

Det finnes ikke en entydig definisjon på hyttebrukere. Vi bruker begrepet for å beskrive norske, men også internasjonale brukere som enten eier, låner eller leier hytte, og der selve hyttelivet er en del av opplevelsen. Den vesentligste bruken av natur fra hytter kommer fra bygging av hytter og infrastruktur. Utendørs aktiviteten for hyttebrukere er ofte knyttet til vanlige friluftslivsaktiviteter som vandring, sykling, ski, ev tilrettelagte opplevelser som alpint. Hyttebrukerne driver altså i stor grad generell friluftslivsaktivitet.

Friluftslivsutøvere

Friluftsliv defineres som «opphold og fysisk aktivitet i natur med mål om naturopplevelse» (St.meld. 18, 2015–2016). Tradisjonen står sterkt i Norge og er tett knyttet til kultur, allemannsretten og lav terskel for deltakelse. Kunnskapen som foreligger er basert på innbyggernes bruk av naturen til rekreasjon, opplevelse og/eller jakt, fiske og annen sanking. Samtidig vet vi at opplevelsen av «det norske friluftslivet», herunder også allemannsretten, er en viktig motivasjon også for mange internasjonale besøkende

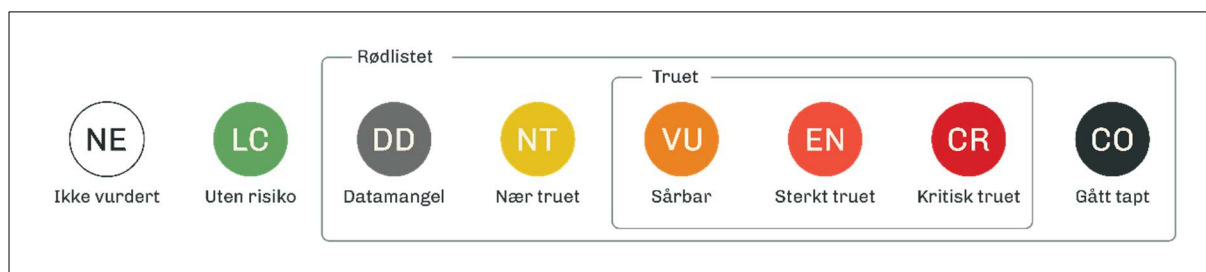
2.4 Metodikk for vurdering av konsekvenser for natur

Målet med denne rapporten er å belyse hvordan reiselivet kan utvikle seg framover, med særlig vekt på økende bruk av natur i reiselivet, og hvilke konsekvenser dette kan få for naturen.

I kunnskapsgrunnlaget (spesielt kapittel 5, reiselivets påvirkning på natur), er det beskrevet hvordan de ulike brukergruppene bruker naturen i reiselivet, samt vist til forskning og funn fra en rekke rapporter. I dette inngår både arealnedbygging, tråkkslitasje fra ferdsel og forstyrrelse av arter på land og i sjøen, hvor det også er relevant å se på ressursenes sårbarhet (se avsnitt 2.4.1).

I vurdering av reiselivets påvirkning for naturen i denne utredningen, har vi valgt å benytte en annen metodikk, som benytter seg av det heldekkende NiN-systemet, med utgangspunkt av beskrivelser av naturen i de fire caseområdene. For å vurdere konsekvenser er det her ikke gjennomført en konsekvensutredning jf. V712 (Statens vegvesen 2021) eller jf. Miljødirektoratets M-1941. Dette mest fordi vi ikke har faktiske, men tenkte scenarier og caser, og dermed ikke tydelige verdivurderinger. Det er derfor valgt å legge seg så nær metoden i V712 som mulig.

Som utgangspunkt er det tatt hensyn til at de aktuelle truede naturtypene hovedsakelig gir stor verdi jf. V712 og M-1941. Truethetskategoriene for rødlistede naturtyper er gitt i tabell, der naturtypene etter en vurdering plasseres i en kategori som angir hvor stor risiko de har for å gå tapt i Norge. Her er det verdt å merke seg, pga. begrenset tid til rådighet, at vi har valgt å kun ta med de truede naturtypene, dvs. kategoriene sårbar (VU), sterkt truet (EN) og kritisk truet (CR) og ikke kategoriene datamangel (DD) og nær truet (NT).

Figur 6 Åtte risikokategorier for rødlistede naturtyper i Norge 2025 (fra Artsdatabanken).

For å vurdere påvirkninger på natur er variabelsystemet fra Natur i Norge (NiN) benyttet. NiN er et standardisert system utviklet for å beskrive og kartlegge naturvariasjon i Norge på en systematisk og sammenlignbar måte (Artsdatabanken). NiN er altså både et type- og beskrivelsessystem, og i beskrivelsessystemet er det definert mange variabler som både beskriver naturtypene og variabler som beskriver naturtypenes tilstand. Sistnevnte type variabler kalles i NiN for korttidsmiljøvariabler og følgende av disse er relevante i dette prosjektet:

- **KM-MG Miljøgifter, eutrofiering og annen forurensning.** Her beskrives «stoffer som kan føre til endringer i artssammensetningen i vannsystemer» (Artsdatabanken 2025). For eksempel er trinnet om olje og andre petroleumsprodukter relevant i dette prosjektet

- **KM-OB Overbeskatning.** «Overbeskatning er en enkel korttidsmiljøgradient som beskriver en situasjon der bestander av nøkkelarter i et økosystem er høstet i et omfang som har betydning for økosystemets artssammensetning og/eller økosystemfunksjon» (Artsdatabanken 2025).
- **KM-SE Slitasjebetinget erosjon.** Dette er «en enkel korttidsmiljøfaktor som beskriver omfanget av tydelige slitasjespor i form av stier, tydelige tråkk og flekker med sterkt redusert vegetasjonsdekning innenfor et område» (Artsdatabanken 2025).
- **KM-TK Ferdsel med tunge kjøretøy.** Dette er en «enkel korttidsmiljøfaktor som beskriver omfanget av tydelige kjørespor etter tunge, motoriserte kjøretøy».

Bruken av NiN-variabler kan dermed gi et standardisert og faglig forankret grunnlag for å beskrive tilstand og vurdere konsekvenser av tiltak. Ved å knytte påvirkning til konkrete variabler kan endringer i naturens egenskaper identifiseres og sammenlignes på en konsistent måte mellom ulike områder og prosjekter. Se Artsdatabanken for en komplett oversikt over NiN-variabler [Natur i Norge \(NiN\) | Artsdatabanken](#).

Det må presiseres at vi også har tatt utgangspunkt i påvirkningene beskrevet i kapittelet om kunnskapsgrunnlaget (kap. 5), og prøvd å tilpasse disse til NiN-systemet.

For hver case, er det, ut fra forholdene beskrevet der, først angitt hvilke bioklimatiske soner og seksjoner som er relevant. Disse sier noe om variasjon i klima som igjen er viktig for å bestemme hva slags natur som kan forventes i hver case. Vegetasjonssoner viser ulike temperaturer, særlig sommertemperatur, mens oseanitet, der luftfuktighet og vintertemperatur er de viktigste klimafaktorene, er viktig for inndelingen i bioklimatiske vegetasjonsseksjoner (Moen, 1998).

For å angi hvilke naturtyper som er relevante for hver case, har vi valgt å kun fokusere på truede naturtyper jf. Artsdatabanken (2025). Dette delvis fordi det nå er hele 201 naturtyper i Norge som er vurdert som truet, og fordi det er disse som gjerne er av avgjørende betydning i en konsekvensutredning.

Ut fra dette, og situasjonene beskrevet i null-alternativene for casene, er konsekvensene for natur vurdert så godt som mulig. Det må presiseres at denne undersøkelsen ikke er vitenskapelig, men utført etter beste evne etter V712. Premissgrunnlaget er også at det er en del forhold knyttet til tenkte og ikke reelle caser og scenarier som delvis er noe overlappende. Samlet sett er det derfor noe usikkerhet i konklusjonene.

2.4.1 Sårbarhetsvurderinger

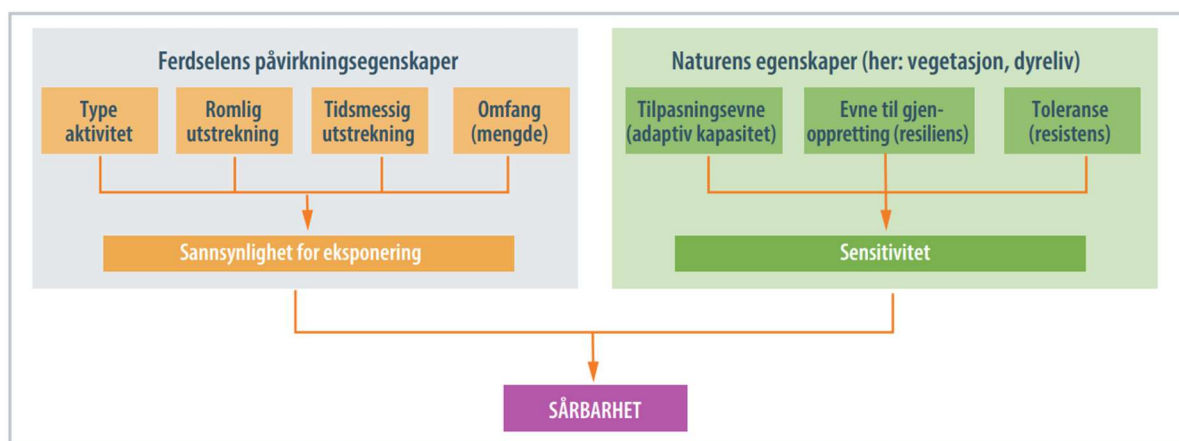
I kunnskapsgrunnlaget om hvordan reiselivet påvirker natur (kapittel 5) vises det til relevant forskning om ferdsel og friluftsliv. Til grunn for vurderingene er sårbarhetsvurderinger som metodisk ser på ressursenes sensitivitet og eksponering. Denne sårbarhetsvurderingen er også relevant for å forstå hvordan naturen påvirkes av reiselivsaktiviteter, jfr. casevurderinger i kapittel 8.

NINA-rapport 1182 *Effekter av ferdsel og friluftsliv på natur – en sammenstilling av nasjonal og internasjonal litteratur* (Øian m.fl. 2015) er en sentral rapport for vurdering av hvordan ferdsel og friluftsliv påvirker natur, arter og økosystemer, særlig i sårbare områder. Et viktig poeng i rapporten

er at sårbarhet ikke er en fast egenskap ved et område, men oppstår i skjæringspunktet mellom naturgrunnlag og menneskelig aktivitet. (Denne tilnærmingen er videreført iblant annet (Hagen, 2014) (Eide, 2015) (Hagen, 2019)).

Sårbarhet beskrives som en funksjon av ressursenes sensitivitet og graden av eksponering (Øian, 2015). Ressursens sensitivitet bestemmes av kombinasjonen av resistens, som er evnen til å motstå skade, og resiliens, som er evnen til å komme seg etter skade (Øian, 2015).

I Hagen (2014 og 2019) og Øian (m.fl. 2015) beskrives det hvordan sårbarhet vokser ut av samspillet mellom ressursens egenskaper og påvirkningsfaktorens styrke og mønster. Selv begrenset ferdsel kan få store konsekvenser i sårbar natur. Dette gjelder særlig i fjell, myr og andre økosystemer med langsom vekst, der selv små forstyrrelser kan ha stor effekt (Øian, 2015). Mer robuste naturtyper tåler derimot mer ferdsel bedre, så lenge naturens evne til å hente seg inn er god, og påvirkningen ikke er for sterk eller varer for lenge (Øian, 2015).

Figur 7 Konseptuell modell for vurdering av sårbarhet fra (Hagen, mfl., 2014) slik den er gjengitt i NINA-rapporten om Effekter av ferdsel og friluftsliv på natur (Øian, 2015) og senere «modernisert» i (Hagen, 2019), «Sårbarhetsvurdering av ferdselslokaliteter i verneområder».

Modellen viser at ressursens egenskaper (adaptiv kapasitet, resiliens og resistens) har betydning for sensitiviteten. Sannsynligheten for at en påvirkningsfaktor får innvirkning på en ressurs er sammensatt av egenskapene ved ressursen og av påvirkningsfaktorene (Hagen mfl., 2014). Det er først når området utsettes for en påvirkning som kommer i konflikt med de aktuelle ressursene at sårbarheten utløses. I Hagen (mfl. 2019) pekes det på spesielt to egenskaper som er avgjørende for å beskrive hvor sensitiv vegetasjonen er i forhold til ferdsel:

- Slitestyrke (vegetasjonsdekke – tråkk – slitaskade (tråkktoleranse, resistens)
- Gjenvekstevne (vegetasjonens evne til å reparere seg selv, resiliens)

Betydning av variasjon av ferdsel i tid og rom har også betydning for sårbarheten (Øian m.fl., 2015). Ferdsel på en sti midtsommers uten mye nedbør, vil ha en annen påvirkning enn vår og høst når det er mye vann i jorda. Vegetasjonen på vår/høst er mer sensitiv, og dersom det er mye vann på stien, velger ofte ferdselen alternative ruter, som igjen medfører økt slitasje. Imidlertid understrekes det i

rapporten at friluftslivets ferdselsruter opprettholdes gjennom lang tid, og at ferdselen som regel finner sted langs etablerte ruter, og at tidsrommet sjeldent er avgrenset.

2.4.1.1 Samlet belastning

I rapporten til Øian m.fl. (2015) framgår at utstrekningen av slitasje på vegetasjon som følge av friluftsliv/ferdsel, ideelt sett må vurderes ut fra den *samlede belastningen* som naturmiljøet er utsatt for. Det må også tas med at i tillegg til ferdsel, er naturmiljøet utsatt for forurensing fra hyttebygging, trafikk/støy osv, samt endringer som følge av klimaendringer og arealnedbygging/arealtap. Det kan bidra til kumulative effekter (sumvirkninger) (Øian m.fl., 2015). Dette er det imidlertid forsket lite på, da det ofte kun er enkeltfaktorer som studeres hver for seg, og det mangler integrerte studier på komplekse og samlede miljøeffekter (Øian m.fl., 2015).

2.4.1.2 Kunnskapshull i forskning om påvirkning på natur

Øian m.fl. (2015) peker at det er flere mangler ved forskningen om ferdsel, friluftsliv og effektene på natur. Den viktigste mangelen er at de fleste studier ikke undersøker *effekter på helhetlig biologisk mangfold*, som artsrikdom, artssammensetning, forekomst av fremmede arter eller populasjonsendringer. I tillegg mangler det i svært mange studier data om omfang og intensitet av ferdselen, noe som gjør det vanskelig å vurdere årsak-virkning og effekter av økt eller endret bruk. Forskningsfeltet mangler også et felles teoretisk rammeverk, og metodene varierer betydelig mellom studier, noe som begrenser muligheten til å trekke generelle konklusjoner (Øian m.fl., 2015).

Videre mangler det forskning på de mange typene friluftslivsaktiviteter som forekommer i Norge (Øian m.fl., 2015), for eksempel er det ikke funnet relevante studier som dokumenterer økologiske effekter av orientering, terrengløp, kiting, bruk av kajakk og kano, eller større arrangementer eller idrettsbegivenheter (Øian m.fl., 2015). Litteraturen om ekstremспорт nevner disse aktivitetene, men uten empiriske studier av faktiske natur- eller økosystemeffekter. Det eneste unntaket er noe forskning på klatring.

Til slutt mangler det også forskning på hvordan norske naturforhold, friluftstradisjoner og forvaltningssystemer påvirker ferdselens effekter, og derfor kan internasjonale studier ikke alltid overføres uten forbehold (Øian m.fl., 2015).

Del 2 Kunnskaps- grunnlag

- Reiselivet i 2026
- Brukergrupper i reiselivet
- Natur i reiselivet
- Reiselivets påvirkning på natur
- Sentrale drivere for utvikling av norsk reiseliv

Foto: / Ismaele Tortella / Visit Norway

3 Reiselivet i Norge i 2026

3.1 Norsk natur har stor betydning i reiselivet

Reiselivets avhengighet av intakt natur, levende lokalsamfunn og autentisk kultur, men samtidig slitasje på de samme verdiene, kalles ofte reiselivets paradoks. Behovet for økt håndteringsevne og en forsvarlig bruk av natur er derfor omtalt i flere myndighetsinitierte strategier og utredninger senere år.

I Nasjonal reiselivsstrategi 2023 – Sterke inntrykk med små avtrykk (Innovasjon Norge, 2021) framheves det at attraktiviteten til Norge som reisemål er særlig knyttet til majestetiske landskap, ikoniske utsiktspunkt, vandre- og fiskemuligheter, gode forhold for ski- og vinteraktiviteter, samt fenomener som midnattssol og nordlys. Det står videre at Norge har høy score på en internasjonal ranking av nasjoner som leverer på opplevelsesturisme, og at allemannsretten og friluftstradisjonene i Norge inngår i dette bildet. «*Det skaper i seg selv interesse internasjonalt, samtidig som det er en sterk driver for nordmenns reiser i eget land*» (Innovasjon Norge, 2021). I reiselivsstrategien påpekes det at denne utviklingen understreker behovet for å ha håndteringsevne og regimer for god besøksforvaltning, der de besøkende møter vår natur.

I Reiseliv 2030 – En forsknings- og innovasjonsstrategi for reiselivsnæringen pekes det på at målet om vekst kan resultere i for mange besøkende på samme sted til samme tid. Det kan oppstå utfordringer knyttet til overturisme i høysesongen, noe som kan gi problemer flere steder, også med slitasje på natur. I Reiseliv 2030 er overturisme, klimaendringer og tap av naturmangfold pekt på som utfordringer som kan påvirke reiselivet (Nærings- og fiskeridepartementet, 2024).

Besøksforvaltning er i økende grad aktualisert de siste årene, også fra nasjonalt hold gjennom blant annet NOU 2023:10 Leve og oppleve - reisemål for en bærekraftig fremtid, Veikart for reiselivsnæringen og i Nasjonal reiselivsstrategi 2030. En utfordring i arbeidet med besøksforvaltning per i dag er at besøk i norsk natur påvirkes og håndteres av en lang rekke aktører med ulike mandat og interesser. Gjennom scenariene er hensikten å vise hvordan ulike utviklingsretninger påvirker reiselivet og bruk av naturen.

3.2 Nåsituasjonen

Vakker natur, behagelig klima, et stabilt samfunn og gunstig valuta har bidratt til sterk vekst i etterspørselen etter Norge som reisemål. Potensialet gjør at reiselivsnæringen er pekt ut som Norges femte største eksportnæring. Det er altså et nasjonalt mål om fortsatt vekst. Samtidig har sosiale medier, apper og delingsplattformer som Airbnb, Camp4Night og GetYourGuide gjort at mye av veksten skjer utenfor det tradisjonelle reiselivet. På enkelte reisemål overstiger besøket stedets, og naturens, faktiske kapasitet. Dette bidrar til økt press på frivilligheten og føre til at reiselivet stedvis fortrenger lokalbefolkningens tradisjonelle friluftsliv.

Behovet for vurdering av tåleevne, besøksforvaltning og kanalisering blir derfor stadig viktigere. Samarbeidet mellom reiseliv, kommuner, forvaltning og frivillige er styrket, men manglende ressurser gjør det krevende å etablere stabile strukturer. Reisemål med merket *Bærekraftig reisemål* fungerer som viktige pådrivere og arenaer for erfaringsdeling. Enkelte fylkeskommuner har egne satsinger på besøksforvaltning, og ordningen med nasjonale turiststier har etablert et forvaltningsregime for utvalgte naturattraksjoner.

Kommunene har en sentral rolle, men stram kommuneøkonomi, knapphet på arbeidskraft og mange lovpålagte oppgaver gjør det vanskelig å prioritere reiselivsrelaterte tiltak. For mange kommuner er det også en interessekonflikt mellom utvikling og regulering av reiselivet, og kommunene har stor frihet når det gjelder arealplanlegging- og disponering.

Cruiseanløpene styres i hovedsak av lokale og regionale havneselskaper. Reguleringen retter seg primært mot utslipp, mens det er lite kontroll på besøksstrømmene på land. Passasjerene fraktes ofte til attraksjoner i nabokommuner, noe som gir både gevinster og belastninger. Cruise er derfor særlig avhengig av regional koordinering. Fremveksten av private havner kan forsterke denne utfordringen.

Samlet sett styres etterspørselen i stor grad av store, internasjonale aktører som transportselskaper, rederier, digitale plattformleverandører osv. Dette gjør at mye av utviklingen skjer utenfor norske reisemåls kontroll. Selv om enkelte aktører har konsolidert, er reiselivet fortsatt preget av små og mellomstore bedrifter. Kombinasjonen av attraktive reisemål, svak lønnsomhet, rekrutteringsutfordringer og manglende konsesjonskrav tilsier økt konsolidering, oppkjøp og flere sterke aktører fremover. Dette kan forsterke presset ytterligere og føre til fremmedgjøring i lokalsamfunnene. Konsolidering kan også føre til økte bygningsmessige investeringer og slik sett øke nedbyggingen av natur.

Samtidig har mange reisemål fortsatt for lite besøk, og også pressede reisemål ønsker flere gjester i deler av året. Lavt belegg og sterke sesongsvingninger gjør at næringen i stor grad baserer seg på internasjonale sesongarbeidere. Dette svekker reiselivets potensial som jobbskaper, verdiskaper og bidragsyter til robuste lokalsamfunn. Riktig utviklet kan reiselivet bidra til bolyst, bli-lyst og livsstilstilflytting. Eldre og internasjonale gjester er særlig viktige for sesongutvidelse, og balansert vekst er avgjørende for at reiselivet fortsatt skal være en prioritert næring.

Figur 8 Torill Olsson/Mimir

3.3 Vedtatte tiltak som er relevante

Siden den nasjonale reiselivsstrategien i 2021 er det lansert flere tiltak for å regulere reiselivsnæringen. De viktigste på nasjonalt nivå er

- Besøksbidrag: Kommuner med "særlig høyt besøkstrykk" vil fra 2027 få anledning til å innføre besøksbidrag som kan brukes til tilrettelegging. Bidraget hentes inn fra overnattingsgjester (og etter hvert cruisepassasjerer). Det forutsettes imidlertid at kommunene har en strategi og en sammensatt reisemålsledelse som kan forvalte ordningen. Det er uvisst om, og hvor mye av dette, som evt. vil bli brukt til tilrettelegging ute i naturen. Det er også usikkert om innføring av besøksbidrag vil redusere etterspørselen og på den måten føre til mindre press på naturen
- Forslag til ny norsk standard for guider (NS 11011:2025 Krav til grunnleggende kompetanse for guider) setter krav til grunnleggende kompetanse, sikkerhet, risikohåndtering og formidling for guider i reiselivet. Standarden er utformet som en veileder. Den er generell og foreslår et omfattende opplæringsopplegg, men tar ikke opp tekniske forhold ved ulike typer aktiviteter eller tema. Utformingen og det manglende kontrollregime gjør at den er omdiskutert. Høringsrunden for forslaget ble nylig avsluttet. Det er pr nå usikkerhet om den foreslåtte standard NS 11011:2025 vil ha reell effekt på guiding i natur, og også hvordan den følges opp.
- Krav om utslippsfri ferdsel i verdensarvfjordene: Krav om utslippsfri ferdsel i verdensarvfjordene (Nærøyfjorden, Aurlandsfjorden, Geirangerfjorden, Sunnlyvsfjorden og Tafjord) ble vedtatt i 2021. Ordningen skal gradvis innføres frem mot 2032, og vil da gjelde også store cruiseskip. Tiltaket får først og fremst effekt for hvilke skip som anløper hvilke

havner, og anslås å føre til økte anløp i fjorder uten tilsvarende restriksjoner. De tradisjonelle cruise gjestene oppsøker pr. nå primært tilrettelagte attraksjoner som gondoler, museer mm, og i liten grad urørt natur.

- Regulering av Airbnb: Når det gjelder privat utleie som Airbnb mm, jobbes det både nasjonalt og internasjonalt med et rammeverk for regulering. Parallelt tester flere kommuner ulike løsninger for regulering. På enkelte reisemål er det nå flere senger i Airbnb enn i kommersielle bedrifter. En ser også at mange av de besøkende til for eksempel Trolltunga foretrekker å bo på Airbnb. Hvis reguleringen fører til at alle eller en stor andel av disse sengene forsvinner, kan det føre til redusert etterspørsel til det aktuelle reisemålet. Airbnb vil også være omfattet av ordningen med besøksbidrag. Også her er det usikkert om hvor mye av et ev. besøksbidrag som vil gå til tilrettelegging av natur, og om hvordan kostnadsøkningen pga. bidraget vil slå ut på etterspørselen.

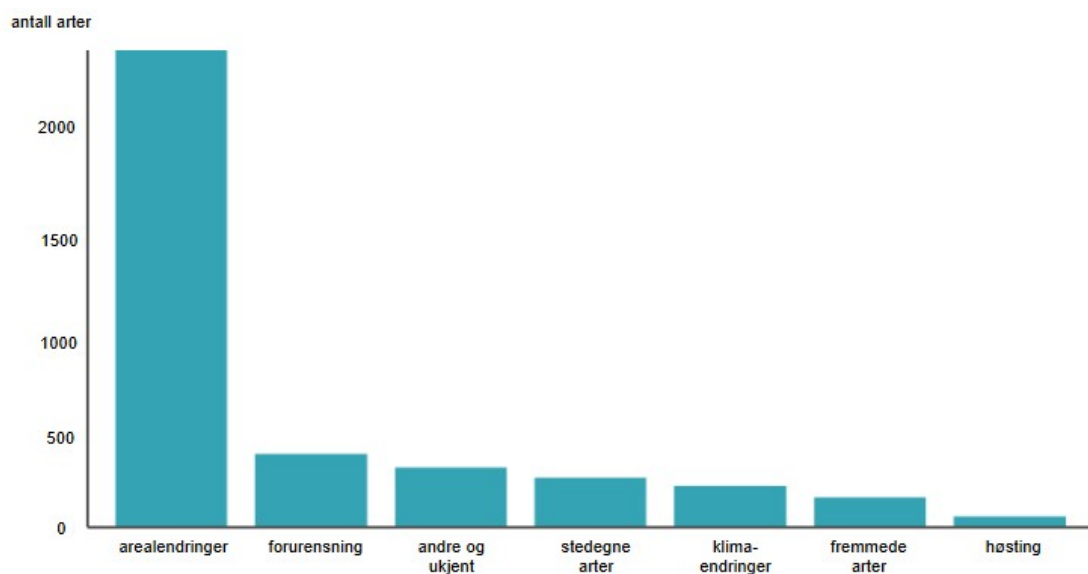
Naturen påvirkes også av arealbruk knyttet til bygging og bruk av et stadig økende antall hytter. Hytteutvikling er en viktig næring i mange distriktskommuner, men har ført til sterk vekst i private høystandardhytter, ofte i konsentrerte «hyttebyer» med omfattende infrastruktur. Høye renter og økonomisk usikkerhet har svekket hyttemarkedet i 2026, samtidig som rikspolitiske retningslinjer og nasjonale forventninger legger opp til mer restriktiv arealbruk fremover.

3.4 Naturen er under hardt press

Den globale rapporten om naturmangfold og økosystemtjenester fra FNs naturpanel (IPBES, 2019) viser at endringer i artsmangfoldet i løpet av de siste femti årene har skjedd svært raskt, og at alle endringene er menneskeskapte. De peker på følgende årsaker, hvor de to første er de viktigste:

- Endret arealbruk: Gjennom landbruk, skogbruk, gruvedrift og overfiske er naturlige økosystemer redusert med ~50 % de siste femti årene.
- Utnyttelse av organismer: Menneskelig rovdrift på dyre- og plantearter har vokst i takt med at verdens befolkning er fordoblet siden 1970 og at matproduksjonen har økt.
- Klimaendringer: Globale temperaturendringer påvirker naturen på flere nivå og er ventet å få en større effekt de neste tiårene.
- Forurensning: Industriavfall, gjødsel og plastforurensning bidrar til forringet livsmiljø, spesielt i vassdrag, vann og hav.
- Spredning av fremmede, skadelige arter til nye områder: Utkonkurrerer lokale arter og kan bære med seg sykdommer.

Artsdatabanken beskriver at omtrent 90 % av de truede artene (alle arter) på den norske rødlista er truet på grunn av ulike arealendringer (Artsdatabanken, 2021). Oppdatert rødliste for naturtyper viser at 44 % av de 876 naturtypene i Norge er rødlistede, hvorav 23 % er vurdert som truede (Artsdatabanken, 2025).

Figur 9 Diagrammet viser de viktigste påvirkningsfaktorer for truede arter. Artsdatabanken, 2021.

I Norge er det flest truede arter i områder med mildt klima og godt jordsmonn. Dette skyldes at det er i de samme områdene vi finner den høyeste befolkningstettheten og dermed stort press for å bygge ut boliger, veier og industri (Artsdatabanken, 2021).

4 Brukergrupper i reiselivet

I dette kapitlet beskrives de tre brukergruppene, hvordan de bruker naturen samt forventet utvikling pr. brukergruppe fremover.

4.1 Turister

Den internasjonale turistindustrien er en av verdens raskest voksende næringer. Veksten anslås til g 3–5 % årlig over tid, drevet av befolkningsvekst, økt middelklasse og nye markeder (UN Tourism / WTTC), for cruisesektoren opp til 8–10% (CLIA). Europa er fortsatt den mest besøkte regionen, men sterkest vekst skjer i Afrika (+7 %) og Midtøsten (+32 %) (Innovasjon Norge, Nøkkeltallsrapport 2024). Dette kan tyde på endret attraktivitet globalt. Samtidig anslås det at 25% av internasjonale reiser vil komme fra voksende økonomier som India og Kina

Turister

I 2024 var turistetterspørselen i Norge tilbake på nivå fra før pandemien, med et antall overnattinger som kun lå 1% under toppåret 2019. Innovasjon Norges Turistundersøkelse for 2024 (Innovasjon Norge, Turistundersøkelsen 2024) viser samtidig fortsatt vekst i antall internasjonale besøkende som overnatter i bobil og telt (både på og utenfor campingplasser) og i leide private hjem og hytter. I tillegg til at de blir flere, har disse gjestene en lengre oppholdstid enn tradisjonelle hotellgjester. Andelen hotellgjester har derfor gått ned fra 2019. Etterspørselsstrukturen for reiser til Norge er altså i ferd med å endres, og stadig flere besøkende kommer uten et tydelig "vertskap" som kan veilede til god adferd og spennende opplevelser.

Motivet for å reise til Norge er først og fremst knyttet til å utforske natur. Andre viktige motiv er stillhet og ro, fysisk aktivitet, oppleve noe nytt og spennende samt og en kultur som er annerledes enn hjemme. Avkobling, frihet og egen utvikling er viktige personlige behov. Norge som reisemål scorer altså høyt på utforskerperspektivet (Innovasjon Norge, målgruppeundersøkelse 2025). Som en del av dette vokser også brukergruppene som søker enkelt friluftsliv og campervans, noe som gir økende belastning fra telting, parkering og ferdsel i sårbare områder. Naturbaserte opplevelser handler ofte om selvrealisering, og høy delingsverdi og søken etter mestring gjør at volum kan øke raskt og gi utforutsett press på natur.

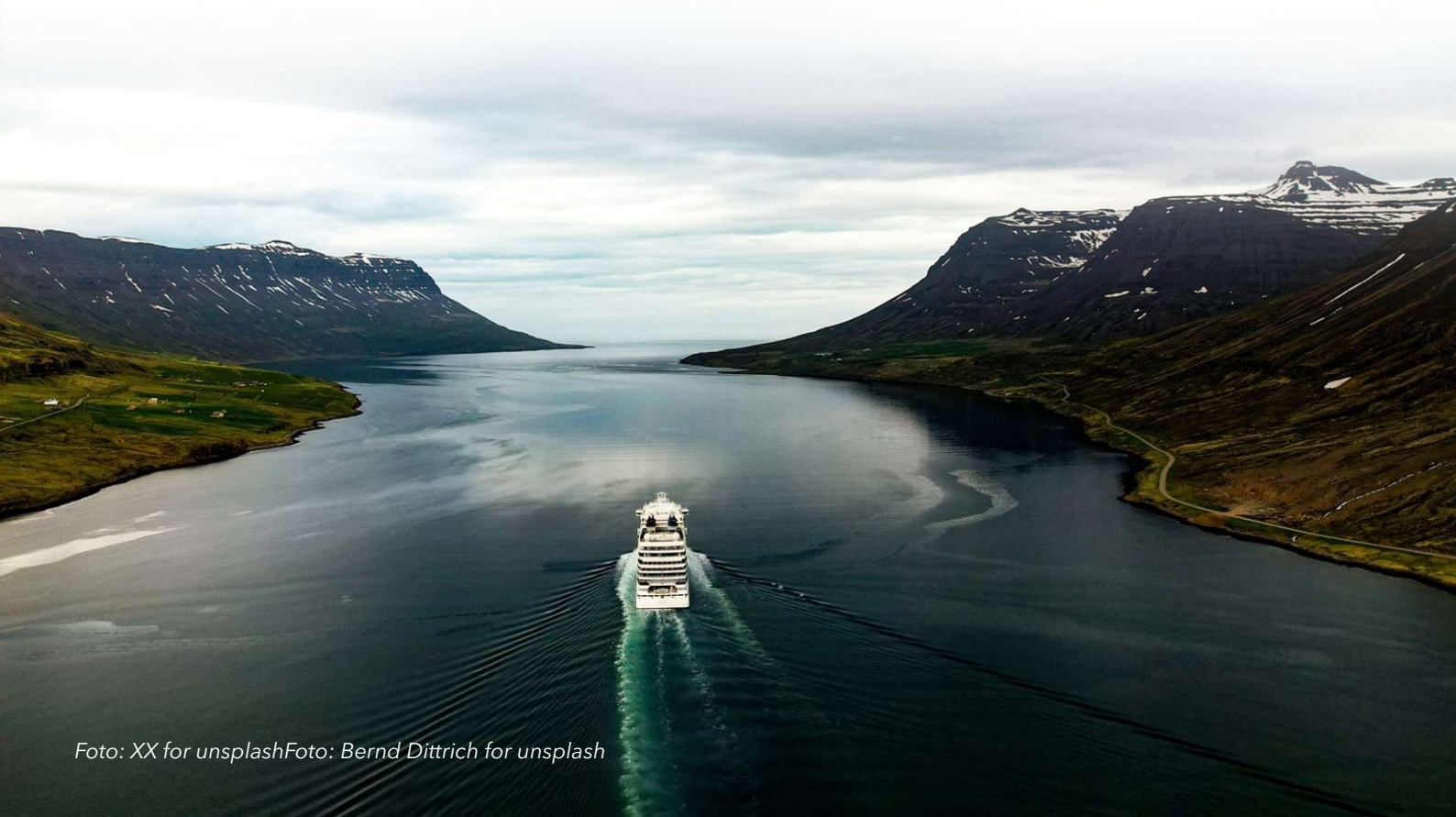
Flertallet av turister ønsker imidlertid å ta bærekraftige valg, særlig i transportvalg. Rundt 20 % er villige til å betale ekstra for å beskytte natur (Innovasjon Norge, Turistundersøkelsen 2024), og flere rapporter peker på fremveksten av nye og mer verdibaserte trender som økoturisme og wellness (World Economic Forum, 2025)

Hvilke av følgende beskrivelser passer best ferien(e) du kunne tenke deg å reise på i utlandet / i Norge?
Prosentene viser gjennomsnittlig andel som svarer at beskrivelsen passer på tvers av markedene

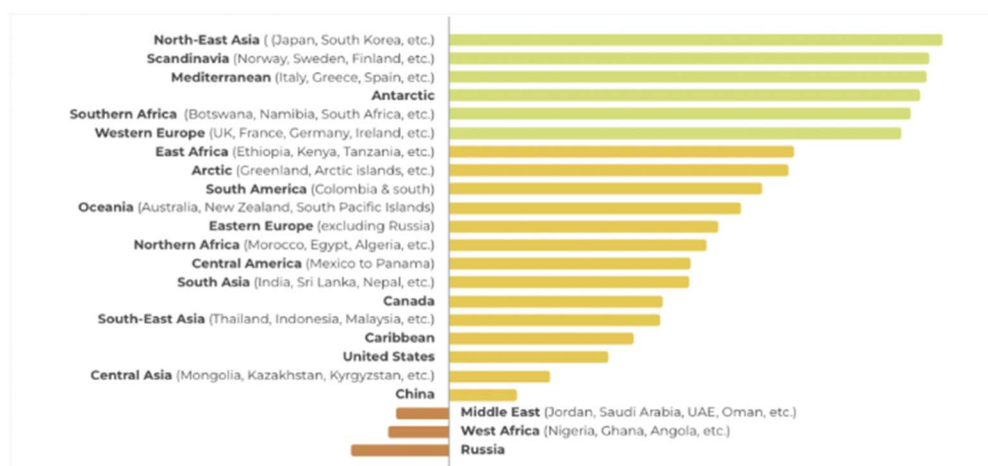
Figur 10 Ønsket ferieform i Norge og utlandet (Innovasjon Norges reisebarometer, mars 2025)

Cruiseturismen økte fra 1 til 1,5 millioner passasjerer fra 2019 til 2024, med 5,9 millioner havnebesøk (Innovasjon Norge, 2024). Natur er hovedmotivet også for cruiseturister, opplevelsene er ofte bygdenære eller i form av utflukter med buss. I dag finnes skip med opp til 7 000 passasjerer. Utslipp og press på lokalsamfunn gjør at flere destinasjoner nå henvender seg mot såkalte «explorerskip». Dette er mindre skip (50-500 passasjerer), som har høyere naturfokus og flere landganger. Undersøkelser fra Svalbard (Epinion 2024; EMS 2025) viser at dette er en type cruise som gir økt aktivitet i avsidesliggende områder, noe som medfører økt press på natur og dyreliv.

Adventure Travel and Trade Association (ATTA) er et globalt nettverk for ledere som jobber med småskala «eventyr-turisme» i naturbaserte reisemål. En undersøkelse besvart av 87 operatører viser at Skandinavia er det mest attraktive reisemålet etter Nord-Øst-Asia. En annen undersøkelse viser at medlemmenes oppmerksomhet ift. bærekraft er nå knyttet til å ta vare på natur og dyreliv, lokalsamfunn og tap av kultur samt håndtering av overturisme (Adventure Travel and Tourism Association (ATTA), 2025). Dette bekrefter at det å ta vare på natur og kultur er viktig også i et kommersielt perspektiv.

TOP TRENDING DESTINATIONS

Q: What regions of the world are you seeing customer changes of interest in booking, based on consumer demand and bookings in 2024 and going into 2025?

Base: All buyer respondents excluding those left blank (n=87)

Source: 2025 Adventure Tour Operator Trends & Insights Survey

Figur 11 Figur fra Adventure Travel and Trade Association som viser regioner hvor en ser endringer i kundenes bookinginteresse

Ser vi på det som kan kalles «kjernenæringen» (overnatting, servering, opplevelse, transport og formidling), er det en typisk småskalanæring. Lønnsomheten er generelt svak, og næringen leverer i liten grad helhetlige løsninger som ivaretar hele kundereisen. Sammen med etterspørselsveksten representerer dette et stort potensial for investorer. Vi ser allerede tegn til konsentrasjonstendenser og oppkjøp av både norske og internasjonale aktører. Dette kan være positivt i forhold til budsutvikling og konkurransekraft, men kan også bidra til at naturverdier settes under press for eksempel i forhold til attraksjonspunkter og resorts.

Cruisetrafikken styres primært av lokale/regionale havneselskap, men også til dels av private havner. Regulering skjer primært iht. utslipp, og det er krevende å styre opplevelsene på land.

Generelt er utfordringen i turistsektoren at mesteparten av etterspørselen styres av store aktører utenfor norske reisemål sin kontroll, og at sektoren ikke er rigget for en slik vekst. Samtidig er det viktig å ha med at de fleste norske reisemål fortsatt har for lite besøk, og at det også på reisemål med press er ønske om flere gjester i perioder.

Demografi, knapphet på arbeidskraft og sterk sesongstruktur gjør at store deler av turistbedriftene bemannes med internasjonale sesongarbeidere. Dette gjør at turistekstoren ikke tar ut sitt potensial som jobbskaper og verdiskaper, og bidragsyter til robuste lokalsamfunn. På sitt beste kan næringen bidra til bolyst, blilyst og livstilstilflytting. Eldre og internasjonale gjester er viktige for sesongutvidelse. En balansert vekst er derfor avgjørende for at turisme fortsatt skal være en prioritert næring.

4.2 Hyttebrukere

Hyttebyggingen, og dermed også hytteturismen, har vært i voldsom vekst. Det er i tillegg en betydelig plan- og utbyggingsreserve. En av de sentrale driverne er kommunenes ønske om utvikling og verdiskaping, noe som til en viss grad reguleres fra myndighetsnivå og gjennom planarbeidet. Den største effekten på natur er knyttet til bygging av hytter og infrastruktur, spesielt i sårbare områder i fjellet og i pressområder langs kysten. Bruken av hyttene vil i stor grad være ordinært friluftsliv, etter inndelingen i rapporten. Effekten på natur vil avhenge av volum, tilrettelegging og naturens sårbarhet. Hyttebyggingen kan i noen grad reguleres på et overordnet nivå, men på det enkelte besøksmål er det i stor grad lokal påvirkning gjennom kommunens rolle som plan- og byggesaksmyndighet og lokale aktørers tilrettelegging for aktiviteter.

Hyttebrukere

I følge SSB er det i 2025 ca. 451 000 hytter Norge, noe som gjør at nesten halvparten av Norges befolkning har tilgang til hytte. Hyttebygging skjer i økende grad i konsentrerte felt, noe som gir store samlede naturinngrep. Et naturregnskap Norsk Institutt for naturforvaltning (NINA) har utarbeidet for Otrosåsen hyttefelt i Bykle viser at et gjennomsnittlig hyttebygg på 100 m² fører til 1 300-1 500 m² direkte terrenginngrep når man inkluderer vei, parkering og tilpasning av terreng (NINA, 2023).

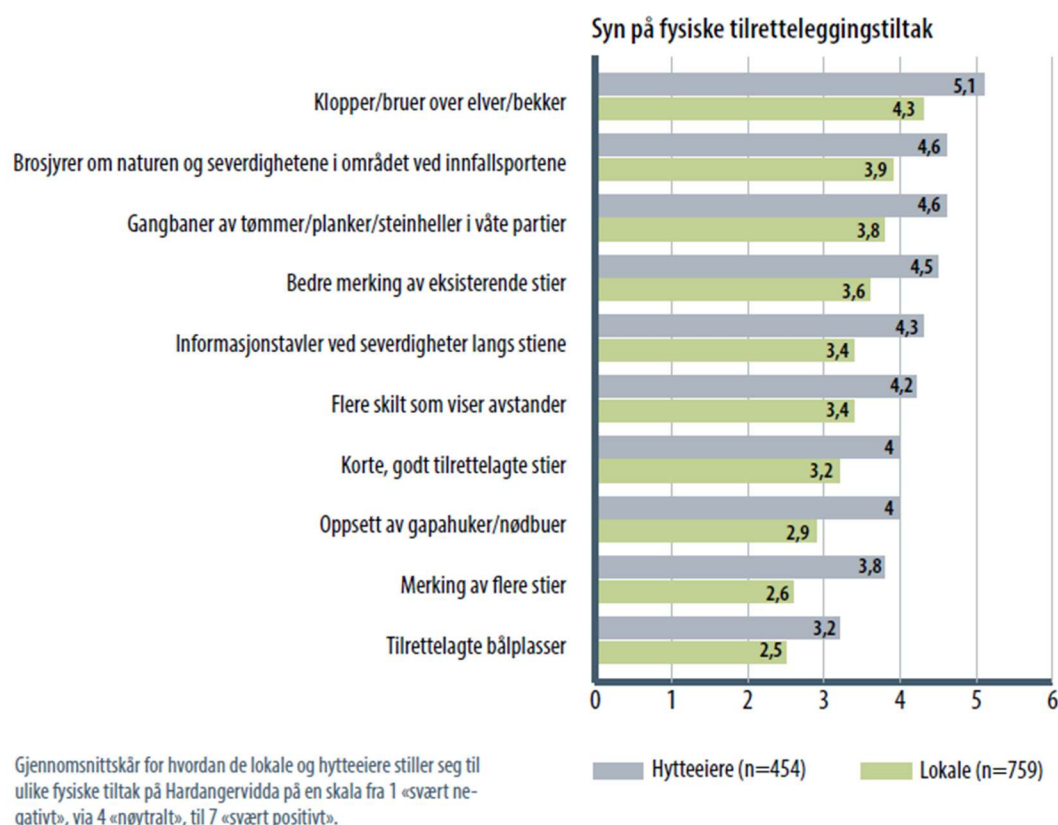

Totalt var det i 2024 avsatt 1 682 km² avsatt til fritidsbebyggelse, hvorav 1 275 km² fortsatt er ubygd arealreserve (Rørholt, 2025). Selv om mye trolig aldri realiseres, representerer reservene en langsiktig naturtrussel. Samtidig ønsker myndighetene å stramme inn gjennom forbud mot nedbygging av myr, prioritering av fortetting og strengere planpraksis.

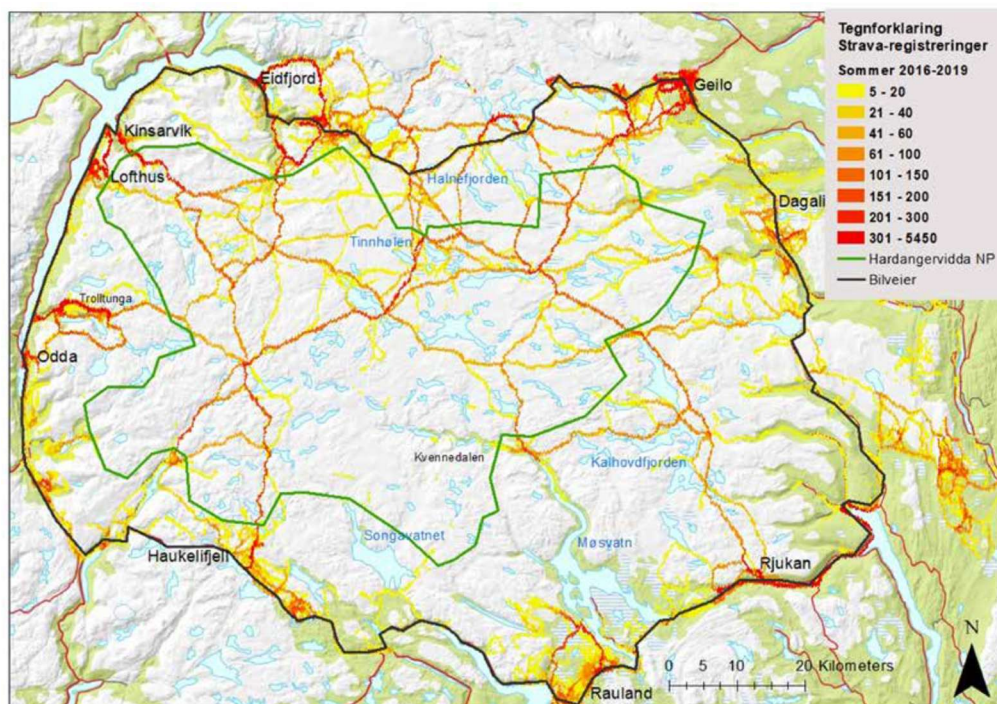
Private hytter brukes i snitt under 60 dager i året. Økt bruk av etablerte hytter er ønsket for å redusere behovet for nybygg, men dette gir også økt ferdsel og slitasje på natur. Hyttesektoren er også preget av en betydelig systemsvikt: grunneiere/utbyggere tjener på salget, mens kommuner og lokale lag må håndtere behovet for tilrettelegging og lovpålagte tjenester.

Hyttebrukere bruker naturen aktivt gjennom fotturer, ski, bærplukking og moderne aktiviteter som kiting og elsykling. De bruker i større grad enn lokalbefolkningen tilrettelagte stier og løyper (se figur nedenfor), noe som skaper mulighet for å kanalisere ferdsel – men som også konsentrerer presset på bestemte områder. Bygging av større hyttefelt kan også føre til økt trafikk inn i sårbare områder som for eksempel villreinområder. Figur 13 viser trafikken ut fra etablerte hytteområder rundt Hardangervidda.

Av hensyn til natur og klima gir styringsdokumenter, som planretningslinjer, nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging, regionale planer, kvalitetsnormer for villreins leveområder og lovforslag, innskjerpede krav og føringer for videre utbygging av fritidsboliger i Norge.

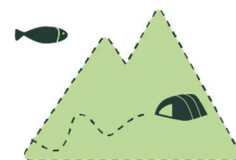
Figur 12 Lokalbefolkning og hyttebrukeres syn på tilrettelegging i natur (Singsaas, M., & Gundersen, V. 2023).

Figur 13 Kart STRAVA-registreringer for alle fotgjengere i sommersesongen 2016-2019. (Singsaas, M., & Gundersen, V., 2023).

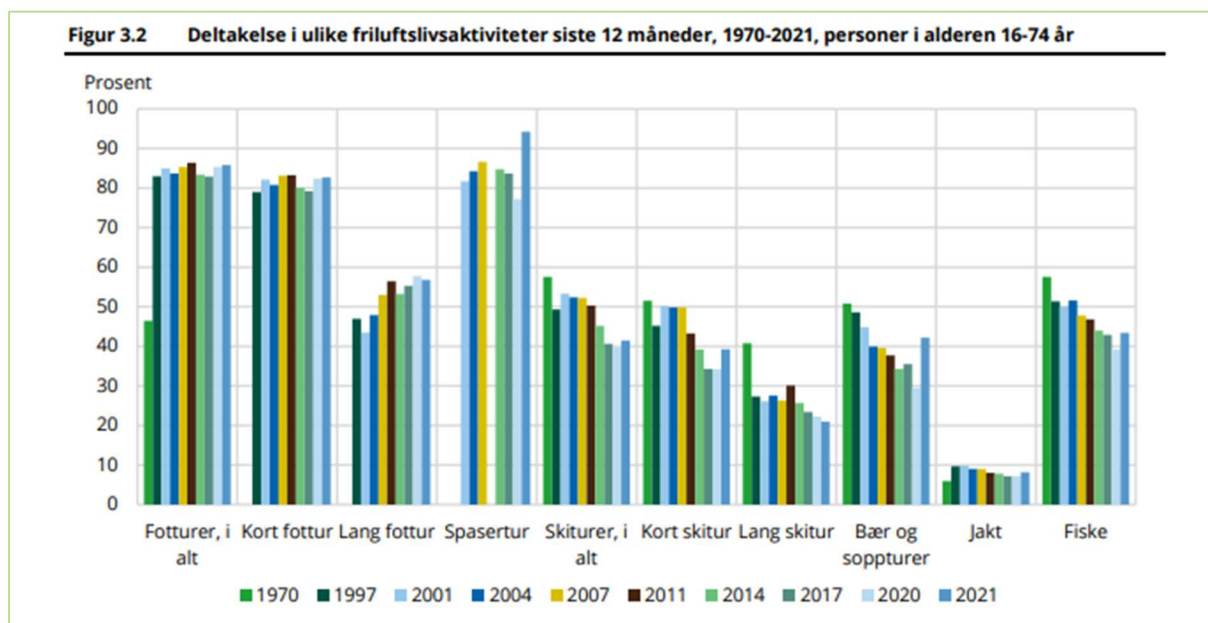
4.3 Friluftsliv

Det som her omtales som friluftsutøvere er innbyggernes bruk av natur til aktivitet og rekreasjon. Omfang og besøksmål er avhengig av befolkningens tid, økonomi og prioriteringer, men også trender som helse, fysisk aktivitet. Foreliggende innsikt viser at enkelte tradisjonelle friluftslivsaktiviteter er noe redusert, og at andre øker. Tallene viser også at det er stor variasjon i hvem som driver friluftsliv. Tradisjonen og folkehelseperspektivet gjør at det er nasjonale mål om økt, og ikke redusert, friluftsliv. Det er derfor viktig at ikke turisme og hytteutvikling hindrer dette.

Friluftslivsutøvere

I rapporten «Friluftsliv i Norge» oppsummerer Statistisk sentralbyrå sine analyser av friluftsliv i den norske befolkningen over femti år (Bergesen Dalen og Schlyter Opøyen, SSB 31/2023). Hovedfunnene viser at andelen innbyggere som deltar i undersøkelsen om kartlagte friluftslivsaktiviteter har vært stabil eller svakt fallende, mens frekvensen av aktivitet har økt: dobbelt så mange er nå aktive minst tre ganger i uken. Rapporten konkluderer med at friluftslivet fortsatt har en stor betydning i Norge, men at det er store forskjeller mellom grupper: yngre, personer med høy utdanning og inntekt deltar mest, mens enslige forsørgere og lavinntektsgrupper deltar minst (SSB, 2024). Eldre har økt sin deltakelse betydelig.

Figur 14 Ulike friluftslivsaktiviteter siste 12 måneder, fra 1970 til 2021. (SSB 31/2023). Legg merke til at det for mange av friluftslivsaktivitetene ikke ligger en vesentlig økning. Årene 2020 og 2021 er litt spesielle på grunn av koronaepidemien og strenge reiserestriksjoner og smittevernsregler.

Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2024¹ viser at andelen som oppga å ha gått fotturer i skog og mark i løpet av de siste 12 månedene, sank fra 82 prosent i 2021 til 75 prosent i 2024, en nedgang på 7 prosentpoeng. Tilsvarende utvikling sees for skigåing, der andelen gikk ned fra 39 til 34 prosent i samme periode.

Også andre etablerte tradisjonelle norske friluftslivsaktiviteter, som båtturer, fiske, overnatting ute i naturen, sykling, skøyter, jakt, klatring og ridning, viser en moderat nedgang i deltakelse mellom 2021 og 2024. Samlet indikerer dette en reduksjon i oppslutningen om flere av de mest tradisjonsrike formene for friluftsliv i denne perioden.

Samtidig har enkelte friluftslivsaktiviteter hatt økt utbredelse. Dette gjelder særlig bading og bær- og soppsanking, som begge har hatt en tydelig vekst i 2021. Andelen som oppga å ha badet utendørs økte med 7 prosentpoeng, mens bær- og soppturer økte med 5 prosentpoeng. I tillegg har alpint og snowboard, samt deltakelse i organisert friluftsliv, hatt en viss økning i perioden. For eksempel har Norsk Sportsbransjeforening anslått at salget av toppturski-/bindinger i Norge i 2018/2019-sesongen lå på ca 18 000 par, noe som tilsvarer omtrent 1 av 3 voksenski i alpinsegmentet.

Utviklingen er på mange måter i tråd med Friluftslivsmeldingen (Meld. St. 18, 2015–2016) som beskriver hvordan samfunnstrekk som individualisering, kommersialisering og teknologisk utvikling

¹ <https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/idrett-og-friluftsliv/statistikk/idrett-og-friluftsliv-levekarsundersokelsen/artikler/flere-bader-sanker-baer-og-plukker-sopp>

øker tendensen til "sportifisering" i friluftslivet. I dette ligger mer trening, fart og tilrettelegging. I tillegg kommer en økt satsning på tilrettelegging for friluftsliv i nærområdene, jfr. dagsturhytter osv.

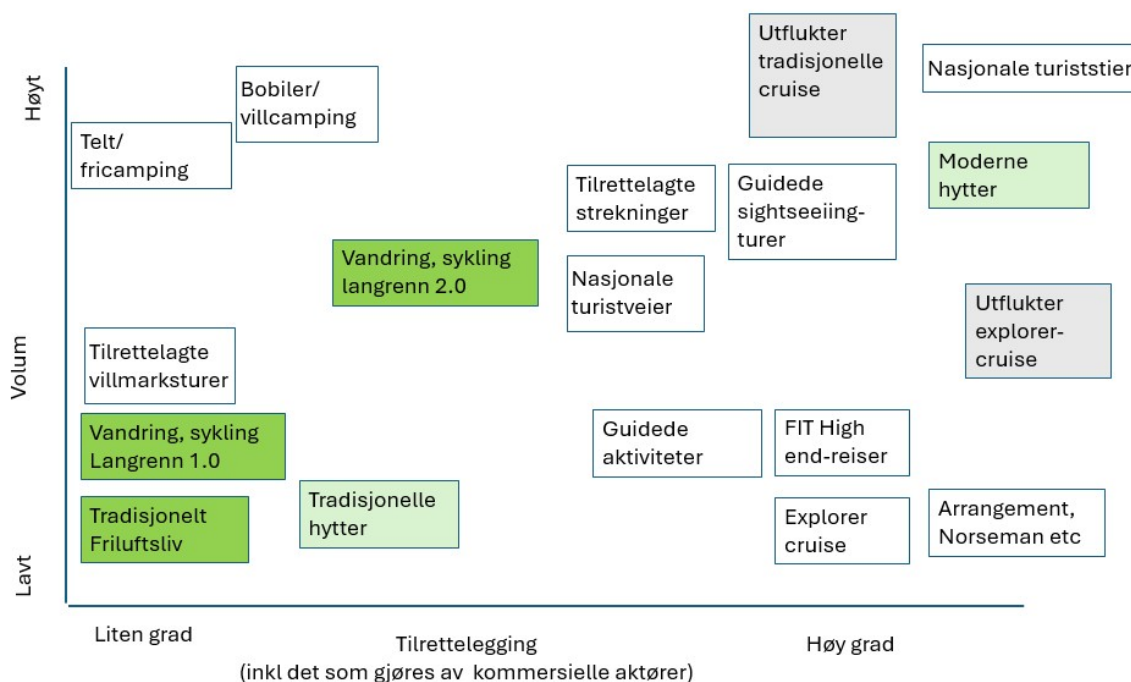
Det kan se ut som om at det enkle friluftslivet får økt interesse og også økt kobling mot trender som helse, selvrealisering, frihet, mestring og ønsket om enkelhet og «tilbake til naturen». Samtidig er det en kommersialisering av friluftslivet når det gjelder aktiviteter, utstyr og tilrettelegging. Litt sjablongmessig kan en si at deler av friluftslivet går fra få personer over store arealer, til større volum på enkeltpunkter. Dette skyldes først og fremst at friluftslivsopplevelser har høy delingsverdi på sosiale medier og at opplevelsene slik sett markedsfører seg selv.

4.3.1 Oppsummering av reiselivet, nåsituasjon og utfordringsbilde:

- Reiseliv er en av verdens raskest voksende næringer. Frem mot 2030 er anslaget at besøkende fra vekstmarkeder som Kina og India vil stå for 25% av internasjonale reiser.
- Norsk reiseliv opplever nå en forskyvning fra hotell til bobil, telt og private utleieformer. Disse gjestene blir lengre og reiser oftere uten et tydelig vertskap, noe som utfordrer veiledning, styring og besøksforvaltning.
- Natur, stillhet, frihet og mestring er de viktigste reisemotivene for Norge. Vekst i enkelt friluftsliv, campervans og delingsbaserte opplevelser gir økende og ofte uforutsett belastning på sårbar natur, særlig gjennom telting, parkering og ferdsel.
- De fleste turister ønsker å ta bærekraftige valg, og rundt 20 % sier de er villige til å betale mer for å beskytte natur. Samtidig bidrar stadig flere flyruter og cruisetrafikk til økte volumer av besøkende. I tillegg gir digitale plattformer som Airbnb, Camp4Night, Get your guide o.l. vekst utenfor tradisjonelle strukturer, noe som gir overbelastning på enkeltsteder.
- Cruisetrafikken har økt kraftig, med større skip og høyt press på lokalsamfunn. Mindre «explorerskip» gir riktignok høyere naturfokus, men bidrar også til økt aktivitet i avsidesliggende områder. Adventure-turisme vokser raskt, og høy delingsverdi kan føre til rask volumvekst.
- Kommuner og reisemål har en nøkkelrolle, men mangler ofte ressurser og kapasitet. Tåleevne, kanalisering og besøksforvaltning blir stadig viktigere. Reiselivet preges av lav lønnsomhet, sesongarbeid og økt investorkonsentrasjon – og står i et grunnleggende paradoks mellom verdiskaping og slitasje på natur, kultur og lokalsamfunn

Figur 15 nedenfor er en forenklet oversikt over noe av det som er tilgjengelig for brukerne av norsk natur. Hensikten er å gi en illustrasjon av hvordan naturen brukes i dag, noe som også er viktig for å lage hypoteser for fremtidig utvikling.

Figur 15 Figuren viser ulike tilbud i norsk reiseliv, sortert på volum (lavt – høyt) og omfang av tilrettelegging.

Situasjonen er kompleks, og det er stor overlapping mellom bruken fra de tre brukergruppene. Det vil derfor ikke være mulig å få frem et helt korrekt bilde. Figuren peker imidlertid på mangfoldet av aktører som er involvert i arbeidet med foredling og opplevelsesutvikling i naturen; kommersielle reiselivsaktører (norske og internasjonale), DNT og andre frivillige aktører, grunneiere og utbyggere av hytter, kommuner som reguleringsmyndigheter, Statens vegvesen ved nasjonale turistveger, Miljødirektoratet med nasjonale turiststier mm.

X-aksen i figuren gjelder tilretteleggingen, først og fremst den tilretteleggingen som gjøres av reiselivet eller lokalsamfunnene for å tiltrekke seg eller håndtere besøkende. X-aksen vil altså påvirkes av tiltak som øker foredlingsgraden i reiselivet så som konsolidering og oppkjøp eller økt lokal utviklingskraft. Y-aksen beskriver volumet på besøkende, dvs. om de er få eller mange. Figuren gjelder dagens situasjon. I tråd med generell markedsteori er det grunn til å anta volumene vil øke dersom kommersielle aktører ser potensial for inntjening.

De fleste av elementene i figuren er knyttet til turisme. Tilbud som særlig brukes av hytteeiere og friluftslivsutøvere er markert med hhv lysegrønt og mørkegrønt. Samtidig er det viktig å presisere at både innbyggere som driver friluftsliv og hyttebrukere kan benytte seg av tilbud som guidede turer, tilrettelagte strekninger eller arrangement. For å få med helheten er også cruisepassasjerenes bruk tegnet, og da oppdelt i tradisjonelle cruise og explorer-cruise. Modellen må altså forstås som en illustrasjon av mangfoldet og kompleksiteten, og ikke en eksakt beskrivelse av hvem som gjør hva i norsk natur.

Stikkordsmessig oppsummering av boksene i figur 16

- *Brukere som driver tradisjonelt friluftsliv – den tradisjonelle norske friluftstradisjonen. Går enten helt utenom tilrettelagte områder eller på stier, stikkede løyper o.l. Bor i telt eller på hytter betjent eller selvbetjent. Her er en utvikling mot det vi kaller Friluftsliv 2.0, ski i stikkede eller preparerte løyper, vandring på merkede og tilrettelagte stier, og fra det over i enda flere tilbud med enda høyere tilretteleggingsgrad.*
- *Deltakere på tilrettelagte villmarksturer – operatører eller andre som organiserer reiser i naturen, med overnatting enten i telt, i DNT-hytter (betjent eller selvbetjent). Pr. nå relativt lavt, men økende volum.*
- *Brukere av tilrettelagte strekninger – strekninger som utvikles og markedsføres som helhetlige opplevelser, for eksempel sykkelrutene Rallarvegen og Tour de Dovre, eller Pilegrimsleden og DNTs SignaTUR.*
- *Brukere som villcamper med bobil eller andre motoriserte kjøretøy, utenfor tilrettelagt område. Har vært sterkt økende senere år.*
- *Bruken knyttet til tradisjonelle vs. moderne hytter. Tradisjonelle hytter lå spredt, var små og omgitt av lite infrastruktur. Nye hytter er større og har infrastruktur som veier, vann, avløp mm. De ligger også ofte konsentrert slik at ferdsel og tilrettelegging ut fra hytteområdene kan være betydelig.*
- *Deltakere som er med på utflukter fra tradisjonelle cruisebåter – store volumer av mennesker og relativt kort oppholdstid gjør at utfluktene ofte går til bygdenære og godt tilrettelagte områder, som for eksempel gondoler, utkikkspunkt og store severdigheter. Den største konsekvensen for natur er dermed primært knyttet til bygging av anlegg og ikke bruk*
- *Brukere på nasjonale turistveger – 18 utvalgte strekninger som tilrettelegges med stoppesteder med fasiliteter av svært høy arkitektonisk kvalitet. Derfor også ofte attraktivt for villcamping med bobiler.*
- *Deltakere på guidede sightseeingturer – for eksempel nordlysturer, ribturer, hvalsafari o.l.*
- *Deltakere på guidede aktiviteter – toppturer med eller uten ski, kajakturer rideturer o.l.*
- *Brukere av nasjonale turiststier – utvalgte turer som er tilrettelagt og forvaltet for å tåle høyt besøkstrykk. For eksempel Trolltunga, Preikestolen, Rødøyløva o.l.*
- *Brukere som reiser individuelt, men med forhåndsbooket program (FIT) eller mindre cruisebåter (explorer-skip). Dette er generelt opplegg med høy grad av skreddersøm når det gjelder aktiviteter og tilbud. Ofte kostbare reiser og med fokus på unike opplevelser både. Foreløpig lavt volum i Norge, men økende.*
- *Arrangement som for eksempel The arctic Triple i Lofoten eller sykkelrittet Off Road Finnmark. Denne type arrangement vurderes å bli sterkt økende fremover.*

5 Reiselivets påvirkning på natur

Koblingen mellom reiseliv og norsk natur er sterk. Reiselivet er avhengig av en godt forvaltet natur, noe som også er påpekt i Nasjonal reiselivsstrategi samt andre styringsdokumenter for reiselivet.

Nordmenns bruk av natur har en solid forankring i tradisjon og kultur, friluftsliv og folkehelse, noe som også synliggjøres i reiselivet gjennom bruk av natur, kulturlandskap og hyttebygging. Den lovfestede allemannsretten og reiselivets forventninger om nærmest fri ferdsel i norsk natur har betydning for forvaltning av naturen og påvirkning på naturen.

I kunnskapsgrunnlaget om påvirkning på natur sees det overordnet på sammenhengen mellom reiseliv og natur og på forskning om effekter av ferdsel og friluftsliv, både på land og i sjø. Villrein og ørn trekkes fram som eksempler på arter som har stor betydning for reiseliv, men som også er utsatt for forstyrrelse og negativ påvirkning av reiselivet.

Det er mangler i forskning og kunnskap om reiselivets påvirkning på natur, spesielt knyttet til helhetlig innsikt, belastning i tid og rom, påvirkning på økosystemer og samlet belastning. Det er forsket mer på reiseliv knyttet til fjellområder (spesielt nasjonalparker og villreinområder), enn f.eks. reiselivsaktiviteter (inkl. hyttebygging) knyttet til strandsone/marine forhold.

I kapittelet beskrives hvordan naturen brukes i reiselivet, med utgangspunkt i de definerte brukergruppene. Naturen i Norge er under hardt press, og både reiselivsaktiviteter og nedbygging av naturarealer for å tilrettelegge for reiselivet (hytter, hotell, attraksjoner, veier osv.) har konsekvenser for naturverdier og økosystemer.

5.1 Norsk natur - påvirket av mennesker gjennom tusenvis av år

Friluftsliv har en sentral plass i norsk kultur og identitet, og beskrives ofte som en integrert del av hverdags- og fritidslivet, snarere enn en aktivitet begrenset til sport eller turisme. Det er tverrpolitisk enighet om at friluftsliv er et sosialt gode som skal være tilgjengelig for hele befolkningen (Dalen & Oppøyen, 2023).

At innbyggernes friluftsliv har en slik posisjon, har en historisk sammenheng. Nærhet til naturen har vært en forutsetning for tidligere generasjoners livsgrunnlag gjennom langvarige brukspraksiser. Hverdagslige og tradisjonelle aktiviteter som friluftsliv, sanking, jakt og fiske, seter- og utmarksbruk, samt utstrakt hytte- og fritidskultur, gjør at naturens verdi for befolkningen er tett knyttet til muligheten for bruk, tilgjengelighet og forutsigbar forvaltning. Denne praksisen er i dag transformert til kulturelle normer og verdier som vektlegger enkelhet, stillhet og naturkontakt (Dervo, et al., 2014). Allemannsretten understøtter denne verdien ved å sikre bred tilgang uavhengig av eiendomsgrenser, og bidrar til høy deltakelse i naturbaserte aktiviteter på tvers av samfunnsgrupper.

Studier viser at nordmenns motivasjon for friluftsliv ofte ligger i ønsket om ro, naturopplevelse og mental restitusjon, snarere enn i prestasjon eller konkurranse (Dervo, et al., 2014). Friluftsliv fungerer dermed som et sosialt og kulturelt praksisfelt der fellesskap, identitet og verdier utøves og bekreftes.

Figur 16 Gautefallheia, foto av Astrid Haukenes Bråten.

Et annet viktig element i norsk bruk av natur er hyttetradisjonen, som står i nær sammenheng med friluftslivet og har en unik posisjon i norsk kultur. Hytteopphold gjør det også lettere for folk å bruke spesifikke landskap regelmessig, noe som igjen forsterker emosjonell og sosial tilknytning til naturen. På denne måten fungerer hyttetradisjonen ikke bare som en ferieform, men som en strukturerende del av norsk friluftslivskultur – et rom der identitet, tilhørighet og bruk av natur praktiseres og fornyes.

For norsk reiseliv er naturens verdi todelt: den representerer både et grunnlag for opplevelsesbaserte produkter (f.eks. vandring, toppturer, ski, fiske, båt- og kystaktiviteter) og en viktig del av reiselivets omdømme og attraktivitet. Reiselivsnæringen er avhengig av at naturkvaliteter bevares over tid, og at forvaltningen ivaretar både sårbarhet, lokal bruk og besøkstrykk. Ensidig vekt på nye attraksjoner eller tilrettelegging kan skape konflikter dersom den ignorerer eksisterende bruksmønstre, lokale næringer og landskapets tålegrenser.

Kulturlandskapene i Norge har stor betydning for reiselivet (Støre, Singsaas, Brunstad, Ibenholt, & Røtnes, 2003). Innovasjon Norges Turistundersøkelser (Innovasjon Norge, 2025) viser at dagens naturturister også er opptatt av å forstå kulturen i Norge, og kulturlandskapet som viser menneskenes bruk av naturen, er et viktig element i det.

De omfattende samfunnsendringene knyttet til industrialisering, sentralisering og den påfølgende fraflyttingen fra bygdene har ført til betydelige endringer i det norske kulturlandskapet. Reduksjon i tradisjonelle driftsformer, særlig utmarksbeite og seterdrift, har medført at tidligere åpne jordbruks- og beitelandskap i økende grad gror igjen. Gjengroing er en sentral utfordringen for forvaltningen

av kulturlandskapet i Norge, og en stor trussel for tap av mange verdifulle og artsrike naturtyper. Dette viser at mange verdifulle naturtyper er avhengig av menneskelig aktivitet og bruk, og at opphør av skjøtsel og bruk kan medføre reduksjon av verdifulle naturtyper.

Til tross for sterke sentraliseringstrender, velger mange nordmenn fremdeles å bo med god tilgang til naturområder. Det kan medføre at økt slitasje som følge av masseturisme, og eventuelle ferdselsrestriksjoner, kan oppleves som svært inngripende for mange nordmenn. Dette er også relevant for vurderinger i NINA-rapporten «Effekter av ferdsel og friluftsliv på natur» (Øian, 2015), hvor det drøftes hva som er «akseptabel slitasje», som vil være ulikt avhengig av kulturelle, sosiale og politiske forhold, men også vil variere i tid og rom. Det framgår at «*Forvaltningsmessige vurderinger innebærer ofte å balansere vern mot muligheten for opplevelse*» (Vistad, 2008, Hagen, 2012a og Øyen et al, 2015).

5.2 Turister og påvirkning på natur

Turister bruker ofte naturen på lignende måte som friluftsutøvere og hyttebrukere, men enkelte besøksmål skiller seg ut gjennom svært høyt besøkstrykk. Slike steder blir ofte «attraksjoner» gjennom en kombinasjon av kommersiell markedsføring og brukergenerert innhold i sosiale medier. Dette forsterkes ytterligere av digitale delingsplattformer som Airbnb, som kan bidra til at besøksvolumet overstiger kapasiteten i både natur, infrastruktur og lokalsamfunn. Resultatet er økt press på naturverdier, budsjetter og håndteringsevne (Innovasjon Norge, 2021).

For populære naturattraksjoner kreves det derfor en omfattende form for besøksforvaltning for å sikre naturhensyn, sikkerhet og kvalitet i besøksopplevelsen. Tåleevneanalyser har blitt et viktig verktøy i denne sammenhengen (Innovasjon Norge, 2021). Ordningen med Nasjonale Turiststier illustrerer hvordan systematisk finansiering og drift kan styrke håndteringsevnen i høyt besøkte naturområder. Utfordringene er ofte størst i mindre kjente områder som ikke er forberedt på økende trafikk og mangler strategier for å håndtere veksten.

Samtidig viser gjennomgang av reiselivsstrategier at natur ofte fremstilles primært som et attraktivt fellesgode, mens påvirkning på naturmangfold og naturtyper vies mindre oppmerksomhet. Målene retter seg ofte mot næringsutvikling, opplevelseskvalitet og økonomiske ringvirkninger, snarere enn naturens tålegrenser.

5.2.1 Turisters forståelse og forhold til natur

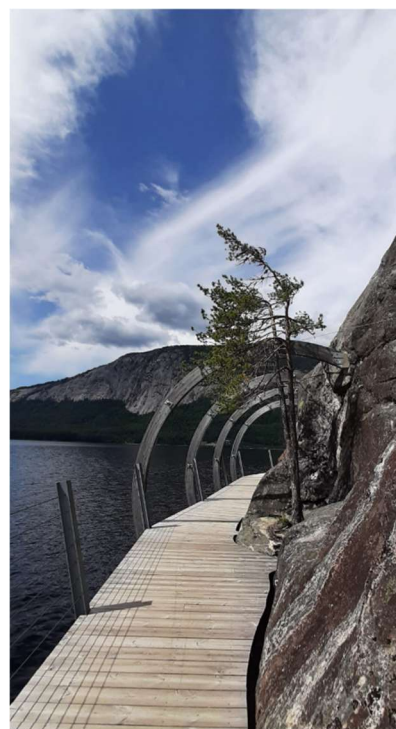
Turisters erfaring og forståelse av natur varierer betydelig. Mange naturbaserte reisemål tiltrekker seg internasjonale besøkende med begrenset erfaring med norsk natur og friluftsliv. Innovasjon Norges turistundersøkelse viser at turister ønsker å følge lokale råd om natur og dyreliv (Innovasjon Norge, 2024), men adferdsforskning viser samtidig at mennesker ofte opptrer mindre ansvarlig på ferie enn i hverdagen.

Forskning fra kjente naturattraksjoner som Trolltunga viser at mange besøkende er fysisk i stand til å gjennomføre krevende turer, men mangler fjellerfaring og forståelse av risiko (Mykletun, Oma & Aas, 2021). Dette gjenspeiles også i studier fra andre fjellområder med høy selfie- og fotoaktivitet, som Reinebringen, Preikestolen, Kjerag og Besseggen. Mykletun mfl. (2021) beskriver disse som «nye eventyrere» som representerer fremtidens brukere av natur, men som ofte er dårlig forberedt. Heslinga, Hartman & Wielenga (2021) identifiserer tre typer utfordrende adferd blant turister:

1. Ambisjoner som overstiger ferdigheter – økt kommersialisering av fjellsport gir flere uerfarne brukere i krevende terreng.
2. Undervurdering av risiko – særlig i jakten på spektakulære bilder, noe som har gitt alvorlige ulykker og nye spørsmål om regulering.
3. Forsøpling og lav naturforståelse – etterlatt avfall, engangsgriller, toalettpapir og skade på berg og vegetasjon bryter med allemannsrettens normer.

Tiltak som fjellvakter, informasjon, utstyrlån og bedre infrastruktur, slik som ved Nasjonale Turiststier, fremheves som eksempler på «best practice» som kan redusere risiko og naturbelastning (Mykletun mfl., 2021).

Finansiering er likevel en utfordring. Store turistattraksjoner påvirker kommunenes ansvar for toaletter, parkering, sikringstiltak og helse- og beredskapstjenester, uten at inntektene nødvendigvis tilfaller vertskommunen.

Figur 17 Tilrettelagt sti i Fyresdal.
Foto av Astrid Haukenes Bråten.

5.2.2 Turisme i sårbare natur- og verdensarvområder

Reiseliv i særlig sårbare naturtyper stiller store krav til forvaltning. På Vegaøyan viser forskning at økt ferdsel medfører slitasje på vegetasjon, erosjon og større risiko for etablering av fremmede arter (Hinderaker & Nielsen, 2022). Ferdsel på land og i båt kan også forstyrre fugl, og forstyrrelser i hekke- og mytingstid kan i verste fall føre til at fugler forlater reir og avkom (Naturvårdsverket, 2004). Vega er dessuten et av de viktigste overvintringsområdene for sjøfugl i Norden, noe som forsterker sårbarheten (Thompson, 2022).

Uregulert turisme kan skape økologiske kjedeeffekter, blant annet gjennom press på marine ressurser som kysttorsk via rekreasjonsfiske (Hinderaker & Nielsen, 2022). Dette kommer i tillegg til allerede negative påvirkningsfaktorer som klimaendringer og redusert bestandstilstand.

5.2.3 Forskning på sporløs ferdsel og forvaltningstiltak

En nyere studie av besøksforvaltning i en mye brukt nasjonalpark viser hvordan manglende tiltak kan redusere både naturkvaliteter og verneverdier. Aktivitet og etterlatt avfall fra besøkende skaper betydelig belastning (Keller, Engen & Kjendlie Selvaag, 2024). Studien understreker betydningen av systematisk innsats knyttet til avfallshåndtering, toalettøsningsstrategier og informasjonsarbeid.

For å møte økende besøksvolum trenger nasjonalparker tilstrekkelige ressurser, personell, koordinering og kontinuerlig kunnskapsutvikling (Keller, Engen & Kjendlie Selvaag, 2024). God informasjon og tydelig kommunikasjon av ønsket adferd er sentralt for å sikre sporløs ferdsel.

Figur 18 Teltning på Hardangervidda.
Foto av Astrid Haukenes Bråten.

5.3 Hyttebrukere og påvirkning på natur

Nedbygging og fragmentering av naturområder er, sammen med klimaendringer, blant de største truslene mot naturmangfoldet i Norge (Artsdatabanken, 2021; Artsdatabanken, 2025; Kommunal- og distriktsdepartementet, 2022). Forvaltningen fremhever betydningen av store sammenhengende naturområder og av blågrønne korridorer som opprettholder økologiske prosesser, noe som samtidig styrker kvaliteten i hytteområder (Kommunal- og distriktsdepartementet, 2022).

Store deler av dagens hytteutbygging skjer i overgangssonene mellom skog og fjell, områder med særlig verdi for naturmangfold, friluftsliv og landskap. Statlige retningslinjer fraråder derfor nye fritidsboliger over skoggrensen og anbefaler samtidig samordnet planlegging av løyper og friluftsområder med fritidsbebyggelse (Kommunal- og distriktsdepartementet, 2022).

Også i strandsonen er fritidsbebyggelse en betydelig påvirkningsfaktor. Til tross for byggeforbudet i 100-metersbeltet har fortetting, tilbygg, båtanlegg og andre tiltak vært omfattende, særlig i områder med mildere forvaltningsregime etter statlige planretningslinjer (Lovdata, 2021).

5.3.1 Arealreserve til fritidsbebyggelse i Norge

Norske kommuner har avsatt betydelige arealer til fritidsbebyggelse. I 2024 var 1 682 km² avsatt til formålet, hvorav ca. 1 275 km² utgjorde ubebygde arealreserver (SSB, 2025). Med dagens

byggetakt på om lag 5 000 fritidsboliger årlig tilsvarer dette en potensiell byggehorisont fram til rundt 2150 (Krognes, 2025).

Reservene ligger særlig i fjellskog, ås-, dal- og fjordlandskap samt i kystsletter (Blumentrath, Simensen & Nowell, 2022). Rundt 25 % av reservene ligger i naturskog etablert før 1940, mens store arealer består av myr, jordbruksareal eller skog med høy økologisk verdi (SSB, 2025).

En stor utfordring er at mange av arealreservene ligger mer enn fem kilometer fra nærmeste tettsted, noe som vil kreve betydelig ny infrastruktur og dermed ytterligere nedbygging av natur (SSB, 2025).

5.3.2 Besøksforvaltning i hyttekommuner – spenninger mellom tradisjon og destinasjon

Den raske veksten i fritidsbebyggelse har i flere fjellkommuner ført til sosiale, kulturelle og økologiske spenninger mellom lokalbefolkning og hyttebrukere. Forskning fra Vinje viser at store hyttefelt kan oppleves som fremmede i kulturlandskapet, og at økt ferdsel fra hytteområdene legger press på sårbare økosystemer, beiteområder og tradisjonelle naturbruksformer som jakt, fiske og sanking (Singsaas mfl., 2024). Flere lokale aktører opplever at økt hyttebruk fortrenger tradisjonell bruk som også er viktig for opprettholdelse av kulturlandskapet. Dette er også påpekt i Singsaas og Gundersens forskning i rapporten «Tradisjon og destinasjon» (Singsaas, M., & Gundersen, V. (2023).

Rapporten viser også at hyttebrukeres ønske om mer tilrettelegging, som løyper og stier, kan øke slitasje og endre lokale brukspraksiser. Dette skaper ulike oppfatninger av hva som er legitim bruk av natur – det som beskrives som «kulturelle» og «moralske landskap».

Kommunene har i stor grad sett på hytteutbygging som en viktig næringsutvikling, og manglende integrering av hytteutbygging i samfunnsplanlegging har forsterket konfliktene. Det anbefales derfor å styrke besøksforvaltningen som virkemiddel for å styre ferdsel, ivareta naturens tålegrenser og bedre sameksistensen mellom ulike brukergrupper (Singsaas, M., Grønn, J., & Gundersen, V.

(2024). Slik forvaltning bør være kunnskapsbasert og bygge på både naturfaglige vurderinger og innsikt i sosiale og kulturelle praksiser.

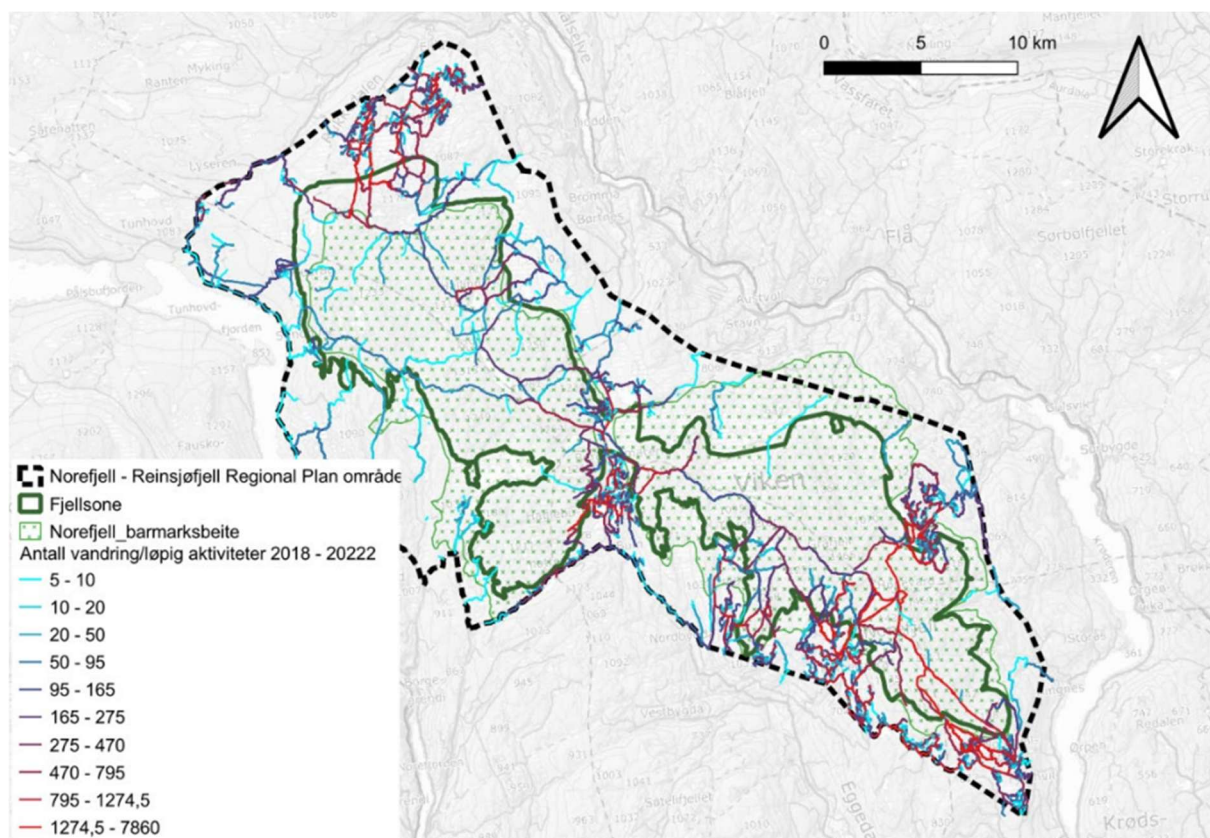

Figur 19 Foto Mimir (Torill Olsson)

5.3.3 Hyttebygging og ferdsel ved villreinområder

Hyttebygging og økt friluftaktivitet i randsoner av villreinområder kan gi betydelige konsekvenser for villreinens leveområder og bruk av arealer. En studie ved Norefjell-Reinsjøfjell benyttet Strava-data for å analysere ferdsel og vurderte tre scenarier for videre hytteutvikling (Stange, Simensen & Frassinelli, 2024). Undersøkelsen viser at fortetting innenfor eksisterende felt gir minst økning i ferdsel og dermed størst hensyn til villrein. Nye hyttefelt i stille områder eller nær sårbare trekk- og leveområder vil derimot gi økt trafikk, risiko for fortrengning og særlig utfordringer i trange passasjer og grøntkorridorer (Stange, Simensen & Frassinelli, 2024).

Det anbefales derfor å legge ned eller flytte stier i sårbare områder, etablere alternative traseer tett på hytteområder og styrke informasjon om ferdselshensyn i villreinområder. Dette er også påpekt i Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging (2023), hvor det framgår at *Villreinens leveområder sikres, og vedtatte regionale planer for villreinfjella oppdateres i samsvar med ny kunnskap og følges opp i den kommunale planleggingen* (forventning nr. 58, s 29).

Figur 20 Kartet viser registrert Strava-aktivitet på tvers av sommerbeitet sør på Norefjel fra (Stange, Simensen, & Frassinelli, 2024), s 73. Mørkere rørfarge viser bruksvolum. Det er tydelig overlapp mellom beiteområde og Strava-aktivitet, men det er ikke mulig å vite om reinflokkene var i nærheten da aktiviteten skjedde

5.4 Friluftslivsutøvere og påvirkning på natur

5.4.1 Effekter av ferdsel og friluftsliv på natur

NINA-rapporten «Effekter av ferdsel og friluftsliv på natur» (Øian, 2015) vurderes som sentral for å belyse påvirkning på naturen og konsekvenser for natur. Her er det gjort en omfattende litteraturstudie, med mer enn 150 norske og internasjonale referanser. Det vises til rapporten for mer detaljerte funn og kildehenvisninger. For denne utredningen gjengis hovedfunn, både i forhold til metodikk, kunnskapsgrunnlag, samt effekter på vegetasjon og vilt i terrestriske miljøer, akvatiske miljøer og effekter av ulike former for ferdsel og friluftsliv i lys av forvaltningsspørsmål.

I Øian (mfl., 2015) er det sett både på internasjonal og nasjonal forskning og der framgår det at mange funn fra andre land ikke er direkte overførbart til ferdsel i Norge. Ferdselsmønstre i Norge skiller seg på flere områder fra andre land. Historiske tradisjoner, sterk friluftskultur og allemannsrettens gjør at ferdsel i norsk natur i langt mindre grad enn i mange andre land er styrt gjennom sentralisert tilrettelegging og kanalisering. Sammen med lav befolkningstetthet, og en begrenset urbaniseringsgrad, har dette bidratt til at bruk av natur i stor utstrekning foregår individuelt og spredt. I fjellet er for eksempel teltovernatting og bålbrekking vanligvis

desentraliserte aktiviteter, i motsetning til mange andre land der slike aktiviteter ofte er regulert til bestemte soner (Øian, 2015).

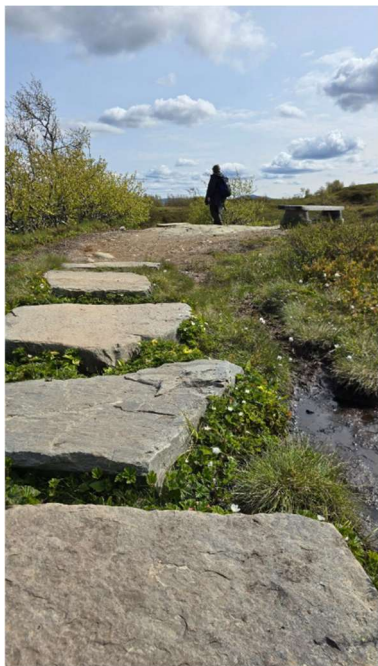
Om ferdsel skriver Øian mfl. (2015) at selv om norsk friluftsliv tradisjonelt har vært preget av individualisme og lite organisert bruk, har det de siste tiårene vært en tydelig endring. Framveksten av nye aktiviteter, økt naturbasert turisme og endringer i forvaltningspolitikken har samlet sett ført til at ferdselen i større grad konsentreres i bestemte områder. Dette kan gi nye utfordringer og stiller høyere krav til helhetlig og kunnskapsbasert forvaltning.

5.4.2 Ferdsel og effekt på terreng og jordsmonn

Flere studier viser at selv liten ferdsel kan føre til jordeksponering og erosjon, særlig i alpine og arktiske økosystemer (Cole 2004; Barros m.fl. 2013; Evju m.fl. 2012; Nepal 2003), noe rapporten til Øian mfl (2015) også understøtter empirisk.

Slitasje på vegetasjon kan oppstå ved svært lav ferdselsintensitet, og små økninger i belastning kan gi uforholdsmessig store effekter (Hammit m.fl. 2015; Monz m.fl. 2013). Dette omtales som en asymptotisk, ikke-lineær responskurve (Øian, 2015). Moderat slitasje kan føre til redusert vegetasjonsdekke, endringer i artsantall og lokale endringer i mikroklima og næringsomsetning (Chapin og Shaver 1986), (Bazzaz 1996), (Nepal & Way 2007).

Fuktige vegetasjonstyper er mest utsatt for påvirkning ved tråkk (Vistad m.fl. 2007; Cole & Monz 2002; Arnesen & Lyngstad 2012) og har lav slitestyrke og dårlig resiliens (Øian, 2015). I myr viser studier at selv lite tråkk kan ødelegge torva, og revegetering foregår langsomt (Arnesen & Lyngstad 2012), (Øian, 2015).

I skog viser studier at ferdsel endrer artssammensetning ved at lys- og næringskrevende arter etablerer seg nær stier, mens skyggetilpassede arter fortrenses (Malmivaara-Lämsä mfl. 2008; Hamberg mfl. 2010). Rapporten til Øian mfl. (2015) viser at økt ferdsel gir redusert forekomst av moser og urter, og at artstapet øker med ferdselsintensitet.

I alpine og arktiske økosystemer er vegetasjonen spesielt sårbar pga. kort vekstsesong og lite næringsrikt jordsmonn (Forbes m.fl. 2004; Evju m.fl. 2012). Selv 10-25 passeringer kan gi skader (Tolonen m.fl. 2001). Slitasje i helling/bakker og tidlig i vekstsesongen gir størst skade (Törn m.fl. 2006) (Øian, 2015). Alpine plantesamfunn har lav resiliens (Øian, 2015).

Figur 21 Sherpasti til Falkenuten, Rauland, pyntet med mulleblomster. Foto av Astrid Haukenes Bråten.

5.4.2.1 Slitasje på arter og populasjoner

Arter med tynne blader (urter), lavarter i tørt og steinete terreng og arter med svak fasthet i plantevev har lav motstandsdyktighet (resistens), mens lyngdominert vegetasjon og arter med vekstpunkt nær bakken har høy resiliens (Øian mfl., 2015). Ifølge Øian mfl. (2015) vil endringer i artssammensetning ofte skje ved langvarig bruk og robuste arter fra omkringliggende vegetasjon vil etablere seg i tråkksoner og erstatter mindre tolerante arter (Øian, 2015). Resiliens vurderes som viktigere enn resistens for å forstå langsiktig sårbarhet (Pescott & Steward 2014), noe rapporten understreker ved å peke på at selv små vegetasjonsskader kan få store økologiske konsekvenser når gjenveksten er langsam (Øian, 2015).

5.4.2.2 Påvirkningsfaktorer og romlige effekter

Jordsmonnet er særlig følsomt i fuktige områder, bratte skråninger og løse jordtyper. Studier viser at skadeeffekten reduseres raskt med avstand fra stier (Thurston & Reader 2001), og etter selv svært høyt tråkktrykk (500 passeringer) var effekten målbar kun 30 cm fra senterlinjen når vegetasjonen bestod av flerårige urter med rask gjenvekst (Øian, 2015). Samtidig viser studier av slitasje fra hest og sykler at bruksmåte, helningsgrad og fuktighet har større betydning enn valg av aktivitet i seg selv (Thurston & Reader 2001; Pickering mfl. 2010 og Arnesen og Lyngstad, 2012).

Teltbruk og bålbrekking endrer jordas fysiske og kjemiske sammensetning (Cole & Monz 2003), noe som kan påvirke vegetasjonen betydelig der bruken er konsentrert (Øian mfl., 2015).

Alpinanlegg har store og tydelige effekter på vegetasjonen. Øian mfl. (2015) beskriver forskning som viser at arbeidet med å etablere eller preparere skibakker (planering, masseflytting, fjerning av vegetasjon) fører til sterkt redusert arts mangfold, og at vegetasjonen ofte over tid blir dominert av gras og urter (Melanie et al, 2013). I tillegg viser forskning at preparering og kunstsne gjør vegetasjonen lavere, reduserer innslag av busker og trær og endrer produksjonen i økosystemet (Øian, 2015), s 28/29.

Skiløyper påvirker vegetasjonen mindre enn alpinanlegg, men har flere viktige effekter. Øian mfl. (2015) viser at f.eks. preparering med maskin reduserer vegetasjonshøyden og halverer innslaget av busker og trær i traseen, og repetert ferdsel kan gi økende erosjon, spesielt i bratte partier eller på løse jordarter.

5.4.3 Vilt og forstyrrelse fra ferdsel i terrestriske miljøer

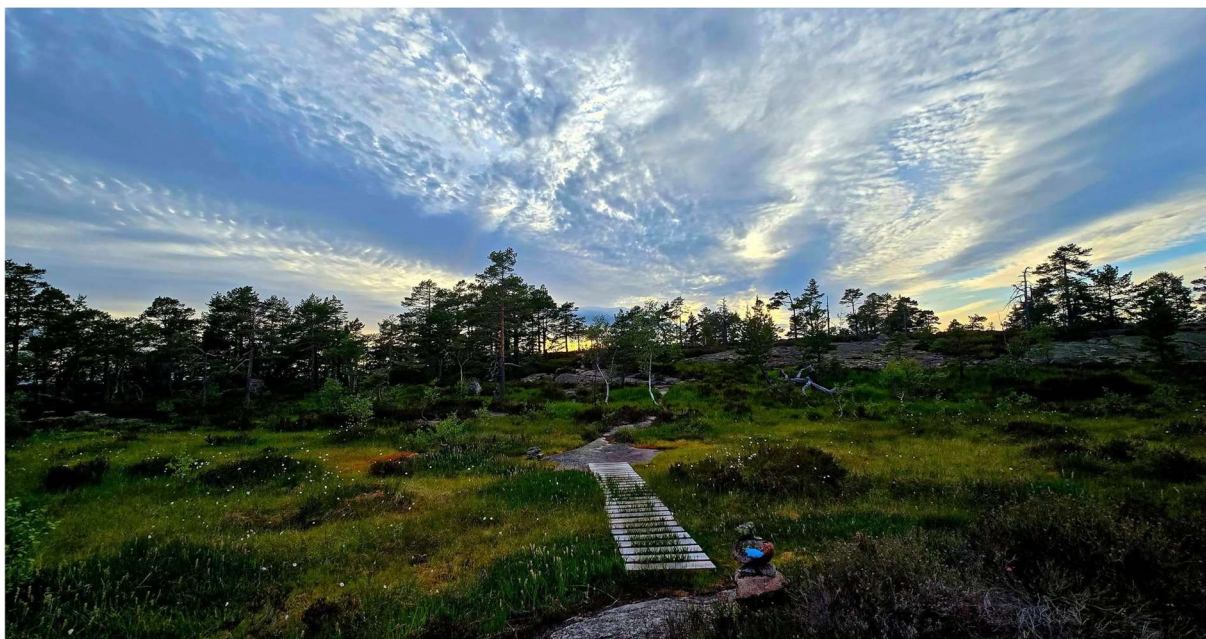
Forskningen viser at ferdsel kan påvirke vilt gjennom direkte, indirekte og kumulative mekanismer, hvor effektenes styrke avhenger av artens sensitivitet, habitatets egenskaper og ferdselens omfang og intensitet (Øian mfl. 2015). Direkte effekter oppstår når mennesker nærmer seg dyr og utløser atferdsmessige og fysiologiske stressresponser, inkludert flukt, økt energiforbruk og avbrutt fødesøk (se bl.a. Reinvang m.fl. 2014; Hagen m.fl. 2014). I følge (Øian mfl., 2015) er disse prosessene kortvarige, men potensielt betydningsfulle, særlig for arter som skogshøns, ender og vadere, der oppflukt kan øke risiko for predasjon fra rovfugl.

Indirekte effekter oppstår når dyrelivet endrer arealbruk over tid som følge av ferdselens romlige mønster (Øian, 2015). Rapporten påpeker at mange arter utvikler unnvikelsesatferd, slik at store områder rundt stier, hytter eller anlegg fremstår som utilgjengelige selv ved moderat ferdsel. Slik unnvikelse regnes som økologisk mer alvorlig enn de direkte episodiske effektene (Follestad & Lorentsen 2007; Lorentsen & Follestad 2014; UNEP 2001). Arter med lav spredningsevne, spesialiserte habitatkrav eller lav fruktbarhet, slik som flere arter skogshøns, enkelte rovfugler og mange små pattedyr, vurderes som særlig sårbare fordi redusert tilgang på nøkkelhabitat påvirker både energibalanse og reproduksjon (Øian, 2015). Rapporten fremhever at kumulative effekter er de mest kritiske, men samtidig minst undersøkte i litteraturen. Selv om enkeltstående forstyrrelser kan virke uproblematisk, vil summen av gjentatte oppflukter, unnvikelser, skiftende beiteområder og reduserte muligheter for ungepleie, kunne gi negative påvirkninger på sensitive arter (Øian, mfl. 2015). En viktig innsikt i Øian mfl. (2015) er at responsen varierer betydelig mellom arter og kontekster (f.eks. er villrein spesielt sensitiv). Samtidig finnes det andre arter, særlig generalister, som i større grad kan venne seg til menneskelig aktivitet (Hagen mfl., 2014). Ferdselens sesongmessige timing har stor betydning for effektens alvorlighetsgrad. Rapporten viser at forstyrrelser kan gi langvarige bestandsmessige konsekvenser, når energibehovet er høyt og toleransegrensene lave (UNEP 2001; Follestad 2014), (Øian, 2015). Tilsvarende er vintersituasjonen sårbar for arter som bruker mye energi på termoregulering.

5.4.4 Dyrelivets sårbarhet for ulike friluftaktiviteter

Det vises til blant annet *NINA Rapport 1182 Effekter av ferdsel og friluftsliv på natur - En sammenstilling av nasjonal og internasjonal litteratur* (Øian mfl., 2015) for en detaljert gjennomgang av ulike dyrearters sårbarhet for ulike menneskelige friluftaktiviteter. Litteraturgrunnlaget viser at sårbarheten for ulike former for ferdsel varierer betydelig mellom artsgrupper, og påvirkes av både artsspesifikke egenskaper og av ferdselsform (Øian mfl., 2015).

Allmenn ferdsel: *Kanalisert ferdsel* reduserer typisk den totale arealbelastningen fordi dyrelivet lettere kan forutsi menneskelig aktivitet, noe som generelt gir lavere stressnivå og færre fluktposjoner (Stankowich, 2008; Vistnes & Nellemann, 2000 i Øian mfl., 2015). *Spredt ferdsel* skaper større utfordringer ved å øke sannsynligheten for at mennesker trenger inn i viktige funksjonsområder som hekkeplasser eller beiteområder, noe som ofte er assosiert med økt energiforbruk, bortvelgelse av habitater og endret arealbruk (Weston et al., 2012; Storch, 2013 i Øian mfl., 2015). I skogsmiljøer kan ferdsel særlig påvirke små og mellomstore pattedyr gjennom unnvikelse og redusert bruk av habitater nær stier, men funn varierer betydelig mellom habitater og arter. Naturbaserte aktiviteter innebærer ofte hyppig og gjentatt ferdsel i sårbare områder, og kan derfor medføre både direkte og indirekte forstyrrelse (Øian, 2015). Turismeaktiviteter som guidede turer, utflukter langs faste ruter og besøksintensive attraksjoner kan føre til habitatunngåelse og endret aktivitetsmønster hos fugl og pattedyr. Risikoen øker når turismen konsentreres i perioder med yngling, beitebehov eller energibygging.

Figur 22 Tilrettelagt sti over myrområder. Foto Astrid Haukenes Bråten.

Motorisert ferdsel: Motorisert trafikk på land og til sjøs er noen av de mest forstyrrende aktivitetene for dyreliv (Olesen, 1994; Overrein, 2002; UNEP, 2001 i Øyan mfl., 2015). For fugl er motorisert ferdsel ofte forbundet med kraftige fluktpresjoner og redusert tid til matsøk (Laursen et al., 1997; Lafferty, 2001; Vos et al., 1985 i Øyan mfl. 2015). For store rovfugler er det dokumentert både fravær av effekt og lokal tilvenning, men funnene er inkonsistente; og i enkelte tilfeller er det heller ikke påvist sikker negativ påvirkning på hekkesuksess (Kaisanlahti-Jokimäki et al., 2008 i Øyan mfl. 2015).

Aktivitet på strender: Aktivitet i strandsonen er dokumentert å påvirke et bredt spekter av arter, inkludert vadere, ender og måkefugler, gjennom redusert tid til næringssøk, hyppige fluktpresjoner og økt stress (Øian, 2015). Enkelte arter, som tjeld, kan vise høy toleranse, men selv disse får redusert tid til ungepleie og matsøk ved forstyrrelser (Verhulst et al., 2001 i Øyan mfl. 2015)

Moderne friluftsliv og «ekstremsporter»: Kunnskapsgrunnlaget for nye aktivitetsformer som for eksempel kiting og terrengsykling er mangelfull, og få studier dokumenterer faktiske effekter på terrestrisk dyreliv, men potensielle forstyrrelser kan være betydelige (Burgin & Hardiman, 2012 i Øyan mfl., 2015).

Fisking fra land: Forstyrrelser fra landbasert fiske kan påvirke fugl som bruker strandsonen til næringssøk, særlig gjennom gjentatte forstyrrelser i perioder med høye tettheter av mennesker, men effekter på pattedyr omtales som lite dokumentert (Lafferty, 2001 i Øian mfl., 2015).

Sykkel: Sykkelbruk kan ha effekter lignende gange, men med høyere fart og større overraskelsesmoment. Et fåtall studier viser unntak hos små pattedyr og potensial for økt forstyrrelser i sårbare habitater, men fugldataene oppfattes som fragmenterte (Lowney, 2011 i Øian mfl. 2015).

5.4.5 Akvatiske miljøer

Ikke-motorisert ferdsel – inkludert bading, vading, padling, fugletitting og fiske fra land – kan gi betydelige økologiske konsekvenser når aktiviteten er konsentrert i tid og rom (Øian mfl. 2015). Videre er strandsoner og gruntvannsområder naturområder med særlig høy sårbarhet, fordi de brukes som næringssøk-, hvile- og hekkeområder for flere fuglearter (Øian mfl., 2015).

En rekke studier viser at menneskelig tilstedeværelse i strandsoner kan gi redusert næringsinntak, hyppige oppflukter og økt energiforbruk hos vannfugl (se for eksempel Øian mfl. 2015). Forstyrrelsene er særlig kritiske i hekkeperioden, der selv enkeltpersoner som nærmer seg reir eller ungekull kan gi betydelig negativ effekt på ungeoverlevelsen (Verhulst et al., 2001). Studien til Burton et al. (2002) viser at arter ofte unngår områder med høy menneskelig aktivitet, noe som støttes av funn i rapporten der fuglebestander utvikler seg mer positivt i områder der ferdsel er forbudt i hekketiden (Øian, 2015). Ved bading og vading påvirkes vannkvalitet gjennom økt sedimentering, resuspensjon av bunnmateriale og tilførsel av organisk materiale og næringsstoffer, noe som kan endre mikrobiell aktivitet og stimulere algevekst (Øian, 2015).

5.4.5.1 Effekter av motorisert ferdsel i sjø

Motorisert ferdsel – fra båter, påhengsmotorer og vannscootere – har dokumenterte effekter både på vannets fysiske og kjemiske tilstand og på fiskens adferd og fysiologi (Øian, 2015). Støy er spesielt godt dokumentert internasjonalt; UNEP (2001) viser at motorstøy kan maskere lyder fra predatorer, byttedyr og gytepartnere, og dermed forstyrre kritiske atferdsprosesser. Dette samsvarer undersøkelser som viser at støy induserer stressresponser og endrer fiskens beveges- og gyteatferd (Øian, 2015). For fisk er lydstry et sentralt stressmoment: lyd sprer seg raskt og langt i vann, og økte støynivå kan kamuflere predator- og byttesignaler, forstyrre kommunikasjon under gyting og gi både fysiologiske og atferdsmessige stressresponser. I ekstreme tilfeller er det påvist hørselsskader hos fisk etter eksponering for høye antropogene lydnivåer (se Øyan (2015) s 57 for en mer detaljert gjennomgang). Arter varierer i sensitivitet: karpefisk er mest følsomme, mens laks og ørret er moderat følsomme, og det beskrives at arter som sik, harr, abbor og gjedde reagerer på et smalere frekvensspekter (Øian, 2015).

Motorisert ferdsel kan også føre til fysisk skade på bunnvegetasjon, økt nedslamming og endrede lysforhold – forhold som kan påvirke både dyreplankton og makrovegetasjon (Øian, 2015). i

Dagens regelverk om vannscooterkjøring er undersøkt av Reinvang mfl. (2024). De vurderer også påvirkninger på natur, hvor de fant at vannscootere særlig påvirker miljøet gjennom støy og bevegesmønstre. Det finnes få norske studier, men internasjonal forskning viser at slike fartøy kan forstyrre både fugler og marine pattedyr, og i noen grad påvirke vannkvalitet, erosjon, vegetasjon og fisk (Reinvang, 2014). Litteraturgjennomgangen i rapporten konkluderer med at fugl og akvatiske dyr er mest sårbare, og at effektene kan variere fra ubetydelige atferdsendringer til betydelige effekter på overlevelse og reproduksjon. Det vurderes at de generelle forbudssonene trolig er tilstrekkelige for å hindre vesentlig negativ effekt i grunne farvann, og samlet blir det derfor

vurdert at gjeldende regelverk oppfyller kriteriet om å forhindre negativ påvirkning på truede arter og verneområder (Reinvang, 2014).

Båtttrafikk er en vesentlig forstyrrelseskilde for vannfugl. En annen effekt av forstyrrelser av fugl er at bølgeeffekter kan ødelegge vegetasjon, forstyrre sedimenter og skade reir og næringssøkssoner, særlig for arter som hekker langs vannkanten (Øian, 2015). Motorstøy er også en sentral mekanisme fordi den kan redusere fuglers evne til å oppfatte varselsignaler eller kommunikasjonssignaler, og det kan øke risikoen for predasjon og kan redusere ungepleie. For arter som hekker i kolonier, kan gjentatte forstyrrelser føre til midlertidig kolonioppløsning, som igjen gir økt eggpredasjon (Øian, 2015). Båtttrafikk er en vesentlig forstyrrelseskilde for vannfugl. En annen effekt av forstyrrelser av fugl er at bølgeeffekter kan ødelegge vegetasjon, forstyrre sedimenter og skade reir og næringssøkssoner, særlig for arter som hekker langs vannkanten (Øian, 2015). Motorstøy er også en sentral mekanisme fordi den kan redusere fuglers evne til å oppfatte varselsignaler eller kommunikasjonssignaler, og det kan øke risikoen for predasjon og kan redusere ungepleie. For arter som hekker i kolonier, kan gjentatte forstyrrelser føre til midlertidig kolonioppløsning, som igjen gir økt eggpredasjon (Øian, 2015). Enkelte studier viser at fugler i noen grad kan venne seg til gjentatt rutinemessig båtttrafikk (Keller, 1991), men det understrekes at dette er arts- og kontekstavhengig og ikke bør tas som gitt (Øian, 2015).

5.5 Forskning på spesifikke arter

I flere av rapportene vi har vurdert i litteraturgjennomgangen, pekes det på manglende kunnskap og behov for mer forskning, spesielt knyttet til helhetlige vurderinger og økosystemer. Noen arter framstår som spesielt vesentlige for artsforvaltningen, og som det også er forsket mye på. Villrein er et eksempel, ørn, villaks og rype er andre. Her velger vi å diskutere villrein og ørn.

5.5.1 Villrein

Villreinen er en nasjonal ansvarsart, og Norge har et internasjonalt ansvar for å ta vare på arten og leveområdene. Villrein er vurdert som «nær truet» i norsk rødliste for arter 2021, og det har skjedd en dramatisk forverring av villreinens bestand og leveområder (Kommunal- og distriksdepartementet, 2022). På Miljødirektoratets nettsider beskrives at det er ca. 20 000 villrein i Norge. Den største utfordringen for arten er fragmentering av leveområder pga. utbygging og menneskelig aktivitet (Miljødirektoratet, 2025). Det er definert en egen kvalitetsnorm for villrein, hvor formålet er å bidra til at villrein, og de ulike villreinområdene, forvaltes på en slik måte at internasjonale forpliktelser overholdes, og at nasjonale målsettinger om ivaretagelse av levedyktige bestander innenfor sine naturlige utbredelsesområder nås. Her er målet at minimum middels kvalitet oppnås/opprettholdes for det enkelte villreinområdet (forskrift til naturmangfoldloven, 2020). Kvalitetsnormen er sammensatt av bestandsforholdene, lavbeitene, og leveområde og menneskelig påvirkning (Miljødirektoratet, 2025).

5.5.1.1 Ferdselsanalyser og ferdselsregistreringer, villrein

Rapporten *Villrein - ferdselsanalyser på Hardangervidda* (Gundersen mfl. 2021) presenterer en helhetlig analyse av hvordan menneskelig ferdsel og infrastruktur påvirker villreinens arealbruk, trekkveier og habitatkvalitet. Hardangervidda er Norges største villreinområde, men omfattende utbygging av hytter, veier, turistanlegg og stinett i randsonene har de siste tiårene skapt betydelig fragmentering av leveområdene. Datagrunnlaget bygger på langvarig GPS-merking av villrein (siden 2001) kombinert med omfattende ferdselsdata fra tellere og spørreundersøkelser, noe som gir forvaltningen et godt kunnskapsgrunnlag for å vurdere kumulative effekter av menneskelig aktivitet.

Analysene fra Hardangervidda viser at menneskelig aktivitet er den enkeltfaktoren som sterkest forklarer villreinens arealbruk, særlig om sommeren (Gundersen mfl., 2021). De viser hvordan randsonene rundt Hardangervidda har fått sterkt redusert habitatkvalitet på grunn av «tung» infrastruktur som hovedveier, hyttefelt, turistdestinasjoner og vannkraftanlegg. Dette har presset reinen inn i mer sentrale kjerneområder, og flere historisk viktige trekkveier er helt eller delvis opphørt.

Det er også utført en undersøkelse om villrein og ferdsel i Rondane, basert på et GPS-merkeprosjekt i perioden 2009 – 2014 (Strand mfl., 2015). Hensikten var å undersøke hvordan menneskelig ferdsel, infrastruktur og reiselivsaktivitet påvirker villreinens arealbruk og migrasjonsmuligheter i hele Rondane villreinområde. En av konklusjonene er at det er en tydelig sammenheng mellom økende ferdsel og redusert funksjonalitet i viktige trekkområder. Det ble utarbeidet modeller som viser at villreinen unngår områder nær veier, turisthytter og stier, og at ferdselsnivåer over 30 personer per dag fører til klar unnvikelse, mens stier med >220 personer per dag fungerer som absolutte barrierer (Strand mfl., 2015).

Funnene viser at bruk og tilrettelegging, særlig stier, DNT-hytter og veger, har fragmentert leveområdene, spesielt i Rondane Nord (Strand mfl. 2015). Anbefalingene retter seg mot både fysisk tilrettelegging og strategisk styring av reiselivsbruk, inkludert å legge om stier og flytte DNT-hytter og parkeringsplasser. I tillegg vektlegges det å hindre ny infrastruktur, samt opprette fokusområder der ferdsel må overvåkes og styres aktivt (Strand mfl., 2015). Videre anbefales det å begrense ferdsel i sårbare perioder, samt å redusere samlet infrastrukturbelastning i randsonene der kumulative effekter er dokumentert som store.

Et gjennomgående poeng er behovet for langsiktig, samordnet planlegging, tett dialog med reiselivsnæringen og bruk av kanalisering som hovedstrategi: konsentrere ferdsel til robuste områder og avlaste sårbare habitater. Rapporten understreker at økt turisttrafikk uten aktive tiltak vil forsterke fragmenteringen og svekke villreinens mulighet til å bruke hele leveområdet (Strand mfl., s. 138–152).

5.5.1.2 Tiltaksplaner for villreinområder

Som følge av at seks av ti nasjonale villreinområder fikk rødt lys etter kvalitetsnormen (2022), er det igangsatt arbeid med tiltaksplaner. Flere tiltaksplaner er nå lagt fram av Klima- og miljødepartementet, og andre er nylig ferdig med høringsperiode.

Fragmentering, reduserte trekkområder og forstyrrelser (infrastruktur, hytter, tung ferdsel, skispor/snøscooterbruk, båter, mm.) er gjengangere i problembildet i tiltaksplanene. Samtidig varierer situasjonen mellom områdene ved at noen reinbestander er relativt stabile, og andre er sterkt presset (Miljødirektoratet, 2025). Flere av planene beskriver omfattende tiltak for å bedre leveforhold og funksjonelle trekkorridorer for rein. Tiltakene for villrein kan ha store konsekvenser for lokalsamfunn, da de kan berøre regelverk, ferdsel og private interesser (hytter, løypetraséer mv.). Tiltaksplanene har derfor ført til store debatter lokalt og i media.

I tiltaksplanene foreslås en rekke tiltak som skal bedre tilstanden i villreinbestandene (Klima- og miljødepartementet, 2025) (Miljødirektoratet, 2025):

- *Redusere forstyrrelser i kritiske perioder og områder:* Tidlig stenging/åpning av veier, tidsbegrensning på skiløypepreparering og restriksjoner på snøscooterkjøring i viktige vinter- og trekksoner.
- *Kanaliserte ferdselsløsninger:* Flytte/traseendring av populære stier/løyper, kanalisere ferdsel til mindre konfliktsensitive soner, etablering av alternative ruter for friluftsliv.
- *Begrensning/omstilling av infrastruktur og hytteutbygging:* Begrense ny utbygging i kjerneområder, vurdere nedlegging/relokalisering av hytter eller adkomstveier som fragmenterer leveområder.
- *Forvaltning av motorisert ferdsel og båtbruk:* Strengere regulering av motorisert ferdsel på land og innsjøer i sårbare perioder/områder; lokale forbud eller reguleringer når nødvendig.
- *Gjenåpning/forbindelser (habitatkorridorer):* Tiltak for å gjenopprette viktige vandringskorridorer (f.eks. gjennom justert arealbruk, stans av nye inngrep, restaurering).
- *Overvåking, kunnskapsinnhenting og adaptive tiltak:* Økt bruk av GPS-merking, mer langsiktig overvåking, evaluering av gjennomførte tiltak og justeringer ved manglende effekt.
- *Styrket samarbeid og lokal medvirkning:* Innsats for å få tillit og deltakelse fra grunneiere, lokalsamfunn, reiseliv og frilufsorganisasjoner; frivillige ordninger suppleres med regulering der frivillighet ikke gir nødvendig effekt.
- *Planarbeid:* Det foreslås at kommunene gjennomfører planvask og baserer framtidig utbygging på oppdatert kunnskap og vektlegging av villreinhensyn.

De fleste tiltakene er relevante for reiselivet, spesielt brukergruppene friluftsliv og hyttebrukere. Tilstanden til villrein og tiltaksplanene viser at reiselivet har betydelige konsekvenser for villrein.

Figur 23 Foto: Villrein.no / Arne Nyaas

Tiltaksplanene er ambisiøse og i flere områder vil de berøre etablerte aktiviteter (friluftsliv, løypepreparering, hyttebruk). For å lykkes kreves koordinerte tiltak på tvers av sektorer, god kommunikasjon og ofte økonomisk støtte/kompensasjon for berørte aktører (Regjeringen.no, 2025).

5.5.2 Ørn

Ørneartene i Norge får stor oppmerksomhet fra både turister og forvaltning. Rapporten *Ørn og norsk reiseliv* (Handberg et al., 2020), belyser hvordan forvaltning av særlig kongeørn kan påvirke verdiskaping, omdømme og sysselsetting. Den omhandler ikke ørnens økologiske rolle eller effekter av turisme på artene, men viser at ørnearter gir betydelige gevinster for turistsektoren og at dette påvirker avveieinger iblant annet nasjonalparkforvaltning (Handberg et al., 2020). Studien bygger litteraturgjennomgang, en spørreundersøkelse blant ørneinteresserte turister og intervjuer med næringsaktører. Den bruker Menons ringvirkningsmodell for å beregne verdiskaping og sysselsetting basert på gjestedøgn og turistforbruk.

I Handberg mfl. (2020) ble det identifisert tre brukergrupper: ørneturister, ørneinteresserte og dyrelivsinteresserte. For 2019 anslås rundt 7 000 ørneturister og 20 000 øvrige ørneinteresserte, med totalt ca. 100 000 gjestedøgn og 60 millioner kroner i verdiskaping, tilsvarende om lag 130 sysselsatte (Handberg et al., 2020). I tillegg kommer ca. 2,6 millioner dyrelivsinteresserte turister årlig, hvor ørn antas å ha en viss, men ikke målbar, betydning for etterspørselen.

Rapporten fremhever også at havørn og kongeørn fungerer som viktige symbolarter i markedsføring av Norge, blant annet hos Visit Norway og Hurtigruten. Omdømmeeffekten vurderes som vesentlig og muligens større enn den direkte turismeeffekten (Handberg et al., 2020).

Rapporten vurderer hvordan en mer aktiv felling av kongeørn, slik enkelte nærings- og forvaltningsmiljøer har foreslått, kan påvirke turismen. Tre scenarier analyseres, som varierer i (a) hvor mange ørner som felles, (b) hvorvidt bestanden påvirkes, og (c) hvor stor nasjonal og internasjonal medieoppmerksomhet tiltaket skaper (Handberg, et al., 2020). I alle scenarier er omdømmepåvirkning en nøkkelfaktor: et svekket bilde av Norge som naturvennlig og bærekraftig kan redusere etterspørselen fra både ørneturister og bredere naturinteresserte grupper. De økonomiske konsekvensene anslås til 25–100 millioner kroner i tapt verdiskaping årlig og 50–220 tapte arbeidsplasser, særlig i distriktene der naturbasert turisme har stor lokal betydning (Handberg, et al., 2020).

Rapporten konkluderer med at ørn har en målbar direkte verdi for norsk turistsektor og at ørn har en betydelig indirekte verdi gjennom sin rolle i Norges naturprofilering, noe som også kan gjelde flere arter. Selv om direkte ørneturisme utgjør en relativt liten del av turismesektoren, er artenes omdømmeeffekt og symbolverdi betydelig for et voksende globalt marked for naturbaserte opplevelser. Endringer i kongeørnforvaltningen som innebærer økt felling kan derfor ha negative samfunnsøkonomiske konsekvenser som overstiger de direkte effektene på opplevelsessannsynlighet, særlig dersom den internasjonale oppfattelsen av Norge som en ansvarlig naturforvalter svekkes (Handberg, et al., 2020).

6 Sentrale drivere for utvikling av norsk reiseliv

Mens forrige kapittel beskrev kunnskapsgrunnlaget om dagens situasjon, handler dette kapittelet om hvilke utviklingstrekk som kan påvirke etterspørselen framover.

I dette delkapitlet oppsummeres kunnskapsgrunnlaget om hvilke faktorer som driver etterspørselen etter norsk natur som reisemål. I arbeidet med utarbeiding av kunnskapsgrunnlaget har vi kartlagt relevant litteratur som beskriver hvilke utviklingstrekk som påvirker etterspørselen etter norsk natur som reisemål. Vi har deretter gruppert de ulike utviklingstrekkene inn i 13 ulike drivere.

Driver	Nasjonal	Internasjonal
 Markedsføring og synlighet	✓	✓
 Prisenivå		✓
 Demografi	✓	✓
 Velstandsvekst	✓	✓
 Klimaendringer	✓	✓
 Tilgjengelighet	✓	✓
 Samfunnstrender	✓	✓
 Politikk og reguleringer	✓	✓
 Teknologi		✓
 Markedskonsentrasjon	✓	
 Geopolitisk uro		✓
 Sentralisering	✓	
 Arealendringer	✓	
 Kommuneøkonomi	✓	

 Internasjonale drivere
er forhold utenfor Norge som påvirker interessen for å reise i Norge.

 Nasjonale drivere
er forhold i Norge som påvirker interessen for å reise i Norge.

Figur 24 Oppsummering av nasjonale og internasjonale drivere

Etterspørselen påvirkes av en rekke utviklingstrekk som kan virke hver for seg, forsterke hverandre eller trekke i ulike retninger. Både nasjonale og internasjonale forhold er relevante, ettersom endringer både innenfor og utenfor Norges grenser kan påvirke etterspørselen.

6.1 Drivere

I det følgende presenterer vi de mest sentrale driverne og hvordan de kan påvirke framtidig etterspørsel etter norsk natur.

6.1.1 Markedsføring og synlighet

Strategisk markedsføring fra myndigheter og næringsaktørene kan bidra til å øke interessen for å reise til Norge. Visit Norway er et eksempel på hvordan myndighetene, gjennom Nærings- og fiskeridepartementet og Innovasjon Norge, fremmer Norge som reisemål og kan velge hvilke markedsføringsgrep det skal satses på (VisitNorway). Reiselivet ble i 2023 pekt ut som nasjonal eksportnæring (Nærings- og fiskeridepartementet, 2023). Nasjonalt eksportråd trekker også frem markedsføring og profilering som et viktig tiltak for å øke etterspørselen etter norsk reiseliv (Nasjonalt eksportråd, 2024).

Samtidig øker synligheten av Norge som reisemål gjennom det som deles av besøkende, for eksempel på sosiale medier. Sosiale medier har endret måten turistdestinasjoner markedsføres, ved at markedsføringen i større grad flyttes fra bedrifter over til turister (NHO Reiseliv, 2017). Innhold skapt av turister fører i enkelte tilfeller til en eksplosiv vekst i besøk til spesifikke destinasjoner eller attraksjoner. Den raske og kraftige økningen kan gjøre det krevende for næringen å forberede seg, noe som kan føre til overbelastning på natur og infrastruktur (Hansen, 2025; NHO Reiseliv, 2017).

6.1.2 Prisnivå

Prisnivået i Norge relativt til andre land, påvirker hvor attraktivt det er å feriere i Norge. Lavere priser i Norge sammenlignet med andre land, gjør det relativt billigere å reise til Norge, mens høyere prisnivå har motsatt effekt. En svakere norsk krone gjør norske varer og tjenester billigere for utenlandske besøkende. Turistundersøkelsene til Innovasjon Norge viser dette i praksis, hvor turister i undersøkelsene oppgir å være minst fornøyde med forholdet mellom pris og kvalitet, men at tilfredsheten har økt i takt med svekkelsen av den norske kronen (Innovasjon Norge, 2025). Xie & Tveterås (2020) fant også at svekkelsen av kronen, som følge av oljeprisfallet i 2014, førte til økt etterspørsel etter norske hotellovernattinger, siden Norge ble relativt billigere sammenlignet med andre destinasjoner. Tilsvarende, for nordmenn, vil en svakere norsk kronekurs gjøre utenlandsreiser dyrere, og dermed øke etterspørselen etter å reise innenlands (Aslesen, Jakobsen, & Nerdrum, 2023).

På den andre siden, fant Transportøkonomisk institutt i en undersøkelse blant 2 500 utenlandske turister, at omkring 60 prosent var villige til å betale en turistskatt for å bevare og legge til rette for bruk av norsk natur (Transportøkonomisk institutt, 2020). Dette peker i retning av at det er en betalingsvillighet for naturbaserte fellesgoder.

6.1.3 Demografi

Befolkningen i Norge, og i de fleste høyinntektsland, blir stadig eldre og har bedre helse enn tidligere (Elmahdy, Haukeland, & Fredman, 2017; SSB, 2024). Endringer i alderssammensetning

påvirker både hvilke reisemål og opplevelser som etterspørres, men også andel av befolkningen som er i yrkesaktiv alder (Nærings- og fiskeridepartementet, 2024).

En aldrende befolkning påvirker hvilke brukergrupper og typer reisemål som etterspørres. En undersøkelse gjennomført av Eurostat (2024) viser at turister over 65 år stod for omkring 24 prosent av fritidsovernatningsdøgn i 2022. Eldre turister reiser oftere utenfor høysesong, noe som kan bidra til å jevne ut sesongvariasjoner, og benytter seg i større grad av kulturtilbud enn yngre turister (Eurostat, 2024; Nærings- og fiskeridepartementet, 2024). Bedre helse gjør at flere eldre etterspør naturbaserte opplevelser som er tilpasset deres fysiske nivå. Godt merkede turstier, høy tilgjengelighet og mindre anstrengende aktiviteter kan dermed bli viktigere (Elmahdy, Haukeland, & Fredman, 2017). Dette kan øke etterspørselen etter nasjonalparker og organiserte turer, og samtidig redusere etterspørselen etter skiopplevelser og mer ekstreme naturopplevelser (Elmahdy, Haukeland, & Fredman, 2017).

Flere eldre og færre yngre vil også redusere tilgjengelig arbeidskraft i sektoren. Hele Europa vil oppleve den samme nedgangen, noe som trolig vil øke konkurransen om arbeidskraft. Dette vil særlig påvirke distriktskommuner, som har en eldre befolkning sammenlignet med gjennomsnittet for resten av landet (Nærings- og fiskeridepartementet, 2024).

Husholdningssammensetning påvirker også hyppighet på reiser og hvilke reiser som etterspørres. Husholdninger har blitt mindre, både fordi det fødes færre barn og fordi en større andel består av én voksen som følge av økt skilsmisrate (Elmahdy, Haukeland, & Fredman, 2017). Samtidig har flere yngre par høyere inntekt og mer fritid, blant annet fordi det har blitt vanligere å vente lenger med å få barn. Mindre husholdninger gir større økonomisk handlingsrom, noe som kan resultere i økt forbruk på reiser og rekreasjonsaktiviteter (Elmahdy, Haukeland, & Fredman, 2017).

6.1.4 Velstandsvekst

Økonomisk vekst gir økt kjøpekraft, noe som gjør at flere har mulighet til å reise. I fremvoksende økonomier som Kina og India har en voksende middelklasse ført til en økning i turisme fra disse landene. Nye turistgrupper kan ha andre preferanser. Elmahdy, Haukeland & Fredman (2017) trekker for eksempel frem at kinesiske turister oppsøker i større grad visuelle opplevelser som midnattssol og nordlys fremfor aktivitetsbasert turisme. For nordmenn finner man også en positiv sammenheng mellom inntektsnivå og utgifter knyttet til reising i Norge (Elmahdy, Haukeland, & Fredman, 2017).

6.1.5 Klimaendringer

Klimaendringer gjør klimaet varmere og våtere, dette kan påvirke hvor turister ønsker å reise til, hvilke aktiviteter de kan oppleve og når de ønsker å reise. Land som allerede har høye temperaturer om sommeren, vil oppleve enda varmere somre. Dette kan øke attraktiviteten til nordlige områder, som Norge, der et kjøligere klima kan oppleves som mer behagelig for turister (Nærings- og fiskeridepartementet, 2024; Elmahdy, Haukeland, & Fredman, 2017). Varmen kan også påvirke nordmenns reisevaner ved at svært varme somre i Sør-Europa gjør at færre nordmenn velger sydenferie (Elmahdy, Haukeland, & Fredman, 2017). Varmen ventes også å bidra til at flere ønsker å reise utenfor sommersesongen, noe som kan bidra til å redusere sesongvariasjoner i reiselivsnæringen (Nærings- og fiskeridepartementet, 2024).

Klimaendringer vil også gjøre vintrene i Norge kortere og våtere, og gi mindre stabilt snøfall (Norsk klimaservicesenter, 2015). Dette kan redusere etterspørselen etter tradisjonelle vinterdestinasjoner (Elmahdy, Haukeland, & Fredman, 2017). Mayer et al. (2023) viser at menneskeskapte klimaendringer kan redusere attraktiviteten til naturbaserte aktiviteter i Lofoten. Framskrivinger fram mot 2060 indikerer flere regndager og færre skidager på naturlig snø, noe som påvirker turistopplevelser og næringsgrunnlaget. Klimaendringene øker også behovet for klimatilpasning i reiselivet, både i form av endringer i besøksmønster og i form av økt krav til beredskap i tilfelle ras eller ekstremvær (NOU 2023: 10).

6.1.6 Tilgjengelighet

Tilgjengelighet er en driver for turisme, både gjennom fysisk infrastruktur og transportmuligheter, og gjennom hvordan reisemålet er organisert og tilrettelagt (Nærings- og fiskeridepartementet, 2024). Digital tilgjengelighet pekes også på som en viktig faktor, ettersom god dekning og høy nettkapasitet gjør det enklere for turister å navigere, bestille billetter, arbeide fra hjemmekontor og dele opplevelser i sosiale medier (Nærings- og fiskeridepartementet, 2024).

Mange utenlandske turister ankommer via fly, bil eller ferge, og vektlegger i stor grad tilgjengeligheten til reisemålet som viktig når de bestemmer hvor de skal reise (Innovasjon Norge, 2024; Yen, Chen, & Ho, 2021). For eksempel finner Cetin et al. (2016) en sammenheng mellom flere direkteflyvninger og økning i turisme til Tyrkia. Økt internasjonal flykapasitet, kortere reisetid og flere direkteruter kan øke attraktivitet til et reisemål.

Tilgjengelighet omhandler også forhold etter turistene har ankommet. Norske myndigheter og næringsaktører kan påvirke hvor tilrettelagt det er å reise i landet (Nærings- og fiskeridepartementet, 2024). Kortere reisetid og god «siste mil²»-tilrettelegging øker attraktiviteten til et reisemål.

Innovasjon Norges turistundersøkelse fra 2024, viser at for at turister skal anbefale Norge som reisemål er det viktig at destinasjoner er lett å finne (Innovasjon Norge, 2025). Det er også mange som ønsker å reise kollektivt (særlig unge), og det er krevende i distriktene i Norge (Norlandsforskning, 2021) (NHO Reiseliv, 2025).

6.1.7 Samfunnstrender

Både globale og nasjonale trender samfunnstrender kan drive etterspørselen etter norsk natur. Globale samfunnstrender, som økt fokus på bærekraft og ansvarlig turisme kan påvirke reisestrømmer til Norge. De senere årene har Norge, som reisemål, fått økt internasjonal oppmerksomhet, på grunn av lett tilgjengelig natur og høyt fokus på bærekraft. Denne utviklingen drives av økende miljø- og helsebevissthet, en voksende etterspørsel etter bærekraftige opplevelser og naturopplevelser som fremmer helse og velvære (Fredman & Margaryan, 2021). Samtidig har det skjedd en endring i forbrukernes prioriteringer, som har større vilje til å ta grønnere valg, med konsekvenser for hvilke reisemål de etterspør (NHO Reiseliv, 2024). Denne utviklingen forventes å fortsette å drive etterspørselen etter naturbaserte reiser også i tiden fremover (McKinsey & Company, 2021).

En annen viktig samfunnstrend er økt individualisering, som fører til at flere turister søker unike, skreddersydde og personlige naturopplevelser. Dette innebærer at både opplevelsene og tilbudet av aktiviteter på reisemålet blir sentrale for valg av destinasjon, ikke nødvendigvis selve reisemålet i seg selv (Iversen, Løge, Jokobsen, & Sandvik, 2014). Individualisering kan derfor bidra til økt etterspørsel etter naturbaserte opplevelser som tilbyr frihet, variasjon og personlig tilpassede aktiviteter.

Blant nordmenn har det de siste årene vært stor etterspørsel for friluftsliv og reiser innenfor Norges grenser. Koronapandemien medførte en økt interesse for naturopplevelser, som resulterte i en økning i innenlands turisme (Venter, Barton, Gundersen, Figari, & Nowell, 2020). Denne utviklingen har vedvart i årene siden, og SSB finner at antall reiser i Norge nådde nye høyder i 2024 (Aasestad, 2025). En mulig forklaring kan være at flere har et strammere feriebudsjett, og velger å feriere innenlands, fremfor utenlandsreiser. Samme utvikling i andre land kan imidlertid bidra til å motvirke dette. Eurobarometer (Ipsos European Public Affairs, 2021) viser at europeiske turister også har prioritert kortere reiser etter pandemien, med økt fokus på natur og bærekraft. Dette kan potensielt redusere internasjonale reisestrømmer til Norge, dersom disse heller velger å reise innenlands eller i sine naboland.

² "Siste mil"-tilrettelegging handler om tiltakene som gjør at besøkende faktisk finner fram og får tilgang til selve opplevelsen. Det kan være fysiske tiltak som skilting, gangsti fra parkeringsplassen, shuttlebuss fra togstasjonen, gondol til toppen, eller digitale løsninger som kart, apper og QR-koder med veibeskrivelse.

6.1.8 Politikk og reguleringer

Internasjonal politikk, reguleringer og regelverk kan påvirke reisestrømmer til Norge. Disse kan deles inn i direkte og indirekte drivere. Direkte drivere påvirker reisestrømmene umiddelbart, for eksempel gjennom endringer i innreiseregler og visumkrav, eller gjennom flytrafikkreguleringer som begrenser ruter eller kapasitet. Indirekte drivere påvirker reisestrømmene gjennom etterspørselen, ved å gjøre det dyrere eller billigere å reise til Norge. Eksempler på dette er internasjonale miljøavtaler, krav om lavutslippsteknologi eller bærekraftig flydrivstoff, samt skatter og avgifter på internasjonal transport. Slike tiltak øker kostnadene ved flyreiser, for eksempel gjennom avgifter på flydrivstoff, krav om innblanding av bærekraftig drivstoff og høyere CO₂-priser, og kan dermed redusere etterspørselen etter lengre reiser (NHO Luftfart, 2021; Sparre-Enger, 2023).

Reguleringer, politiske beslutninger og strategiske prioriteringer i Norge har også stor betydning for utviklingen av norsk reiseliv. Reguleringer, som adgangsbegrensninger og ferdselsforbud i verneområder, kan effektivt redusere turiststrømmer til særlig sårbare naturområder. Et eksempel er Svalbard, hvor nye miljøreguleringer begrenser ilandstigning til kartlagte steder og krever at turister følges av godkjente guider for å beskytte natur og dyreliv (Sysselmesteren på Svalbard, 2024). Skatter og avgifter, kan bidra til å redusere etterspørselen etter norsk reiseliv i områder med særlig høy belastning, for å begrense turiststrømmer til sårbar natur (Andreassen, 2024). Samtidig kan strategiske tiltak bidra til bærekraftig vekst og spre turistene til områder med bedre kapasitet. Den nasjonale reiselivsstrategien 2030 legger særlig vekt på infrastruktur, destinasjonsledelse og bærekraftige løsninger for å håndtere turiststrømmer (Innovasjon Norge, 2021).

Politikk og reguleringer kan dermed drive etterspørsel etter norsk natur i begge retninger, avhengig om målet er å regulere besøkende i områder med høy belastning eller å stimulere til besøk til andre områder med bedre kapasitet.

6.1.9 Teknologi

Teknologisk utvikling kan bidra til økt etterspørsel etter norsk natur ved å gjøre flere reisemål lettere tilgjengelige og bedre tilrettelagt for besøkende. Dermed kan teknologisk utvikling fungere som en direkte driver for økt etterspørsel. Teknologisk utvikling kan også bidra til å forsterke effekten av andre drivere, som for eksempel markedsføring og synlighet, i tillegg til tilgjengelighet.

Teknologisk utvikling innebærer at aktører i reiselivet kan nå ut til nye målgrupper og tilpasse markedsføringen til ulike behov og interesser. Gjennom avanserte metoder for databehandling og bruk av kunstig intelligens kan aktører i reiselivet analysere store mengder kundedata for å få innsikt i turistenes preferanser, atferd og reisevaner (Krabokoukis, 2025). Teknologit utvikling kan imidlertid bli en utfordring for små bedrifter med lite ressurser til å investere tid og penger i implementering (Sagheim, 2021).

Samtidig gjør plattformøkonomi og delingsplattformer, som Airbnb og andre digitale bookingløsninger, det enklere for turister å få tilgang til overnatting, aktiviteter og tjenester. Videre er det stor interesse for bruk av delingsplattformer, som kan oppleves å bidra til en mer unik

opplevelse (Moe, 2022). Ved å kombinere dataanalyse, kunstig intelligens og digitale plattformer kan teknologien gjøre tilbud og opplevelser mer relevante og synlige, og dermed stimulere økt etterspørsel etter naturbaserte opplevelser i Norge.

6.1.10 Kommersialisering

Konsentrasjon og eierskap i det naturbaserte reiselivsmarkedet kan drive etterspørselen etter norsk natur. På samme måte som driveren «nedbygging av natur», kan avveiningen mellom bevaring av urørt natur og tilrettelegging påvirke etterspørselen i ulike retninger, avhengig av om målgruppen i størst grad verdsetter urørt natur versus tilrettelegging.

Store aktører i turismesektoren kan stimulere etterspørselen etter norsk natur ved å investere i større anlegg, profesjonalisere tilretteleggingen og markedsføre helhetlige, brukervennlige naturopplevelser. Dette kan særlig appellere til turister som foretrekker tilgjengeliggjorte naturområder med komfort og høy grad av tilrettelegging, og store eierkonstellasjoner kan særlig bidra til økt etterspørsel i disse brukergruppene. Samtidig kan økt konsentrasjon ha motsatt effekt for andre. Det finnes også en etterspørsel etter unike og autentiske naturopplevelser (Meld. St. 19 (2016-2017); Gildestad, 2018), og når få store aktører dominerer tilbudet, kan mangfoldet av slike tilbud bli redusert. Dette kan særlig ramme brukergrupper som etterspør småskala, spesialiserte og mindre kommersialiserte naturopplevelser, og kan i stor grad overlappe med brukergruppene som etterspør mest mulig urørt natur. For disse målgruppene kan høy markedskonsentrasjon svekke opplevd attraktivitet og dermed redusere etterspørselen etter norsk natur.

Når én eller et fåtall store aktører har en betydelig markedsandel i et lokalt marked, vil kostnadene knyttet til eventuelle negative miljøpåvirkninger i større grad internaliseres hos disse aktørene. Dermed vil slike aktører ofte ha sterkere insentiver til å forvalte natur- og miljøressurser som er sentrale for virksomheten, eksempelvis gjennom tiltak som kanalisering, begrensnings og informasjon, sammenliknet med mindre aktører i mer fragmenterte markeder.

6.1.11 Geopolitisk uro

De siste årene det vært en betydelig økning i geopolitisk uro, både gjennom konflikter og et generelt mer uforutsigbart verdensbilde. I 2020 ble verden rammet av en global pandemi, som førte til omfattende nedstengninger av hele økonomier. I 2022 gjennomførte Russland en fullskala invasjon av Ukraina, og i 2023 tilspisset konflikten mellom Israel og Palestina seg nok en gang. I 2026 er det ny krig i Midtøsten, hvor mange land og store områder dras inn i uroligheter. Økende geopolitisk usikkerhet kan bidra til redusert etterspørsel etter reiser (Lee, Olasehinde-Williams, & Akadiri, 2020). Det er usikkert i hvilken grad dette påvirker internasjonale reisestrømmer til Norge. Det kan imidlertid føre til at nordmenn i større grad velger innenlandsreiser fremfor utenlandsreiser.

6.1.12 Sentralisering

Sentralisering innebærer at en økende andel av befolkningen bosetter seg i byer og tettbygde strøk, mens stadig færre bor i spredtbygde strøk (Langørgen, 2007). Dette kan føre til en forringelse av tjenestetilbudet i mindre sentrale områder. Trenden forventes å fortsette, ettersom byer og deres

nabokommuner er anslått å få sterkest befolkningsvekst i årene fremover (Kommunal- og distriktsdepartementet, 2025). Økt sentralisering kan påvirke etterspørselen etter norsk reiseliv, ettersom en viktig del av attraktiviteten for Norge ligger i bosetting i distriktene, opplevelsen av det «autentiske» livet i norske bygder, og muligheten til å markedsføre Norge som et land der mennesker lever tett på naturen (Enger, Sandvik, Jakobsen, Iversen, & Loe, 2014). Samtidig kan sentralisering skape økt etterspørsel etter mindre sentrale reisemål, ettersom en større andel av befolkningen bor i byer og dermed opplever større knapphet på naturopplevelser. Økt sentralisering kan dermed trekke etterspørselen etter norsk natur i begge retninger.

6.1.13 Nedbygging av natur

Store deler av reiselivsnæringen baserer sine produkter på naturen, og stadig flere opplever Norge gjennom naturbaserte aktiviteter (Meld. St. 19 (2016-2017)). Nedbygging og utbygging i naturen kan påvirke etterspørselen etter norsk natur på ulike måter, avhengig av målgruppe. Slik som driveren «oppkjøp og eierkonstellasjoner» kan denne driveren øke etterspørselen fra de som liker tilrettelegging og komfort, men redusere etterspørselen fra de som setter pris på uberørt natur.

Eksempler på nedbygging inkluderer utbygging av vindkraft og vassdrag, samt generelle arealinngrep som veier, hytter, idrettsanlegg, boliger og kjøpesentre. Når slike inngrep reduserer mengden urørt natur, kan opplevelsesverdien svekkes for grupper som verdsetter stillhet, åpne landskap og uberørte områder (Gildestad, 2018). Dette kan gjøre områdene mindre attraktive for disse brukerne og dermed redusere etterspørselen etter naturbaserte opplevelser.

Samtidig kan utbygging som forbedrer adkomst, infrastruktur og tilrettelegging gjøre naturen mer tilgjengelig for grupper som ønsker praktiske fasiliteter og lavere terskel for friluftsliv (Dybedal, Haukeland, & Stemmer, 2020). For eksempel kan utbygging av nasjonale turistveier bidra til å gjøre naturen mer tilgjengelig for bilister, eller så kan utbygging av parkeringsplasser, campingplasser og overnattingssteder nær populære naturområder gjøre det lettere for turister å besøke naturen. Dette kan bidra til økt etterspørsel etter norsk natur blant besøksgrupper som i mindre grad verdsetter urørt natur.

6.1.14 Kommuneøkonomi

Kommuneøkonomi er vurdert som en sentral driver for kommunenes tilnærming til hytte- og reiselivsutvikling. Det lokale økonomiske handlingsrommet påvirker både ambisjonsnivået for reiselivssatsinger, og hvordan arealbruken balanseres mellom naturhensyn og behov knyttet til arbeidsplasser og samfunnsutvikling.

Kommuneøkonomien er vurdert som en særlig viktig driver for hytteutbygging. Når økonomien er svak, øker presset på naturen fordi kommunene ofte ønsker flere hytter for å styrke inntektsgrunnlaget. Dette kan føre til mer utbygging og redusert vern, selv om tiltakene ikke nødvendigvis gir de forventede økonomiske gevinstene. Lokale økonomiske hensyn kan veie tyngre enn nasjonal kunnskap om naturverdier. Utbyggingspresset forsterkes når flere grunneiere ønsker å utvikle sine eiendommer.

En utfordring kan være at kommunene kan mangle tilstrekkelig oversikt og kompetanse til å vurdere mulighetene for å begrense eller styre utviklingen. Nedbemanning i kommunale fagmiljøer har samtidig svekket kapasiteten innen miljø- og arealforvaltning, noe som gjør det vanskeligere for kommunene å ivareta naturhensyn på en helhetlig og kunnskapsbasert måte.

6.1.15 Oppsummering

Denne gjennomgangen viser at de viktigste driverne for reiselivsutviklingen i stor grad er både internasjonale og nasjonale, og at mange av dem kan virke både etterspørselsdrivende og etterspørselsdempende. Påvirkningsbildet er derfor komplekst.

De overordnede internasjonale prognosene tilsier imidlertid fortsatt vekst i reiselivet. Ettersom det internasjonale markedet er betydelig større enn det nasjonale, er det rimelig å anta at de internasjonale driverne vil ha størst betydning for utviklingen fremover, både på etterspørsels- og tilbudssiden.

Del 3

Fire scenarier for bruk av natur i reiselivet

- Aksene
- Scenariene
- Nullalternativet
- Caser – hvordan ser naturpåvirkningen ut?

Foto: Thomas Rasmus Skaug / Visit Norway

7 Fire scenarier for bruk av natur i reiselivet

Mandatet for oppdraget er å se på utviklingen i reiselivet og effekten for norsk natur. Vi skal altså ikke å se på utfall basert på økt eller endret politikk eller styring. Dette gjør at scenariene primært er basert på forventet etterspørselsutvikling – og ulike aktørers arbeid for å håndtere eller dra nytte av den.

Scenariene bygger på en antakelse om at naturen også fremover vil være en sentral ressurs i norsk reiseliv, og at vekst i en eller annen form er sannsynlig. Det mest usikre er derfor ikke om naturbasert reiseliv vil vokse, men hvordan veksten skjer: om den i hovedsak drives av flere besøkende eller større betalingsvilje, og om naturbruken utvikles gjennom spredte initiativ eller mer samordnet styring og kanalisering. Disse to usikkerhetene er avgjørende fordi de får stor betydning for både naturpåvirkning, lokal verdiskaping og behovet for styring.

Med utgangspunkt i dette har vi identifisert to kritiske usikkerheter som vurderes som særlig sentrale for utviklingen i norsk reiseliv, og som danner aksene i scenariorummet:

- *Type etterspørselsvekst – om veksten i større grad blir volumbasert eller verdibasert*
- *Bruksstruktur i naturen – om bruken av natur i større grad blir spredt og fragmentert eller samordnet og kanalisert*

Turistetterspørselen i Norge er sammensatt i dag, og kan bli enda mer sammensatt i fremtiden. Dette betyr at det kan komme en økning i turister både høy og lav betalingsvilje, og med ulike ønsker og behov. Scenariene må altså dekke både de som ønsker eksklusive opplevelser «alene i naturen» og de som ønsker å være på naturbaserte attraksjoner sammen med «alle andre» og alt imellom. Mangfoldet i etterspørsel gjør at gjør at scenariene ikke er gjensidig utelukkende, men at alle kan inntreffe på en gang. Fordi de har ulike implikasjoner vil de være egnet som et bakteppe for å ta bedre beslutninger nå, gjennom å utvikle virkemidler, strategier, innovasjoner, investeringer osv. i forhold til hva som kan skje.

For å utvikle scenariene har vi først kartlagt og analysert sentrale internasjonale og nasjonale drivere som kan påvirke utviklingen i norsk reiseliv, særlig etterspørselen etter naturbaserte opplevelser og presset på naturen (kap. 5). Analysen er videre bearbeidet og testet gjennom to workshops med en ressursgruppe, samt flere møter med oppdragsgiver (kap. 10). Dette har bidratt til å utfordre antakelser, hente inn innspill og verifisere både hvilke utviklingstrekk som er viktigst, og hvilke som er mest usikre.

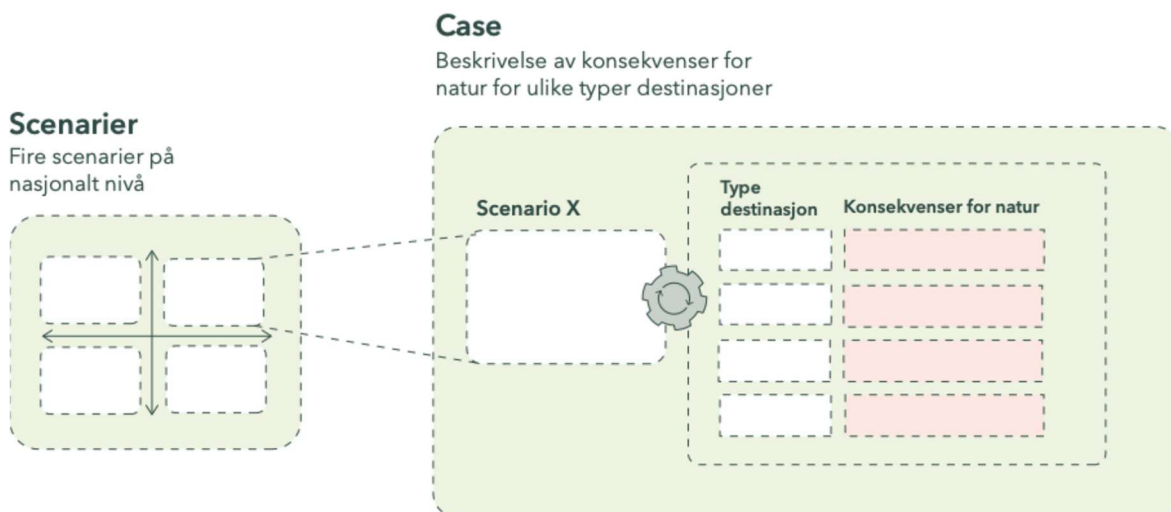
Scenariene er utarbeidet på nasjonalt nivå. For å kunne si noe mer spesifikt om konsekvenser for natur, har vi konstruert fire ulike case-destinasjoner. De er forenklet og karikert, men dekker ulike typer av reisemål både når det gjelder naturtyper og besøkende.

De fire casene er:

- **«Fjellheim hyttegrend»** - et hytteområde beliggende på fjellet i en kommune på Østlandet. Stor hyttebygging senere år, planer og initiativ til ytterligere
- **«Fjordvik»** - beliggende ved en Vestlandsfjord med lange vertskapstradisjoner. Stor grad av sesongbesøk, også enkeltanløp fra cruise. Hovedattraksjon er det spektakulære fjordlandskapet og breen
- **«Skoddefjell Høyfjellsområde»** - et høyfjellsområde nær nasjonalpark der verneformålet er villrein. Har en del gamle hytter og et gammelt høyfjellspensjonat. Ingen utbygging senere år, men økt betydning som turområde.
- **«Nordhavna»** - nord-norsk kystbygd med sesongstruktur, økende nordlys-turisme, reindrift og samiske kulturminner.

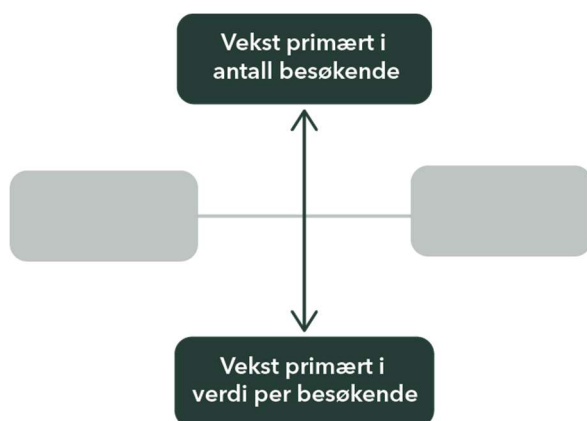

I kapittelet beskrives først hver av casene, før det gis en framstilling av sannsynlig utvikling fram mot 2040. For hvert case er det utarbeidet en beskrivelse av typisk natur i området, med utgangspunkt i NiN-variablene, slik det er redegjort for i metodekapittelet (2). Deretter vurderes hvordan naturen i det enkelte caset påvirkes under de ulike scenariene.

Figur 25 Figuren viser hvordan scenariene er benyttet som utgangspunkt for arbeidet med case-destinasjonene.

7.1 Den vertikale aksen: Type etterspørselsvekst

Den vertikale aksen beskriver hvordan veksten i norsk reiseliv i hovedsak tas ut: gjennom flere besøkende, eller gjennom høyere betalingsvilje og større verdiskaping per gjest.

Aksen er sentral fordi den sier noe om hva slags marked som vokser fram, hvilke typer tilbud som blir etterspurt, noe som er en viktig faktor som påvirker hvordan naturen blir brukt av reiselivsnæringen og hvilke konsekvenser det får for naturen.

Volumbasert vekst innebærer at det er de store massene som kommer til Norge, der økningen i omsetning og aktivitet primært skjer gjennom flere besøkende.

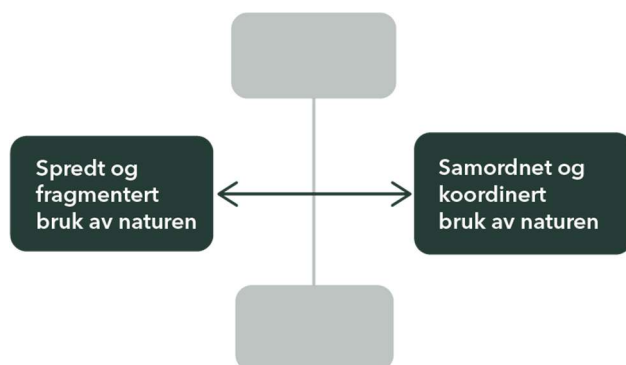
Verdidrevet vekst er det derimot en noe lavere vekst i volum, men fra en type turister som har høy betalingsvilje for eksklusive opplevelser. Dette kan også innebære en økning i antall besøkende, men økningen i verdiskaping skjer primært gjennom høyere betalingsvilje, lengre opphold, mer differensierte produkter og høyere kvalitet – snarere enn kun flere besøkende.

Norge som høykostland har historisk hatt flest besøkende i brukergruppene «over streken», mens vi nå ser økning også i betalingsvillige grupper. En hypotese er derfor at begge vokser fremover, men at økningen i betalingsvillige grupper vil vokse mest.

Aksen er usikker fordi flere drivere kan trekke utviklingen i ulike retninger:

- **Svak kronekurs** gir lavt prisnivå som gjør det billig for mange å besøke Norge, mens sterk kronekurs gjør at det er de med høyest betalingsevne som kommer.
- **Velstandsvekst** i Norge og internasjonalt gjør at flere har mer fritid og penger å bruke på ferie. Turister med svært god råd vil i større grad ønske seg eksklusive tilbud som er tilrettelagt (det kan være snakk om store volumer), mens de med lavere inntekt i større grad vil oppdage og oppleve naturen på egenhånd.
- **Klimaendringer** gir lenger sommersesong med behagelig temperatur, som kan gi økt volumpress, men også mer ekstermvær og kortere vintre som gjør vinterturismen mer eksklusiv.
- Mye **geopolitisk uro** kan både trekke turister til Norge fordi det oppleves som et trygt og stabilt land, men også redusere reiseaktiviteten globalt sett.
- En **eldre befolkning** med relativt god helse vil ha tid og ressurser til å reise hele året.

7.2 Den horisontale akse: Bruksstruktur i naturen

Den horisontale akse beskriver hvordan bruk av natur i reiselivet utvikles og fordeles geografisk, og hvor samordnet aktørene er i denne utviklingen: om bruk, ferdsel og investeringer sprer seg gjennom mange initiativer med begrenset koordinering, eller om de i større grad konsentreres og kanaliseres til bestemte områder.

Aksen er relevant fordi den beskriver hvor og hvordan naturen belastes, og i hvilken grad utviklingen er samordnet mellom aktørene. Spredt og lite samordnet bruk av naturen kan innebære at besøkende sprer seg over større områder, og at tilbud, investeringer og inngrep vokser fram mer stykkevis og delt. Dette kan føre til økt arealpress, fragmentering og påvirkning i naturområder som tidligere har vært lite berørt. Samordnet og kanalisert bruk av naturen kan gi høy lokal slitasje, køproblemer og konflikter i populære områder, men samtidig skjerme andre områder.

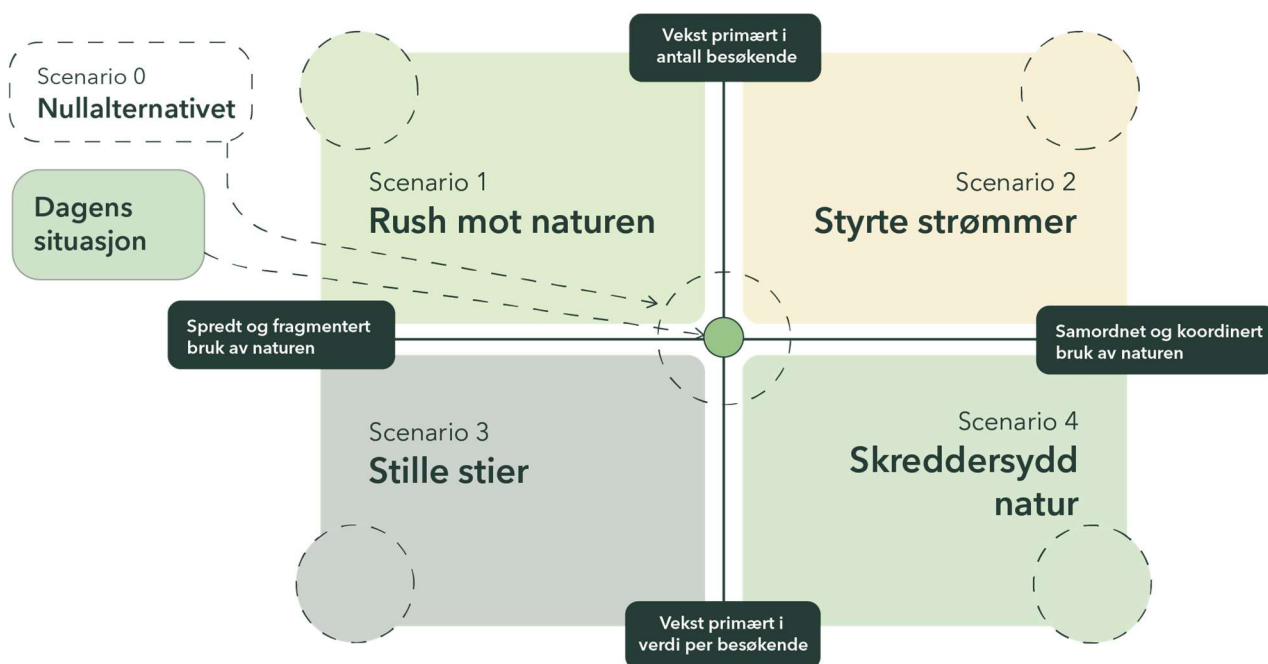
Aksen er usikker fordi utviklingen påvirkes av flere drivere som trekker i ulike retninger:

- **Digital markedsføring og sosiale medier** kan skape økt konsentrasjon rundt «hotspots», men samtidig flytte besøksstrømmer relativt raskt.
- **Store investeringer** i enkelte destinasjoner kan trekke trafikk dit, mens utbygging av veier, havner, hytter og småskala anlegg i nye områder muliggjør ekspansjon.
- **Bedre tilgjengelighet** i form av cruiseanløp og flyruter kan føre med seg flere besøkende, både til nye og eksisterende attraksjoner.
- Standardiserte kommersielle pakker kan forsterke konsentrasjonen, mens nisje- og temabaserte opplevelser kan spre bruken.
- **Lokal politikk og regulering** kan enten kanalisere trafikk eller åpne nye områder.
- Sterk besøksforvaltning gjennom booking, kvoter og kanalisering kan bevisst konsentrere ferdsel, mens svakere planlegging kan føre til ukontrollert ekspansjon.
- Endringer i preferanser kan drive etterspørselen bort fra etablerte destinasjoner.
- **Digital navigasjon og datadeling** kan gjøre nye områder tilgjengelige, mens algoritmer som fremhever de mest populære stedene kan samtidig forsterke konsentrasjonen.

7.3 Introduksjon til scenariene

Når de to usikkerhetene kombineres, oppstår fire prinsipielt ulike scenarier for hvordan norsk reiseliv kan utvikle seg fram mot 2040. Scenariene representerer ikke fire gjensidig utelukkende virkeligheter, men fire tydeliggjorte fremtidsbilder som gjør det mulig å undersøke hvordan ulike kombinasjoner av marked, bruk av natur i reiselivet og styring kan gi ulike konsekvenser.

Figur 28 illustrerer våre fire scenarier for reiselivsutviklingen i Norge. Både nullalternativet og scenariene beskriver utviklingen generelt og for hver av de tre brukergruppene turister, hyttebrukere og friluftsutøvere.

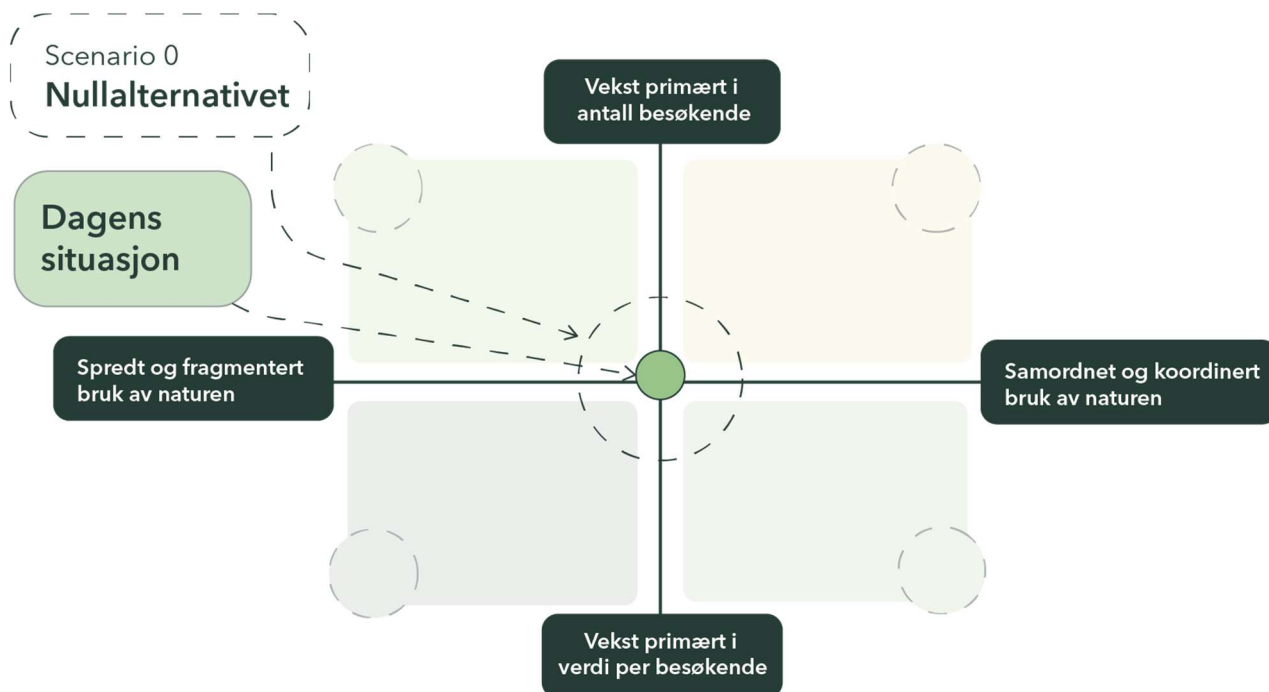
Figur 26 Fire scenarier for reiselivsutviklingen basert på aksekrysset. Dagens situasjon er plassert i midten av aksekrysset. Nullalternativet er plassert som en sirkel utenfor dette, hvor vi ser for oss dagens situasjon videreført til 2040 med vedtatte reguleringer/tiltak. Nullalternativet har i seg elementer fra alle scenariene. Dette begrunnes med at reiselivet er sammensatt og består av ulike brukergrupper som påvirkes av ulike drivkrefter som vil trekke reiselivet i ulike retninger (se kapittel 7.4). Scenariene presenteres kort i tekstboksen nedenfor, men beskrives nærmere i kapittel 7.5.-7.8.

Scenariene beskrives i de neste avsnittene, men gjengis kort her:

- I scenariet **«Rush mot naturen»** er det høy aktivitet drevet av volumvekst (vekst i antall besøkende), kombinert med spredt og fragmentert bruk av naturen. Dette gir økende samlet belastning, risiko for slitasje, konflikter mellom brukergrupper og gradvis forringelse av naturkvaliteter.
- I scenariet **«Styrte strømmer»** skjer veksten gjennom økt volum, men håndteres gjennom omfattende tilrettelegging, styring og kanalisering. Naturen struktureres, kanaliseres og tilpasses høy trafikk, men arealinngrep, fysisk tilrettelegging og infrastrukturintensivering i naturen øker.
- I scenariet **«Stille stier»** skjer veksten gjennom høy betalingsvilje og differensierte produkter, men med begrenset fysisk tilrettelegging og utbygging. Uberørt natur blir solgt som et luksusprodukt, men kan samtidig bli arena for kommersialisering av eksklusive opplevelser i sårbar natur.
- I scenariet **«Skreddersydd natur»** skjer veksten gjennom høyere betalingsvilje og mer tilrettelagte, eksklusive tilbud. Utbygging og aktivitet styres aktivt gjennom planlegging, inndeling i soner og tydelige prioriteringer av hvor naturen kan brukes. Bruk av tilrettelagte tilbud i form av explorercruise, resorts, guiding og annen motorisert ferdsel. Eksklusive konsepter kan gi betydelig utbygging i attraktive områder.

7.4 Nullalternativet, status 2040 ved videreføring av dagens situasjon

Nullalternativet er referansealternativet som de andre alternativene sammenlignes med. Det innebærer en videreføring av dagens situasjon, men tar hensyn til allerede eksisterende og vedtatte tiltak, reguleringer og virkemidler.

Nullalternativet inneholder elementer fra alle scenariene, da vi tror det både vil være volumvekst, men også være en økning i besøkende med høy betalingssevne, jfr. vertikal akse. På den horisontale aksene ser vi også at nullalternativet innebærer mer fragmentert bruk, men også tilfeller av mer tilrettelagt bruk av naturen. Nullalternativet er derfor illustrert som en stiplet sirkel i midten av aksekorset, som strekker seg noe inn i alle scenariene og kjennetegnes av:

- Vekst i antall besøkende på de store turistdestinasjoner, og økt ferdsel i det som i dag er lite besøkte områder.
- Utbygging av infrastruktur for å håndtere besøkende ved de største destinasjonene, samtidig som det bygges ut i tidligere lite berørte områder for å tiltrekke seg høyere besøksvolum.
- Vekst i arealbruk som følge av hyttebygging/infrastruktur, mens først og fremst som fortetting av eksisterende hyttefelt. Det antas en hyttebygging på ca 5 000 enheter i året, i tråd med det som har vært snittet de siste årene. Fram mot 2040 utgjør dette 70 000 flere hytter i Norge.
- Bruken av hyttene vil være omtrent som i dag (overnattingsdøgn per hytte) og dermed tilsvarende bruk av naturen i områdene rundt.

Hvilken utvikling i drivere fører oss hit?

I nullalternativet tror vi på en **norsk og internasjonal økonomi som er svingende**, men som over tid peker oppover, spesielt i den fremvoksende delen av verden. Vi legger til grunn at det fortsatt vil være **tidvis geopolitisk uro og vi forventer en fortsatt svak kronekurs**. Klimaendringer vil føre til svært varme somre og mindre snøsikre vintre i Europa. Samlet vil dette gjør at Norge er et relativt billig og attraktivt reisemål, sammenlignet med andre land.

Vi tror **enkelte aktører i turistsektoren vil konsolidere for å øke lønnsomheten**, slik at markedet preges av noen store, men også mange små aktører som tilbyr mer unike naturopplevelser. De store vil trolig rette sin markedsføring mot store markeder som Europa, USA, India og Kina. Konsolidering og oppkjøp kan gi stordriftsfordeler og økt kompetanse, men kan på den annen side føre til tap av lokal kontroll og autentisitet. I nullalternativet legger vi også til grunn en teknologisk utvikling der informasjonsdeling og -tilgang går fort. Dette bidrar til stadig mer synlighet for de mest salgbare tilbudene, mens reisemål som ikke når opp i de digitale plattformene vil ha problemer med å nå ut.

Vi legger til grunn at det gjøres **investeringer i norske lufthavner** slik at det kan komme flere direktefly fra kontinentet. Samtidig tror vi det vil fortsatt være begrensede muligheter for å ankomme fra kontinentet og reise rundt med buss eller tog, utover de tilbudene som finnes i dag.

Vi legger til grunn en **fortsatt sentralisering av samfunnet**, slik at det er færre med lokalkunnskap som kan bidra med frivillig innsats for å merke stier og holde annen tilrettelegging ved like. Dette vil også føre til at både nordmenn og internasjonale gjester har mindre kunnskap om naturen og hvordan man ferdes i den. I nullalternativet legger vi også til grunn en demografisk utvikling der mange eldre, både nasjonalt og internasjonalt, har god råd og mye fritid. De bidrar til å utvide sesonger både for turisme og hyttebruk.

Når det gjelder **politikk og regulering** legger vi til grunn videreføring av allerede vedtatte rammer, reguleringer og vedtak. Dette innebærer at allemannsretten videreføres i sin nåværende form. I tillegg innebærer det at kommunene har hjemmel til å innføre besøksbidrag, men at dette ikke ses i sammenheng med besøksforvaltning i stort. De fleste reisemål har etablert en reisemålsledelse, men lokale forhold og ikke minst ressurser gjør at det er stor variasjon i hvor godt de fungerer. Det først og fremst fokus på å informere turister for å minimere konflikter og negative konsekvenser for natur. Vi legger også til grunn at veilederen for guider tas i bruk og videreutvikles, men at dagens svakheter, som at den er lite konkret ift. sårbar natur og kan brukes som "grønnvasking", fortsatt skaper utfordringer.

Vi har tro på at flere område får vernestatus, og at kravene til konsekvensutredningers og prosessen rundt dem blir tydeligere og mer transparente. Vi legger likevel til grunn at de fleste kommuner vil ha sterkest insentiver til å prioritere vekst i næringslivet, og dermed tilrettelegge for turisme.

7.4.1 Hva skjer med turismen?

I nullalternativet legger vi til grunn at Norge fortsatt har sterk appell i internasjonale markeder, særlig i Europa og Nord-Amerika, men også i økende grad i større asiatiske markeder. De oversjøiske markedene bidrar til å forlenge sesongen, og det er stor variasjon i betalingsvilje og komfortkrav. Felles for de fleste besøkende er etterspørselen etter naturbaserte opplevelser.

Store turistdestinasjoner videreutvikles og profesjonaliseres for å håndtere høye besøksvolumer, med økt kapasitet og bedre tilrettelegging. Samtidig bidrar etterspørsel etter nye og unike opplevelser til at det stadig oppstår nye "hotspots", og at også mindre steder opplever økt ferdsel, ofte med mer begrenset kapasitet til å håndtere veksten.

Graden av samordning varierer mellom ulike deler av landet. Noen destinasjoner utvikles gjennom koordinert innsats og tydelig reisemålsledelse, mens utviklingen andre steder i større grad drives av enkeltaktører og lokale initiativ. Dette gir et reiseliv som samlet sett er mer sammensatt og ujevnt utviklet.

7.4.1.1 Hvordan brukes naturen?

I nullalternativet legger vi altså til grunn en utvikling der naturbruken både konsentreres og gradvis sprer seg. Store deler av ferdselen vil fortsatt være knyttet til kjente destinasjoner med høy synlighet og etablert infrastruktur, samtidig som nye fjellområder, kystsoner og øysamfunn over tid får økt besøk.

Rundt de største turistdestinasjonene vil bruken i stor grad være organisert og tilrettelagt. Besøkende bor ofte på hoteller, campingplasser eller andre etablerte overnattingstilbud, og drar på dagsturer til nærliggende attraksjoner. For å håndtere høye besøkstall videreutvikles infrastrukturen med stier, utsiktspunkt, parkeringsplasser og andre tiltak som kanalisere ferdselen.

Samtidig vil det oppstå mer midlertidige "hotspots" der ferdselen i mindre grad er styrt. Her vil egenorganiserte reisende i større grad benytte camping, veikantparkering og uformelle oppholdssteder. Dette kan gi lokal slitasje, forsøpling og konflikter med grunneiere og lokalsamfunn i enkelte områder.

Samlet innebærer dette at naturbruken per gjest er relativt høy, og at belastningen blir ujevnt fordelt. De mest kjente områdene opplever fortsatt høyt trykk, samtidig som det skjer en gradvis og variabel økning i ferdsel i områder som oppleves som mindre brukte.

7.4.1.2 Hvem kommer?

Samlet kjennetegnes besøksstrømmen av høy mobilitet og variasjon i bruksmønstre. Mange oppholder seg relativt kort tid på hvert sted, men besøker flere destinasjoner i løpet av reisen. Dette gir både fortsatt press på etablerte attraksjoner og gradvis økt ferdsel i nye områder. Det er stor variasjon i både betalingsvilje og preferanser, men felles er etterspørselen etter naturbaserte opplevelser, enten det er ikoniske attraksjoner eller områder som oppleves som mindre brukte.

Organiserte reisende

Cruisepassasjerer og gruppereiser utgjør fortsatt en betydelig del av besøksvolumet. Disse søker lett tilgjengelige og godt tilrettelagte naturopplevelser innenfor korte opphold, og benytter i stor grad etablerte attraksjoner og organiserte utflukter.

Egenorganiserte og mobile segmenter

Samtidig er det fortsatt vekst i mer mobile og egenorganiserte segmenter, som reisende med bil, bobil og telt, samt backpackere. Disse legger vekt på fleksibilitet og frihet, og oppsøker i større grad naturen på egen hånd, ofte med høy mobilitet og flere stopp underveis.

Kjøpesterke segmenter

Det vil også være et tydelig innslag av kjøpesterke gjester som etterspør høy standard, forutsigbarhet og mer tilrettelagte opplevelser. Disse bidrar til utvikling av mer profesjonelle og komfortorienterte tilbud i enkelte destinasjoner.

7.4.2 Hva skjer i hyttemarkedet?

I nullalternativet legger vi til grunn en videreføring av dagens utvikling, der hyttemarkedet preges av økt bruk av eksisterende hytter, fortetting i etablerte områder og gradvis kvalitetsheving. Samtidig vil det fortsatt være noe nybygging i attraktive fjell- og kystområder. Infrastruktur i mange hytteområder forbedres og utvides, med økt tilrettelegging for helårsbruk og et bredere tilbud av aktiviteter og tjenester.

Etterspørselen utvikler seg i flere retninger. På den ene siden øker interessen for hytter i større destinasjoner med høy standard, god tilgjengelighet og et utviklet servicetilbud, også blant internasjonale eiere. På den andre siden vil det fortsatt være etterspørsel etter mer enkle og mindre tilrettelagte hytteområder. Samlet bidrar dette til at behovet for areal til hytteformål opprettholdes, selv om veksten i stor grad skjer innenfor og rundt eksisterende områder.

7.4.2.1 Hvordan bruker hyttebrukere naturen?

Bruken av naturen knyttet til hyttene øker noe i nullalternativet, både fordi hyttene brukes mer og fordi utleie gjør dem tilgjengelige for flere. Aktiviteten er i stor grad knyttet til nærområdene rundt hyttene. Samtidig innebærer økt utleie og mer variert brukergruppe at en større andel av hyttebrukerne har begrenset lokalkunnskap og erfaring med ferdsel i naturen. Dette kan påvirke hvordan naturen brukes, og bidra til økt belastning i områdene rundt etablerte hytteområder.

7.4.2.2 Hva betyr dette for det tradisjonelle friluftslivet?

I nullalternativet forventer vi at de som driver med det tradisjonelle friluftslivet vil oppleve en økning i trengsel på de mest populære friluftsområdene. Vi legger til grunn mer tilrettelegging og mindre uberørt natur på allerede populære områder, og dette kan gjøre at flere søker til sine nærområder som turistene ikke vet om, eller trekker lenger inn i natur som ikke er tilrettelagt. I nullalternativet kan vi få en situasjon der mange søker seg til verneområdene, da dette er områder som fortsatt oppleves som uberørt.

7.5 Scenario 1: Rush mot naturen

Scenariet «Rush mot naturen» beskriver en utvikling der bruk av norsk natur i reiselivet øker gjennom stor vekst i antall besøkende, samtidig som bruk av naturen sprer seg til nye områder. Veksten er volumbasert gjennom flere gjester, som reiser og bruker natur over større områder.

Det innebærer at nye naturområder tas i bruk for kommersielle formål og naturpåvirkningen skjer gjennom høy besøksintensitet spredt på mange lokasjoner samtidig, gjennom gradvis utvidelse av ferdsel, aktivitet og utbygging i områder som tidligere har vært i lite bruk.

Scenariet fører i korte trekk til:

- Stor vekst i antall besøkende i de fleste naturområdene i Norge, stor ferdsel i det som i dag er lite besøkte områder
- Utbygging av infrastruktur i tidligere lite berørte områder for å tiltrekke seg høye besøksvolumer, som havnekapasitet, veier, parkeringsplasser, gondoler, skianlegg og sykkelparker
- Økt arealbruk gjennom nye hyttefelt i nye områder og utvidelse av eksisterende fritidsbebyggelse.
- Stor vekst i bruk av hyttene (overnattingsdøgn per hytte) og bruk av naturen i et større område rundt hytten.

7.5.1 Hvilken utvikling har tatt oss hit?

Internasjonal velstandsvekst, spesielt i fremvoksende økonomier, sammen med lav grad av geopolitisk uro gjør at reiseaktiviteten globalt sett har økt. Lavt rentenivå og lavere lønnsvekst enn utlandet bidrar til at den norske krona er svak og at Norge er dermed et relativt billig reisemål. God økonomi og mye fritid gjør også at både eldre og yngre, nordmenn og internasjonale, kan realisere hyttedømmen.

Samfunnet er preget av **mer individualisering og søken etter unike opplevelser**. Dette bidrar til å drive etterspørselen bort fra etablerte destinasjoner og til det som tidligere var lite berørte områder. Sanntidsinformasjon, sosiale medier, apper og personaliserte anbefalinger gjør at nye steder raskt kan bli populære og gjør at besøksstrømmene flytter seg hurtig fra ett område til et annet. Dette bidrar til at bruken av naturen blir mer fragmentert og vanskeligere å styre.

Digitale plattformer senker terskelen for mange små aktører og privatpersoner å delta i reiselivet, og bidrar til vekst i et mer mangfoldig og geografisk spredt tilbud. For de reisende betyr dette større fleksibilitet og høyere mobilitet, men også et bruksmønster der mange oppsøker naturen på egen hånd og beveger seg raskt mellom ulike steder.

Mange, særlig fra varme land, ønsker **coolcation**, og Norge har lyktes med å markedsføre seg som et sted med både temperert og behagelig klima og storslått natur. Samtidig gjør også klimaendringene at det blir mer ekstremvær, og mindre snøsikre vintre, spesielt i lavlandet.

Det er gjort en rekke investeringer i infrastruktur, slik at det kan komme **flere direktefly til norske lufthavner** og det er lettere å ankomme fra kontinentet med buss eller tog. Mange små steder tilrettelegger for å kunne ta imot store cruise, samt dagsturer og aktiviteter for disse. Det er også mange utenlandske reiseselskap som organiserer og tilbyr reiser til flere reisemål i Norge, rettet mot store, internasjonale markeder som Europa, India, Kina og USA.

Sentralisering og fortsatt fraflytting i distriktene svekker imidlertid mange lokalsamfunns kapasitet til å håndtere vekst i reiselivet. Når færre bor fast, blir det også færre som bidrar med frivillig innsats knyttet til stier, enkel tilrettelegging og vedlikehold. Over tid kan dette også føre til at lokal kunnskap om natur, kultur og ferdsel går tapt.

Fraflytting og svakt skattegrunnlag bidrar også til en **presset kommuneøkonomi** i mange distriktskommuner. For å styrke inntektsgrunnlaget blir reiseliv og hytteutvikling viktige virkemidler for lokal næringsutvikling. Dette gjør kommunene mer villige til å åpne for private utbyggingsprosjekter i nye områder, som kan gi økt aktivitet, flere besøkende og lokal verdiskaping. Når attraktive arealer samtidig får høy økonomisk verdi, forsterkes insentivene til utbygging, og arealendringer sprer seg lettere til mange ulike steder.

Regulering av reiseliv og forvaltning av naturen får lavere politisk prioritet, og utviklingen preges i større grad av lokal selvråderett og markedshensyn. Forvaltningen bygger i større grad på frivillighet og lokal tilpasning enn på tydelig kanalisering og kapasitetsstyring.

7.5.2 Hva skjer med turismen?

Norge utvikles som et bredt tilgjengelig naturreisemål med høy internasjonal etterspørsel. Veksten drives både av etablerte markeder i Europa og Nord-Amerika og av økt etterspørsel i store nye markeder i Asia, samtidig som at naturbaserte opplevelser gjøres tilgjengelig for et bredt publikum.

Turistsektoren preges av mange aktører – både store og små – som tilbyr et bredt spekter av naturbaserte opplevelser. Investeringene spres på tvers av mange små og mellomstore reisemål, og konkurransen mellom reisemål handler i stor grad om å tiltrekke seg flest mulig besøkende. Dette gir en utvikling der stadig flere steder bygger ut kapasitet og infrastruktur, primært for å tiltrekke seg volum, men med en begrenset evne og mulighet til å styre besøkende.

Utviklingen er i begrenset grad samordnet og styres i stor grad av private aktører og lokale initiativ. Kommuner med presset økonomi åpner i større grad for utvikling i randsoner og nye områder for å tiltrekke seg besøkende og skape lokal aktivitet, men har ikke kapasitet og økonomi for å jobbe med besøksforvaltning.

7.5.2.1 Hvordan bruker turistsektoren naturen?

Bruk av naturen i dette scenariet er arealkrevende og ekspansiv. Reiselivet tar i bruk stadig flere nye fjellområder, kystsoner og øysamfunn, og naturen tas i bruk av mange mennesker samtidig, både gjennom organiserte opplegg og egenorganisert ferdsel.

En viktig del av aktiviteter i naturen skjer gjennom mobile og lavterskelbaserte former for reising. Camping, telting, bobilbruk og enkel overnatting sprer seg til områder med begrenset tilrettelegging, og mange overnatter eller stopper i veikanten eller langs private skogsveier. Dette kan gi forsøpling, økt slitasje og press på lokal infrastruktur, og skaper konflikter med lokale grunneier og innbyggere.

Samtidig bygges det ut betydelig kapasitet for å gjøre naturen tilgjengelig for høye besøksvolumer. For å tiltrekke seg mange besøkende etableres større overnattingsanlegg, besøksfunksjoner og transportløsninger i randsoner mot attraktive naturområder. Det investeres også i stier, veier, parkeringsplasser, utsiktspunkt, gondoler og heiser i mange ulike deler av landet. Primært for å ta besøkende nærmere opplevelsen, slik at flere kan oppleve norsk natur med lav terskel og på kort tid, ikke for å styre og håndtere belastning på infrastruktur og natur.

Selv med økt tilrettelegging blir ferdselen ofte mer spredt enn planlagt. Høy trengsel i de mest kjente attraksjonene gjør at mange oppsøker alternative ruter og områder utenfor merkede stier og etablerte soner. I tillegg bidrar omfattende buss- og båttransport til at også mer perifere og tidligere lite brukte områder får økt besøk.

Samlet gir dette et scenario med mange inngrep, høy ferdsel og omfattende bruk av natur på tvers av et stort geografisk område. Naturpåvirkningen skjer både gjennom store enkeltutbygginger og gjennom summen av mange små og mellomstore inngrep, og stadig flere områder som tidligere hadde begrenset bruk blir tatt i bruk av reiselivet.

7.5.2.2 Hvem kommer?

Besøksstrømmen i dette scenariet er preget av besøkende som reiser mye og oppholder seg relativt kort på hvert sted. De legger igjen relativt lite penger per døgn, og benytter seg av

mulighetene som ligger i allemannsretten. Det varierer stort i hvilken grad de besøkende velger å benytte tilrettelagte tilbud, eller organiserer seg selv. Det er også besøkende som i varierende grad har erfaring med å ferdes i natur på egen hånd, noe som påvirker hvordan de bruker naturen.

Cruise- og gruppereisende

Mange store cruiseskip som besøker mange små steder, der passasjerene blir fraktet i store mengder i busser og mindre båter for å oppleve natur på dagsturer. Det kommer også grupper med fly i regi av turoperatører med spesialisering på friluftsliv og naturbaserte reiser.

Bil-, bobil- og teltreisende

Reisende som bruker bil, bobil eller telt ønsker å reise på egen hånd og overnatte enkelt. Bruken skjer både innenfor og i konflikt med Friluftsløven. Disse brukerne bidrar til spredt bruk fordi de i stor grad følger egne ruter og oppsøker både kjente og mindre etablerte områder.

Backpackere og budsjettorienterte reisende

Backpackere og andre budsjettorienterte søker rimelige overnattingsformer og stor fleksibilitet, og er i mindre grad opptatt av organiserte opplevelser eller betalingsbasert guiding. Naturen brukes i stor grad egenorganisert, og de oppsøker ofte områder som framstår som mindre kommersialiserte og mindre besøkte.

7.5.3 Hva skjer i hyttemarkedet?

Hyttemarkedet følger samme vekstlogikken som reiselivet for øvrig, utviklingen drives av volum, geografisk ekspansjon og økt bruk av natur i flere områder. Veksten skjer både gjennom nye hyttefelt i nye områder og gjennom utvidelse av eksisterende fritidsbebyggelse, og i mange kommuner åpnes det for utbygging i randsoner og tidligere lite utbygde områder for å tiltrekke seg aktivitet.

I fjellområder trekkes utbyggingen mot høyere og mer snøsikre beliggenheter for å forlenge vintersesongen, og i kyststrøk øker presset på attraktive strand- og sjøområder gjennom mer utbygging og mer aktivitet i strandsonen.

Det bygges tradisjonelle høystandardhytter, men med varierende løsninger med tanke på energi og avløp. For å gjøre nye områder attraktive legges det til rette med helårsveier, parkering, stier, skiløyper/skianlegg og annen infrastruktur, samt tjenestetilbud som restauranter, kafeer og butikker som senker terskelen for bruk og gjør at flere kan være på hytten oftere.

Hyttebrukere består av et bredt spekter av vanlige fritidsbrukere: barnefamilier, storfamilier, vennegrupper og husholdninger med middels inntekt som bruker hytten til ferie, helger og korte opphold gjennom året. I tillegg kommer et økende innslag av leietakere og brukere av kommersielt formidlede hytter slik at flere får tilgang til fritidsbolig uten å eie selv. Mange bruker hytten som base for enkle og tilgjengelige naturopplevelser i nærområdet.

7.5.3.1 Hvordan bruker hyttebrukere naturen?

Hyttene brukes også mer intensivt gjennom at antall overnattingsdøgn per hytte øker, og gjennom økt ferdsel i et større område av naturen rundt hyttene, både til fots, på ski, med sykkel og gjennom mer motorisert transport til og fra aktiviteter og servicetilbud. Dette øker den samlede ferdselen i nærområdene og gir flere kontaktpunkter der slitasje og forstyrrelser oppstår. Digitale utleieløsning og mer korttidsutleie øker omløpet av brukere, og en større andel er mindre stedkjent og mindre naturvant. Det kan gi mer ferdsel utenfor etablerte traseer, muligens også i mer sårbare områder.

Kombinasjonen av mer bygging, mer tilrettelegging og mer bruk påvirker et større naturområde rundt hyttene. Resultatet er en utvikling der mange små og mellomstore inngrep over tid gir økt fragmentering og økt samlet press på flere områder samtidig.

7.5.4 Hva betyr det for det tradisjonelle friluftslivet?

I dette scenariet påvirkes tradisjonelt friluftsliv først og fremst av at ferdselen øker kraftig og sprer seg til stadig flere områder. Trengselen blir høy også på mange av de stedene som tidligere fungerte som lokale nærområder. For mange brukere betyr det færre steder man kan få gå i «ro og fred», og det er vanskeligere å beholde de lokale «skattene» som før opplevdes som lite brukt.

Mange av de samme områdene som tradisjonelt brukes til nærturer, fiske, bading, bærplukking og enkelt friluftsliv får betydelig mer ferdsel. I takt med veksten øker også belastningen på parkeringsplasser, stier, rasteplasser, toalettløsninger og annen grunnleggende infrastruktur. Dette

gir mer slitasje, mer avfall og flere konflikter mellom besøkende, grunneiere og lokalsamfunn – særlig der bruken skjer uten tilstrekkelig tilrettelegging eller drift.

Når flere bruker de samme rutene og hytte-til-hytte-tilbudene, endres også friluftslivets karakter. Selv om kapasiteten bygges ut med flere enkle selv- og ubetjente overnattingshytter i høyfjellsområdene og i kyststrøk, blir det mer og mer risikabelt å gå fra hytte til hytte uten å ha booket hele turen i forkant. Flere opplever at det er fullt tidlig på dagen, også utenfor høysesong. For mange utfordrer dette normen om lavterskel friluftsliv der man kan «ta det som det kommer».

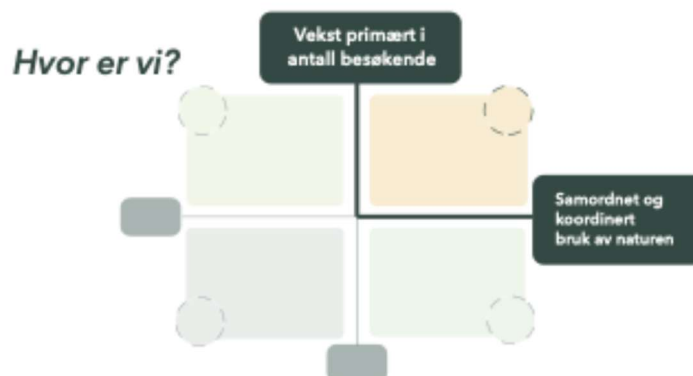
Spredt utbygging og økt tilrettelegging knyttet til friluftsliv og hytter kan i mange områder redusere opplevelsen av uberørt natur og sammenhengende landskap. Noe som kan gjøre at det tradisjonelle friluftslivet i større grad må tilpasse seg et landskap med mer infrastruktur og mer menneskelig aktivitet.

Mer utbygging og mer aktivitet kan også redusere tilgjengelighet for allmenheten, selv om allmenretten formelt består, særlig i strandsonen. Flere hytter, brygger, båttrafikk og opparbeiding kan gjøre at lokale bade- og ferdselsområder oppleves mer private, mer trafikkerte eller mindre attraktive. Summen kan bli en gradvis fortrengning: lokale brukere endrer ruter, tidspunkt eller slutter å bruke enkelte områder fordi opplevelseskvaliteten faller.

Foto: Sigrid Hellerdal Garthe/Asplan Viak

7.6 Scenario 2: Styrte strømmer

Scenariet «Styrte strømmer» beskriver en utvikling der bruk av natur i norsk reiseliv øker gjennom stor vekst i antall besøkende, samtidig som bruk av natur i hovedsak konsentreres i et begrenset antall store turistdestinasjoner. Veksten er volumbasert gjennom flere gjester, der naturbruken blir styrt og kanalisert til utvalgte områder.

Utviklingen bygger på aktiv besøksforvaltning og konsentrert tilrettelegging, slik at naturbelastningen blir høy i avgrensede områder, mens andre naturområder i større grad skjermes mot ny kommersiell bruk. Resultatet er høy lokal intensitet i bruk av natur og betydelig investering i noen få naturbaserte reisemål.

Scenariet i fører i korte trekk til:

- Stor vekst i antall besøkende på de største turistområdene, økt ferdsel i områder der det allerede i dag er mye bruk.
- Betydelig utbygging av besøksinfrastruktur for å kanalisere og tilrettelegge for ferdsel ved de store reisemålene, som veier, stier, gondoler, parkeringsplasser, skianlegg og sykkelparker.
- Noe vekst i arealbruk som følge av hyttebygging, mens i hovedsak gjennom fortetting av eksisterende hyttefelt.
- Stor vekst i bruk av hytter (overnattingsdøgn per hytte) og bruk av naturen i utvalgte områder i nærheten av hyttene.

7.6.1 Hvilken utvikling har tatt oss hit?

Både norsk og internasjonal økonomi utvikler seg positivt, samtidig som det er begrenset geopolitisk uro. **Lav rente, god kjøpekraft og mer fritid** gir dette både norske og internasjonale reisende økt kapasitet til å reise – og til å investere i fritidsboliger. Norge har lyktes med å markedsføre seg som et sted med både temperert og behagelig klima, og sammen med en svak norsk krone, gjør dette Norge til et relativt attraktivt og rimelig reisemål. Selv om det er færre snødager gjør klimaendringene at Norge er mer snøsikkert enn nedover i Europa.

Samfunnet er preget av økt oppmerksomhet om **helse, velvære og naturopplevelser**, som bidrar til å øke besøksvolumet til Norge. Samtidig har digital synlighet og preferanser for de beste opplevelsene, gjort at flere reisende orienterer seg mot ikoniske og tilgjengelige attraksjoner og destinasjoner. Parallelt har klima- og naturdebatt, og erfaringer med trengsel og slitasje, bidratt til en større aksept for styringstiltak, og over tid har dette normalisert kanalisering som et nødvendig grep for å håndtere store volum og redusere uønsket spredning til sårbare områder.

Delingsøkonomi og ulike plattformer gjør det enklere å nå ut til markedet og å planlegge reiser. Sosiale medier og teknologi bidrar til økt synlighet og etterspørsel samler seg om de mest attraktive og delingsvennlige stedene. Nye logistikk- og transportløsninger gjør det også enklere å bevege seg mellom destinasjoner, noe som øker tilgjengeligheten og kapasiteten i de mest besøkte områdene.

Det er gjort en rekke investeringer i infrastruktur, slik at det kan komme flere direktefly til norske lufthavner. Det er også lett å komme seg mellom de store turistdestinasjonene, enten med regionale flyforbindelser eller buss og tog.

Besøksforvaltning blir i større grad en **integrert del av planleggingen** av naturbaserte reisemål, og gjør det mulig å håndtere store besøksvolumer innenfor et tydeligere og mer forutsigbart system, samtidig som spredning til nye og sårbare områder begrenses. Parallelt etableres finansierings- og driftsmodeller som gjør det mulig å håndtere høye volum uten at kostnadene veltes over på lokalsamfunnene. Besøksbidrag og andre ordninger for finansiering av fellesgoder gir bedre grunnlag for drift, vedlikehold og nødvendige tiltak i områder med høy bruk. Strengere krav til lokalisering, miljøhensyn og samlet belastning bidrar samtidig til at nye randsoner og mer sårbare områder i større grad skjermes mot utbygging og kommersiell tilrettelegging.

Destinasjoner med høy aktivitet og et utviklet tjenestetilbud får et bedre økonomisk grunnlag for å investere i infrastruktur, drift og besøksforvaltning, og blir dermed bedre rustet til å håndtere høye besøksvolumer. Samtidig har mange mindre kommuner begrenset kapasitet og økonomisk handlingsrom til å utvikle nye reisemål. Strengere krav til planlegging og tilrettelegging gjør det derfor mer attraktivt å videreutvikle eksisterende områder enn å åpne nye naturområder for turisme. Dette forsterker en utvikling der veksten samles i de store destinasjonene, mens andre kommuner i større grad prioriterer å skjerme natur framfor å konkurrere om store turiststrømmer.

7.6.2 Hva skjer med turismen?

Norge profileres internasjonalt som et attraktivt og bredt tilgjengelig reisemål, men markedsføringen konsentreres i hovedsak om de reisemålene som allerede har sterk synlighet, høy kapasitet og

etablert infrastruktur. Veksten drives av fortsatt høy etterspørsel fra Europa og Nord-Amerika, kombinert med økt interesse fra store nye markeder i Asia.

Turistsektoren preges av konsolidering i næringen, med færre og større aktører, og av investeringer i utvalgte reisemål. Konkurransen handler i liten grad om å åpne nye steder, men å tilby den mest effektive og attraktive versjonen av de reisemålene som allerede er populære. Dette gir sterk merkevarebygging rundt et begrenset antall reisemål og omfattende investeringer i besøksinfrastruktur og kapasitet. Det investeres i infrastruktur som støtter høy etterspørsel innen overnatting, energi, transport og servicetilbud.

Utviklingen er mer regulert og samordnet enn i scenariet «Rush mot naturen». Besøksforvaltning og nasjonale strategier gjør at veksten styres og håndteres innenfor etablerte områder. Det legges mindre til rette for utvikling i nye randsoner og naturområder, blant annet gjennom sterke styring og virkemidler og insentiver som reduserer presset på kommuner med svak økonomi til å åpne nye områder for utbygging. Cruisetrafikken følger samme logikk, med økende volum konsentrert til et begrenset antall havner og destinasjoner.

7.6.2.1 Hvordan bruker turistsektoren naturen?

Bruk av naturen i dette scenarier er konsentrert rundt etablerte knutepunkt og ikoniske reisemål. Det innebærer at det kommer svært mange mennesker til de samme destinasjonene samtidig, og bruker naturen gjennom både organiserte tilbud og egenorganisert ferdsel. De fleste bor på større hoteller, campingplasser eller tilrettelagte villcamper og drar på dagsturer til nærliggende attraksjoner.

Ferdselen styres gjennom tydelige innfallsporter, sonering og prioriterte ferdselsårer. Naturområdene rundt destinasjonene er derfor omfattende tilrettelagt for å håndtere høye volum og samtidig begrense spredning, for eksempel ved hjelp av gondoler/heiser, stier, utsiktspunkt, parkeringsplasser, serveringspunkter og andre tilbud.

Utviklingen innebærer høy lokal belastning, særlig knyttet til trengsel, slitasje og press på knutepunkter og infrastruktur. Samtidig bidrar styring og tilrettelegging til at påvirkningen i stor grad forblir konsentrert til disse områdene, fremfor å spre seg til nye deler av naturen.

Foto: Christine Banglo / Visit Norway

7.6.2.2 Hvem kommer?

Besøksstrømmen i dette scenariet domineres av store volumer av førstegangsbesøkende og brede og prisbevisste markedssegmenter som søker de mest kjente norske naturattraksjonene med kapasitet, transport og tilrettelegging allerede på plass. Felles for de fleste brukergruppene er at de oppholder seg relativt kort tid på hvert sted, men besøker flere av de samme store turistdestinasjonene i løpet av samme reise. De legger igjen relativt lite penger per døgn, og ønsker primært å oppdage naturen på egenhånd.

Cruise- og gruppereisende

Store cruise anløper de største turistdestinasjonene, og passasjerene etterspør lett tilgjengelige, men innholdsrike naturopplevelser innenfor korte opphold på land. Ferdelsen skjer i stor grad gjennom organiserte dagsturer med buss, båt og andre transportløsninger til utsiktspunkt og andre kjente attraksjoner. Også flybaserte gruppereiser spiller en sentral rolle, særlig gjennom turoperatører som tilbyr standardiserte natur- og friluftstreiser.

Førstegangsbesøkende

En stor andel av gjestene består av brede middelklassesegmenter fra Europa og Nord-Amerika, kombinert med økende andeler reisende fra nye markeder i Asia. Mange er førstegangsbesøkende til Norge og ønsker å oppleve de mest kjente naturikonene på en effektiv og tilgjengelig måte. Flere av de har begrenset erfaring med å ferdes i natur på egen hånd, så de har behov for tydelig informasjon og enkel tilgang.

Mobile og budsjett-orienterte reisende

Det er også en svært stor vekst i de som reiser med bobil eller bil og telt for å oppleve roen og friheten i den norske naturen. Disse vil ha rimelige overnattingssteder og ha fleksibilitet til å reise rundt som det passer dem. De er i liten grad interessert i å betale for private guiding, men ønsker å oppdage og oppleve naturen på egenhånd.

7.6.3 Hva skjer i hyttemarkedet?

Veksten i hyttemarkedet skjer i dette scenariet primært gjennom økt bruk, fortetting og oppgradering av eksisterende hytteområder, snarere enn gjennom etablering av nye felt. Samtidig investeres det i tilrettelegging og infrastruktur for å understøtte høy og jevn bruk gjennom året.

Hyttebrukerne består av flere brukergrupper, fra familier og fritidsbrukere til korttidsleietakere. Digitale utleieløsninger bidrar til høyere bruk gjennom året og til at en større andel av brukerne har begrenset lokalkunnskap og erfaring med ferdsel i naturen.

7.6.3.1 Hvordan bruker hyttebrukere naturen?

Ferdselen skjer hovedsakelig i nærområdene gjennom korte turer og lavterskelaktiviteter, ofte langs tilrettelagte stier, løyper og aktivitetsområder. Økt tilgjengelighet og bedre tilrettelegging senker terskelen for bruk og bidrar til flere overnatningsdøgn per hytte og høy aktivitet over store deler av året. Resultatet er høy lokal ferdsel og belastning rundt hyttefelt og de samme etablerte friluftsområdene. Dette gir høyt trykk på de samme stiene, løypene og aktivitetsområdene, og i kystområder også økt bruk av sjø og strandsoner.

7.6.4 Hva betyr det for det tradisjonelle friluftslivet?

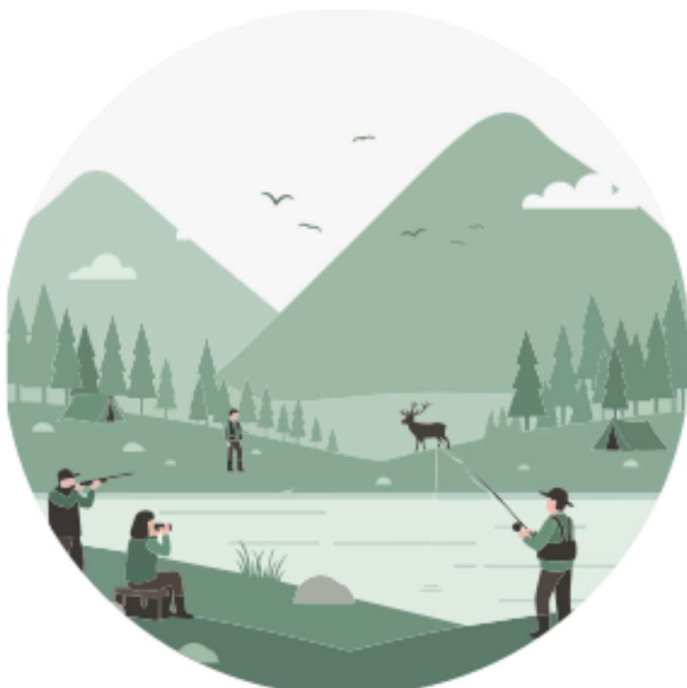
I dette scenariet øker presset på tradisjonelt friluftsliv først og fremst fordi svært mange besøkende og hyttebrukere konsentreres i de samme etablerte friluftsområdene. Allemannsretten består, men opplevelseskvalitet og faktisk tilgjengelighet påvirkes av trengsel, men også tilrettelegging og styrt ferdsel som gjør at mange opplever at de største turistdestinasjonene ikke lenger tilbyr natur.

Områdene som tradisjonelt brukes til nærturer, trening og enkel rekreasjon blir i større grad delt med store mengder besøkende. Dette gjelder spesielt innfallsporter, parkeringsområder, badeplasser, stistarter, løypenett og populære utsiktspunkt. For lokale brukere kan dette redusere opplevelsen av ro og fleksibilitet, spesielt i perioder med høy trafikk

Høy bruk utløser økt tilrettelegging og drift. Tiltak for å håndtere belastningen, som sanitæranlegg, skilting, steinsetting, trapper, utsiktspunkt og tydeligere ruteopplegg, bidrar til bedre sikkerhet og mindre naturslitasje, men endrer også bruksopplevelsen ved at flere områder får preg av anlegg og tydelig styrte ferdselsmønstre. Når for eksempel nasjonale turistveier og turiststier blir tydeligere prioriterte, forsterkes konsentrasjonen ytterligere – både fordi infrastrukturen leder folk dit, og fordi markedsføringen gjør disse stedene til standardvalg.

I de mest populære områdene kan det oppstå et tydeligere skille i hvordan naturen brukes: turister følger ofte de mest synlige rutene, kjøper tjenester og bruker tilrettelagte knutepunkter, mens lokale brukere i større grad søker bort fra de mest populære områdene. Selv uten formell ekskludering kan dette gi en opplevelse av at noen områder "tas over" av besøkende, og at lokale friluftstradisjoner skyves til side i de mest sentrale turområdene.

7.7 Scenario 3: Stille stier

Hvor er vi?

Dette scenariet beskriver en utvikling der norsk reiseliv vokser gjennom høyere betalingsvilje per gjest, samtidig som bruk av naturen blir mer geografisk spredt og fragmentert. Veksten er verdibasert med høyere verdiskapingen per gjest, men disse reiser og bruker natur over større områder. Til grunn for scenariet ligger en antakelse om at brukerne ønsker unike tilbud i naturen. Jakt, fiske eller turer i urørt natur er typiske aktiviteter.

Det innebærer at nye naturområder tas i bruk gjennom mange småskalatilbud, ofte med begrenset koordinering og varierende styring fra besøksforvaltningen. Naturpåvirkningen skjer derfor som arealekspansjon og kumulative inngrep, snarere enn som masseturisme på enkeltlokasjoner.

Scenariet fører i korte trekk til:

- Moderat vekst i antall besøkende, men sterk økning i betalingsvilje og verdiskaping per gjest. Hver besøkende bruker naturen mer intensivt.
- Spredt og fragmentert bruk av natur som gradvis flytter seg inn i nye områder, med høy arealutbredelse og mange nye brukspunkter. Økt rekkevidde per gjest og liten grad av besøksforvaltning
- Utbygging i tidligere lite berørte områder for å tiltrekke seg gjester som ønsker eksklusive opplevelser med grad av komfort og standard, som små luksusresorts, guidede turer etc.
- Lav vekst i hytteutbygging, men mer arealkrevende hytter med høy standard i perifere områder som forsterker arealpress og fragmentering.

7.7.1 Hvilken utvikling har tatt oss hit?

Internasjonal velstandsvekst og fremveksten av kjøpesterke brukergrupper har økt etterspørselen etter eksklusive og naturbaserte opplevelser. En sterk norsk krone bidrar til å redusere konkurransekraften i lavpris- og volumsegmenter, men påvirker premiumsegmentet mindre. Dette forsterker dreiningen mot høyverdiprodukter fremfor volumvekst. Perioder med **lave renter og høy investeringsvilje** har stimulert eiendomsutvikling og etablering av nye naturbaserte konsepter.

Samfunnet er preget av **individualisering** og søken etter unike opplevelser har styrket etterspørselen etter unike naturopplevelser. Naturen brukes som motvekt til et digitalisert og urbant hverdagsliv, og kobles til helse, velvære og mental restitusjon. Økt fleksibilitet i arbeidslivet, inkludert fjernarbeid og hybride løsninger, gjør lengre opphold og mer helårlig bruk av fritidsboliger mulig. Dette bidrar til økt tilstedeværelse i naturen over tid.

Digitalisering og AI-basert markedsføring gjør det mulig å målrette markedsføringen mot nisjesegmenter globalt. Leverandører kan nå spesifikke kundegrupper med høy betalingsvilje direkte, uten mellomledd. Plattformøkonomi og digitale bookingløsninger gjør også perifere og mindre kjente steder synlige og tilgjengelige for et globalt publikum. Steder som tidligere hadde begrenset kommersiell aktivitet kan raskt integreres i internasjonale markeder.

Utbygging av regional infrastruktur og flere flyforbindelser har styrket koblingen mellom internasjonale markeder og distriktene. Samtidig gjør ny teknologi innen navigasjon, kommunikasjon og transport tidligere lite tilgjengelige naturområder mer brukbare for kommersiell aktivitet. Forbedret mobil- og bredbåndsdekning gjør det mulig å kombinere komfort, arbeid og opphold i naturen, og muliggjør helårsbruk av fritidsboliger. Tilgjengeligheten øker dermed både fysisk og digitalt.

På lokalt nivå har vilje til å godkjenne premiumprosjekter bidratt til ekspansjon i nye områder. Samtidig er den nasjonale samordningen av samlet arealbelastning begrenset. Distriktskommuner med svakt skattegrunnlag, fraflytting og presset økonomi har sterke insentiver til å åpne nye områder for hytteutbygging og eksklusive reiselivsprosjekter i fjell, skog og kystområder. Arealpolitikken blir i økende grad preget av **konkurranse mellom kommuner** om kjøpesterke brukere og investorer.

7.7.2 Hva skjer med turismen?

Norge markedsføres internasjonalt som et eksklusivt naturreisemål, der stillhet, romslighet og opplevelsen av urørthet utgjør selve produktet. Veksten i antall besøkende er moderat, men til gjengjeld er det stor betalingsvilje, lengre opphold og høyere forbruk per gjest.

Konkurransen mellom reisemål handler om unikhhet og tilgang til «uberørt» natur. Investeringene retter seg mot nye og mindre etablerte destinasjoner, der naturen fremstår som mindre påvirket og mer eksklusiv. Nye områder tas i bruk, infrastrukturen bygges ut over større avstander, og sammenhengende natur fragmenteres gradvis.

Utviklingen er i stor grad markedsdrevet, og i liten grad samordnet. Prosjekter initieres av private aktører eller investorer med høy risikovillighet. Kommuner med begrenset økonomisk

handlingsrom åpner nye arealer for å tiltrekke kapital og kjøpesterke brukergrupper, men har ikke økonomi og kapasitet til å jobbe med besøksforvaltning.

7.7.2.1 Hvordan bruker turistsektoren naturen?

Bruk av naturen i dette scenarioet er arealkrevende og ekspansiv. Naturen tas i bruk som en innsatsfaktor i høyverdige opplevelsesprodukter, der attraktivitet knyttes til uberørt natur, ro og avstand til andre brukere. Bruken kjennetegnes av høy arealutbredelse og flere samtidige brukspunkter.

Naturaktivitetene inngår ofte i flerdagersopphold som kombinerer guiding og spesialiserte aktiviteter med transport, overnatting og servering. De kommersielle operatørene bruker planlagte ruter, logistikk og flere små knutepunkter for å fordele gjester i tid og rom, slik at opplevelsen fremstår skjermet selv om bruken samlet sett blir geografisk spredt. I enkelte produkter brukes tidsvinduer, "private" rutevalg eller avskjermede opplegg for å sikre lav trengsel og høy opplevd kvalitet.

For å tiltrekke seg høyt betalende gjester bygges det høyt spesialiserte tilbud: boutique lodges, arktiske retreats, eksklusiv glamping, private guider, temabaserte nisjereiser og skreddersydde opplevelseskonsepter. Autentisitet og nærhet til naturen er en del av produktet, men kombineres med høy komfort og teknologiske løsninger som sikrer tilgjengelighet og standard.

Utviklingen drives av en "frontier"-logikk: når etablerte steder blir mer brukte og mindre særegne, flyttes tilbudet videre til nye lokaliteter. Ekspansjonen skjer primært gjennom mange mindre enheter, heller enn få store anlegg, og sprer bruk av naturen til mer perifere destinasjoner.

Samlet gir dette et scenario med mange små inngrep og omfattende bruk av natur på tvers av et stort geografisk område. Naturpåvirkningen er sjelden visuelt dominerende på ett sted, men fremstår som en arealekspansjon "bit-for-bit", der samlet effekt kan bli betydelig selv om hvert enkelt tiltak isolert sett er begrenset.

7.7.3 Hvem kommer?

Gjestesammensetningen domineres av brukergrupper med høy betalingsvilje og lav prisfølsomhet, med tydelige preferanser for avskjerming, spesialisering og natur av høy opplevd kvalitet. Forbruket per døgn er høyt, og en større andel går til naturbaserte tjenester

Internasjonale
premiumsegmenter

Besøkende med høy disponibel inntekt fra velstående deler av Europa, Nord-Amerika og Asia, med erfaring fra eksklusive naturdestinasjoner og forventning om høy standard og profesjonell tilrettelegging. De har de lav toleranse for trengsel og standardiserte masseprodukter, ønsker opplevelser med vekt på kvalitet, ro og forutsigbarhet fremfor fysisk krevende aktiviteter.

Nisje- og temabaserte
reisende

Gruppe består av tematiske nisjesegmenter (for eksempel naturfoto, fuglekikking, villmarks- og eventyropplevelser) og små grupper organisert via spesialiserte operatører. Betaler for kompetanse, guiding og tilgang til områder med lavt "støynivå" fra andre brukere.

Seniorer

Seniorer med høy disponibel inntekt og god tid som prioriterer lengre opphold, komfort og lav terskel for deltakelse, men høy opplevd kvalitet. Dette kan forlenge sesongen og øke helårsbruken, samtidig som krav til tilgjengelighet kan øke behovet for fysisk tilrettelegging i områder med begrenset infrastruktur.

7.8 Hva skjer i hyttemarkedet?

Hyttemarkedet forsterker den samme utviklingslogikken som turistsektoren. Økt kjøpekraft i øvre inntektssegmenter øker etterspørselen etter større tomter, større avstand mellom enheter og høy grad av skjerming. Hyttedrømmen om enkelhet kombineres med høy komfort og tekniske løsninger som muliggjør helårsbruk også i mer perifere områder.

Utbyggingen lokaliseres i økende grad i nye og lite utbygde områder:

- randsoner og høyere beliggende fjellområder
- mindre tilgjengelige skogsområder
- nye deler av skjærgården
- områder med lite eksisterende fritidsbebyggelse

Tomtene blir større og tettheten lavere, men behovet for vei, parkering, strøm og vann/avløp etableres over lengre strekninger. Selv om bebyggelsen kan fremstå spredt og «diskré», øker samlet arealbeslag og teknisk påvirkning gjennom mange små, kumulative inngrep og sammenhengende natur fragmenteres gradvis. Bruken av hver enkelt tomt utvides også over tid gjennom:

- Anneks, uthus og påbygg.
- Terrengtilpasninger, planering og opparbeidede uteområder
- Egen adkomstvei eller privat brygge
- Tekniske installasjoner for vann, avløp, energi og bredbånd

Hyttebrukerne består i økende grad av høyinntektsgrupper, seniorer med betydelig formue, barnefamilier med høy betalingsevne og noe innslag av internasjonale kjøpere.

7.8.1.1 Hvordan bruker hyttebrukere naturen?

Bruken av naturen skjer ikke bare på tomten, men også i et utvidet nærområde rundt hytta. Over tid kan dette gi mer ferdsel og enkle former for tilrettelegging, for eksempel rydding for framkommelighet og utsikt, uformelle stier/tråkk, og i noen områder tiltak gjennom velforeninger/løypelag. Summen av mange små tiltak kan endre landskapets preg i områder med spredt fritidsbebyggelse.

Hyttebrukerne kombinerer komfort med aktiv bruk av natur. Typiske aktiviteter inkluderer:

- Toppturer og jakt i nærliggende fjellområder
- Båttbruk i skjærgård og kystsoner
- Skigåing i tilrettelagte eller semi-tilrettelagte løyper
- Uteopphold og rekreasjon i umiddelbar nærhet til hytta

Bruken er ofte konsentrert til helger og ferier, men kan være intensiv i disse periodene. Helårsstandard og høy tilgjengelighet bidrar til mer kontinuerlig bruk gjennom året.

7.8.2 Hva betyr dette for tradisjonelt friluftsliv?

Utviklingen i dette scenariet retter seg mot landskap som oppfattes som «lite brukt» eller «uberørt». I praksis er dette ofte områder som lokalbefolkningen benytter til:

- Småviltjakt og hjorteviltjakt
- Fiske i elver og småvann
- Bær- og soppstaking
- Enkle turer og nærturer gjennom året

Når slike områder tas i bruk som arena for kommersielle naturprodukter eller eksklusive fritidsboliger, øker ferdselen og aktivitetsnivået. Dette kan skje uten at bruken fremstår som massiv, men gjennom flere ulike typer endringer: guidede grupper, skreddersydde løyper, privat infrastruktur og mer helårlig aktivitet.

Det tradisjonelle friluftslivet kjennetegnes av lav terskel for deltakelse, begrenset teknisk tilrettelegging og en opplevelse av å bruke naturen på naturens premisser. I dette scenariet forskyves bruken mot mer planlagte og delvis organiserte former, og mot flere faste kontaktpunkter (startsteder, kaier, utsiktspunkt og kortere "punkt-turer").

Når naturen i økende grad inngår i kommersielle opplevelseskjeder, endres også bruksdynamikken. Områder som tidligere var preget av tilfeldig og spredt ferdsel, kan få mer konsentrert aktivitet knyttet til bestemte tilbud. Selv uten formelle adgangsbegrensninger kan dette påvirke opplevelsen av tilgjengelighet og tilhørighet.

For aktiviteter som jakt og fiske kan økt tilstedeværelse av betalende gjester og kommersielle aktører skape direkte konkurranse om ressurser og arealer. Økt ferdsel kan påvirke dyreliv og redusere kvaliteten på jakt- og fiskeopplevelser. Tradisjonelle sanketurer kan bli mer forstyrret dersom flere bruker de samme områdene i sesong.

Over tid kan dette føre til at lokale brukere omdisponerer egen bruk, enten ved å trekke seg mot mindre attraktive områder eller ved å redusere aktiviteten. Endringen skjer ikke nødvendigvis gjennom formell ekskludering, men gjennom økt konkurranse og endrede opplevelseskvaliteter.

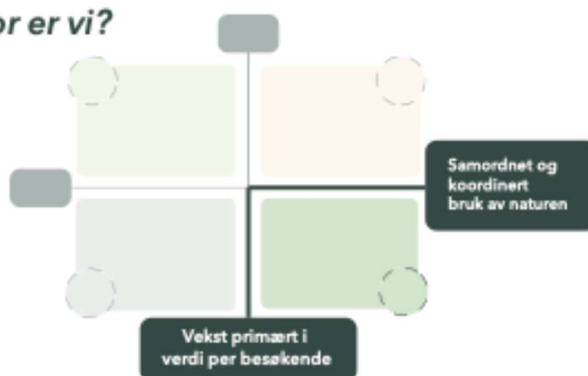
Når betalingsevne i større grad styrer hvordan naturen tilrettelegges og brukes, endres også maktforholdene i arealbruken. Kommersielle aktører med investeringskapital kan få betydelig innflytelse over hvor aktivitet skjer og hvordan områder utvikles.

Dette kan bidra til at naturen i praksis differensieres: noen områder får økt tilrettelegging og kommersiell bruk, mens andre blir restområder for mer uformell aktivitet. Det tradisjonelle friluftslivet forblir formelt beskyttet gjennom allemannsretten, men de faktiske bruksbetingelsene kan endres.

7.9 Scenario 4: Skreddersydd natur

Hvor er vi?

I dette scenariet vokser norsk reiseliv gjennom økt betalingsvilje per gjest, samtidig som bruk av naturen i hovedsak konsentreres og kanaliseres til et begrenset antall områder. Antallet besøkende øker moderat, men verdiskapingen per gjest øker betydelig.

Utviklingen bygger på aktiv besøksforvaltning, sonering og målrettet tilrettelegging i definerte bruksområder. Dette innebærer at naturbelastningen blir høy i prioriterte soner og langs etablerte innfallsporter og traseer. Resultatet er høy lokal bruksintensitet og store investeringer i noen få naturbaserte reisemål.

Scenariet fører i korte trekk til:

- Moderat volumvekst, men høy verdiskaping per gjest og økt betalingsvilje. Hver besøkende bruker naturen mer.
- Konsentrert og kanalisert bruk av natur i et fåtall prioriterte destinasjoner/soner, med skjerming av øvrige områder mot ny kommersiell tilrettelegging.
- Aktiv besøksforvaltning (sonering, kapasitetsstyring, innfallsporter/traseer, evt. booking) og profesjonelle, helhetlige premiumkonsepter drevet av færre og større aktører.
- Store investeringer i kapasitetsinfrastruktur ved etablerte reisemål; hyttemarkedet vokser mest gjennom fortetting/oppgradering av standard og mer helårsbruk i etablerte felt.

7.9.1 Hvilken utvikling har tatt oss hit?

Økt kjøpekraft i internasjonale premiumsegmenter øker lønnsomheten i helhetlige konsepter med høy standard. Samtidig gjør kostnads- og konkurransepress – blant annet knyttet til sterk krone og høyt kostnadsnivå – at Norge i større grad må konkurrere om kjøpesterke brukergrupper. Høy kapitaltilgang og investeringsvilje i opplevelsesøkonomien forsterker utviklingen, særlig i prosjekter der drift og markedsføring kan profesjonaliseres og skaleres.

Knapphet på tid er en viktig samfunnstrend, noe som gjør at etterspørselen dreies mot trygghet, komfort og forutsigbar kvalitet i ferdige planlagte konsepter med enkel logistikk. Samtidig bidrar demografiske endringer – blant annet flere eldre med høy disponibel inntekt og flere enslige/barnløse par med høy inntekt – til økt etterspørsel etter tilgjengelige, komfortable og høykvalitets opplevelser ved kjente reisemål.

Digitale plattformer gjør det enklere å selge helhetlige opplevelser direkte, og muliggjør kapasitetsstyring gjennom booking, tidsluker og logistikktiltak (for eksempel kø- og parkeringsstyring). **Datadrevet og personalisert markedsføring** treffer premiumsegmenter mer effektivt, og forsterker konsentrasjonen mot de reisemålene som allerede har sterk synlighet og høy leveranseevne. I tillegg gir stordrifts- og agglomerasjonseffekter sterke insentiver til konsentrasjon: investeringer, kompetanse, tjenestetilbud og infrastruktur samler seg der markedsintensiteten allerede er størst, og nye investeringer tiltrekkes av eksisterende investeringer.

Besøksforvaltningen blir mer samordnet på tvers av kommune/region, ofte i tett samarbeid med næring og destinasjonsselskap. Sonering, kapasitetsvurderinger og tiltak ved innfallsporter og traseer brukes mer aktivt for å håndtere slitasje og trengsel, og for å begrense spredning til nye naturområder. Strengere krav til kvalitet, sikkerhet og miljø/rapportering øker terskelen for små og lite profesjonelle aktører, og bidrar til konsolidering. Samtidig tas det i større grad i bruk finansieringsmekanismer for fellesgoder – for eksempel besøksbidrag, avgifter eller brukerbetaling – for å drifte toalett, avfall, stier og beredskap i de prioriterte områdene. Politisk og forvaltningsmessig prioriteres robuste, allerede utviklede områder for å unngå fragmentert arealbruk.

7.9.2 Hva skjer med turismen?

Norge profileres som et premiumreisemål med høy grad av forutsigbarhet, profesjonalisering, og helhetlige opplevelseskonsepter. Veksten i antall besøkende er moderat, men verdiskapingen per gjest øker gjennom høyere betalingsvilje, lengre opphold og mer salg av naturbaserte tjenester med høy standard. Etterspørselen konsentreres om spektakulære naturikoner og etablerte reisemål med sterk merkevare og god tilgjengelighet.

Markedet preges av konsolidering og profesjonalisering: færre og større aktører får en mer dominerende rolle i utvikling og drift av opplevelsestilbud, og investeringene blir mer kapitalintensive. I stedet for geografisk spredning konkurrerer aktørene om å levere den beste og mest "komplette" versjonen av allerede attraktive steder – gjennom større anlegg/resorts, flere tjenester og tydeligere destinasjonskonsepter.

Utviklingen er tett koblet til aktiv besøksforvaltning for å sikre opplevd kvalitet for besøkende. Bruk av naturen kanaliseres gjennom definerte soner, tydelige innfallsporter og styrte ferdselsårer, støttet av kapasitetsvurderinger, tidsstyring og målrettet tilrettelegging for å håndtere belastning.

Tilgjengelighet prioriteres høyt i de utvalgte områdene, og infrastrukturen bygges ut for å håndtere mange besøkende med høye forventninger om standard

7.9.2.1 Hvordan bruker turistsektoren naturen?

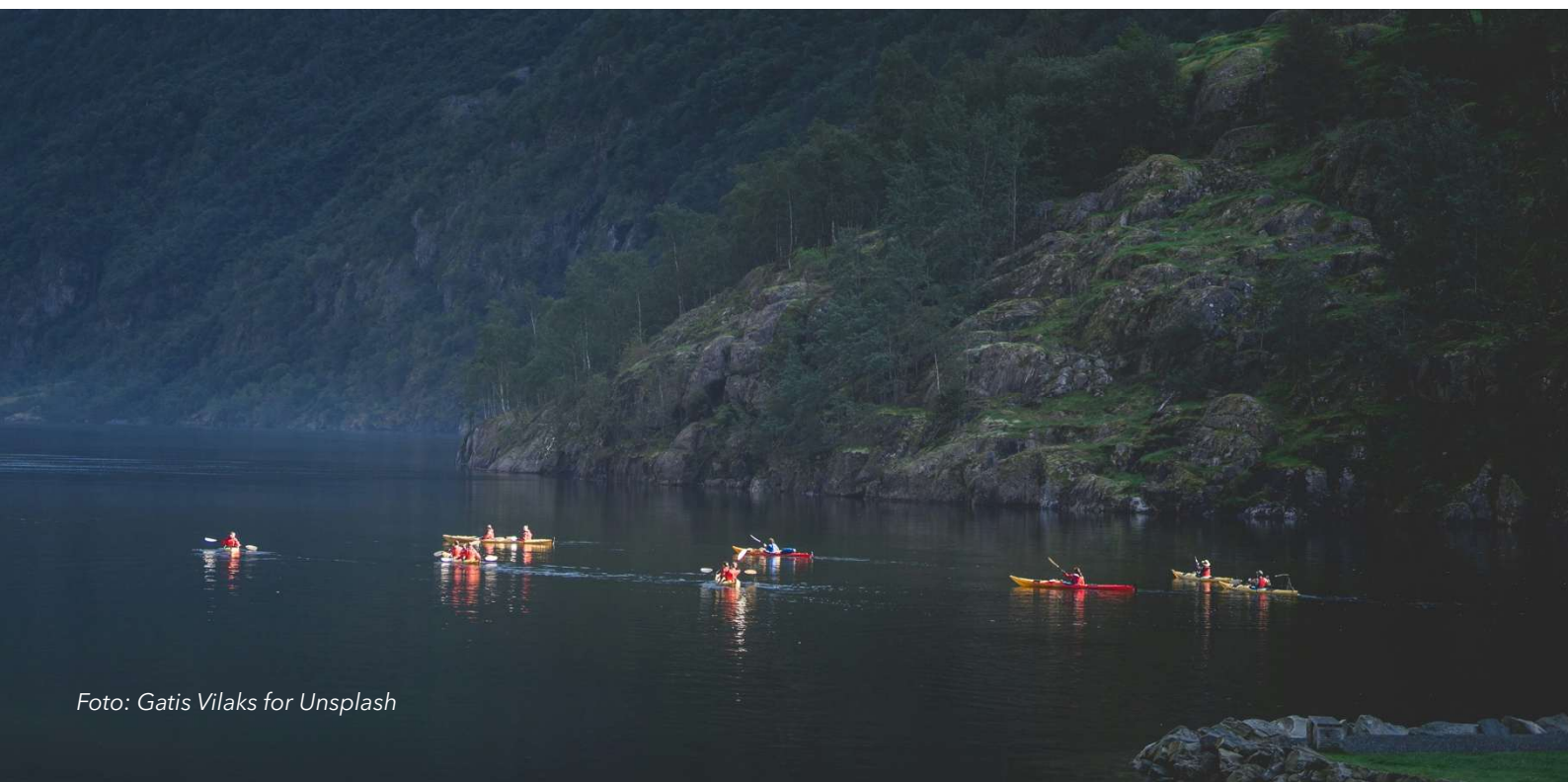
I dette scenariet er naturbruken samordnet og koordinert, og det meste av aktiviteten i naturen skjer på noen få, prioriterte steder. For å sikre en opplevelse som føles eksklusiv, brukes styring mer aktivt. Gjestene ledes inn via tydelige startpunkt – havn, parkering eller transportknutepunkt – og videre langs opparbeidede stier og ruter til utsiktspunkt, korte turmål og aktivitetsarenaer. Poenget er at ferdselen skal være lett å forstå og enkel å styre, slik at trykket holder seg innenfor avgrensede områder.

Naturaktivitetene inngår i helhetlige opplevelseskjeder der overnatting, servering, transport og aktiviteter leveres koordinert. Guiding og standardiserte ruteopplegg gjør at naturtilgangen blir mer "produksjonsbar" og forutsigbar. Typiske produkter er guidede turer i kjente fjellområder, fjordopplevelser med høy standard, nordlysprogram fra faste baser og etablerte kajakk-, ski- og sykkeltilbud i områder med kapasitet og infrastruktur.

Langs kysten og i fjordene skjer det samme: cruise og maritime opplevelser samles i et begrenset antall havner og ilandstigningspunkt. Landprogrammene er typisk ferdig planlagt, med organiserte turer og transport videre til utvalgte attraksjoner. Det gjør at belastningen blir høy i enkelte kystknutepunkt.

Trykket blir tydelig lokalt – og det merkes særlig ved startpunkt, utsiktspunkt og på de mest brukte stiene (slitasje, kø, erosjon). I tillegg er det stor bruk av naturen rundt «kapasitetsinfrastruktur» som større resorts, større parkering, oppgraderte stier, kaier, servicepunkt, og infrastruktur som håndterer høy komfortetterspørsel innen overnatting, energi, transport og servicetilbud.

Samlet fører dette til et scenario med mange store inngrep og omfattende bruk av natur innenfor et begrenset geografisk område. Naturpåvirkningen er svært synlig på disse stedene, som har blitt tatt i bruk av reiselivet i lang tid.

7.9.2.2 Hvem kommer?

Besøksstrømmen domineres av gjester med høy betalingsvilje som prioriterer kjente kvalitetsdestinasjoner, forutsigbar standard og kvalitet, og ikoniske natur- og kulturattraksjoner. De velger ofte helhetlige opplevelsesmiljøer med bredt tjenestetilbud, der transport, overnatting og aktiviteter henger godt sammen og gjennomføringen oppleves profesjonell og friksjonsfri.

Internasjonale premiumsegmenter

Besøkende fra velstående markeder i Europa og Nord-Amerika, samt enkelte langdistansemarkeder i Asia. De har høy disponibel inntekt, erfaring fra internasjonale kvalitetsdestinasjoner og forventning om høy standard. De etterspør ikoniske opplevelser (fjorder, nordlys, nasjonalpark-ikoner), men i former som er lett tilgjengelige, kvalitetssikrede og profesjonelt gjennomført.

Høyinntektsgrupper med lite tid

En viktig gruppe består av reisende med høy betalingsevne, men begrenset tid. De prioriterer opplevelser med høy kvalitet, men lav planleggingskostnad, noe som gir etterspørsel etter ferdige pakker, bookbare tidsvinduer og utflukter med tydelig logistikk og sikker kvalitet.

Seniorer

Seniorer med høy kjøpekraft og god tid er også sentrale i dette scenariet. De etterspør komfort, tilgjengelighet og opplevelser med lav fysisk terskel, men høy opplevd kvalitet. Dette forsterker etterspørselen etter tilrettelegging, trygghet og tydelige ferdselsmønstre, særlig i områder der naturen er del av et helhetlig destinasjonskonsept.

Cruisepassasjerer

En andel av gjestene kommer gjennom cruise, særlig premium- og konseptbaserte produkter. Passasjerene kjennetegnes av høy betalingsvilje og preferanse for velorganiserte landprogram. Besøket konsentreres til et begrenset antall havner og ilandstigningspunkter, der videre ferdsel skjer gjennom organiserte utflukter og styrt logistikk.

Foto: Adrian Leversby / Innovasjon Norge

7.9.3 Hva skjer i hyttemarkedet?

Hyttene utvikler seg fra enkle fritidsboliger til private luksuseiendommer med helårsstandard. Det er begrenset vekst i antall hytter, men hyttene blir større, komfortnivået høyere og tjenestetilbudet bredere rundt hver enhet. Utviklingen preges av større bygningsmasse, anneks/gjestehus og separate servicebygg, høy energibruk og økt profesjonalisering i drift og vedlikehold.

Samtidig skjer utviklingen i hovedsak innenfor allerede etablerte fjell- og kystområder, og ofte som oppgradering og delvis fortetting ved eksisterende hyttestedstasjoner. Hver enhet kan kreve betydelig fysisk tilrettelegging knyttet til adkomst, parkering, bryggeanlegg og teknisk infrastruktur. Dette gir høyt fotavtrykk per enhet i de samme prioriterte områdene, men bidrar til å begrense spredning av fritidsbebyggelse til nye naturområder.

Hyttebrukerne består i økende grad av svært kjøpesterke grupper, inkludert seniorer med betydelig formue og høyinntektsfamilier, samt et innslag av internasjonale eiere i enkelte områder. De søker høy standard, trygghet og tilgang til tjenester og infrastruktur, og velger etablerte fjell- og kystområder med god tilgjengelighet og et utviklet servicetilbud. Hytta brukes i større grad som privat fritidseiendom med helårsstandard og profesjonell drift, men også som sosial arena for familie og større grupper. Dette gir høyt fotavtrykk per enhet.

Figur 27 Torill Olsson / Mimir

7.9.3.1 Hvordan bruker hyttebrukere naturen?

For hyttebrukerne er bruk av naturen tett knyttet til det som skjer rett rundt hytta. Med helårsstandard og høy komfort blir uteområder i større grad opparbeidet, og det kommer ofte flere små tiltak over tid: terrengjustering, plattinger, murer, lys, tekniske installasjoner og mer "ferdiggjøring" av tomta.

Hyttebrukerne bruker naturen gjennom et mer komfortorientert friluftsliv der hytta fungerer som base. Bruken domineres av lavterskelaktiviteter i nærområdet og i etablerte stier og løypenett, kombinert med kystnær rekreasjon som båtbruk, bryggeliv og bading/badstue. Helårsstandard og

kjøpte tjenester gir mer aktivitet gjennom året, og for noen inkluderer dette også fiske og jakt med høy grad av planlegging og logistikk.

Høy standard og høy tilgjengelighet betyr ofte mer transport: flere turer til og fra, mer intern kjøring til aktiviteter og servicetilbud, og mer trafikk rundt adkomst og parkeringsområder. Det gir perioder med tydelig trykk i de samme nærområdene, selv om bruken ikke sprer seg langt utover.

7.9.4 Hva betyr dette for tradisjonelt friluftsliv?

I dette scenariet kanaliseres bruk av naturen til et begrenset antall prioriterte områder med høy lokal intensitet og tydelig besøksforvaltning. For tradisjonelt friluftsliv betyr dette at påvirkningen er i form av endrede rammer og økt trykk i de mest attraktive friluftsområdene. Allemannsretten består, men bruksbetingelsene kan endres gjennom hvordan adkomst, ferdsel og tilrettelegging organiseres.

Når reiseliv og besøk konsentreres om ikoner og knutepunkter, øker trengsel, slitasje og forstyrrelser der lokalbefolkningen og egenorganiserte brukere tradisjonelt har ferdes. Presset oppstår særlig ved innfallsporter, parkeringsområder, utsiktspunkt, populære traseer og kystnære landingspunkt. Dette kan gjøre det vanskeligere å få "rom" til enkle nærturer, rolig rekreasjon og uformell bruk – spesielt i høysesong og helger.

Tradisjonelt friluftsliv er ofte lavterskel, egenorganisert og lite teknisk regulert. I dette scenariet blir bruk av naturen styrt gjennom tydelig tilrettelegging og besøksforvaltning: anbefalte ruter, skilting, sonering og organiserte opplegg. Virkemidler som parkeringsavgifter, shuttle-løsninger, reservasjonssystemer, tidsluker eller kapasitetsgrenser kan redusere kaos og beskytte natur, men kan også oppleves som en overgang fra "fri bruk" til mer regelstyrt og delvis kommersialisert bruk, særlig dersom adkomst og nøkkelpunkter i praksis krever betaling eller booking.

Verdibasert vekst kan gi et tydeligere skille mellom betalende gjester i velorganiserte opplegg og egenorganiserte brukere. En økende andel premiumtilbud (for eksempel via ferrata, guidede signaturturer og kapitalintensive aktivitetskonsepter der det er relevant) kan forsterke opplevelsen av at de beste tidspunktene, rutene og "spotene" blir dominert av organiserte produkter, selv uten formell ekskludering. I tillegg kan høy betalingsvilje bidra til høyere prisnivå på aktiviteter og tjenester, noe som kan heve terskelen for deler av lokalbefolkningen.

Når investeringer og profesjonell drift i større grad former hvordan områder utvikles og forvaltes, kan kommersielle aktører få økt innflytelse. Dette kan skape interessekonflikter med frivillige organisasjoner og lokale brukere om hva som skal prioriteres: lavterskeltilgang og uformell bruk, eller opplevelsesdesign, kapasitetstiltak og høy standard for betalende besøkende. Tradisjonelt friluftsliv forblir formelt mulig, men kan i praksis bli mer avhengig av de samme styrte innfallsportene og rammene som reiselivet bruker.

8 Case – Hvordan ser naturpåvirkningen ut?

For å belyse mulige konsekvenser for natur mer konkret, er det utviklet fire case-destinasjoner. Casene er konstruerte og forenklede framstillinger, men bygger på typiske trekk ved ulike typer norske reisemål, både når det gjelder naturgrunnlag, bruksmønstre og besøkende. Hensikten er å bruke casene som et analytisk grep for å konkretisere scenariene og undersøke hvordan ulike utviklingsbaner kan gi ulike utslag i ulike typer naturområder og reisemål.

Hvert case beskrives gjennom sentrale karakteristika ved både reiselivet og naturen i området. Deretter presenteres et nullalternativ, som viser en sannsynlig utvikling fram mot 2040 ved videreføring av dagens situasjon, før de fire scenariene brukes til å utforske hvordan ulike former for vekst, bruk og styring kan påvirke naturen. Casene gjør det dermed mulig å synliggjøre hvordan konsekvenser for natur kan arte seg forskjellig avhengig av stedlige forhold, naturtyper og former for naturbruk.

Naturbeskrivelsene for caseområdene er utarbeidet med utgangspunkt i NiN-variablene, slik det er redegjort for i metodekapitlet. Detaljerte oversikter over relevante truede fastmark- og våtmarkssystemer i de ulike casene er lagt til vedlegg 1. Kapitlet avsluttes med en oppsummering av sentrale funn på tvers av casene.

8.1 Fjellheim hyttegrend

Figur 28 Foto: Sigrid Hellerdal Garthe, Asplan Viak.

Karakter: Et typisk hytteutbyggingsområde i vekst

Profil: Natur, fritid, press på arealer og infrastruktur

Fjellheim Hyttegrend ligger i en sørvendt dalside i innlands-Norge, et sted med lange skiløyper, kort vei til fjellet og utsikt over innsjøen Storefjorden. På 1990-tallet fantes her bare noen få spredte setervoller og et lite lokalsamfunn som levde av skogbruk. De siste ti årene har området derimot gjennomgått en eksplosiv vekst i fritidsbebyggelsen.

Det er i dag over 2 500 fritidsboliger i ulike standarder i hytteområdene, og nye felt planlegges hvert år. Lokale næringsaktører opplever økt aktivitet – særlig håndverkere, sportsbutikker, serveringssteder og et nytt velværearlegg. Samtidig fører veksten til økt press på vann- og avløp, naturinngrep i myrområder, ønske om alpinanlegg og debatt om hvordan tilflyttende hytteeiere påvirker lokalsamfunnets karakter og økonomi. Utbygging av hytter, med tilhørende veier og teknisk infrastruktur, medfører betydelige fysiske inngrep i naturmiljøet.

I områder som Fjellheim vil det ofte også etableres et omfattende løypenett for ski. Dette krever ryddearbeid og etablering av brede traseer, enkelte steder over myr eller andre sårbare naturtyper, der vegetasjon holdes nede gjennom drift og vedlikehold. I tillegg til skiløyper utvikles gjerne både nye og eksisterende stier. Disse merkes, tilrettelegges og oppgraderes – ofte med klopper, steinsetting eller sherpatrapper der terrenget krever det.

8.1.1 Beskrivelse av natur i Fjellheim hyttegrend

Ut fra kriteriene om at dette er innlandet, sørvendt, og med kort vei til områder over skoggrensen, så ligger området i nordboreal, delvis i mellomboreal, og i lavalpin bioklimatisk sone. Nordboreal bioklimatisk sone domineres av subalpin bjørkeskog, noe barskog, og jordvannsmyr, som kan dekke store arealer. Barskogene er enten dominert av gran eller av furu, og er gjerne relativt åpne. I utgangspunktet går sonen opp til den klimatiske skoggrensen, men siden sonen fra gammelt av også har vært et hovedområde for seterdrift, vil skoggrensen derfor variere litt. I de lavereliggende områdene av Fjellheim hyttegrend kan det også forventes noe fra mellomboreal bioklimatisk sone, som domineres av barskog og der mer varmekjære arter har sin høydegrense. Øvre del av Fjellheim hyttegrend ligger i alpin sone, dvs. områdene over klimatisk skoggrense. I lavalpin bioklimatisk sone dominerer fjellhei, og i mellomalpin sone dominerer snøleier. I Fjellheim hyttegrend finnes det ikke områder i høyalpin sone. Soneringen går derfor fra barskogsdominerte områder, til subalpin bjørkeskog og videre opp til lav- og mellomalpin sone. For inndelingen i vegetasjonssoner er temperaturer, og særlig sommertemperatur viktig, mens for inndelingen i bioklimatiske vegetasjonssoner, er luftfuktighet og vintertemperatur er de viktigste klimafaktorene (Moen 1998). Fjellheim hyttegrend ligger i overgangsseksjonen som er karakterisert av et relativt tørt klima med kalde vintre. Dette innebærer at det er store innslag av lav på rabbene i fjellet og at strengmyr er vanlig. Vi forutsetter også at Fjellheim hyttegrend har kalkfattig til intermediær berggrunn.

Basert på dette kan vi forvente å finne de rødlistede naturtypene slik de er listet tabell 1 og 2 i [vedlegg 1](#). Det er verdt å merke seg at det også finnes spredte områder med jordpyramider her (se foto).

Figur 29 Fosse-eng ved Avdalsfossen (t. v.) og jordpyramide i Jodalen (t. h.). Foto: Per Gerhard Ihlen

Av vilt er det en del hekkelokaliteter for fugl i våtmarksområdene, dvs. myrområdene. Av større pattedyr finnes elg sporadisk i området, men det er ikke et villreinområde.

Figur 30 Typiske naturtyper i nærområdene til Fjellheim hyttegrend. Foto: Per Gerhard Ihlen.

I denne casen er det 17 truede naturtyper av fastmarkssystemer og fire truede naturtyper av våtmarkssystemer som blir påvirket, se vedlegg. Basert på sannsynlige forekomster av rødlistede naturtyper listet ovenfor, og andre naturverdier, og hvilke påvirkninger vi kan forvente fra Fjellheim hyttegrend (se nedenfor) er naturverdiene, er det valgt å dele dem inn i tre grupper.

Naturtyper under klimatisk skoggrense

I denne casen gjelder dette dyneskog med bartrær (VU), fattig avskoget bærlynghei (EN), fattig avskoget lyng- og lavhei (EN), Fattig semi-naturlig eng (CR), fattig tresatt semi-naturlig eng (CR), intermediær avskoget bærlynghei (EN), intermediær avskoget lyng- og lavhei (EN) og intermediær semi-naturlig eng (CR) og intermediær tresatt semi-naturlig eng (CR). Av våtmarkssystemer finnes de truede naturtypene Fattig og intermediær semi-naturlig våteng (EN) Fattig og intermediær slåttemyr (CR). De fleste av disse naturtypen er semi-naturlige og ligger mest i og nær områder for tidligere og nåværende seterdrift.

Naturtyper over klimatisk skoggrense

I denne gruppen inkluderes fattig fjellhei (VU), fattig leside (VU), fattig moderat til sent snøleie (EN), fattig snøleieberg (EN), fattig til litt rikt ekstremsnøleie (EN), intermediær fjellhei (VU), intermediær leside (VU), intermediær stein- og blokkflommark i høyfjellet (VU), intermediært moderat til sent snøleie (EN) og våtmarkssystemene fattig til litt rikt sent våtsnøleie (EN) og fattig til litt rikt tidlig våtsnøleie (EN).

Fugleliv

Denne organismegruppen har viktige økologiske funksjonsområder (hekking) spesielt i myrområder og områder som grenser til myrområder. Hekkeperioden varer her gjerne varer fra midten av mai til 15. juli.

8.1.2 Hvordan blir naturen i Fjellheim hyttegrend påvirket i scenariene?**8.1.2.1 Null-alternativet (dagens situasjon videreført til 2040) - Fjellheim**

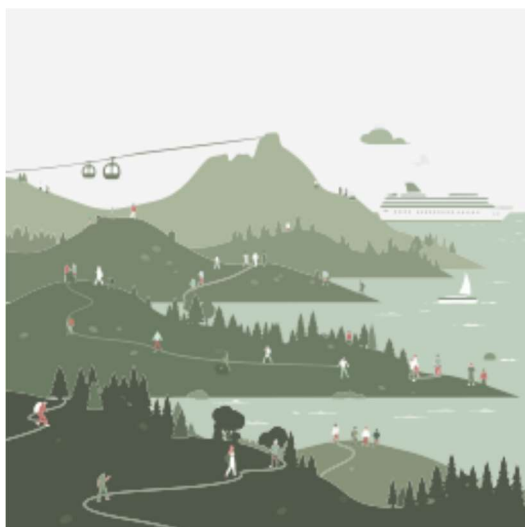
Stadig utvidelse av hytteområder medfører at det blir lenger å gå før en kommer til mer urørt natur. Omfattende sti-bygging, både barmark og skiløyper.

Hytteiere bruker i økende grad elsykler, noe som medfører økt ferdsel på grus- og stølsveier, og til dels også på stier i terrenget. Dersom området inneholder vann, er det vanlig at det etableres universelt utformede turveier rundt vannkanten, og i noen tilfeller også badebrygger eller mindre servicebygg som badstuer.

Erfaringsmessig kan det oppstå konflikter mellom hytteiere (ofte med hund) og beitedyr i områder hvor landbruksdrift og friluftsliv foregår side om side.

Beskrivelse av natur i null-alternativet som scenariene vurderes mot	I dagens situasjon finnes omtrent 2 500 fritidsboliger, og vi antar en liten økning av fritidsboliger i perioden. Flere hytter medfører økt tråkkslitasje på stier og sykkelstier. Det er imidlertid ikke forventet en vesentlig økning i turismen. Det er først og fremst turer og telting som er mest brukte friluftaktiviteter, gjennom hele året, både til fots og på ski, først og fremst i tilknytning til ski- og løypenett.
--	---

8.1.2.2 Scenariet «Rush mot naturen» - Fjellheim

Beskrivelse for vurdering av natur

I scenariet «Rush mot naturen» så vil det bli økt antall besøkende. Det er økt hyttebygging både i og utenfor hyttefelt, noe som gir vesentlig arealnedbygging. Hyttebyggingen skjer også over skoggrensa. I tillegg forventes mer infrastruktur. Økt volum og mer spredt hyttebygging, samt mer bruk av hyttene gjennom hele året gir større og mer spredt slitasje på natur. Det forventes økning i stier og klopper, og økt arealbeslag. I tillegg forventes en del grøfting. Planer om alpinanlegg. Seterområder forventes som en severdighet. Det forventes også noe økt forsøpling.

Naturtype	Påvirkning	Konsekvens
Naturtyper under klimatisk skoggrense	Økt arealbeslag i forbindelse med hytteutbygging vil være negativt for de nevnte truede naturtypene. Slitasjebetinget erosjon vil også være negativt siden dette både foregår mer spredt og at det er forventet nye sykkelstier, men disse påvirkningene er ventet å være mindre negative i forhold til over tregrensen. Økt tursime i seterområder kan gi noe mer tråkkslitasje på semi-naturlig mark. Enkelte severdigheter (som jordpyramider) er attraktive reisemål og her forventes mye slitasjebetinget erosjon.	Scenariet er på bakgrunn av dette, vurdert til middels negativ konsekvens for denne gruppen.
Naturtyper over klimatisk skoggrense	Til denne gruppen forventes arealbeslag til hytteutbygging og slitasjebetinget erosjon. Fjellhei og lesider utgjør gjerne store arealer og der blir påvirkningen at tråkkslitasje mindre negativ enn i områdene med snøleier, som gjerne har mindre arealer, men som til gjengjeld er mer utsatt for dette.	Scenariet er på bakgrunn av dette, vurdert til stor negativ konsekvens for denne gruppen.
Fugl og vilt	Denne organismegruppen påvirkes både av arealbeslag, både over og under klimatiske tregrense, og økt støy og økende grad av forstyrrelser pga. økt ferdsel. Forstyrrelser i hekkeperioden er kritisk.	Scenariet er på bakgrunn av dette vurdert til middels negativ konsekvens.
Konklusjon	Samlet sett er scenariet slik det er skissert for Fjellheim hyttegrend vurdert til <u>middels negativ konsekvens</u> . Dette fordi naturtyper i høye truetetskategorier både finnes over og under klimatisk skoggrense her. Påvirkningene er forventet å være mer negative over klimatisk tregrense. Disse er spesielt utsatt for negativ påvirkning fra arealbeslag og slitasjebetinget erosjon.	

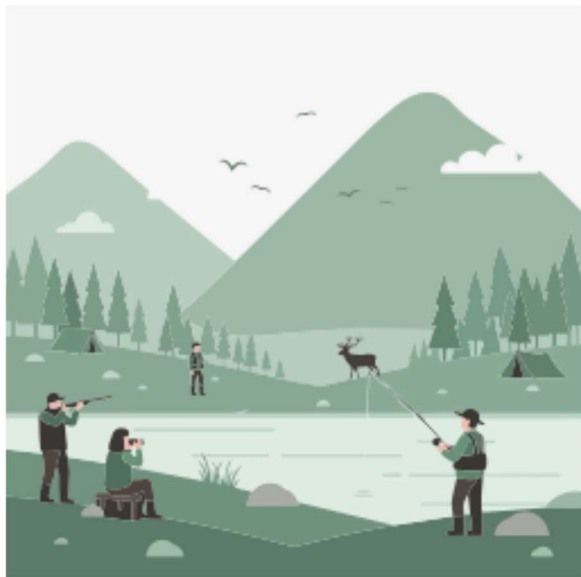
8.1.2.3 Scenariet «Styrte strømmer» - Fjellheim

Beskrivelse for vurdering av natur

I dette scenariet forventes et økt og utvidet stisystem og dermed økt antall besøkende, men bruken er hovedsakelig kanalisert gjennom tilrettelagt stinett, differensierte ruter og digitale apper. Det forventes større slitasje knyttet til bruk av stiene, men andre områder får mindre bruk. Det forventes også betydelige arealbeslag, mest i form av fortetting av hytter i enkelte områder, flere vegger, alpinanlegg, heisbasert sykling, forretninger, og parkeringsplasser og tydelige innfallspor til naturen. Her forventes økt helårig bruk pga. bedre tilrettelegging også i barmarksesongen.

Naturtype	Påvirkning	Konsekvens
Naturtyper under klimatisk skoggrense	En betydelig økning i arealbeslag i enkelte områder vil være negativt for naturtypene som påvirkes. Slitasjebetinget erosjon vil være av mindre betydning. Jordpyramider er attraktive reisemål og her forventes mye slitasjebetinget erosjon.	<i>Scenariet er på bakgrunn av dette, og mest fordi utbyggingen forventes å øke betydelig, vurdert til stor negativ konsekvens for denne gruppen.</i>
Naturtyper over klimatisk skoggrense	Til denne gruppen forventes arealbeslag fra alpinanlegg og en del slitasjebetinget erosjon på fjellhei og lesider og det forventes en betydelig økning i tråkkslitasje i områdene med snøleier.	<i>Scenariet er på bakgrunn av dette, vurdert til stor negativ konsekvens for denne gruppen.</i>
Fugl og vilt	Denne organismegruppen påvirkes både av arealbeslag, spesielt i form av et alpinanlegg med fasiliteter, og økt støy og økende grad av forstyrrelser pga. økt ferdsel. Spesielt hekkeperioden er kritisk.	<i>Scenariet er på bakgrunn av dette, vurdert til stor negativ konsekvens for denne gruppen.</i>
Konklusjon	Samlet sett er scenariet slik det er skissert for Fjellheim hyttegrennd vurdert til <u>stor negativ konsekvens</u> . Dette fordi naturtyper i høye truetkategorier både finnes over og under klimatisk skoggrense her. Disse er spesielt utsatt for arealbeslag, som her er betydelig. Støy er også negativt, mens slitasjebetinget erosjon er mer begrenset.	

8.1.2.4 Scenariet «Stille stier» - Fjellheim

Beskrivelse for vurdering av natur

I dette scenariet forventes både en økning i friluftsliv i områder uten stier (og noe telting) og av løyper (ellers lite tilrettelegging i natur), noe som igjen gir noe økning i slitasjebetinget erosjon. Det forventes også arealbeslag, mest i form av spredt hytteutbygging lengre inn i og opp i fjellet og flere veger. Hyttene er planlagt med store tomter, ofte med vei og parkering. Det forventes også noe økt støy i forbindelse med kjøring av snøscooter i vinterstid, men mye av ferdsel foregår til fots eller på ski. Tilgjengelighet sikres gjennom snøscooter, sjøfly eller helikopter ved behov. Minimal fysisk tilrettelegging i naturen, begrenset til noe stikking og merking av løyper.

Naturtype	Påvirkning	Konsekvens
Naturtyper under klimatisk skoggrense	En økning i arealbeslag vil være negativt for disse naturtypene, men siden det her er mer spredt hytteutbygging enn de to foregående scenariene, er dette mindre negativt. Slitasjebetinget erosjon vil også være av mindre betydning. Jordpyramider er attraktive reisemål og her forventes mye slitasjebetinget erosjon.	<i>Scenariet er på bakgrunn av dette, og mest fordi utbyggingen forventes å øke betydelig, vurdert til middels negativ konsekvens for denne gruppen.</i>
Naturtyper over klimatisk skoggrense	Til denne gruppen forventes arealbeslag fra spredt hytteutbygging og noe slitasjebetinget erosjon på fjellhei, lesider og i snøleier.	<i>Scenariet er på bakgrunn av dette, vurdert til stor negativ konsekvens for denne gruppen.</i>
Fugl og vilt	Denne organismegruppen påvirkes både av arealbeslag og noe økt støy og økende grad av forstyrrelser pga. økt ferdsel, men ferdselen her er forventet å bli noe mer spredt. Hekkeperioden er spesielt kritisk for støy.	<i>Scenariet er på bakgrunn av dette, vurdert til middels negativ konsekvens for denne gruppen.</i>
Konklusjon	Samlet sett er scenariet slik det er skissert for Fjellheim hyttegrennd vurdert til <u>middels negativ konsekvens</u> . Dette fordi naturtyper i høye truetetskategorier både finnes over og under klimatisk skoggrense, men arealbeslag i forbindelse med hytteutbygging, også over klimatisk skoggrense, er noe mer redusert i forhold til to foregående scenariene. Støy er kritisk for fugl i hekkeperioden	

8.1.2.5 Scenariet «Skreddersydd natur» - Fjellheim

Beskrivelse for vurdering av natur

I dette scenariet forventes økt ferdsel på merkede stier og tilrettelagte teltplasser, og det forventes en betydelig økt bruk. Det forventes også betydelige arealbeslag, mest i form av etablering av hytter og veger, men utbyggingen skjer først og fremst i tilknytning til eksisterende hyttefelt/hyttebyer. Det forventes også fasiliteter til helikopter, sjøfly, badstuanlegg og uteområder med for eksempel gapahuker, grillhytter etc. Det vil være mye aktivitet her i begrensede perioder (jakt og fiske).

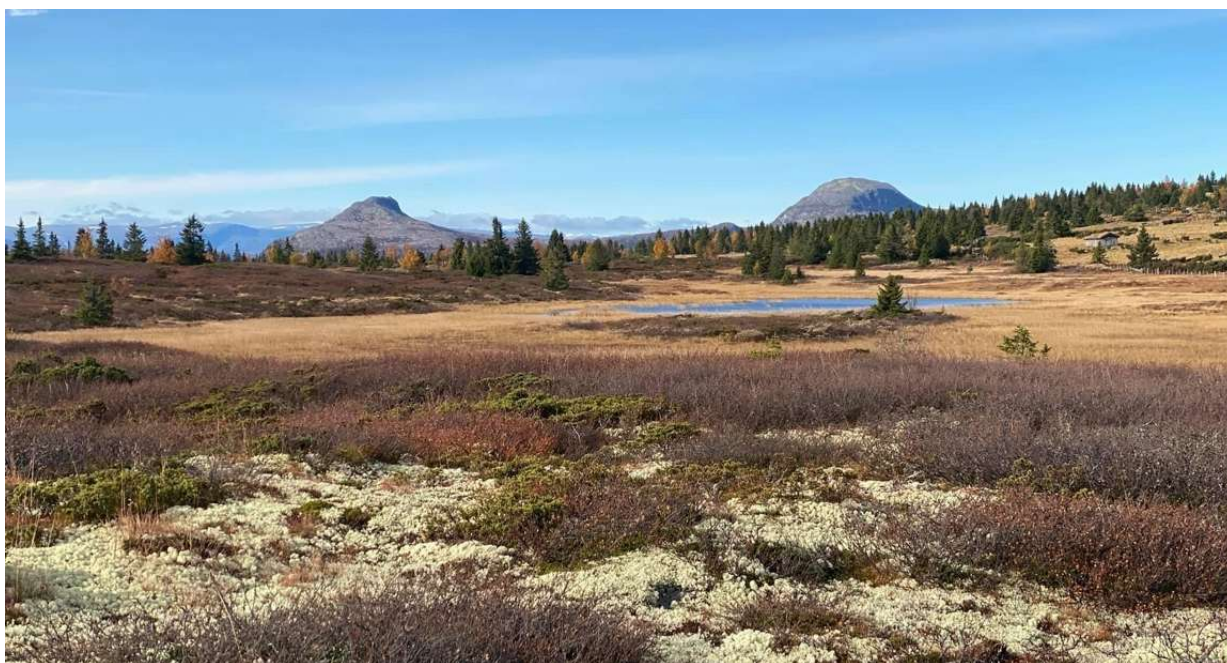
Naturtype	Påvirkning	Konsekvens
Naturtyper under klimatisk skoggrense	En økning i arealbeslag til hytteutbygging, veger og rydding av skogsmark for utsyn, vil være negativt for disse naturområdene, men siden hyttebyggingen først og fremst skjer i etablerte hyttefelt, er denne påvirkningen mindre negativ. Slitasjebetinget erosjon vil være av mindre betydning. Rundt attraktive reisemål (som fosser, jordpyramider, utsiktspunkt) forventes mye slitasjebetinget erosjon.	Scenariet er på bakgrunn av dette, og mest fordi utbyggingen forventes å øke, vurdert til middels negativ konsekvens for denne gruppen.
Naturtyper over klimatisk skoggrense	Til denne gruppen forventes også arealbeslag til hytteutbygging, og slitasjebetinget erosjon på fjellhei, lesider og snøleier.	Scenariet er på bakgrunn av dette, vurdert til stor negativ konsekvens for denne gruppen.
Fugl og vilt	I dette scenariet påvirkes organismegruppen både av arealbeslag, og i form av rydding av skog for utsyn. Det forventes også økt støy og økende grad av forstyrrelser pga. økt ferdsel, men mest i form av støy fra sjøfly/helikopter. Spesielt hekkeperioden, som gjerne varer fra midten av mai til 15. juli, er viktig.	Scenariet er på bakgrunn av dette, vurdert til middels negativ konsekvens for denne gruppen.
Konklusjon	Samlet sett er scenariet slik det er skissert for Fjellheim hyttegrennd vurdert til <u>middels negativ konsekvens</u> . Dette mest fordi naturtypene, spesielt over klimatisk tregrense, i høye truetthetskategorier påvirkes av arealbeslag. For området under klimatisk tregrense er hogst til utsyn svært negativt. Slitasjebetinget erosjon er en mer begrenset negativ påvirkning pga. tilrettelegging. Støy er mest kritisk i hekkeperioden for fugl.	

8.1.3 Samlet vurdering av naturen i Fjellheim og påvirkning fra scenariene

	Rush mot naturen	Styrte strømmer	Stille stier	Skreddersydd natur
Konsekvens case Fjellheim	Middels negativ	Stor negativ	Middels negativ	Middels negativ

Alle scenariene er vurdert å ha negativ påvirkning på naturen i Fjellheim hyttegrend. Spesielt er det arealbeslag som er en negativ faktor, hvor det er hytteutbygging og tilhørende infrastruktur som har størst påvirkning. Tilrettelegging for ferdsel samt slitasjepreget erosjon har også negativ påvirkning på naturen i Fjellheim. Det er vurdert at påvirkning på snøleier er mer negativ enn påvirkning på lesider og fjellhei. Økt antall besøkende gir mer forstyrrelse for dyreliv. Støy kan også være en utfordring, spesielt i de scenariene hvor det er mer motorisert ferdsel. Scenariet «styrte strømmer» gir mest negativ påvirkning, mest pga. økt arealbeslag.

8.2 Skoddefjell Høyfjellsområde (nær verneområde)

Figur 31 Foto: Torill Olsson/Mimir

Karakter: Et høyfjellsområde i randsonen av nasjonalpark

Profil: Sårbar natur, randsonestyring, villrein og stiutvikling

Skoddefjell ligger i overgangen mellom skoggrense og alpin sone. Området grenser mot Skoddefjell Nasjonalpark, og deler av randsonen av nasjonalparken er viktige trekkruter for villrein. I høyfjellsområdet er det enkelte gamle hytter og et lite høyfjellspensjonat som er åpent for grupper. Det er restriksjoner på bygging av nye hytter.

De siste årene har områdene blitt et populært reisemål for fotturister, toppturentusiaster og naturfotografer. Et nettverk av stier, flere delvis uregulerte parkeringsplasser og små enkeltstående seterbosetninger gjør området lett tilgjengelig, også for naturinteresserte bobilturister og turoperatører. Målgruppen som besøker eller bruker området, kjennetegnes ofte av et sterkt ønske om frihet og utforskning. Mange velger å gå utenfor merkede ruter for å finne egne veivalg og naturopplevelser.

8.2.1 Beskrivelse av natur i Skoddefjell høyfjellsområde

Vi ser for oss at Skoddefjell høyfjellsområde er i Sør-Norge, og nedre del av området ligger i nordboreal bioklimatisk sone, der subalpin bjørkeskog og jordvannsmyr, dominerer. Siden det her bare er små og enkeltstående seterbosetninger, er det den klimatiske skoggrensen som dominerer. Øvre del av Skoddefjell høyfjellsområde ligger i lavalpin sone, men siden det er en del aktivitet også i forbindelse med toppturer, så inkluderes også mellom- og høyalpine soner. I lavalpin bioklimatisk sone dominerer fjellhei, i mellomalpin sone dominerer snøleier og i høyalpin sone dominerer blokkmark og snøleier. Videre ligger Skoddefjell hyttegrend i overgangsseksjonen, som er karakterisert av et relativt tørt klima med kalde vintre. Dette innebærer bl.a. at det er store innslag av lav på rabbene i fjellet. Også her forutsettes det at det er kalkfattig til intermediær berggrunn.

Av vilt er det en del hekkelokaliteter for fugl i våtmarksområdene og hele høyfjellsplatået er definert som et nasjonalt villreinområde av Miljødirektoratet.

Basert på dette kan det forventes at en rekke rødlistede naturtyper listet i tabell 3 (vedlegg) finnes i Skoddefjell høyfjellsområde. Til casen har vi beskrevet 19 truede naturtyper av fastmarkssystemer og fire truede naturtyper av våtmarkssystemer som blir påvirket. Basert på sannsynlige forekomster av rødlistede naturtyper listet ovenfor, og andre naturverdier, og hvilke påvirkninger vi kan forvente fra Skoddefjell høyfjellsområde (se nedenfor) er det valgt å dele naturverdiene inn i tre grupper:

Naturtyper under klimatisk skoggrense

I denne casen gjelder dette fattig avskoget bærlynghei (EN), fattig avskoget lyng- og lavhei (EN), fattig semi-naturlig eng (CR), fattig tresatt semi-naturlig eng (CR), intermediær avskoget bærlynghei (EN), intermediær avskoget lyng- og lavhei (EN), intermediær fossetåke-eng (VU), intermediær fosseyr-eng (VU), intermediær semi-naturlig eng (CR) og intermediær tresatt semi-naturlig eng (CR). Fosse-eng er vist i foto xxxxxxxxxxxxxxxx Av våtmarkssystemer finnes de truede naturtypene Fattig og intermediær semi-naturlig våteng (EN) Fattig og intermediær slåttevann (CR). De fleste av disse naturtypen er semi-naturlige og ligger mest i og nær områder for tidligere og nåværende seterdrift.

Naturtyper over klimatisk skoggrense

I denne gruppen inkluderes fattig fjellhei (VU), fattig leside (VU), fattig moderat til sent snøleie (EN), fattig snøleieberg (EN), fattig til litt rikt ekstremsnøleie (EN), intermediær fjellhei (VU), intermediær leside (VU), intermediær stein- og blokkflommark i høyfjellet (VU) og intermediært moderat til sent snøleie (EN), og våtmarkssystemene fattig til litt rikt sent våtsnøleie (EN) og fattig til litt rikt tidlig våtsnøleie (EN).

Fugl og vilt

Våtmarksområdene (myrene) er viktige hekkeområdene for fugl. Spesielt hekkeperioden, som gjerne varer fra midten av mai til 1. august, er viktig. Dette er også et kjent område for villrein.

8.2.2 Hvordan blir naturen i casen påvirket i scenariene?

8.2.2.1 Sannsynlig framtidig utvikling mot 2040 (nullalternativet) - Skoddefjell

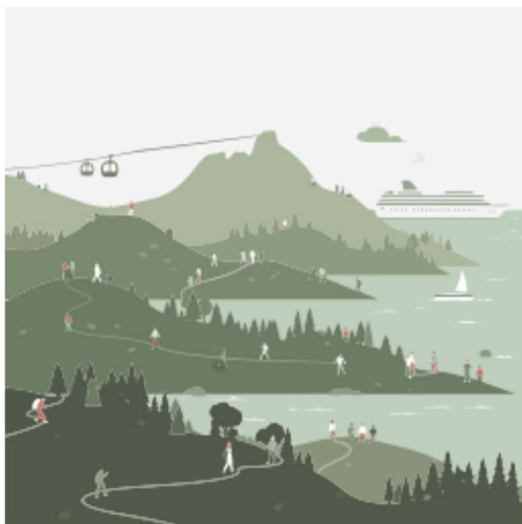
Brukerne er gjerne erfarne og spreke turgåere som tar lange turer, også inn i nasjonalparken eller andre sårbare områder. Det er et nett av stier og traseer, både med og uten merking eller fysisk tilrettelegging. I sommersesongen kan dette føre til betydelig slitasje på enkelte topper og utsiktspunkt som tiltrekker mange besøkende. I vintersesongen er belastningen på naturen normalt mindre, ettersom ferdsel foregår på snødekt underlag. Seterveiene gir god tilgjengelighet og det oppstår utfordringer knyttet til campervans og mindre bobiler som kan kjøre på smale veier og parkere tett på terreng. Mange av disse kjøretøyene mangler toalettfasiliteter, noe som gir økt risiko for forsøpling, forurensing og hygieniske utfordringer. Enkelte turoperatører legger opp turer med teltleirer eller benytte større busser som gjestene også overnatter i. Slike kjøretøy er ofte lite egnet for smale og sårbare adkomstveier, for eksempel opp mot Skoddefjell.

Det er etablert et lite hytteområde fra tidligere, og dette brukes mye til utleie, slik at trafikken og aktivitetsnivået er forholdsvis høyt.

Forvaltningsutfordringene handler særlig om slitasje på vegetasjonen, forstyrrelse av villrein, ferdsel i kalvingsperioden og økende behov for koordinering mellom frivillige, grunneiere, turistforening og forvaltningsmyndigheter. Det pågår diskusjoner om ruteomlegging, besøksregistrering, kjøre- og parkeringsrestriksjoner og informasjonsarbeid i skjæringspunktet mellom vern og bruk.

Beskrivelse av natur i nullalternativet som scenariene vurderes mot	Skoddefjell mot 2040 har først og fremst appell til spreke friluftsfolk (norske og internasjonale) som ønsker opplevelser i urørt eller lite tilrettelagt natur. Det er en viss kommersiell bruk fra operatører. I tillegg er det bygget et lite hytteområde. Det er også del stier her som har medført en del tråkkslitasje. I tillegg finnes noen seterveger som bidrar til økt motorisert ferdsel inn i naturen, med påfølgende slitasje. Videre finnes noen vegskuldre, kyss og snuplasser. Her er også noe forsøpling.
---	---

8.2.2.2 Scenariet «Rush mot naturen» - Skoddefjell

Beskrivelse av scenariet for vurdering av natur

I scenariet «Rush mot naturen» vil det bli økt antall besøkende og økt hyttebygging (også økt bruk gjennom året). Flere av hyttene etableres i randsonen til nasjonalparker og villreinområder. Det er også mer bruk av telt, og økende antall organiserte teltturer. Økt bruk av vei og infrastruktur til turbusser og bobilturisme forventes også gjennom hele sesongen. Samlet gir dette noe større og mer spredt slitasje på natur og nye, breiere stier. Det forventes også økt arealbeslag til vegger, kryss, parkeringsplasser, kafe og tilknyttet infrastruktur. Det forventes noe økt forsøpling.

Naturtype	Påvirkning	Konsekvens
Naturtyper under klimatisk skoggrense	Økt arealbeslag i forbindelse med ulike tiltak, spesielt hytter og vegger, er negativt, mens slitasjebetinget erosjon er noe mer begrenset. Spesielle attraksjoner i naturen (eksempelvis fosseenger) er populære reisemål og her forventes slitasjebetinget erosjon.	Scenariet er på bakgrunn av dette, vurdert til stor negativ konsekvens for denne gruppen.
Naturtyper over klimatisk skoggrense	Til denne gruppen forventes noe arealbeslag over klimatisk skoggrense til hytteutbygging, og en del slitasjebetinget erosjon. Fjellhei og lesider utgjør gjerne store arealer, og der blir påvirkningen av tråkkslitasje mindre negativ enn i områdene med snøleier, som gjerne har mindre arealer. Siden det her også blir økt bruk av telting, er det forventet at dette for det meste skjer over tregrensen.	Scenariet er på bakgrunn av dette, vurdert til stor negativ konsekvens for denne gruppen, mest pga. økt telting i områder helt opp til høyalpin sone.
Fugl og vilt	Fugl i hekkeområdene i våtmarkene her blir forstyrret av økt støy og økende grad av forstyrrelser pga. økt ferdsel. Spesielt hekkeperioden, som gjerne varer fra midten av mai til 1. august, er viktig. Siden dette er et kjent område for villrein, så vil økt ferdsel og telting være svært forstyrrende.	Scenariet er på bakgrunn av dette, vurdert til stor negativ konsekvens for denne gruppen.
Konklusjon	Samlet sett er scenariet slik det er skissert for Skoddefjell høyfjellsområde vurdert til <u>stor negativ konsekvens</u> . Dette mest fordi naturtyper i høye truetthets kategorier påvirkes negativt av arealbeslag, i tillegg vil økt bruk av telt gi negativ konsekvens for villrein.	

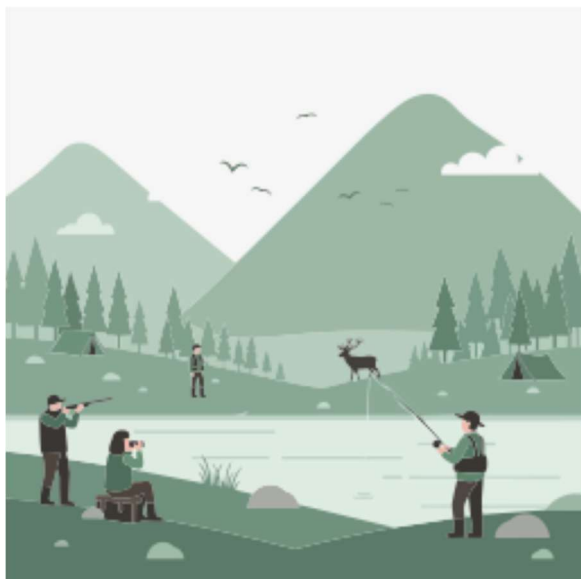
8.2.2.3 Scenariet «Styrte strømmer» - Skoddefjell

Beskrivelse for vurdering av natur

I scenariet «Styrte strømmer» vil det bli økt antall besøkende og flere hytter, men de besøkende bruker i stor grad tilrettelagte stier og områder for aktiviteter i naturen. Typiske tilretteleggingstiltak er brede stier, klopper og sherpatrappes, etablering av egne teltplasser og drikkevannskilder, skilting og merking. Nødbuer, helikopterlandingsplasser og bemanning med fjellredningstjeneste. Store parkeringsplasser, gondoler og kafeer ved utkikkspunkt. Hytter bygges ut i forbindelse med eksisterende hyttefelt. Dette gir noe større arealbruk på enkelte områder, samt mer slitasje knyttet til ferdsel. Det blir nye og breiere stier, i tillegg til en del atkomstveier. Det forventes også økt arealbeslag til veier, parkeringsplasser, sherpatrappes, helikopterlandingsplasser, gondoler og kafe. Det forventes også noe økt forsøpling.

Naturtype	Påvirkning	Konsekvens
Naturtyper under klimatisk skoggrense	Betydelig økt arealbeslag gir stor negativ konsekvens, mens slitasjebetinget erosjon er relativt begrenset og gir liten negativ konsekvens. Fosse-enger er attraktive reisemål og her forventes mye slitasjebetinget erosjon, men disse har trolig begrensede forekomster.	<i>Scenariet er på bakgrunn av dette, vurdert til stor negativ konsekvens for denne gruppen.</i>
Naturtyper over klimatisk skoggrense	Til denne gruppen forventes også mye arealbeslag, og noe slitasjebetinget erosjon. Fjellhei og lesider utgjør gjerne store arealer og der blir påvirkningen at tråkkslitasje mindre negativ enn i områdene med snøleier, som gjerne har mindre arealer.	<i>Scenariet er på bakgrunn av dette, vurdert til stor negativ konsekvens for denne gruppen, mest pga. økt telting i områder helt opp til høyalpin sone.</i>
Fugl og vilt	Fugl i hekkeområdene i våtmarkene her blir forstyrret av økt støy og økende grad av forstyrrelser pga. økt ferdsel. Spesielt hekkeperioden, som gjerne varer fra midten av mai til 1. august, er viktig. Siden dette er et kjent område for villrein, så vil økt ferdsel og helikoptertrafikk være svært forstyrrende.	<i>Scenariet er på bakgrunn av dette, vurdert til stor negativ konsekvens for denne gruppen.</i>
Konklusjon	Samlet sett er scenariet slik det er skissert for Skoddefjell høyfjellsområde vurdert til <u>stor negativ konsekvens</u> . Dette fordi naturtyper i høye truetkategorier og villreinområder påvirkes negativt av henholdsvis arealbeslag og støy.	

8.2.2.4 Scenariet «Stille stier» - Skoddefjell

Beskrivelse for vurdering av natur

I scenariet «Stille stier» er kjennetegnet småskala tiltak i nye naturområder med fokus på opplevelsesrom og "sense of place". Økning i antall besøkende og nye hytter mer beskjeden, og deres bruk av naturen er mer spredt. Typiske tilretteleggingstiltak er badestamper, svømmebasseng, utkikkstårn og høy-standard gapahuker. Arealbruk med komfort og aktiviteter rundt boenheter. Det er også en økning i bruk (guidede turer, jakt, fiske og telting) av mindre påvirkede områder. Dette gir noe større og mer spredt slitasje på natur. Det forventes økt arealbeslag først og fremst til hytter med store tomter, samt noe til veiatkomst, infrastruktur, parkeringsplasser, opplevelsesrom, badestamper, utkikkstårn og gapahuker. Det forventes også noe økt forsøpling.

Naturtype	Påvirkning	Konsekvens
Naturtyper under klimatisk skoggrense	Økt arealbeslag pga. hyttet er negativt, men siden dette er mer begrenset her så er dette og slitasjebetinget erosjon er relativt begrenset og gir samlet middels negativ konsekvens. Fosse-enger er attraktive reisemål og her forventes mye slitasjebetinget erosjon, men disse har trolig begrensede forekomster her.	<i>Scenariet er på bakgrunn av dette, vurdert til middels negativ konsekvens for denne gruppen.</i>
Naturtyper over klimatisk skoggrense	Til denne gruppen forventes også noe arealbeslag til hytter, og noe slitasjebetinget erosjon. Fjellhei og lesider utgjør gjerne store arealer og der blir påvirkningen at tråkkslitasje mindre negativ enn i områdene med snøleier, som gjerne har mindre arealer.	<i>Scenariet er på bakgrunn av dette, vurdert til middels negativ konsekvens for denne gruppen.</i>
Fugl og vilt	Fugl i hekkeområdene i våtmarkene her blir forstyrret av økt støy og økende grad av forstyrrelser pga. økt ferdsel. Spesielt hekkeperioden, som gjerne varer fra midten av mai til 1. august, er viktig. Siden dette er et kjent område for villrein, så vil økt ferdsel være svært forstyrrende.	<i>Scenariet er på bakgrunn av dette, vurdert til stor negativ konsekvens for denne gruppen.</i>
Konklusjon	Selv om konsekvensen for fugl og vilt er vurdert til stor negativ, er scenariet slik det er skissert for Skoddefjell høyfjellsområde vurdert til middels negativ konsekvens. Dette fordi naturtyper i høye truetkategorier ikke påvirkes fullt så negativt som de andre scenariene her.	

8.2.2.5 Scenariet «Skreddersydd natur» - Skoddefjell

Beskrivelse for vurdering av natur

Scenariet «Skreddersydd natur» innebærer kvalitetsmessig og intensiv tilrettelegging i utvalgte områder. Det blir økt antall besøkende noe som her gir oppgraderte stier og tilrettelegging gjennom gondoler og fysiske bygg. Aktivitetene i scenariet gir høyere press og arealnedbygging på enkelte områder, men ellers en mer beskjeden slitasje på natur. Det forventes økt arealbeslag først og fremst til store tomter og flere bygg, og omfattende lyssetting samt ulike resorts og tilrettelegging av utsiktspunkt, topturer, landingsplasser for helikopter m.m. Det forventes også noe økt forsøpling, støy fra helikopter støy og lysforurensning.

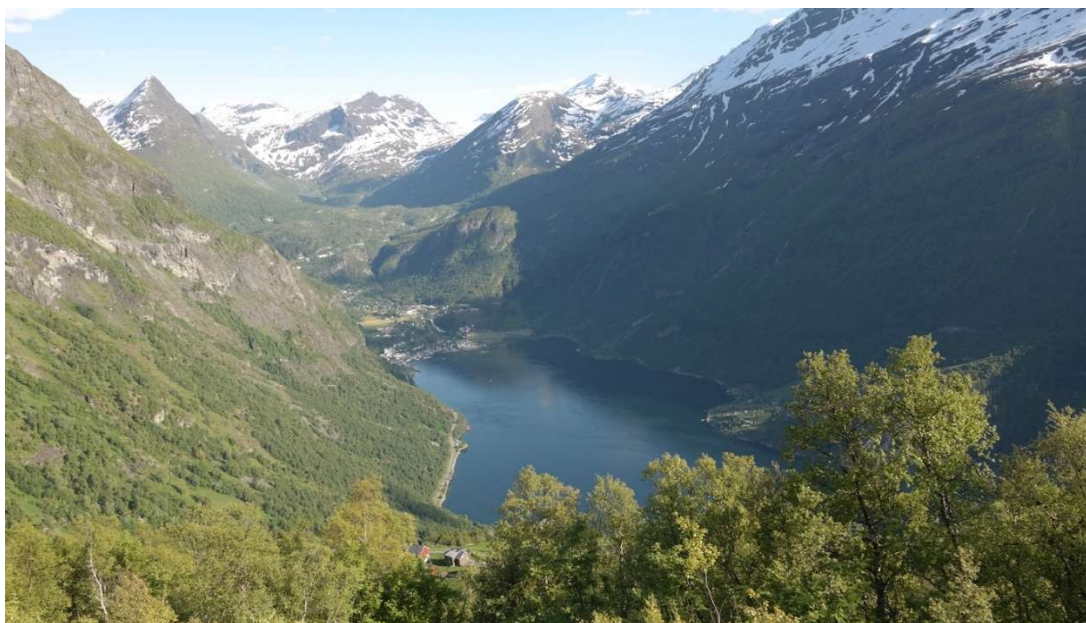
Naturtype	Påvirkning	Konsekvens
Naturtyper under klimatisk skoggrense	Betydelig økt arealbeslag gir stor negativ konsekvens på flere naturtyper her, mens slitasjebetinget erosjon er relativt begrenset og gir liten negativ konsekvens. Fosse-enger er attraktive reisemål og her forventes mye slitasjebetinget erosjon, men disse har trolig begrensede forekomster her.	Scenariet er på bakgrunn av dette, vurdert til stor negativ konsekvens for denne gruppen.
Naturtyper over klimatisk skoggrense	Til denne gruppen forventes også mye arealbeslag, og noe slitasjebetinget erosjon. Fjellhei og lesider utgjør gjerne store arealer og der blir påvirkningen at tråkkslitasje mindre negativ enn i områdene med snøleier, som gjerne har mindre arealer.	Scenariet er på bakgrunn av dette, vurdert til stor negativ konsekvens for denne gruppen.
Fugl og vilt	Fugl blir lite forstyrret i dette tilfellet pga. økt ferdsel, men siden villrein er veldig vare for forstyrrelser gir den økte aktiviteten i dette scenariet stor negativ konsekvens for villrein.	Scenariet er på bakgrunn av dette, vurdert til stor negativ konsekvens for denne gruppen.
Konklusjon	Samlet sett er scenariet slik det er skissert for Skoddefjell høyfjellsområde vurdert til <u>stor negativ konsekvens</u> . Dette hovedsakelig fordi naturtyper i høye truetkategorier og villreinområder påvirkes negativt.	

8.2.3 Samlet vurdering av naturen i Skoddefjell og påvirkning fra scenariene

	Rush mot naturen	Styrte strømmer	Stille stier	Skreddersydd natur
Konsekvens case Skoddefjell	Stor negativ	Stor negativ	Middels negativ	Stor negativ

Alle scenariene er vurdert å ha negativ påvirkning på naturen i Skoddefjell høyfjellsområde. Arealbeslag vurderes som den mest negative faktoren (blant annet hyttebygging, infrastruktur), med minst påvirkning i scenariet «Stille stier». Det er negativ påvirkning fra tilretteleggingstiltak, spesielt i scenariene «Styrte strømmer» og «Skreddersydd natur». Ferdsel på stier medfører slitasjepreget erosjon, noe som også har negativ påvirkning på naturen i Skoddefjell. Det vurderes at naturtypene under skoggrensa ser ut til å få mer negativ påvirkning fra tråkkslitasje enn naturtypene over skoggrensa, men det er samtidig vurdert at påvirkning på snøleier er mer negativ enn påvirkning på lesider og fjellhei. Økt antall besøkende og økt ferdsel, spesielt fri ferdsel utenfor opptråkkede stier (scenariene «Rush mot naturen» og «Stille stier»), kan gi mer forstyrrelse for dyreliv, og det er vurdert stor negativ påvirkning for villrein.

8.3 Fjordvik (Vestlandsfjord)

Figur 32 (Nora Abrahamsen / Asplan Viak)

Karakter: Fjordbygd med vertskapstradisjoner og spektakulært landskap

Profil: Kulturarv, sesongturisme, cruisetrafikk og fjordlandskap

Fjordvik ligger innerst i en sidearm av en større Vestlandsfjord, omgitt av bratte fjellsider, fossefall, breer og små gårdstun som klorer seg fast i terrasser i landskapet. Bygda har lange tradisjoner med fruktdyrking, båtbygging og småskala turisme.

I dag er Fjordvik et velkjent reisemål for internasjonale gjester som søker "den ekte fjordopplevelsen." Små cruiseskip legger jevnlig til kai i sommersesongen, og en gondolbane som ble bygget i 2018 frakter besøkende til en spektakulær utsiktsnode høyt over fjorden. Det lokale hotellet har få senger og er åpent kun i sommersesongen. Dagens turister har kort oppholdstid, og legger derfor igjen lite penger lokalt. Den vakre naturen gjør imidlertid at store aktører ønsker å bygge en komplett resort i bygda.

Stedet jobber aktivt med bærekraftig besøksforvaltning, blant annet ved å begrense cruisetrafikk, styre ferdsel i sårbare områder og støtte lokale produsenter. Samtidig er det lokal debatt om hvorvidt sesongturismen gir nok helårige arbeidsplasser.

Passasjerer fra store cruiseskip har ofte begrenset tid i land, noe som gjør at de sjelden beveger seg langt inn i naturområder på egen hånd. Ferdselen konsentreres typisk langs etablerte veier og stier i nærområdet, ofte gjennom kulturlandskap som fruktgårder og andre lett tilgjengelige besøksmål. Belastningen på naturmiljøet vil derfor hovedsakelig være knyttet til slitasje i områdene nær kaianlegg, samt til arealbruk til havneutvidelser, bussoppstillingsplasser og større attraksjoner som gondoler og andre høykapasitetsinstallasjoner.

8.3.1 Beskrivelse av natur i Fjordvik

Fjordvik ligger ved en fjordarm på Vestlandet. Ut fra kriteriene ligger nedre del av Fjordvik i sørboreal bioklimatisk sone, midtre del i mellomboreal sone og øvre del i nordboreal sone. I sørboreal bioklimatisk sone finnes store arealer med skog dominert av or, andre boreale lauvtrær og høymyr. Det finnes også mindre bestander av edellauvskog. Videre inneholder sonen en del arter som krever høy sommertemperatur. I mellomboreal bioklimatisk sone har varmekjære arter har sin høydegrense, og i nordboreal bioklimatisk sone dominerer av subalpin bjørkeskog og jordvannsmyr, som kan dekke store arealer. Siden det er bratte fjellpartier her, så ligger bebyggelsen konsentrert til sørboreal bioklimatisk sone og i nedre del av liene mot fjorden. Dette innebærer at for eksempel fattig avskoget lyng- og lavhei ikke forekommer her. Videre ligger Fjordvik i sterkt oseanisk seksjon, noe som indikerer mye nedbør og milde vintre, Også her forutsettes det at det er kalkfattig til intermediær berggrunn.

I denne casen er det lagt inn at 14 truede naturtyper av fastmarkssystemer og fire truede naturtyper av våtmarkssystemer blir påvirket, se en oversikt i vedlegg. Basert på sannsynlige forekomster av rødlistede naturtyper (listet i tabell 5 og 6 i vedlegg) og andre naturverdier, og hvilke påvirkninger vi kan forvente fra Fjordvik (se nedenfor), er det valgt å dele naturverdiene inn i tre grupper:

Naturtyper nært havnivå

Her finnes naturtyper som sørlig brakkvanns-strandeng (CR), sørlig flomskog med boreale lauvtrær (VU), sørlig saltpåvirket leirestrand (VU), sørlig semi-naturlig strandeng (EN) og sørlig strandeng (EN), og våtmarkssystemene saltpåvirket rik strandsumpskog (VU) og sørlig intermediær myr- og sumpskog (VU).

Naturtyper i lisen

Noe høyere en naturtypene nært havnivå, og som har sitt tyngdepunkt i lisen nedre del, finnes fattig semi-naturlig eng (CR), fattig tresatt semi-naturlig eng (CR), frisk lågurtskog og lågurt-bærlingskog med edellauvtrær i mellomseksjonene (VU), intermediær fossetåke-eng (VU), intermediær fosseyr-eng (VU), intermediær semi-naturlig eng (CR), intermediær tresatt semi-naturlig eng (CR), oseanisk frisk lågurtskog og lågurt-bærlingskog med edellauvtrær (VU), sørlig frisk lågurtskog og lågurt-bærlingskog med bartrær (VU) og våtmarkssystemene fattig og intermediær semi-naturlig våteng (EN) og fattig og intermediær slåttemyr (CR).

Fugl

Av vilt er det i de bratte fjellveggene her kjente reir av både havørn og vandrefalk og fjorden er et viktig område for næringssøk for begge artene. Beliggenheten til reirene er unntatt offentlighet.

8.3.2 Hvordan blir naturen i Fjordvik påvirket i scenariene?

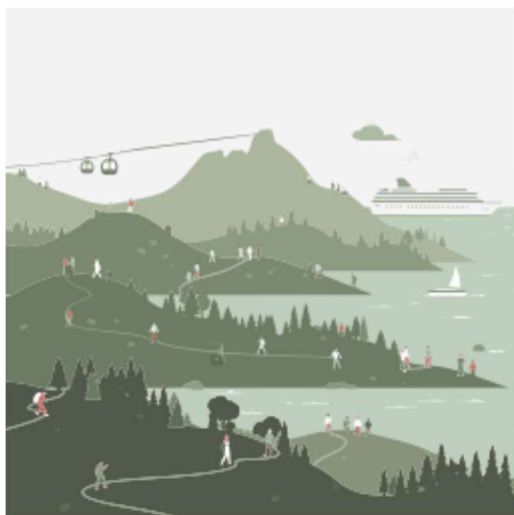
8.3.2.1 Sannsynlig framtidig utvikling mot 2040 (nullalternativet) - Fjordvik

Fjordvik kommersialiseres noe gjennom stadig nye «pakker» som de besøkende kan booke. Blant annet kan en kjøpe organiserte turer til brekanten, noe som blir veldig populært, men som øker ferdselen i sårbare områder ytterligere. De mindre cruiseskipene har som regel et mer «expedition»-orientert tilbud, med mer omfattende aktiviteter både til lands og til vanns. Disse gjestene ønsker ofte å oppleve breen mer direkte, inkludert ferdsel på eller over breflaten, ikke bare visning på avstand. Det arbeides aktivt for å øke antallet slike anløp til Norge, noe som kan gi økt press på spesielt sårbare bre- og fjellområder.

Områder med organiserte naturbaserte aktiviteter, som RIB-båter, tiltrekker seg også betydelige mengder besøkende. Videre kan nye attraksjoner som gondoler, sherpatrappes og utkikkspunkt gjøre tidligere utilgjengelige naturtyper mer tilgjengelige. Dette åpner for økt ferdsel i områder med høye naturverdier, og kan skape konflikter knyttet til villrein, rovfugl og andre sårbare arter og naturtyper. Etablering av en resort eller større turistanlegg i bygda vil samtidig kunne innebære nedbygging av arealer i fjordsonen eller i verdifulle kulturlandskap, med konsekvenser for naturverdier, landskapsopplevelse og økologiske sammenhenger.

Beskrivelse av natur i nullalternativet som scenariene vurderes mot.	<i>Utviklingen forsterker Fjordvik som klassisk reisemål på Vestlandet. Her er en del stier (inkludert kyststi) for langturer, og mye telting som foregår i terrenget. Dette har medført noe slitasjebetinget erosjon (tråkkslitasje) både på fjellet og i kulturlandskapet. Noe forsøpling finnes også. I selve fjorden er det aktivitet og utslipp fra ribbåter og cruisebåter, men det er ikke etablert større kaianlegg eller parkeringsplasser. Økende mengde bobiler som parkerer nede i bygd for en natt eller to, og som i noen grad også bruker fjellet, fjorden og kulturlandskapet til opplevelser.</i>
--	--

8.3.2.2 Scenariet «Rush mot naturen» - Fjordvik

Beskrivelse for vurdering av natur

I scenariet forventes et større antall besøkende og økning i aktiviteter, også flere bobiler. Antall besøkende øker, uten tilsvarende tilrettelegging i naturen, noe som både gir større og mer spredt slitasje på natur og større slitasje på etablerte stier (som også blir noe breiere). Dette gjelder både ved havnivå og ved øvre gondolbanestasjon. Det er også forventet en del slitasje på semi-naturlig mark her. Det forventes også økt arealbeslag til dypvannskai, resort, bussoppstillingsplasser, hageanlegg, serveringssteder, utendørs svømmebasseng og parkeringsfasiliteter etc. Når det gjelder fritidsboliger og ribbåter, er det ingen forskjell fra null-alternativet, men det blir mer støy fra vannscooter og mer forurensning fra cruisebåter. Det forventes også noe økt forsøpling.

Naturtype	Påvirkning	Konsekvens
Naturtyper nær havnivå	Naturtypene her er svært utsatt for arealbeslagene som er beskrevet i forbindelse med dypvannskai og annen sterkt endret mark. Det er også forventet en del slitasjebetinget erosjon (tråkkslitasje) på disse naturtypene. I tillegg forventes det en del fricamping med bobil.	Scenariet er på bakgrunn av dette, vurdert til stor negativ konsekvens for denne gruppen.
Naturtyper i lisen	På disse forventes det lite arealbeslag, men mye slitasjebetinget erosjon.	Scenariet er på bakgrunn av dette, vurdert til middels negativ konsekvens.
Fugl og vilt	Støy fra ribbåter og vannscootere gir betydelig forstyrrelser for havørn og vandrefalk som bruker fjorden som næringssøk. I tillegg er eggene til vandrefalk utsatt for forurensningen fra cruisebåtene.	Scenariet er på bakgrunn av dette, vurdert til stor negativ konsekvens for denne gruppen.
Konklusjon	Samlet sett er scenariet slik det er skissert for Fjordvik vurdert til <u>stor negativ konsekvens</u> . Dette hovedsakelig fordi naturtyper i høye truetkategorier både påvirkes av betydelige arealbeslag og tråkkslitasje.	

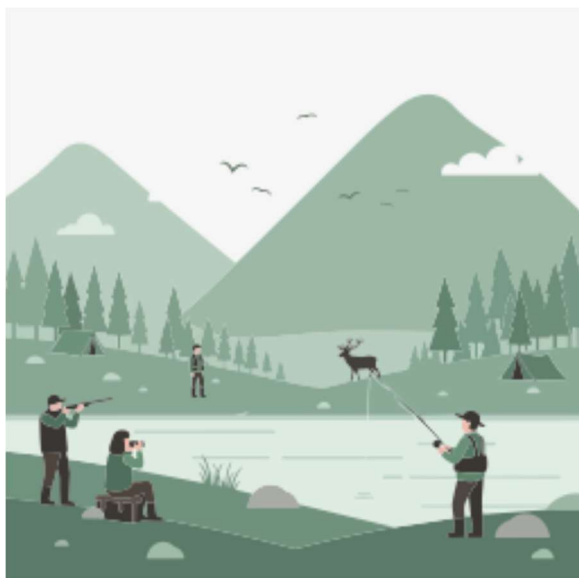
8.3.2.3 Scenariet «Styrte strømmer» - Fjordvik

Beskrivelse for vurdering av natur

I scenariet «Styrte strømmer» blir det økt antall besøkende, men de fleste bruker tilrettelagte stier og allerede mye brukte områder. Dette gir noe større og mer spredt slitasje på natur, og det blir nye og breiere stier, men mange områder opplever ikke økt ferdsel. Det er også forventet en del slitasje på semi-naturlig mark her. Det forventes også økt arealbeslag til gondoler, parkeringsplasser, sherpatrappes, teltplasser, informasjons- og servicebygg ved brefoten, dypvannskai, dypvannskai, og serveringssteder. Det tilrettelegges også en stor bobilparkering i sentrum. Når det gjelder fritidsboliger, er det ingen forskjell fra null-alternativet, men det blir mer støy fra ribbåter og mer forurensning fra cruisebåter. Det forventes også noe økt forsøpling.

Naturtype	Påvirkning	Konsekvens
Naturtyper nært havnivå	Disse er svært utsatt for arealbeslagene som er beskrevet i forbindelse med dypvannskai, økt trafikk i sjø etc. Det er også forventet en del slitasjebetinget erosjon (tråkkslitasje) på disse naturtypene.	Scenariet er på bakgrunn av dette, vurdert til stor negativ konsekvens for denne gruppen.
Naturtyper i lisen	På disse forventes det lite arealbeslag, men mye slitasjebetinget erosjon	Scenariet er på bakgrunn av dette, vurdert til middels negativ konsekvens for denne gruppen.
Fugl og vilt	Støy fra ribbåter gir betydelig forstyrrelser for havørn og vandrefalk som bruker fjorden som næringssøk. I tillegg er eggene til vandrefalk utsatt for forurensningen fra cruisebåtene.	Scenariet er på bakgrunn av dette, vurdert til stor negativ konsekvens for denne gruppen.
Konklusjon	Samlet sett er scenariet slik det er skissert for Fjordvik vurdert til <u>stor negativ konsekvens</u> . Dette hovedsakelig fordi naturtyper i høye truetkategorier både påvirkes av betydelige arealbeslag og tråkkslitasje.	

8.3.2.4 Scenariet «Stille stier» - Fjordvik

Beskrivelse for vurdering av natur

I scenariet «Stille stier» handler det om småskala utvikling med fokus på opplevelsesrom og “sense of place”. Overnattingstilbudet er i form av to små resorts i Fjordvik. Det vil bli en liten økning i antall besøkende med tilrettelagte turer, men ønske om å vandre fritt i naturen, noe som gir noe mer spredt tråkkslitasje på natur. Dette gjelder både ved havnivå og ved øvre gondolbanestasjon. Det er også forventet en del slitasje på semi-naturlig mark her. Det forventes noe arealbeslag til badstue og badestamp ved fjorden, øvre gondolstasjon og noen få spredte hytter i nærheten av denne. På sjøen foretrekker de besøkende rolige turer med for eksempel kajakk. Cruisebåter er også begrenset, og de som kommer er små. Det forventes noe økt forsøpling. Det er guidede breturer, kajakk, SUP og tematurer (foto, fugl, lokalmat, historiefortelling).

Naturtype	Påvirkning	Konsekvens
Naturtyper nært havnivå	Naturtypene her er utsatt for arealbeslagene som er beskrevet, men det er mer begrenset i omfang i forhold til andre scenarier. Det er også forventet noe slitasjebetinget erosjon (tråkkslitasje) på disse naturtypene.	Scenariet er på bakgrunn av dette, vurdert til middels negativ konsekvens for denne gruppen.
Naturtyper i lisiden	På disse forventes det lite arealbeslag og begrenset slitasjebetinget erosjon.	Scenariet er på bakgrunn av dette, vurdert til liten negativ konsekvens for denne gruppen.
Fugl og vilt	Siden det her ikke er forstyrrelser fra ribbåter, vannscootere, eller cruisebåter her, så er det begrenset med forstyrrelser for havørn og vandrefalk. og det er forventet liten negativ konsekvens for fugl og vilt.	Scenariet er på bakgrunn av dette, vurdert til liten negativ konsekvens for denne gruppen.
Konklusjon	Samlet sett er scenariet slik det er skissert for Fjordvik vurdert til <u>middels negativ konsekvens</u> . Selv om konsekvensene for naturtyper i lesiden og konsekvensene for fugl er liten negativ, veier middels negativ konsekvens for naturtypene nært havnivå mest fordi de har høye truethetskategorier.	

8.3.2.5 Scenariet «Skreddersydd natur» - Fjordvik

Beskrivelse for vurdering av natur

Scenariet representerer en omfattende tilrettelegging av turmål og stier av høy kvalitet både nede i bygda, ved fjorden, på breen, i kulturlandskapet og på fjellet. Oppgraderingen bidrar til en stor økning i antall besøkende. Dette gjelder både ved havnivå og ved øvre gondolbanestasjon. Det er også forventet en del slitasje på semi-naturlig mark her. Det forventes arealbeslag ved fjorden, bobilparkering, parkering, badeanlegg, restaurant, kyststi, landingsplass for helikopter, kaianlegg for cruisebåter og andre større båter og gondolbygg ved fjorden, og en øvre gondolstasjon. I tillegg planlegges flytende restaurant (med skyttelbåter). Helikoptertrafikk forventes også. Det blir også mer ferdsel med ribbåter og vannscootere, og det forventes forurensning fra cruisebåter. Det forventes også noe økt lysforurensning og forsøpling.

Naturtype	Påvirkning	Konsekvens
Naturtyper nært havnivå	Det er planlagt omfattende arealbeslag. I tillegg er det forventet en del slitasjebetinget erosjon (tråkkslitasje) på disse naturtypene.	Scenariet er på bakgrunn av dette, vurdert til stor negativ konsekvens for denne gruppen.
Naturtyper i lisen	På disse naturtypene forventes det noe arealbeslag og noe mer tråkkslitasje i semi-naturlig mark. Det blir også en del slitasjebetinget erosjon.	Scenariet er på bakgrunn av dette, vurdert til middels negativ konsekvens for denne gruppen.
Fugl og vilt	Støy fra helikopter gir betydelig forstyrrelser for havørn og vandrefalk som bruker fjorden som næringssøk. I tillegg er eggene til vandrefalk utsatt for forurensningen fra cruisebåtene.	Scenariet er på bakgrunn av dette, vurdert til stor negativ konsekvens for denne gruppen.
Konklusjon	Samlet sett er scenariet slik det er skissert for Fjordvik vurdert til stor negativ konsekvens. Dette hovedsakelig pga. massiv utbygging nær sjøen, en del tråkkslitasje og mye støy.	

8.3.3 Samlet vurdering av naturen i Fjordvik og påvirkning fra scenariene

	Rush mot naturen	Styrte strømmer	Stille stier	Skreddersydd natur
Konsekvens case Fjordvik	Stor negativ	Stor negativ	Middels negativ	Stor negativ

Alle scenariene er vurdert å ha negativ påvirkning på naturen i Fjordvik. Arealbeslag vurderes som den mest negative påvirkningen, og utbyggingen er intensiv og omfattende i tre av fire scenarier (blant annet resorts, gondol, parkeringsplasser, havn, infrastruktur). I tillegg til negativ påvirkning fra tilretteleggingstiltak og ferdsel, medfører økt trafikk i fjorden (cruise, ribber, utbygde havner) negativ påvirkning for truede naturtyper nært havnivå, og forstyrrelse på fuglelivet.

8.4 Nordhavna (kysten av Nord-Norge)

Figur 33 Foto: Ismaele Tortella - Visit Norway.

Karakter: Kystsamfunn i nord med vær, hav og arktisk natur

Profil: Kystsårbarhet, lokal fiskekultur, nordlys og mørketidsturisme

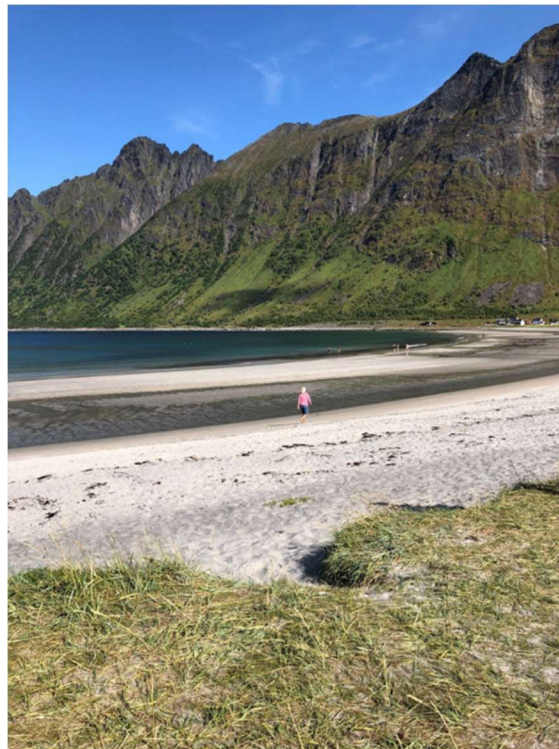
Nordhavna ligger ytterst mot storhavet i Nord-Norge, en times biltur fra nærmeste flyplass. Området består av små fiskevær, større oppdrettsanlegg, krittwhite strender og spektakulære fjellformasjoner. Nordhavna har også vært et samisk område og to familier driver fortsatt aktiv reindrift.

Nordhavna er kjent for mulighet for flere dagers vandringer, toppturer og hvalsafari. Det er derfor attraktivt for adrenalinsøkere og naturentusiaster fra hele verden. Disse reiser ofte på lavbudsjett og bor i telt og bobiler. Den vakre naturen gjør at stedet også har også appell til mindre aktive besøkende. For disse er skulpturer ute i naturen noe som gir attraksjonskraft og stimulerer til korte kulturvandringer.

Området har gode forutsetninger for tilrettelagte sjøbaserte opplevelser. Aktiviteter som fiske, havfiske, RIB-turer, hvalsafari og ørnesafari vil kunne være sentrale elementer i tilbudet. Slike aktiviteter øker tilgjengeligheten til kyst- og marine naturmiljøer, men kan også gi økt ferdsel i sårbare områder, både til lands og til vanns.

8.4.1 Beskrivelse av naturen i Nordhavna

Ut fra kriteriene om at dette er kystdelen av Nord-Norge, og at aktiviteten vil foregå fra havnivå og til fjelltopper i nærheten, så ligger Nordhavna sin nedre del i sørboreal bioklimatisk sone, midtre del i mellomboreal sone og øvre del i nordboreal sone. Selv om det er flere fjelltopper her, så ligger ikke noe av området i alpin sone. I nedre del ligger sørboreal bioklimatisk sone med skogsmark dominert boreale lauvtrær og sammenhengende myrområder i flatt og svakt hellende terreng. Enkelte arter som krever høy sommertemperatur, finnes også her. I mellomboreal bioklimatisk sone har varmekjære arter sin høydegrense, og nordboreal sone er her dominert av subalpin bjørkeskog. I sørboreal sone, der det her også er relativt avflatet, finnes bebyggelsen. Her og i de nedre delene av liene er det også enkelte gårdsbruk. Videre ligger Nordhavna i klart oseanisk seksjon, noe som indikerer en del nedbør og enkelte østlige trekk på floraen. Det forutsettes at det er kalkfattig til intermediær berggrunn.

Figur 34 Mimir/Torill Olsson

Basert på dette kan vi forvente å finne de rødlistede naturtypene slik de er listet i tabell 7 og 8 i vedlegg.

I denne casen har vi vurdert at det finnes hele 22 truede naturtyper av fastmarkssystemer og tre truede naturtyper av våtmarkssystemer som blir påvirket. Hovedgrunnen til at det er så mange naturtyper er at selv om vi er i Nord-Norge, så er det fortsatt en del områder med sørboreal sone, og dermed finnes det også en del «sørlige» naturtyper her. Basert på sannsynlige forekomster av rødlistede naturtyper listet ovenfor, og andre naturverdier, og hvilke påvirkninger vi kan forvente fra Nordhavna (se nedenfor), er det valgt å dele naturverdiene inn i fire grupper.

Åpne naturtyper beliggende mest i lavereliggende strøk.

De åpne naturtypene, som hovedsakelig ligger i lavereliggende strøk og nær sjøen, er lettere å bevege seg i. Dette gjelder for nordlig brakkvanns-strandeng (VU), nordlig saltpåvirka leirestrand (VU), saltanrikningsmark (VU), nordlig semi-naturlig strandeng (EN), nordlig strandeng (VU), sørlig brakkvanns-strandeng (CR), sørlig saltanrikningsmark (VU), sørlig saltpåvirka leirestrand (VU), sørlig semi-naturlig strandeng (EN), sørlig strandeng (EN) og sørlig ustabilisert sanddyne (EN). Disse er spesielt utsatt for slitasjebetinget erosjon (tråkk). Fattig semi-naturlig eng, fattig tresatt semi-naturlig

eng, Intermediær semi-naturlig eng og intermediær tresatt semi-naturlig eng (alle CR) hører også til denne gruppen.

Tresatte naturtyper i lavereliggende strøk

Sørlig flomskog med boreale lauvtrær (VU) og sørlig frisk lågurtskog, lågurt-bærlyngskog med bartrær (VU) og sørlig intermediær myr- og sumpskog (VU), er tre rødlistede naturtyper som finnes i de lavereliggende delene av Nordhavna.

Åpne naturtyper i høyereliggende områder

Dette er naturtyper som utelukkende er betinget av menneskelig hevd for å holdes åpne og i tilfellet Nordhavna, gjelder dette fattig avskoget bærlynghei, fattig avskoget lyng- og lavhei, intermediær avskoget lyng- og lavhei og intermediær avskoget bærlynghei (alle EN). I tillegg forventes det at våtmarkssystemene fattig og intermediær semi-naturlig våteng (EN) og fattig og intermediær slåttemyr (CR) finnes her.

Fugl og vilt

Av vilt er det en del hekkelokaliteter for fugl i grundtvanns-områdene i sjø og i våtmarksområdene. I tillegg finnes en liten fuglefjell-eng (VU) her. Fjorden er også viktig overvintringsområde for næringssøk.

Figur 35 Foto Mimir/Torill Olsson

8.4.2 Hvordan blir naturen i casen påvirket?

8.4.2.1 Sannsynlig framtidig utvikling mot 2040 (nullalternativet)

Arbeidet med sesongforlengelse gjør at vinteropplevelser, nordlys og det heftige været har blitt viktige attraksjoner, særlig for asiatiske målgrupper. Nordhavna har derfor mye besøk gjennom hele året.

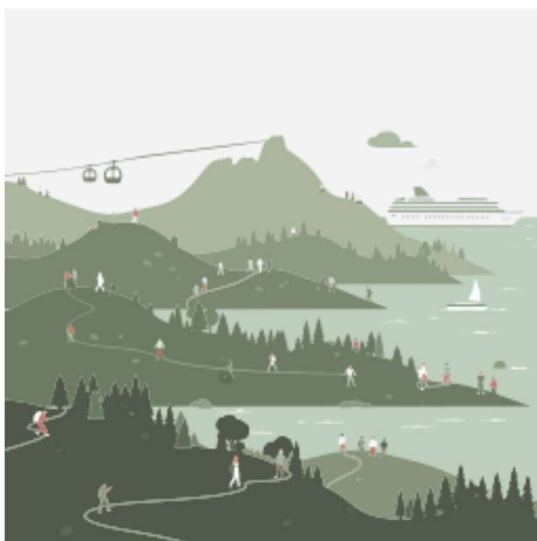
Området tiltrekker seg både toppsturbesøkende og mer «vanlige» turgåere som bruker de etablerte stiene i nærområdet. Det brede spekteret av brukere gir stor variasjon i ferdselsmønster, fra korte dagsturer til mer krevende fjellturer med høyt aktivitetsnivå.

Det er også sannsynlig med en høy andel fricampere, både teltbrukere og bobilturister. Disse kan etablere seg på ulike steder – i fjæra, i bygda eller lenger oppover mot fjellet – noe som kan føre til punktvis belastninger på vegetasjon, avfallshåndtering og sårbare naturtyper.

Samtidig er økosystemene sårbare – vandrere og toppturister sliter ned terrenget, og både sjøfugl, taeskog og strandenger påvirkes av klimaendringer og økt ferdsel. Lokalt er man opptatt av å bevare kystkulturen, og at det finnes små familiebedrifter som driver med fiskeri, håndverk, guiding og lokal mat. De største utfordringene er beredskap, transport, bosetting og hvordan økende turisme påvirker sårbar natur og infrastruktur.

<i>Beskrivelse av natur i null-alternativet som scenariene vurderes mot</i>	Området opplever økende trafikk og turisme, spesielt vinterstid. Hoveddelen av de besøkende bruker merkede og tilrettelagte stier, men mange går fritt i naturen. Det er telting (også i fjæra) og en del tråkkslitasje på natur, noe som gir utfordringer knyttet til samiske kulturminner i naturen. Overnattingskapasiteten som bygges er i form av leilighetsbygg/rorbuanlegg. I tillegg benyttes stadig flere boliger som fritidsbolig. Bobiler gir en del forsøpling og støy (både ved sjøen og i fjellet). Det er stor interesse for hvalsafari og oppmerksomhet rundt utfordringer knyttet til forstyrrelser, sikkerhet og dyrevelferd
---	--

8.4.2.2 Scenariet «Rush mot naturen» - Nordhavna

Beskrivelse for vurdering av natur

I scenariet «Rush mot naturen» kan en se for seg utbygging av rorbuanlegg med for eksempel egne kaier, sløyelegg, uteservering, badstuer og badestamper. Her er også omfattende camping- og bobilbruk. Økt bruk av fjord og fjell til uorganiserte aktiviteter (toppturer og huler), gir større og mer spredt slitasje på natur, og nye og bredere stier i fjellet. Etablering av to dypvannskaier (en offentlig og en privat) med plasser for bussoppstillinger gir økt arealbeslag, og øker samtidig antall besøkende. Økt busstrafikk gir også økt grad av støy og forstyrrelser. Når det gjelder hytter, så skiller ikke scenariet seg mot nullalternativet. Noe økt støy og økende grad av forstyrrelser forventes også pga. økt ferdsel til havs, men betydelig mindre i omfang enn i scenariet «Styrte strømmer».

Naturtype	Påvirkning	Konsekvens
Åpne naturtyper beliggende mest i lavereliggende strøk.	Påvirkningen forventes ikke å være så negativ hos de seminaturlige naturtypene. I forbindelse med kaianlegg og infrastruktur, vil arealbeslag være spesielt negativt for naturtypene knyttet til strandsonen. Her vil også ferdsel med tunge kjøretøy og konsentrasjon av små løse objekter (for eksempel søppel) være negative påvirkninger.	Scenariet er på bakgrunn av dette, og mest fordi utbyggingen i strandsonen er noe begrenset, vurdert til middels negativ konsekvens for denne gruppen.
Tresatte naturtyper i lavereliggende strøk	Flomskoger er gjerne tett tresatt og utfordrende å bevege seg i, mens de andre skogstypene er mer tilgjengelig.	Scenariet er på bakgrunn av dette, vurdert til liten negativ konsekvens for denne gruppen.
Åpne naturtyper i høyereliggende områder	Økningen i turismen slik den er beskrevet ovenfor gir noe økt tråkkslitasje på disse naturtypene.	Scenariet er på bakgrunn av dette, vurdert til middels negativ konsekvens
Fugleliv	Fuglene påvirkes av økt støy og økende grad av forstyrrelser pga. økt ferdsel både til havs og til lands. Området med fuglefjell-eng (VU) er spesielt kritisk utsatt i forbindelse med økt grad av støy, men også overvintrende og hekkende fugl til havs et utsatt for økt ferdsel og støy. Det er spesielt hekkeperioden for sjøfugl som er kritisk.	Scenariet er på bakgrunn av dette, og fordi aktiviteten til havs er noe begrenset, vurdert til middels negativ konsekvens for denne gruppen.
Konklusjon	Samlet sett er scenariet slik det er skissert for Nordhavna vurdert til <u>middels negativ konsekvens</u> . Naturtyper i høye truethetskategorier finnes i lavereliggende strøk og nær sjøen og her blir påvirkningen mest negativ. Disse er spesielt utsatt for arealbeslag fordi de gjerne finnes mest som små og spredte lokaliteter. De andre gruppene med naturverdier får mindre negative konsekvenser.	

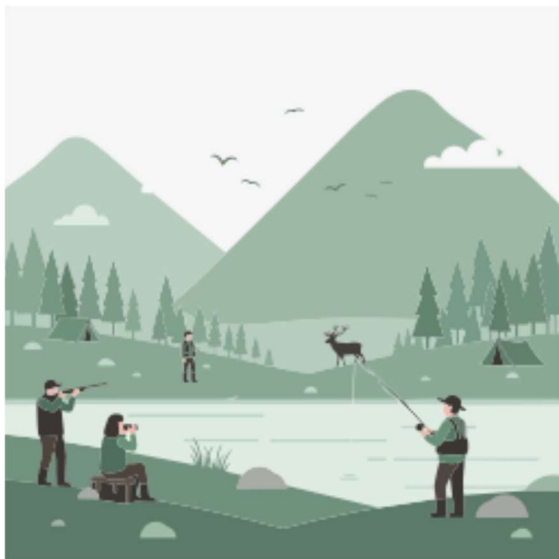
8.4.2.3 Scenariet «Styrte strømmer» - Nordhavna

Beskrivelse for vurdering av natur

Scenariet innebærer konsentrasjon av ferdsel til utvalgte turmål og attraksjoner, med etablering av hotell og store rorbuanlegg i fjæra. Det er godt tilrettelagte stier til «Nordhavna 5» (ikoniske topper) med sherpatrappes, tau og siktskiver. Det er organiserte havfisketurer, ørne- og hvalsafari og guidede kajakkture. Her er tilrettelagte teltsteder og drikkevannskilder. Det er en økning i antall besøkende, men mer tilrettelagt, konsentrert og guidet. Det forventes derfor noe mindre spredt tråkkslitasje og forsøpling. I dette scenariet planlegges en mer utstrakt utbygging i strandsonen. Når det gjelder hytter, så skiller ikke scenariet seg fra null-alternativet. Det forventes betydelig økt støy og økende grad av forstyrrelser pga. en betydelig økning i ferdsel til havs og tilrettelegging for kjøring med snøscootere.

Naturtype	Påvirkning	Konsekvens
Åpne naturtyper beliggende mest i lavereliggende strøk.	Tråkkpåvirkningen forventes ikke å være så negativ hos de semi-naturlige naturtypene. I forbindelse med utstrakt utbygging i strandsonen vil arealbeslag være spesielt negativt for naturtypene i strandsonen nevnt ovenfor. Her vil også ferdsel med tunge kjøretøy være mer konsentrert, men små løse objekter (for eksempel søppel) vil være begrenset pga. mer tilrettelegging.	Scenariet er på bakgrunn av dette, og mest fordi utbyggingen i strandsonen er omfattende, vurdert til stor negativ konsekvens.
Tresatte naturtyper i lavereliggende strøk	Flomskoger er gjerne tett tresatt og utfordrende å bevege seg i, mens de andre skogstypene er mer tilgjengelige.	Scenariet er på bakgrunn av dette, vurdert til liten negativ konsekvens.
Åpne naturtyper i høyereliggende områder	Økningen i turismen gir noe økt tråkkslitasje på disse naturtypene.	Scenariet er på bakgrunn av dette, vurdert til liten negativ konsekvens.
Fugleliv	Denne organismegruppen påvirkes av betydelig økt støy og økende grad av forstyrrelser pga. betydelig økt ferdsel til havs i forhold til null-alternativet. I denne casen er overvintrende og hekkende fugl til havs er utsatt for økt ferdsel og støy. Det er spesielt hekkeperioden for sjøfugl, som er kritisk.	Scenariet er på bakgrunn av dette, og fordi aktiviteten til havs øker betydelig, vurdert dette til stor negativ konsekvens for denne gruppen.
Konklusjon	Samlet sett er scenariet slik det er skissert for Nordhavna vurdert til stor negativ konsekvens. Dette fordi åpne naturtyper i høye truetkategorier hovedsakelig finnes i lavereliggende strøk og nær sjøen, hvor påvirkningen er størst. Disse er spesielt utsatt for arealbeslag fordi de gjerne finnes mest som små og spredte lokaliteter. I tillegg er det store negative konsekvenser for fuglelivet til havs.	

8.4.2.4 Scenariet «Stille stier» - Nordhavna

Beskrivelse for vurdering av natur

Scenariet omfatter småskala utvikling i nye naturområder med fokus på opplevelsesrom og stillhet. Det er tilrettelegging for havfiske, kursing, og guidede kajak- og fotturer. Det vil bli økt antall besøkende i forbindelse med fotturer til utkikkspunkter, noe som gir mer tråkkslitasje på eksisterende stier. Det forventes lite forøpling pga. økt tilrettelegging. Etablering av en resort i fjæra og badstue på utkikkspunkt gir noe mer arealbeslag. Når det gjelder hytter, så skiller ikke scenariet seg mot null-alternativet annet enn at det forventes noe mer oppkjøp av eksisterende bygg.

Naturtype	Påvirkning	
Åpne naturtyper beliggende mest i lavereliggende strøk.	Påvirkningen av tråkkslitasje forventes ikke å være så negativ på de semi-naturlige naturtypene. I forbindelse med begrenset utbygging i strandsonen vil arealbeslag være negativt for noen av naturtypene i strandsonen. Her vil også ferdsel med tunge kjøretøy være mer konsentrert, men søppel vil være begrenset pga. mer tilrettelegging.	Scenariet er på bakgrunn av dette, og mest fordi utbyggingen i strandsonen er noe mer begrenset, vurdert til middels negativ konsekvens.
Tresatte naturtyper i lavereliggende strøk	Flomskog er gjerne tett tresatt og utfordrende å bevege seg i, mens de andre skogstypene er mer tilgjengelige.	Scenariet er på bakgrunn av dette, vurdert til liten konsekvens.
Åpne naturtyper i høyereliggende områder	Økningen i turismen slik den er beskrevet ovenfor gir noe økt tråkkslitasje og etablering av for eksempel badstue på et utkikkspunkt vil gi økt arealbeslag.	Scenariet er på bakgrunn av dette, vurdert til middels negativ konsekvens.
Fugleliv	Denne organismegruppen påvirkes av økt støy og økende grad av forstyrrelser pga. betydelig økt ferdsel til havs i forhold til null-alternativet. I denne casen er overvintrende og hekkende fugl til havs utsatt for økt ferdsel og støy. Det er spesielt hekkeperioden for sjøfugl som er kritisk.	Scenariet er på bakgrunn av dette, og fordi aktiviteten til havs øker, vurdert dette til middels negativ konsekvens for denne gruppen.
Konklusjon	Selv om det er negative konsekvenser for fuglelivet til havs, er scenariet samlet sett slik det er skissert for Nordhavna vurdert til middels negativ konsekvens. Dette fordi åpne naturtyper i høye truethetskategorier hovedsakelig finnes i lavereliggende strøk og nær sjøen og påvirkningen på disse er noe mer begrenset. Disse er spesielt utsatt for arealbeslag fordi de gjerne finnes mest som små og spredte lokaliteter.	

8.4.2.5 Scenariet «Skreddersydd natur» - Nordhavna

Beskrivelse for vurdering av natur

Scenariet vil for Nordhavna bety tilrettelegging i fjæra, bygdene og på fjellet, som for eksempel hotell, parkeringsanlegg og landingsplass for helikopter. Nye stier fra havnivå til og gondol til en topp forventes også. Det blir også cruisetrafikk og helikoptertrafikk. Det er lagt til grunn et økt antall besøkende turgåere, noe som i dette tilfellet er mer tilrettelagt og kanalisert. Det forventes derfor økt tråkkslitasje, men mindre forurensning. Det etableres betydelig ny bygningsmasse som tilrettelegger for økt besøk. Det forventes både påvirkning i strandsonen, på topper (bl.a. landingsplass), og i liene opp pga. nye stier. Når det gjelder hytter, så skiller ikke scenariet seg mot null-alternativet. Det forventes betydelig økt støy og økende grad av forstyrrelser pga. en gondolbane, helikopter, økt ferdsel til havs og scootertrafikk.

Naturtype	Påvirkning	Konsekvens
Åpne naturtyper beliggende mest i lavereliggende strøk.	Påvirkningen forventes ikke å være så negativ på de semi-naturlige naturtypene. I forbindelse med utbygging i strandsonen vil arealbeslag være spesielt negativt for naturtypene i strandsonen nevnt ovenfor. Her vil det også være påvirkning fra ferdsel med tunge kjøretøy.	Scenariet er på bakgrunn av dette, og mest fordi utbyggingen i strandsonen er omfattende, vurdert til stor negativ konsekvens.
Tresatte naturtyper i lavereliggende strøk	Flomskoger er gjerne tett tresatt og utfordrende å bevege seg i, mens de andre skogstypene er mer tilgjengelige. Etablering av stisystemer, vil være negativt, men begrenset, for alle disse naturtypene.	Scenariet er på bakgrunn av dette, vurdert til liten konsekvens for denne gruppen.
Åpne naturtyper i høyereliggende områder	Økningen i turismen slik den er beskrevet ovenfor gir noe økt tråkkslitasje, men den viktigste påvirkningen er alt arealbeslag som planlegges.	Scenariet er på bakgrunn av dette, vurdert til stor negativ konsekvens.
Fugleliv	Denne organismegruppen påvirkes av betydelig økt støy og økende grad av forstyrrelser pga. betydelig økt ferdsel til havs i forhold til null-alternativet. I denne casen er overvintrende og hekkende fugl til havs er utsatt for økt ferdsel og støy. Det er spesielt hekkeperioden for sjøfugl, som gjerne varer fra midten av april til 1. august, som er kritisk.	Scenariet er på bakgrunn av dette, og fordi aktiviteten til havs øker betydelig, vurdert dette til stor negativ konsekvens.
Konklusjon	Samlet sett er scenariet slik det er skissert for Nordhavna vurdert til <u>stor negativ konsekvens</u> . Dette fordi de fleste truede naturtyper på en eller annen måte mest sannsynlig vil påvirkes. I tillegg er det store negative konsekvenser for fuglelivet til havs.	

8.4.3 Samlet vurdering av naturen i Nordhavna og påvirkning fra scenariene

	Rush mot naturen	Styrte strømmer	Stille stier	Skreddersydd natur
<i>Konsekvens case Nordhavna</i>	Middels negativ	Stor negativ	Middels negativ	Stor negativ

Alle scenariene er vurdert å ha negativ påvirkning på naturen i Nordhavna. Arealbeslag vurderes som den mest negative faktoren, og utbyggingen er mest omfattende i «Styrte strømmer» og «Skreddersydd natur». Her er det utbygging til kaianlegg og tilrettelagte reiselivsaktiviteter til sjøs og mot høyereliggende områder.

Nordhavna påvirker både arealer langs sjø, og truede naturtyper i både lavereliggende og høyereliggende områder. Tråkkslitasje har negativ påvirkning på flere av naturtypene, som vurderes mest negativt i høyereliggende områder. Støy er en viktig påvirkningsfaktor, og spesielt motorisert ferdsel har negativ påvirkning. Det er også vurdert stor negativ konsekvens for fuglelivet for reiselivsaktiviteter, spesielt i hekkingsperioden. Her kommer scenariene «Rush mot naturen» og «Stille stier» bedre ut, da det ikke er like mange planlagte aktiviteter til sjøs.

8.5 Oppsummering – case, scenarier og konsekvens for natur

I figur 38 er en oppsummering av de ulike casene, scenariene og konsekvenser for naturtypene. Scenariene er sammenlignet med null-alternativet. Det som er utslagsgivende for konklusjonene om konsekvens gjelder forekomster av truede naturtyper i høye truethetskategorier i forhold til grad av påvirkning.

	Rush mot naturen	Styrte strømmer	Stille stier	Skreddersydd natur
<i>Konsekvens case Fjellheim</i>	Middels negativ	Stor negativ	Middels negativ	Middels negativ
<i>Konsekvens case Skoddefjell</i>	Stor negativ	Stor negativ	Middels negativ	Stor negativ
<i>Konsekvens case Fjordvik</i>	Stor negativ	Stor negativ	Middels negativ	Stor negativ
<i>Konsekvens case Nordhavna</i>	Middels negativ	Stor negativ	Middels negativ	Stor negativ

Figur 36 Oppsummering av konsekvensene av de ulike scenariene i forhold til de ulike casene. Metodikken for vurdering av konsekvens er redegjort for i kapittel 2.4.

Tabellen viser at alle scenariene gir negativ konsekvens for natur i caseområdene. Dette skyldes først og fremst at det er lagt til grunn en vekst i alle scenariene. Det medfører økt arealbeslag, mer slitasje fra ferdsel og trakk, samt økt forstyrrelse for dyreliv. Grad av negativ konsekvens varierer. Vår metodikk legger til grunn at det er en rekke truede naturtyper i caseområder, og disse har høy verdi. Konsekvens ved negativ påvirkning i caseområdene blir dermed også negativ, spesielt siden de gjerne er små i utstrekning og fragmenterte, og er sårbare for arealbeslag og tråkkslitasje.

8.5.1 Scenariene - oppsummering

Samlet sett har alle scenariene framtidige utviklingsbaner som kan gi negative konsekvenser for natur, men på litt ulike måter:

- **Rush mot naturen** (stor volumøkning, spredt bruk av naturen) gir stor påvirkning på natur fordi det er mange flere turister og hyttebrukere som også forsterker bruk av naturen i friluftslivet. Her er det omfattende arealbeslag kombinert med både kanalisert ferdsel og fri ferdsel over store områder. I tre av fire caseområder har «Rush mot naturen» fått stor negativ konsekvens for truede naturtyper, men også i det fjerde caseområdet er det middel negativ konsekvens. Arealbeslag utgjør den mest negative påvirkningen for naturtypene, men også slitasje fra ferdsel og forstyrrelse av dyreliv er beskrevet.
- **Styrte strømmer** (stor volumøkning, konsentrert bruk av naturen) gir stor lokal påvirkning gjennom arealbeslag og et stort volum av besøkende. Det tilrettelegges for ferdsel i naturen gjennom merkede stier og løyper, noe som har en stor fordel ved at den skjermer andre områder. Imidlertid er omfanget av arealbeslag til tilrettelegging besøkende så omfattende at det gir stor negativ konsekvens for naturen. Vi ser også at motorisert ferdsel fra båter, busser, gondoler m.m. gir forstyrrelse for fugle- og dyreliv.
- **Stille stier** (verdibasert økning, spredt bruk av naturen) er kjennetegnet ved mindre arealinngrep og mindre grad av motorisert ferdsel og tilrettelegging, noe som vurderes å gi redusert negativ påvirkning på naturen. Samtidig kan spredt ferdsel (både stier + fri ferdsel) gi en stor forstyrrelse for dyre- og fugleliv, samt fragmentering av leveområder for f.eks. villrein. Det kan også skje en bit-for-bit-nedbygging gjennom tilrettelegging for reiselivet.
- **Skreddersydd natur** (verdibasert økning, konsentrert bruk av naturen) gir et høyt arealmessig fotavtrykk per besøkende, gjennom tilrettelegging for reiseliv med høy komfort og høy betalingsvilje for jakten på eksklusive opplevelser. Det er vurdert en omfattende arealnedsbygging for denne tilretteleggingen, og motorisert ferdsel som kan skape forstyrrelse for mange arter.
- **Null-alternativet** framstår også som negativt, men ikke i like stor grad som scenariene hvor veksten i antall besøkende blir så voldsom. Det er viktig å få fram at null-alternativet heller ikke representerer en bærekraftig framtid for naturmiljøet, hvor det spesielt er arealnedsbygging som vurderes å gi negativ konsekvens.

8.6 Caseområdene - oppsummering

- **Fjellheim hyttegrend:** Alle scenariene er vurdert å gi negativ naturpåvirkning på Fjellheim, men i varierende grad. Størst påvirkning kommer fra arealbeslag knyttet til hytteutbygging og infrastruktur. Ferdsel og slitasje gir ytterligere negative effekter, særlig i snøleier som vurderes mer sårbare enn lesider og fjellhei. Økt besøk og motorisert ferdsel gir mer forstyrrelse for dyreliv. Scenariet «Styrte strømmer» har størst negativ påvirkning, hovedsakelig på grunn av økt arealbeslag på grunn av ulike tilretteleggingstiltak.

- **Skoddefjell høyfjellsområde:** Også her gir alle scenarier negativ påvirkning, der arealbeslag er den viktigste faktoren. Konsekvensen er størst i de trua naturtypene under skoggrensa og i snøleier. Tilretteleggingstiltak og ferdsel gir slitasje og erosjon, først og fremst i scenariene som har utbygging av hytter, resorts, parkeringsplasser og utsiktspunkt. Økt og lite styrt ferdsel kan medføre stor forstyrrelse for dyreliv. Påvirkningen på villrein vurderes som særlig negativ i «Rush mot naturen» og «Stille stier».
- **Fjordvik:** Alle scenarier har negativ påvirkning, med svært omfattende arealbeslag i tre av fire scenarier gjennom større utbygginger som resorts, gondol, havn og parkering. Vi vurderer også at økt ferdsel og trafikk i fjorden gir betydelig negativ påvirkning på truede naturtyper nær sjøen og på fuglelivet.
- **Nordhavna:** Negativ påvirkning vurderes i alle scenarier, der arealbeslag igjen er den viktigste faktoren. Utbyggingen er mest omfattende i «Styrte strømmer» og «Skreddersydd natur», og berører både sjøområder og sårbare naturtyper i ulike høydenivåer. Ferdsel gir tråkkslitasje, særlig i høyereliggende områder, og støy fra motorisert ferdsel er en belastning. Fuglelivet påvirkes negativt, spesielt i hekkeperioden. «Rush mot naturen» og «Stille stier» gir noe mindre påvirkning fordi det er færre planlagte aktiviteter til sjøs.

Der det er størst negativ konsekvens er gjerne tilfellene der det er store negative påvirkninger fra ulike typer arealbeslag på truede naturtyper. Ved sjøen/strandsonen er disse ofte fragmenterte og sårbare for arealbeslag og tråkkslitasje. Det samme gjelder for mange naturtyper over klimatisk skoggrensa, men her er ikke arealbeslag så aktuelt, men heller tråkkslitasje. I tillegg til dette slår økt bruk av støy og forstyrrelser tydelig ut på områder med villrein og hekkelokalteter for fugl, både ved ferdsel til sjøs og til fjells. Tilfellene som er gitt stor negativ konsekvens i oppsummeringen varierer litt i fra «verst» til «minst verst». Dette fremkommer av vurderingene ovenfor.

Worst case

I utredningen er det ikke definert ett enkelt worst case-scenario. Samtlige scenarier er i stedet utformet slik at de inneholder elementer som kan representere en worst case-utvikling. Spesielt er dette knyttet til en stor økning av besøkende.

I analysene av konsekvenser for natur synliggjøres det hvordan reiselivsbasert bruk av naturen kan gi negative konsekvenser i flere utviklingsretninger. Dette gjelder både situasjoner der mange mennesker konsentreres på de samme lokalitetene («Styrte strømmer»), og scenarier som medfører omfattende motorisert ferdsel og utbygging av infrastruktur («Skreddersydd natur»).

Analysene viser videre at også scenarier preget av spredt og fragmentert bruk av naturen («Stille natur») kan medføre negative konsekvenser. Konsekvensene blir særlig store dersom den spredte bruken kombineres med fragmenterte og lite koordinerte arealinngrep («Rush mot naturen»).

For å unngå en samlet worst case-utvikling er det derfor avgjørende å ta i bruk ulike strategier og virkemidler som kan håndtere og begrense reiselivets samlede belastning på naturen.

Samlet vurdering av utvikling og konsekvenser av økende bruk av natur i reiselivet beskrives mer utførlig i neste kapittel (kapittel 9, Funn og implikasjoner).

9 Funn og implikasjoner

Scenariene og null-alternativet innebærer alle en forventet vekst i reiselivet. Nesten samtlige drivere (nærmere beskrevet i kapittel 6) peker mot en vekst i reiselivet i Norge.

Av brukergruppene i reiselivet, er det spesielt den internasjonale turismen som er spådd en vekst. For hyttebrukerne ligger det en stor plan- og arealreserve, noe som kan medføre en omfattende nedbygging av natur, samt nye naturområder som tilrettelegges med veier, infrastruktur, stier og skiløyper/båtplasser. Friluftslivet har opplevd kun små endringer siden 70-tallet, men både flere hytter/hyttebrukere og flere turister vil medføre økte friluftslivsaktiviteter i Norge.

Scenariene er basert på vekst gjennom den vertikale aksene «type etterspørselsvekst», om veksten primært kommer i antall besøkende eller primært i verdi per besøkende. Den horisontale aksene tar utgangspunkt i «type bruksstruktur», om bruken av naturen i reiselivet er spredt og fragmentert eller samordnet og konsentrert. De fire scenariene som er utviklet med utgangspunkt i disse aksene, peker mot ulike utviklingsbaner for norsk reiseliv, men de har alle i seg en vekst i antall besøkende. Dagens situasjon er plassert i midten av scenarietkrysset. Null-alternativet er framskriving av dagens situasjon fram mot 2040, inkludert kjente reguleringer og vedtak. Vi har utarbeidet en beskrivelse av null-alternativet basert på dagens kunnskap, men vil understreke at det er en betydelig usikkerhet til utviklingen av null-alternativet, spesielt i et lengre tidsperspektiv. Nullalternativet innehar litt av alle scenarier, noe som også peker på den store bredden og mangfoldet av brukergrupper i reiselivet. Samtidig er scenariobeskrivelsene mer ekstreme og mer rendyrkede, for å få fram forskjeller og særtrekk for å vurdere påvirkning på natur og konsekvens.

Gjennom fire konstruerte case har vi sett hvordan turister, hyttebrukere og friluftsutøvere bruker naturen. Beskrivelsene av naturen i case-områdene tar utgangspunkt i NiN-variabler for truede naturtyper og det etablerte systemet for vurdering av påvirkning, som vi igjen kan bruke for å vurdere konsekvens for natur. På tvers av caseområdene viser analysen at naturtyper i høye truetetskategorier, særlig semi-naturlige enger, snøleier, fjellhei og myrområder, er svært sårbare og utsettes for betydelig økende press i alle scenariene og i nullalternativet.

Selv om casene er oppkonstruerte, bygger de på naturtyper, arealbruk og påvirkningsfaktorer som er representative for mange områder i Norge. De beskrevne konsekvensene vurderes derfor som overførbare til en rekke faktiske steder. Naturtypene som inngår i caset Fjordvik er eksempelvis typiske for store deler av norsk kystnatur, hvor de i praksis ofte utsettes for negativ påvirkning gjennom arealbeslag, fragmentering og slitasje som følge av utbygging, ferdsel og infrastrukturutvikling.

Samlet sett har alle scenariene framtidige utviklingsbaner som kan gi negative konsekvenser for natur, men på litt ulike måter (se vurdering i kapittel 8.6). **Null-alternativet** framstår også som negativt, men ikke i like stor grad som scenariene, hvor veksten i antall besøkende blir så voldsom.

Det er viktig å få fram at null-alternativet heller ikke representerer en bærekraftig framtid for naturmiljøet, hvor det spesielt er arealnedbygging som vurderes å gi negativ konsekvens.

De viktigste naturkonsekvensene ved utvikling av reiselivet er knyttet til:

Arealbeslag og nedbygging: Alle scenariene, inkludert nullalternativet, forutsetter vekst, noe som medfører arealbeslag knyttet til bebyggelse, infrastruktur og reiselivstilrettelegging.

Arealnedbyggingen er størst i «Rush mot naturen» (særlig gjennom spredt hyttebygging) og «Styrte strømmer» (omfattende og konsentrert tilrettelegging), men også i «Skreddersydd natur», hvor antall besøkende ikke er like høyt. «Stille stier» gir minst arealendring. Samlet viser vurderingene at arealbeslag knyttet til reiseliv gir vesentlig negativ konsekvens for naturverdier, særlig for truede naturtyper og arter.

Slitasje og tråkkslitasje: Ferdsel medfører slitasje i alle scenariene, med størst belastning der ferdsele er konsentrert til bestemte stier og der besøksvolumet er høyt, særlig i «Styrte strømmer». Konsekvensene varierer mellom naturtyper. Våtmarker, snøleier, fjellhei og fossetåke-enger vurderes som særlig sårbare og har lav restitueringskapasitet. Fri ferdsel i «Rush mot naturen» og «Stille stier» gir mer spredt påvirkning, men slitasjen er gjennomgående størst på de mest brukte traséene. I kunnskapsgrunnlaget om natur (kapittel 5) er det vist at motorisert ferdsel, sykkel og hest eksempelvis gir en større slitasje enn ferdsel til fots, men det er også avhengig av årstid, temperatur og fuktighet, samt ressursenes sårbarhet og evne til restitusjon.

Forstyrrelse av dyreliv: Alle scenariene gir økt forstyrrelse for fugl, villrein og annet dyreliv. «Rush mot naturen» gir størst samlet påvirkning på grunn av stort volum og arealmessig utbredelse, mens «Styrte strømmer» gir lokal, men intensiv belastning. «Skreddersydd natur» kan gi økt forstyrrelse gjennom støy, lys og motorisert ferdsel inn i sårbare områder. «Stille stier» reduserer arealinngrep, men kan fortsatt gi konflikt i særlig sårbare områder. I kunnskapsgrunnlaget er det vist at spesielt villrein og fugl er sårbare for menneskelig forstyrrelse, spesielt fra motorisert ferdsel og i kalvings-/hekketiden.

Fragmentering av landskap: Fragmentering er mest utbredt i «Rush mot naturen», gjennom mange små og spredte inngrep. Også «Styrte strømmer» og «Skreddersydd natur» bidrar til oppdeling av sammenhengende natur- og landskapsområder gjennom tilrettelegging av stier og kanalisering av ferdsel.

Støy, lys og transport: Belastninger knyttet til støy, lys og transport er særlig fremtredende i «Skreddersydd natur», som legger til rette for motorisert ferdsel i større deler av naturen, for eksempel helikoptertransport. «Styrte strømmer» er krevende fordi det er stor økning i antall besøkende, og at det blir en høy belastning i de områdene som benyttes. «Rush mot naturen» medfører også økt transport- og støybelastning som følge av spredt utbygging og bruk. «Stille stier» har minst negative konsekvenser knyttet til støy, lys og transport, i og med at det er mindre motorisert ferdsel.

Friluftskvaliteter: Dette er en del av reiselivets paradoks, hvor reiselivets avhengighet av intakt natur og levende lokalsamfunn/kultur, samtidig gir en slitasje på de samme verdiene. Norsk reiseliv

kjennetegnes av storslått natur, samtidig som det er en lav befolkningstetthet og god plass. En opplevelse av å «gå i kø» som kan komme som en konsekvens av stort volumtrykk, kommersialisering, privatisering og kanalisering, og vil samtidig medføre at friluftskvalitetene reduseres. Slitasje og mange besøkende i samme område, kan redusere attraktiviteten til besøksmålet. Spesielt kan lokalbefolkningen oppleve at de beste turmålene blir «overtatt» av andre, og de søker seg til nye steder.

9.1 Overordnede konsekvenser og føringer for utvikling av reiselivet

Konsekvensvurderingene viser at tilrettelegging for framtidig reiseliv og naturbaserte opplevelser kan gi betydelige negative konsekvenser for naturen. Dette gjelder særlig for truede naturtyper både i fjellområder og langs kysten, samt for dyreliv og fugl som er sårbare for forstyrrelse. Utbygging og tilrettelegging medfører arealbeslag, fysiske inngrep, økt ferdsel, slitasje på naturgrunnlaget, forstyrrelse, økt støy og habitatfragmentering, noe som kan redusere naturens økologiske funksjon og kvalitet over tid. En stor eksisterende areal- og planreserve, blant annet for fritidsbebyggelse, kombinert med en sterk nasjonal satsing på reiseliv, bidrar til å forsterke disse utfordringene dersom utviklingen ikke skjer på en mer bevisst og helhetlig måte.

Belastningen fra reiselivsrelatert aktivitet må ses i sammenheng med annen pågående og planlagt arealbruk. Reiselivet kommer i tillegg til eksisterende og framtidige påvirkninger fra klimaendringer, nedbygging av natur til infrastruktur, bolig- og næringsutvikling, samfunnssikkerhetstiltak og utbygging knyttet til kraftforsyning. Samlet sett bidrar disse inngrepene til en betydelig reduksjon av arealer med sammenhengende og lite påvirket natur, og gir økt press på allerede sårbare økosystemer. Det må i tillegg tas med i vurderingen at samtidige effekter av ferdsel, arealendringer og klimaendringer skaper kumulative belastninger som er krevende å avgrense og tallfeste, men som samlet kan gi vesentlig større negativ effekt enn enkeltpåvirkninger vurdert isolert. Klimaendringer kan forsterke effektene av fysisk slitasje, inngrep og forstyrrelse, blant annet gjennom økt sårbarhet i naturtyper, endrede artsforekomster og svekket restitueringskapasitet. Slike samvirkende påvirkninger kan over tid føre til terskeffekter og irreversible endringer i naturmiljøet.

Det er ikke overraskende at de analyserte scenariene samlet sett gir negative konsekvenser for naturmiljøet i caseområdene. En viktig forklaring er at scenariene bygger på forutsetninger om betydelig vekst i reiseliv, både når det gjelder omfang av utbygging, aktivitetsnivå og antall besøkende. Vekst i seg selv innebærer økt arealbruk, mer ferdsel og større press på naturressurser, noe som uavhengig av næring vil gi miljøkonsekvenser. Dette innebærer imidlertid ikke at reiselivet som næring kan eller bør sees bort fra. Reiseliv kan utvikles i ulike retninger, og omfanget av de negative konsekvensene er i stor grad avhengig av hvordan veksten styres, og reguleres.

Reiseliv er et viktig satsingsområde

Reiseliv er definert som en prioritert næring i norsk politikk, og inngår i statlige strategier for verdiskaping, sysselsetting og distriktsutvikling. Dette kommer blant annet til uttrykk gjennom *Nasjonal reiselivsstrategi 2030 – «Sterke inntrykk med små avtrykk»*, der regjeringen legger til grunn

at reiselivet skal bidra til økonomisk utvikling samtidig som klima- og miljøavtrykket reduseres (Innovasjon Norge, 2021). Gjennom nasjonale reiselivsstrategier og satsinger på opplevelsesnæringer legges det til grunn at økt aktivitet i reiselivet skal bidra til økonomisk utvikling og livskraftige lokalsamfunn i hele landet. Samtidig er det et grunnleggende premiss at all samfunnsutvikling og næringsaktivitet medfører konsekvenser for natur og miljø. Reiseliv skiller seg i så måte ikke prinsipielt fra andre næringer, som bolig- og næringsutvikling, infrastrukturbygging, energiproduksjon eller samfunnssikkerhetstiltak, som alle gir arealinngrep og miljøpåvirkning.

Tilrettelegging som skjer av andre samfunnshensyn, som forbedring av vegstandard, havner og kaianlegg, kollektivløsninger og annen grunnleggende infrastruktur, vil samtidig komme reiselivet til gode. Slike tiltak kan bidra til bedre tilgjengelighet, økt trafiksikkerhet og mer effektiv transport, og dermed også redusere lokale belastninger knyttet til ferdsel og bruk. Samtidig kan denne infrastrukturutviklingen føre til økt press på nærliggende naturområder dersom den ikke følges av tydelig areal- og ferdselsstyring.

Handlingsrom for framtidig påvirkning

Samtidig er det viktig å ta med i vurderingen at framtidig påvirkning og eventuelle negative konsekvenser for natur i stor grad avhenger av hvordan og hvor reiselivsutviklingen gjennomføres. Det vurderes å være et handlingsrom for å redusere samlet belastning gjennom ulike tiltak som f.eks. tydelig styring av arealbruk, begrensning og konsentrasjon av utbygging, begrensning av inngrep i særlig verdifulle og sårbare områder, samt målrettet ferdselsstyring og sesongtilpasning av aktiviteter. En slik tilnærming kan bidra til å redusere presset på naturen og dempe de kumulative effektene.

Det avgjørende skillet ligger dermed ikke i om reiseliv gir konsekvenser for naturen, men i hvordan utviklingen styres, lokaliseres og tilpasses naturgrunnlaget. Som for annen arealbruk er det behov for å vurdere reiselivstiltak i sammenheng med eksisterende og planlagte inngrep, og innenfor de rammene som følger av naturens tålegrenser. En kunnskapsbasert og helhetlig tilnærming til reiselivsutvikling er derfor nødvendig for å sikre at samfunnsmessige mål om verdiskaping og lokal utvikling kan forenes med hensynet til naturmangfold og samlet miljøbelastning.

En mer bærekraftig reiselivsutvikling forutsetter at hensynet til samlet belastning legges til grunn for planlegging og beslutninger, og at tiltak vurderes i et langsiktig og helhetlig perspektiv. Ved å prioritere løsninger som tåler økt bruk, samtidig som naturens tålegrenser respekteres, vurderes det som mulig å legge til rette for reiseliv og verdiskaping som styrker livskraftige lokalsamfunn, uten at de samlede konsekvensene for naturmiljøet blir uakseptabelt store. Helårlig reiseliv, med mindre sesongtopper og mer variert aktivitetstilbud, kan redusere presset på natur og infrastruktur, samtidig som det gir mer stabile arbeidsplasser og lokal verdiskaping. En slik omstilling krever tydelige rammer, langsiktig planlegging og samspill mellom reiselivsnæring, kommuner og miljøforvaltning. Dersom dette lykkes, kan framtidig reiseliv bidra til både naturforvaltning, kunnskapsformidling og lokal utvikling, samtidig som de mest negative konsekvensene for naturmangfold og friluftslivsverdier begrenses.

Veien videre

Utredningen viser at det er behov for brede og sammensatte virkemidler for å håndtere konfliktene mellom reiselivsutvikling, naturmangfold og lokalsamfunn. Dette inkluderer både planfaglige, juridiske, økonomiske og forvaltningsmessige virkemidler. Reguleringer av ferdsel, arealbegrensninger, sesongstyring, besøksforvaltning og differensiert tilrettelegging vurderes som sentrale tiltak for å balansere bruk og vern. Samtidig viser analysene at økt tilrettelegging ikke nødvendigvis alltid gir mindre negativ konsekvens for natur. I noen tilfeller kan tilrettelegging føre til økt bruk, større arealbeslag eller økt tilgjengelighet til sårbare områder, og dermed forsterke belastningen fremfor å redusere den.

Videre peker utredningen på et tydelig behov for videre kunnskapsutvikling og mer stedsspesifikke undersøkelser. Et sentralt undersøkelsespunkt for videre arbeid vil være å gjennomføre konkrete analyser i geografisk avgrensede områder som har betydelig press fra både reiseliv og andre arealkrevende samfunnsformål. Det er generelt mangelfull kunnskap om samlede og langsiktige effekter av arealbruksendringer, særlig når flere påvirkningsfaktorer virker samtidig. Slike undersøkelser vil kunne gi et bedre grunnlag for å vurdere naturens tålegrenser og risiko for irreversible endringer.

Utfordringer knyttet til utvikling av reiselivet og hensyn til natur må også ses i sammenheng med kommunenes rolle som planmyndighet og krevende avveininger mellom lokal næringsutvikling og langsiktige miljøhensyn. Samtidig viser både forskning og statlige føringer at mange av utfordringene knyttet til samlet belastning, arealpress og besøksforvaltning har en skala som tilsier behov for sterkere nasjonal og regional samordning (se bl.a. Norsk handlingsplan for naturmangfold, Meld. St. 35 (2023-2024)). Et nasjonalt perspektiv på utviklingen av reiselivet er derfor viktig for å sikre helhetlige løsninger, like rammebetingelser og et virkemiddelapparat som støtter opp om bærekraftige veivalg på lokalt nivå.

Denne rapporten gir et kunnskapsgrunnlag, men inneholder ikke føringer for politiske prioriteringer eller beslutninger. Videre politikkutforming og konkretisering av virkemidler vil komme i etterkant, i tråd med Miljødirektoratets mandat.

Del 4

Prosessbeskrivelse og vedlegg

Foto: Hendrik Morkel for Unsplash

10 Prosessbeskrivelse

10.1 Involvering - Ressursgruppe

For å sikre relevans, kvalitet og faglig forankring i arbeidet har prosessen involvert en bredt sammensatt ressursgruppe, bestående av fagpersoner fra reiseliv, forvaltning og interesseorganisasjoner. Gruppen er satt sammen for å ivareta ulike perspektiver knyttet til blant annet reiseliv, friluftsliv, naturforvaltning og offentlig forvaltning og samfunnsutvikling. Ressursgruppen har bidratt ved flere anledninger underveis i arbeidet. Gjennom denne involveringen har sentrale antakelser blitt utfordret, usikkerheter diskutert, og scenariene gradvis spisset og styrket.

Figur Overordnet tidslinje og prosess for prosjektet

Ressursgruppens hovedbidrag har vært å gi innspill gjennom to workshops:

- **Workshop 1** hadde fokus på å teste, utfordre og validere de identifiserte driverne og utviklingstrekkene. Deltakerne diskuterte hvilke drivere som vurderes som mest relevante, hvordan de kan påvirke etterspørselen etter naturbaserte opplevelser, og hvilke usikkerheter som kan få størst betydning for videre utvikling.
- **Workshop 2** hadde fokus på å videreutvikle og kvalitetssikre scenariet rommet og scenariobeskrivelsene. Ressursgruppen bidro til å konkretisere hva en realistisk videreføring av dagens situasjon kan innebære (nullalternativ), teste innholdet i de foreløpige scenarioaksene og plasseringen av scenariene, samt drøfte hvordan scenariene kan gi ulike naturkonsekvenser i ulike typer destinasjoner gjennom case-arbeid og tidslinjer fram mot 2040.

Det presiseres at innspillene fra ressursgruppen har vært viktige for å utfordre og forbedre arbeidet, men at de endelige vurderingene og formuleringene i rapporten er gjort av prosjektgruppen, som også har ansvar for innholdet. Ressursgruppen representerer ulike faglige ståsteder, og det har til tider vært ulike - og delvis motstridende - syn på både drivere, usikkerheter og mulige

utviklingsbaner. Samtidig er det også flere perspektiver som har vært sammenfallende på tvers av gruppa. Nettopp dette mangfoldet av perspektiver har bidratt til relevante diskusjoner og mer robuste scenarier, uten at resultatene nødvendigvis speiler alle deltakers enkeltstående vurderinger.

Følgende organisasjoner har bidratt inn i ressursgruppen:

Ressursgruppe for mye brukte naturområder	
1	Den Norske Turistforening
2	Kompetansesenter for distriktsutvikling
3	NMBU
4	Friluftsrådernes Landsforbund
5	Norsk Friluftsliv
6	Vestland fylkeskommune
7	NHO reiseliv
8	Nasjonale turistveger
9	Hovedorganisasjonen Virke
Reiselivsaktører	
1	Norsk Hytteforbund
2	Innovasjon Norge
3	Visit Norway
5	Spor Natur og reiseliv
9	Norges bobil og caravan club
Naturaktører	
1	Nasjonalparkforvalter
2	Villreinsrådet
3	Norges jeger- og fiskerforbund
4	Naturvernforbundet
5	Sabima
6	Forum for natur og friluftsliv
7	MDIR friluftsliv
8	MDIR Villrein/vilt
9	MDIR Verneseksjonen

10.2 Workshop 1

10.2.1 Gjennomføring og innhold

Workshop 1 ble lagt opp for å teste og styrke kunnskapsgrunnlaget som senere skulle danne grunnlag for scenarieutviklingen, med særlig fokus på drivere. Workshopen ble gjennomført digitalt

gjennom programvaren Miro, for å sikre at flest mulig hadde mulighet til å delta. Totalt deltok **XX** personer i workshopen.

Innledningsvis ble det arbeidet med prosjektets identifiserte brukergrupper, der deltakerne konkretiserte hvordan de ulike brukergruppene benytter naturen i dag og hvordan dette kan endre seg fremover. Dette ga et felles utgangspunkt for å diskutere etterspørsel og bruk av natur i den påfølgende oppgaven.

Deretter ble fokuset rettet mot driverbildet: ressursgruppen vurderte om de presenterte driverne var dekkende, om det manglet viktige internasjonale eller nasjonale drivere, og om det var utviklingstrekk innen eksisterende drivere som burde løftes tydeligere frem. I hovedoppgaven ble driverne gjennomgått og diskutert med sikte på å vurdere hvilken retning de trekker utviklingen i – mot redusert bruk av natur, økt bruk av natur eller begge deler. Deltagerne ble i denne oppgaven delt opp i tre grupper som hver jobbet med utgangspunkt i en av brukergruppene.

Økten inkluderte også rom for å foreslå nye drivere og supplere med kommentarer, slik at resultatet ble både en kvalitetssikring av driverkartleggingen og en første grovsortering av hvilke drivere og utviklingsretninger som fremstår mest relevante å ta videre inn i scenarioprosessen.

Viktige funn fra workshopen:

Stor tro på fortsatt vekst

I diskusjonene kom det tidlig fram at scenarier med negativ eller svært lav vekst oppleves som lite relevante å bruke mye tid på i dette arbeidet. Flere deltakere pekte på at utviklingsbildet i større grad preges av fortsatt vekstpress og endringer i etterspørsel enn av markant nedgang. Dette ble et viktig bakteppe for de videre samtaler om hvilke drivere og utviklingstrekk som er mest sentrale å utforske, og hvilke typer usikkerheter som faktisk er mest beslutningsrelevante.

Kommuneøkonomi påvirker valg og handlingsrom

Kommuneøkonomi og økt grad av lokalt selvstyre ble påpekt som en sentral driver, særlig fordi økonomisk handlingsrom og lokale prioriteringer kan påvirke både ambisjonsnivået for reiselivsutvikling og hvordan arealbruken avveies mellom naturhensyn og arbeidsplass- og /eller samfunnsutviklingen. I etterkant av workshopen ble derfor kommuneøkonomi tatt med som en driver.

10.3 Diskusjon og vurdering av drivere

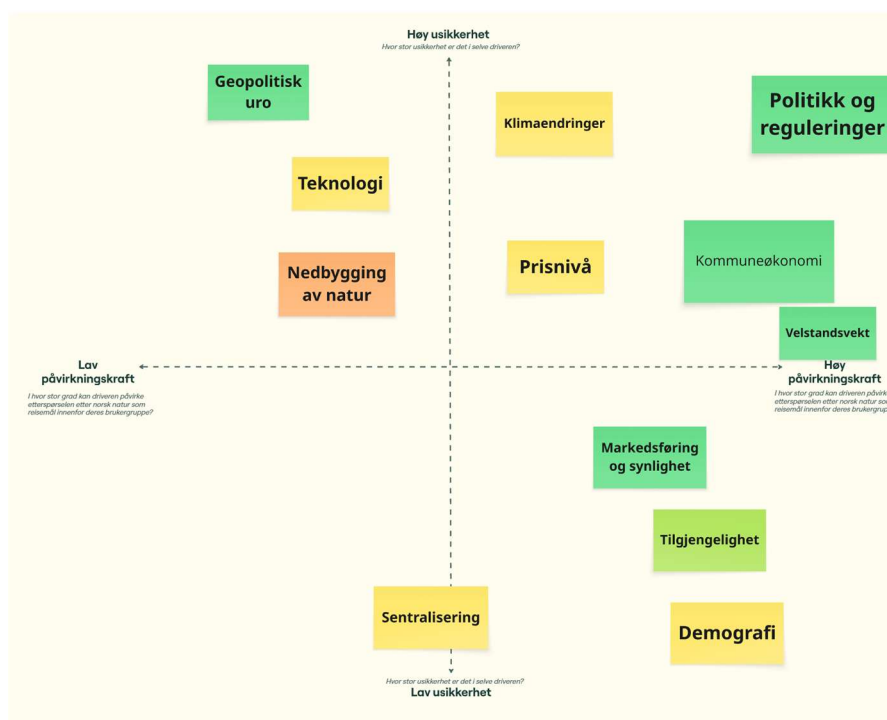
I workshop 1 diskuterte deltakerne hvordan hver enkelt driver påvirker etterspørselen etter bruk av natur, samt graden av påvirkningskraft og usikkerhet knyttet til hver driver. Basert på funnene fra denne workshopen følger det i dette kapittelet en drøfting av hvordan driverne påvirker de ulike brukergruppene.

10.3.1 Hyttebrukere

For å forstå hvordan ulike drivere påvirker brukergruppene hytter og fritidsboliger, ble det i workshopen med ressursgruppen diskutert hvordan ulike drivere påvirker etterspørselen etter hytter og fritidsboliger, både når det gjelder retning, styrke og graden av usikkerhet (se figur 39). Det ble også identifisert en ny viktig driver i form av kommuneøkonomi. Ressursgruppen vurderte i fellesskap hvordan de ulike driverne slår ut, og det ble tydelig at samspillet mellom dem er komplekst og til dels preget av motstridende tendenser.

De viktigste driverne med høyeste påvirkningsgrad ble identifisert til å være:

- Politikk og reguleringer
- Kommuneøkonomi
- Velstandsvekst
- Prisnivå
- Markedsføring og synlighet
- Tilgjengelighet
- Demografi
- Klimaendringer
- Sentralisering

Figur 37 Grad av påvirkningskraft og usikkerhet i drivernes påvirkning på hyttebrukere.

Basert på funnene fra workshopen følger en oppsummering av ressursgruppens vurderinger av hvordan disse driverne påvirker hytter og fritidsboliger:

Ressursgruppen i workshopen vurderte **politikk og reguleringer** som den mest betydningsfulle driveren for hyttebrukere, og pekte samtidig på stor usikkerhet knyttet til denne driveren. Gruppen fremhevet at politiske beslutninger og reguleringer har stor innvirkning på hvor og hvordan hyttebrukere kan bygge og bruke hyttene sine. Strengt reguleringer for å ivareta naturen ble løftet fram som en faktor som kan begrense utviklingen av nye hytteområder. Det ble også diskutert at politiske signaler om å redusere utbygging ikke alltid følges opp med tydelige krav eller retningslinjer, og ressursgruppen påpekte at manglende kompetanse og svakt planleggingsregime i mange kommuner gir naturen dingslinjer, og ressursgruppen påpekte at manglende kompetanse og svakt planleggingsregime i mange kommuner gir naturen dårlig rettsvern. Naturvern ender ofte opp som en salderingspost. Gruppen tok opp utfordringen med at store arealer avsatt til hytteutbygging ikke nødvendigvis oppfattes som attraktive, og at eiendomsskatt kan ha negativ innvirkning på etterspørselen, men samtidig redusere insentivene for kommunene til å begrense utbyggingen.

Kommuneøkonomi ble av ressursgruppen identifisert som en ny og svært viktig driver for hyttebrukere. Svak kommuneøkonomi kan føre til økt press på naturen, ettersom kommunene gjerne ønsker flere hytter for å styrke sin økonomi. Dette kan resultere i mer utbygging og mindre vern av naturområder, selv om det ikke alltid gir ønsket effekt. Gruppen vurderte at lokale økonomiske hensyn ofte veier tyngre enn nasjonal kunnskap om naturverdier, og at presset på utbygging øker når mange grunneiere ønsker å bygge. De pekte på at kommunene ofte mangler oversikt og kompetanse til å vurdere muligheten for å begrense utviklingen, og nedbemanning i kommunale fagmiljøer fører til svekket kapasitet og kompetanse innen miljø- og arealforvaltning.

Ressursgruppen mente at **velstandsvekst** generelt gir økt etterspørsel blant hyttebrukere etter bruk av natur, men med noe usikkerhet. Økende velstand gir flere råd til hytter, utstyr og økt komfort, men kan også føre til mer reising utenlands. Gruppens vurdering var at økt velstand gir mulighet for bygging av større hytter og økt bruk over lengre avstander med mer motorisert ferdsel, noe som igjen øker presset på naturen. Velstandsvekst gir også insentiver til å investere i hytter og fritidsboliger til utleie, noe som kan føre til økt bruk og reinvestering i bærekraftige løsninger og teknologi som kan redusere miljøpåvirkningene.

Prisnivået ble av ressursgruppen vurdert til å ha stor påvirkningskraft og høy usikkerhet for hyttebrukere. Gruppen poengterte at prisnivået på hytter påvirker etterspørselen og bruken av naturen. En svak valuta gjør norske hytter billigere for utlendinger, mens prisene kan presses opp for nordmenn. Høyere priser kan gi insentiv til mer utleie og økt bruk av eksisterende hytter, samtidig som det kan gjøre det vanskeligere for nye grupper å komme inn på markedet. Gruppen diskuterte også at høye priser kan presse nybygging inn i mer sårbare eller mindre tilgjengelige områder.

Markedsføring og synlighet, både nasjonalt og internasjonalt, ble av ressursgruppen vurdert til å ha høy påvirkningskraft og lav usikkerhet for hyttebrukere. Gruppen mente at måten naturen markedsføres på, og hvem man retter seg mot, påvirker både etterspørsel og bruksmønster. Økt synlighet kan gi økt press på naturen, særlig hvis markedsføringen ikke tar hensyn til bærekraft og

ansvarlighet. Økt bruk av sosiale medier og digitale plattformer forsterker effekten, og kan skape hurtig vekst i enkelte områder. Sammen med trender som økt etterspørsel etter eksklusive opplevelser kan dette forsterke presset på populære steder.

Tilgjengelighet ble av ressursgruppen vurdert som en viktig driver med høy påvirkningskraft og lav usikkerhet for hyttebrukere. Gruppen diskuterte at bedre tilgjengelighet kan øke etterspørselen etter hytter, men at fortetting og utbygging kan redusere attraktiviteten for eksisterende hytter. Tilrettelegging for ferdsel i naturen skjer ofte på frivillig basis, men økt privatisering og kommersialisering kan svekke dugnadsånden. Veiutbygging og vinterbrøyting av stikkveier gir også naturinngrep.

Demografiske endringer ble vurdert av ressursgruppen til å ha stor påvirkningskraft og lav usikkerhet for hyttebrukere. Flere pensjonister med god råd gir økt etterspørsel, men bruker gjerne naturen på andre måter enn yngre generasjoner – for eksempel gjennom mer tilrettelagte naturopplevelser. Gruppens vurdering var også at nye generasjoner som arver hytter kan endre bruks- og eierskapsmønsteret, og at flere mindre husholdninger kan gi økt etterspørsel etter separate enheter.

Klimaendringer ble av ressursgruppen vurdert til å ha høy påvirkningskraft og svært stor usikkerhet for hyttebrukere. Gruppen diskuterte at endringer i snøforhold og temperatur kan gjøre nye områder attraktive for hyttebygging, og påvirke etterspørselen etter både vinter- og sommerhytter. Snøfattige vintre kan øke etterspørselen etter høyfjellshytter, og kunstsneøproduksjon blir viktigere. Klimaendringer kan også gjøre Norge mer attraktivt for utenlandske hyttebrukere, samtidig som økt fare for ekstremvær kan gjøre enkelte områder mindre attraktive på sikt.

Sentralisering ble vurdert av ressursgruppen til å ha middels påvirkning og lav usikkerhet for hyttebrukere. Gruppen diskuterte at dette kan føre til kompetansemangel i kommunene og færre som kan yte nødvendige tjenester, samtidig som økt urbanisering gir etterspørsel etter mer nærhet til naturen. Færre helårsinnbyggere i distriktene reduserer lokal forankring og dugnadsbasert drift i hyttekommuner.

Ressursgruppen identifiserte også drivere med lav påvirkningskraft, men med stor usikkerhet, som **geopolitisk uro**, **teknologi** og **nedbygging av natur**. Gruppen vurderte at geopolitisk uro kan gi økt etterspørsel etter trygge tilfluktssteder i Norge, mens teknologi kan endre hvordan hytter kjøpes, leies ut og planlegges, og at smart hytteutstyr gir mer effektiv bruk. Nedbygging av natur vurderes å redusere tilgangen til urørt natur, og kan gjøre hytteopplevelsen mindre attraktiv.

Til slutt diskuterte ressursgruppen **samfunnstrender** og **store investorer** som usikre drivere for hyttebrukere. Gruppen mente at bærekraft kan være et "tomt" begrep, og at grønnvasking er en utfordring. Yngre brukergrupper stiller ofte høyere krav til bærekraftige løsninger, samtidig som komfort og tilgjengelighet er viktig. Store investorer og konsentrasjon av eierskap kan øke etterspørselen og påvirke arealbruk, både positivt og negativt. Det ble trukket frem at de har stor makt over politiske beslutninger, og økonomiske insentiver kan dytte utviklingen i én retning. Samtidig kan store aktører bidra til smartere utbygging og mer effektiv bruk av hyttene, blant annet

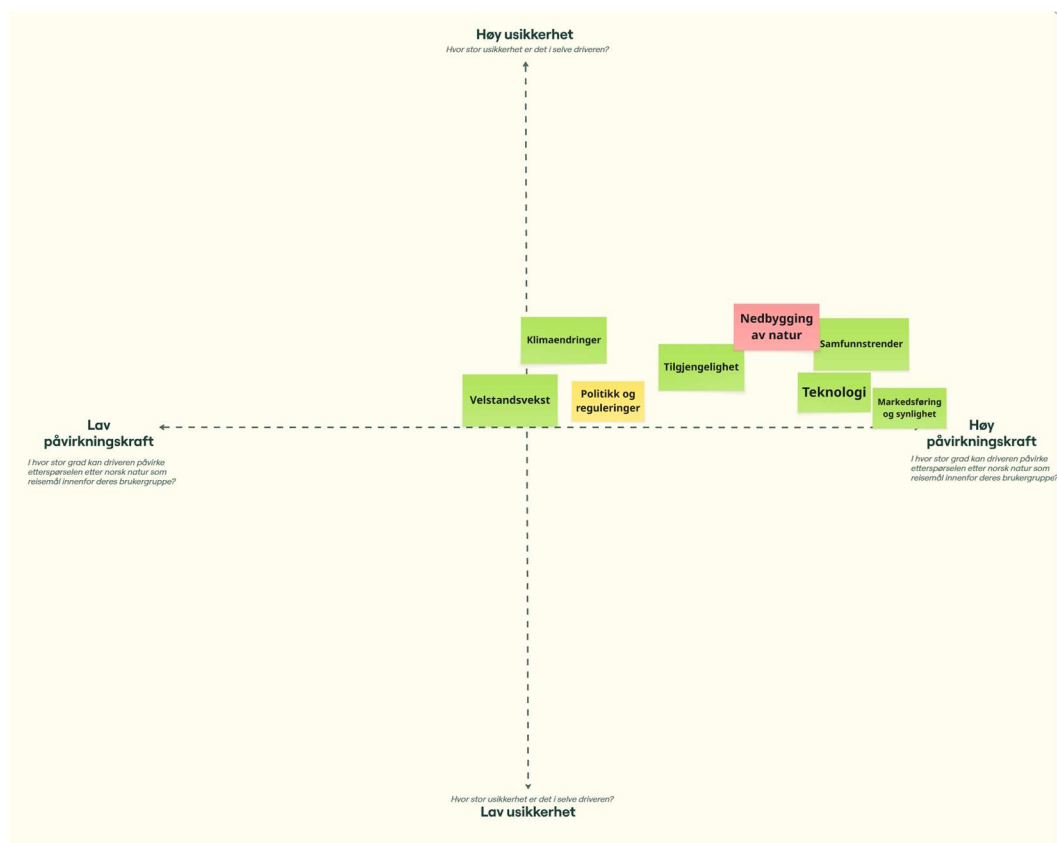
gjennom profesjonalisert utleie. Internasjonale investorer kan drive utvikling i en retning som ikke tar hensyn til lokal bruk og naturbetingelser.

Oppsummert vurderte ressursgruppen i workshopen at de viktigste driverne – politikk og reguleringer, kommuneøkonomi, velstandsvekst, prisnivå, markedsføring og synlighet, tilgjengelighet, demografi og klimaendringer – har stor påvirkningskraft på hyttebrukere, men at graden av usikkerhet varierer. Gruppen understreket at lokale forhold og samspillet mellom driverne er avgjørende, og at flere av driverne kan virke både positivt og negativt avhengig av kontekst.

10.3.2 Friluftsliv

I ressursgruppen ble drivere vurdert som viktigst for etterspørselen etter bruk av natur i friluftslivet, der rekkefølgen representerer prioritering fra mest til minst viktig illustrert i figur 40:

- Markedsføring og synlighet
- Teknologi
- Samfunnstrender
- Tilgjengelighet
- Klimaendringer
- Politikk og reguleringer
- Velstandsvekst (utenfor Norge)

Figur 38 Grad av påvirkningskraft og usikkerhet i driverens påvirkning på friluftslivsegmentet.

Markedsføring og synlighet, teknologi og samfunnstrender ble vurdert å ha svært høy påvirkning, og å bidra til å øke friluftsliv. Særlig ble sosiale medier trukket frem som en stor driver bak de siste årenes økning i friluftslivsaktiviteter. Det ble også påpekt at det er en sammenheng mellom disse tre driverne, f.eks. at teknologi gjør det mulig å nå ut med markedsføring og synlighet til veldig mange på kort tid, og at markedsføring og synlighet er med på å påvirke samfunnstrendene.

Ulempen med disse driverne er at det er vanskelig å kontrollere, da de i stor grad kommer utenifra og drives av private og til dels kommersielle krefter. Mye av markedsføringen kommer også fra utenlandske aktører. Samtidig er det mulig å påvirke disse aktørene gjennom politikk og reguleringer, oppfordringer og økt kunnskap om naturen tåleevne og hvordan «feil» bruk av naturen i friluftslivet påvirker naturen og i praksis kan ødelegge den naturen man ønsker å oppleve. Eksempelvis har DNT frivillig stengt ned flere hytter i villreinsoner, for å redusere forstyrrelsen av disse rødlisterte dyrene.

Overordnet ble det vurdert som lite usikkert om disse tre driverne vil vekst friluftsliv, men særlig samfunnstrender kan variere. Det er f.eks. mange samfunnstrender som trekker mot mindre friluftsliv, som mindre aktivitet blant barn og unge, økt grad av sentralisering. I det store bildet ble det likevel vurdert at det er flest utviklingstrekk som tilsier at samfunnstrender bidrar til økt friluftsliv. I tillegg kan økt grad av individualisme påvirke hvordan de som driver med friluftsliv bruker naturen, eksempelvis med økt trafikk i uberørte områder, lavere grad av hensyn til naturen etc.

Nedbygging av natur ble pekt på som en driver som i stor grad bidrar til redusert friluftsliv. Det gjelder både utbygginger innen energi, veier, hytter og annen infrastruktur, men generell slitasje på naturen som følge av overbruk og endringer i kulturlandskapet som gjør at naturen «gror» igjen. Alle disse tingene gjør at det blir mindre natur å oppleve innen friluftsliv, og dermed færre besøkende. Det ble pekt på som et paradoks at mye av bruken av natur i friluftslivet er med på å fjerne eller redusere kvaliteten på det man ønsker å oppnå med aktiviteten. Usikkerheten i om driveren påvirker friluftsliv ble vurdert som lav. Per i dag er det lite som tyder på at det vil bli mindre nedbygging av natur i fremtiden enn i dag, samtidig kan de siste årenes fokus på dette bidra til å bremse utviklingen noe. Usikkerheten ble derfor vurdert som moderat.

Tilgjengelighet ble også vurdert av ressursgruppen å ha en høy påvirkning på vekst i friluftsliv. Friluftsområder som er enkelt tilgjengelig med kollektivtrafikk er i mye større grad besøkt enn de som krever mye planlegging eller bil for å nå. Det gjelder både fjelldestinasjonene og nærområdene rundt de større byene. For utenlandske turister som driver med friluftsliv virker dette være spesielt viktig når de velger seg Norge som ferieland, i hvilken grad det er lett å komme seg rundt. Innen tilgjengelighet ble det også diskutert viktigheten av merkede stier og god skilting, både for å sikre tilgjengelighet, men også som virkemiddel for å kanalisere bruk. Usikkerhet i denne driveren for friluftsliv er vurdert som lav.

I ressursgruppen ble **politikk og regulering** vurdert å være en driver med moderat til høy påvirkning på friluftsliv. Dette ble imidlertid vurdert å være en driver som kan trekke i begge retninger, avhengig av hva man ønsker å oppnå. Samtidig ser man at en situasjon uten noen regulering i det hele tatt, sannsynligvis er et worst case for naturen. Dette tilsier at politikk og reguleringen først og fremst er med på å bremse veksten i friluftslivet, eller i det minste kanalisere den der naturen tåler belastningen. Samtidig kan det f.eks. være lokalpolitikk og/eller regulering som ser det som økonomisk fordelaktig å bygge opp under en sterk vekst. Det ble vurdert at det i stor grad er de lokale reguleringene som avgjør i hvilken grad områder reguleres til bruk. Samtidig kan mye av disse lokale reguleringene legge til rette for kommersiell bruk og utbygging, som hytter, resorter, gondoler, skianlegg, veier etc., som er med på å bygge ned eller gjøre den naturen mange som driver med det friluftsliv ønsker å oppleve mindre tilgjengelig. Opplevelsen de siste årene er likevel at det er større lokalpolitisk vilje til å ta hensyn til naturen når de vurderer bruk og regulering av områder. Usikkerheten i denne driveren er derfor vurdert å være stor.

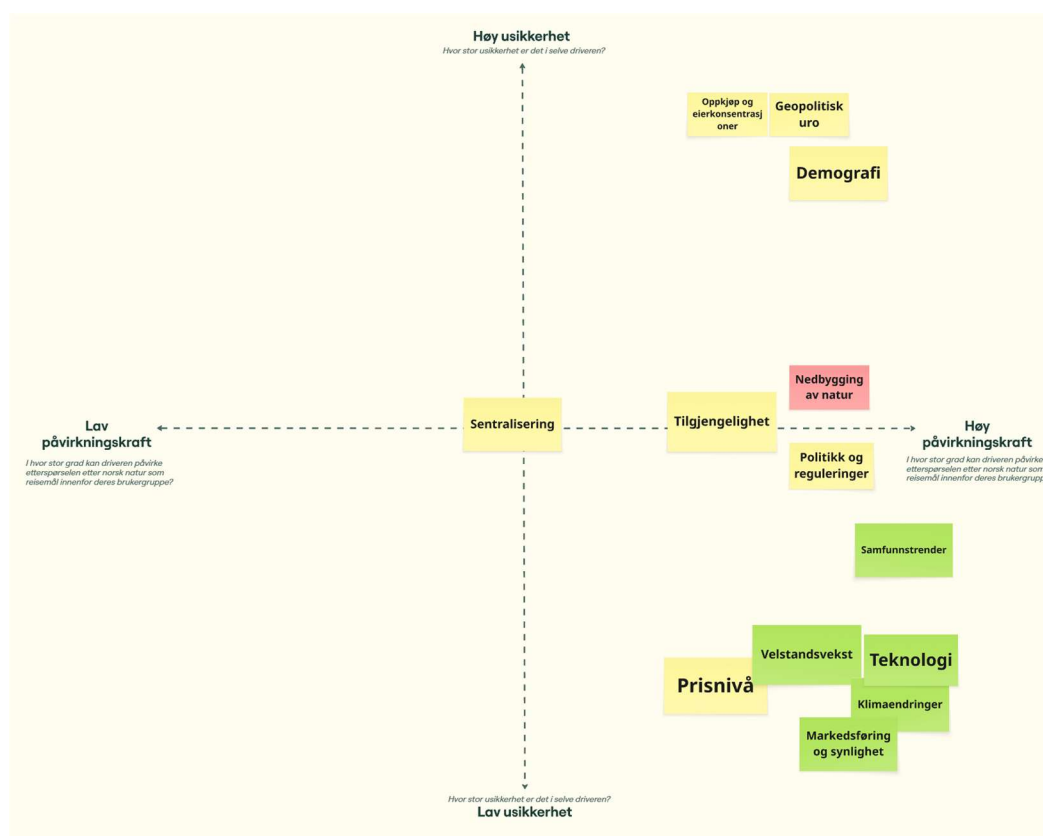
Klimaendringer ble vurdert å trekke i økt friluftsliv i Norge, men med moderat påvirkning. Det er imidlertid faktorer som kan trekke i begge retninger. Varmere Europa, mer behagelig temperatur lenger nord kan gjøre at både nordmenn og utlendinger foretrekker Norge som reisemål. Isbreer som forsvinner, «last chance to see»-turisme skaper også attraksjoner innen friluftslivet som kan føre til en vekst, særlig for en periode. Samtidig kan mer ekstremvær i seg selv, men også hvordan dette påvirker infrastruktur som veier, stier etc. kan isolert sett gjøre at det blir færre som driver med friluftsliv. Kortere vintersesong, som er mer våt enn kald, kan også redusere friluftslivet. I sum ble det likevel vurdert at denne driveren trekker mot vekst i friluftslivet. Fordi det er ting som kan trekke i flere retninger er usikkerheten vurdert som stor.

Når det gjelder **velstandsvekst** ble det diskutert at en nasjonal utvikling virker å være økte forskjeller. Friluftsliv kan være en relativt billig måte å bruke fritiden sin på, likevel viser statistikk at de som driver med friluftsliv ofte har høy utdanning og inntekt. Velstandsvekst i utlandet er også vurdert å øke friluftsliv i Norge, da Norge ofte blir vurdert som en eksklusiv destinasjon. Dette tilsier at velstandsvekst er med på å øke antall friluftslivbrukere i Norge. Usikkerheten er vurdert er være lav.

Øvrige drivere ble vurdert i liten grad å påvirke friluftsliv.

10.3.3 Turister

Under workshopen med ressursgruppen ble det også gjennomført en grundig drøfting av hvilke drivere som påvirker bruken av natur innen brukergruppen turister, både når det gjelder retning, styrke og graden av usikkerhet. Ressursgruppen vurderte i fellesskap hvordan de ulike driverne slår ut, og **alle driverne** ble vurdert til å ha en stor påvirkningskraft for etterspørselen etter naturbasert turisme.

Figur 39 Grad av påvirkningskraft og usikkerhet i drivernes påvirkning på turismesegmentet.

Basert på funnene fra workshopen følger her en gjennomgang av ressursgruppens vurderinger av hvordan ulike drivere påvirker turismen:

Markedsføring og synlighet ble av ressursgruppen vurdert til å ha stor påvirkningskraft og liten usikkerhet, og anses som avgjørende for å tiltrekke seg turister. Effektiv markedsføring kan øke

etterspørselen betydelig, særlig for innkommende turisme. Det ble blant annet vist til NRKs Monsens serie, som ressursgruppen mente har hatt en positiv effekt på besøket i nasjonalparkene. Gruppen trakk også frem influenseres betydning, men pekte på utfordringen med å kontrollere at markedsføringen skjer på en bærekraftig og ansvarlig måte. Ressursgruppen understreket at en godt planlagt markedsføringsstrategi kan bidra til å forberede gjestene på å opptre hensynsfullt og dermed bidra til å bevare naturen.

Prisnivå ble vurdert av ressursgruppen til å ha stor påvirkningskraft på turismen. Gruppen fremhevet at svakere valuta kan øke etterspørselen fra utlandet, noe som kan presse prisene opp og redusere tilgjengeligheten for nordmenn. Dersom prisnivået blir for høyt, kan det føre til redusert bruk og tilgjengelighet til norsk natur, mens de som faktisk besøker landet kan legge større vekt på komfort og bruke naturen mindre. På den annen side mente gruppen at en lav valutakurs kan gjøre det mer attraktivt for nordmenn å feriere i eget land, og dermed øke etterspørselen etter innenlandske naturopplevelser.

Demografiske endringer ble vurdert å kunne ha stor påvirkning, men ressursgruppen mente at effekten er usikker. Gruppen pekte på at en ny generasjon med andre holdninger og økt urbanisering kan føre til at flere oppsøker naturbaserte reisemål i ferier. Flere eldre med spesielle behov og interesse for å se naturen, mer enn å oppleve den aktivt, kan gi økt behov for tilrettelegging, som gondoler eller andre prosjekter som krever større naturinngrep og kan lede til større konsentrasjon av besøkende i enkelte områder. Dette kan gi mer konsentrert belastning lokalt, men kanskje mindre belastning totalt per individ.

Velstandsvekst ble av ressursgruppen vurdert til å ha stor påvirkningskraft på turistenes bruk av natur. Gruppen mente at økt velstand blant nordmenn kan føre til mer reising til utlandet, men at en økende middelklasse i andre land, som India, kan øke etterspørselen etter turistrelaterte tjenester i Norge. Ressursgruppen pekte på at dette gir store økonomiske muligheter, men også utfordringer knyttet til bærekraft, kapasitet og håndtering av besøkende med ulike forventninger til naturopplevelser.

Klimaendringer ble av ressursgruppen vurdert til å ha betydelig påvirkning på turismen fremover. Gruppen påpekte at værmessig stabile destinasjoner kan oppleve økt besøk, mens mer ekstremvær i Norge kan drive nordmenn mot tørrere og varmere reisemål. Varmere somre i Europa kan føre til mer trafikk i den norske sommersesongen, noe som øker presset på naturen i populære områder. I tillegg mente gruppen at mer snøsikre områder om vinteren kan få økt tilstrømming, noe som kan påvirke for eksempel villrein negativt. Mer usikkert vær utenfor høysesong kan føre til økt konkurranse om skuldersesongene, og at besøkende ikke alltid får de opplevelsene de kom for. Gruppen understreket at turistsektoren derfor må jobbe aktivt med klimatilpasning.

Tilgjengelighet ble identifisert av ressursgruppen som en viktig faktor for turistene, men med en viss grad av usikkerhet. Gruppen fremhevet utfordringer med kollektivtransport og kapasitetsbegrensninger på for eksempel tog, noe som kan lede gjester til andre reisemål. Økt tilgjengelighet kan også føre til økt belastning på miljøet, og dermed på sikt redusere Norges

attraktivitet som naturbasert reisemål. Ressursgruppen pekte på viktigheten av å finne en balanse mellom tilgjengelighet og bærekraft.

Samfunnstrender ble av ressursgruppen vurdert til å være en viktig driver innen turisme. Gruppen fremhevet særlig individualisering som en sentral trend, som kan øke etterspørselen etter unike og personlige naturopplevelser. Dette kan både ha positive og negative konsekvenser for turismen, blant annet ved å svekke fellesskapsfølelsen og påvirke hvordan grupper bruker naturen.

Politikk og reguleringer spiller ifølge ressursgruppen en viktig rolle, men det råder usikkerhet rundt hvordan denne driveren vil utvikle seg. Gruppen mente at globalisering har gjort det enklere å reise på tvers av landegrenser, men pekte også på utfordringer med å informere og håndheve regler. Vansker med å sikre at turister følger lokale miljøregler kan føre til overbelastning og skade på naturen. Gruppen påpekte at strenge miljøreguleringer kan bevare naturen, men at for mange restriksjoner kan redusere turistattraktiviteten. De trakk frem tiltak som gratis ferge som kan øke tilstrømmingen, mens lokal motstand kan føre til reguleringer. Ressursgruppen mente at myndighetene har et ansvar for å finne en balanse mellom miljøbeskyttelse og økonomisk vekst, og at strengere reguleringer kan bli nødvendig dersom næringen ikke tar ansvar.

Teknologi ble vurdert av ressursgruppen til å ha stor påvirkning på turismen. Gruppen fremhevet at kunstig intelligens kan gi mer presise råd og skreddersy opplevelser, mens digitalisering gjør naturopplevelser tilgjengelige både på reise og hjemmefra. Teknologi påvirker også utstyret vi bruker, eksempelvis elsykler og digitale enheter, som kan gjøre naturen mer tilgjengelig for flere. Teknologi kan bidra til å formidle informasjon på flere språk, men gruppen understreket betydningen av presise oversettelser.

Oppkjøp og eierkonsentrasjoner ble av ressursgruppen vurdert til å kunne ha stor betydning for turismen. Gruppen viste til at europeiske selskaper, drevet av EUs taksonomi og bærekraftsmål, kan investere i bærekraftige prosjekter og miljøvennlige turistprodukter, og at internasjonale oppkjøp av utmarkseiendommer kan øke. Gruppen var også opptatt av at sterke eiere og internasjonale aktører kan føre til tap av lokal kontroll og et større fokus på volum og globale konsepter fremfor autentisitet.

Geopolitisk uro ble vurdert av ressursgruppen til å kunne ha stor påvirkning på turismen, men usikkerheten anses som høy. Gruppen pekte på at selv om Norge har lavt trusselnivå, kan globale hendelser påvirke etterspørselen etter norske turisttjenester.

Sentralisering ble av ressursgruppen vurdert til å kunne påvirke turismen på flere måter. Urbanisering kan føre til at færre har erfaring med å ferdes i natur, noe som kan øke behovet for guider og tjenester. Gruppen understreket viktigheten av å opprettholde levende lokalsamfunn i distriktene for å støtte næringen og sikre bærekraftig utvikling.

Nedbygging av natur ble av ressursgruppen vurdert til å ha en negativ påvirkning på turismen. Gruppen påpekte at nedbygging kan redusere Norges attraktivitet som reisemål for turister som søker autentiske og urørte naturopplevelser, og at dette kan føre til færre besøkende.

10.4 Workshop 2

10.4.1 Gjennomføring

Workshop 2 ble gjennomført fysisk i Asplan Viaks lokaler i Oslo, og hadde 15 deltagere.

Workshopen hadde som mål å få innspill og tilbakemeldinger på foreløpige scenariobeskrivelser, samt å jobbe med å konkretisere forslag til case for å vurdere hvilke konsekvenser de ulike scenariene kan ha for natur. I workshopen ble det særlig arbeidet med å konkretisere hva som kan ligge til grunn for scenariene: hva slags vekstbaner de representerer, hvor sterk veksten kan bli, og i hvilken grad offentlig politikk og virkemidler kan påvirke utviklingen.

Utgangspunktet for workshopen var et scenariokryss der aksene var formulert som vekst i etterspørsel (høy/lav) og grad av regulering (høy/lav), i tillegg til et nullalternativ som representerer en videreføring av dagens situasjon. Gjennom diskusjonene i ressursgruppen ble dette rammeverket utfordret. Ressursgruppen var tydelig på at en akse som inkluderer *lav vekst* ga begrenset analytisk verdi, fordi den mest relevante usikkerheten ikke er hvorvidt veksten blir høy eller lav, men hvordan veksten kommer til uttrykk – i form av vekst i antall besøkende eller i form av høyere betalingsvillighet hos de besøkende– og hva slags bruk av natur og belastning som følger av ulike former for vekst.

Videre ble det pekt på at «regulering» som usikkerhet oppleves for snevert som ramme for den andre aksene. Forvaltning av bruk av natur i reiselivet handler ikke bare om formell regulering, men om en bredere helhet av styring, forvaltning, koordinering og tilrettelegging – inkludert hvordan trafikk kanaliseres, hvilke tilbud som bygges, og hvordan ansvar og virkemidler fordeles mellom aktører. Etter workshopen og i påfølgende runder med bearbeiding ble derfor scenarioaksene justert for å gi et mer presist og relevant scenariorom.

De endelige aksene ble formulert slik:

- **Vertikal akse: Hvordan vil veksten i reiselivet primært komme til uttrykk?**
– fra volumvekst (vekst primært i antall besøkende) til verdivekst (vekst primært i verdi per besøkende).
- **Horisontal akse: Hvordan vil bruk av naturen utvikles og håndteres?**
– fra spredt og fragmentert bruk av naturen (mer desentralisert håndtering, lavt koordinert kanalisering) til samordnet og kanalisert bruk av naturen (mer konsentrert bruk, tydeligere koordinering og tilrettelegging).

Figur 40 Arbeid med scenarier i workshop.

I Workshop 2 ble arbeidet lagt opp som en trinnvis øvelse der målet var å kvalitetssikre scenariorummet gjennom diskusjon og konkretisering sammen med ressursgruppen.

I workshopen ble både etterspørselsaksen og regulerings-aksen diskutert, med et bevisst startpunkt i nullalternativet. Ressursgruppen drøftet først hva som kan regnes som en realistisk videreføring av dagens situasjon, og hvor nullalternativet "hører hjemme" i scenariekrysset. Deretter ble de to aksene utforsket mer systematisk ved å diskutere ytterpunktene på hver akse – altså hva som kjennetegner henholdsvis høy og lav etterspørselsvekst, og høy og lav grad av regulering/styring – og hvor store utslag disse forskjellene faktisk kan gi. I arbeidet med regulerings-aksen handlet diskusjonen både om hvilke virkemidler og former for styring som er relevante i praksis, og om hvor stor påvirkning styring kan ha på utviklingen. Avslutningsvis ble innspillene brukt til å plassere scenariene i figuren, avklare handlingsrom og vurdere om scenariorummet samlet sett var tilstrekkelig relevant for oppdraget.

På tvers av gruppene kom det fram flere gjennomgående funn:

- Deltakerne beskrev dagens situasjon som preget av en «det går så lenge det går»-logikk, der praksis i stor grad fortsetter uten tydelige grep før presset blir stort nok.
- I forlengelsen av dette opplevde de fleste at nullalternativet (dagens situasjon) allerede ligger et godt stykke i retning av et worst case-scenario.
- Diskusjonene ga også viktige nyanser knyttet til brukergruppene. For friluftslivet var det begrenset tro på betydelig vekst i selve friluftssegmentet slik det var beskrevet, og oppmerksomheten ble i større grad rettet mot konsekvenser: hvordan friluftslivet påvirkes av vekst i turismen og i hyttesegmentet, blant annet gjennom økt ferdsel, endrede

bruksmønstre og flere interessekonflikter. Det kom fram flere verdifulle innspill om potensielle konflikter, blant annet knyttet til lokale friluftstradisjoner og opplevd endring i tilgang og bruk av nærområder.

- Når det gjaldt en situasjon med høy grad av regulering/styring, pekte både friluftsliv- og turismeperspektivet på behovet for samordning, samarbeid mellom aktører og målrettet tilrettelegging som sentrale grep, heller enn kun formelle restriksjoner – særlig fordi friluftslivet i utgangspunktet er svakt regulert.

I tillegg til arbeidet med scenariobeskrivelser og akser fikk deltakerne jobbe med case-destinasjoner. Et «case» i denne sammenhengen innebærer en kort, forenklet beskrivelse av en fiktiv destinasjonstype (med typiske kjennetegn som naturgrunnlag, opplevelsesprofil, sesongmønstre, sårbarhet og relevante interessekonflikter), brukt som et konkret utgangspunkt for å teste hvordan scenariene kan slå ut i praksis. De samme casene er presentert i denne rapporten (kap. 8).

Arbeidet ble lagt opp som en øvelse der deltagerne fikk i oppgave å tenke i en enkel tidslinje fram mot 2040: Hva skjer på etterspørselssiden (hvem kommer, hvordan reiser de, hva etterspørres), og hva skjer på styrings- og forvaltningssiden (hvilke grep tas, hvem tar ansvar, hvordan kanaliseres og tilrettelegges bruk av naturen)?

Figur 41 Gruppearbeid med caser i workshop nummer 2

Disse innspillene har utgjort en sentral del av grunnlaget for utviklingen av casene (se kapittel 8). Ressursgruppa har dermed bidratt inn i oppdraget på ulike måter og på flere tidspunkt i prosessen. I tillegg fikk gruppen presentert rapporten i forbindelse med levering av førsteutkastet, før endelig leveranse til Miljødirektoratet.

Vi ønsker å rette en stor takk til ressursgruppa for konstruktive innspill og verdifulle perspektiver gjennom hele arbeidet.

11 Vedlegg

11.1 Oversikt over relevante trua naturtyper i Fjellheim hyttegrend

Tabell 1. Relevante trua naturtyper av fastmarkssystemer som påvirkes av Fjellheim hyttegrend.

Naturtype	Relevant påvirkning for Fjellheim hyttegrend jf. rødlisten for naturtyper 2025
Dyneskog med bartrær (VU)	Naturtypen kan ha spredte forekomster i de lavereliggende områdene. Relevant påvirkning er infrastruktur og næringsutbygging. På landsbasis påvirkes minoriteten av arealet (<50%) av dette.
Fattig avskoget bærlynghei (EN)	Finnes mest i og nær områder for tidligere og nåværende seterdrift. Relevant påvirkning er utbygging og særlig hytteutbygging. På landsbasis påvirkes minoriteten av arealet (<50%) av dette.
Fattig avskoget lyng- og lavhei (EN)	Finnes mest i og nær områder for tidligere og nåværende seterdrift. Relevant påvirkning er utbygging og særlig hytteutbygging. På landsbasis påvirkes minoriteten av arealet (<50%) av dette.
Fattig fjellhei (VU)	Finnes over klimatisk skoggrense. Relevant påvirkning er slitasjebetinget erosjon, ferdsel med tunge kjøretøy, utbygging og infrastruktur
Fattig leside (VU)	Finnes over klimatisk skoggrense. Relevant påvirkning er slitasjebetinget erosjon, ferdsel med tunge kjøretøy, utbygging og infrastruktur
Fattig moderat til sent snøleie (EN)	Finnes over klimatisk skoggrense. Relevant påvirkning er slitasjebetinget erosjon
Fattig semi-naturlig eng (CR)	Finnes mest i og nær områder for tidligere og nåværende seterdrift. Relevant påvirkning er utbygging generelt. På landsbasis påvirkes minoriteten av arealet (<50%) av dette.
Fattig snøleieberg (EN)	Finnes over klimatisk skoggrense. Relevant påvirkning er slitasjebetinget erosjon
Fattig til litt rikt ekstremsnøleie (EN)	Finnes over klimatisk skoggrense. Relevant påvirkning er slitasjebetinget erosjon
Fattig tresatt semi-naturlig eng (CR)	Finnes mest i og nær områder for tidligere og nåværende seterdrift. Relevant påvirkning er utbygging generelt. På landsbasis påvirkes minoriteten av arealet (<50%) av dette.
Intermediær avskoget bærlynghei (EN)	Finnes mest i og nær områder for tidligere og nåværende seterdrift. Relevant påvirkning er utbygging og særlig hytteutbygging. På landsbasis påvirkes minoriteten av arealet (<50%) av dette.
Intermediær avskoget lyng- og lavhei (EN)	Finnes mest i og nær områder for tidligere og nåværende seterdrift. Relevant påvirkning er utbygging og særlig hytteutbygging. På landsbasis påvirkes minoriteten av arealet (<50%) av dette.
Intermediær fjellhei (VU)	Finnes over klimatisk skoggrense. Relevant påvirkning er slitasjebetinget erosjon, ferdsel med tunge kjøretøy, utbygging og infrastruktur
Intermediær leside (VU)	Finnes over klimatisk skoggrense. Relevant påvirkning er slitasjebetinget erosjon, ferdsel med tunge kjøretøy, utbygging og infrastruktur

Intermediær semi-naturlig eng (CR)	Finnes mest i og nær områder for tidligere og nåværende seterdrift. Relevant påvirkning er utbygging generelt. På landsbasis påvirkes minoriteten av arealet (<50%) av dette.
Intermediær tresatt semi-naturlig eng (CR)	Finnes mest i og nær områder for tidligere og nåværende seterdrift. Relevant påvirkning er utbygging generelt. På landsbasis påvirkes minoriteten av arealet (<50%) av dette.
Intermediært moderat til sent snøleie (EN)	Finnes over klimatisk skoggrense. Relevant påvirkning er slitasjebetinget erosjon

Tabell 2. Relevante trua naturtyper av våtmarkssystemer som påvirkes av Fjellheim hyttegrennd.

Naturtype	Relevant påvirkning
Fattig og intermediær semi-naturlig våteng (EN)	Finnes mest i områder for tidligere og nåværende seterdrift. Relevant påvirkning er utbygging generelt. På landsbasis påvirkes minoriteten av arealet (<50%) av dette.
Fattig og intermediær slåttemyr (CR)	Finnes mest i områder for tidligere og nåværende seterdrift og noe i lavalpin sone Infrastruktur og boligbebyggelse. På landsbasis påvirkes minoriteten av arealet (<50%) av dette. Motorferdsel utgjør en ubetydelig del av arealet som påvirkes i Norge.
Fattig til litt rikt sent våtsnøleie (EN)	Finnes over klimatisk skoggrense. Relevant påvirkning er slitasjebetinget erosjon
Fattig til litt rikt tidlig våtsnøleie (EN)	Finnes over klimatisk skoggrense. Relevant påvirkning er slitasjebetinget erosjon

11.2 Relevante truede naturtyper Skoddefjell høyfjellsområde

Tabell 3. Relevante truede naturtyper av fastmarkssystemer som påvirkes av Skoddefjell høyfjellsområde.

Naturtype	Relevant påvirkning for Skoddefjell høyfjellsområde jf. rødlisten for naturtyper 2025
Fattig avskoget bærlynghei (EN)	Finnes mest i og nær områder for tidligere og nåværende seterdrift. Relevant påvirkning er utbygging og særlig hytteutbygging. På landsbasis påvirkes minoriteten av arealet (<50%) av dette.
Fattig avskoget lyng- og lavhei (EN)	Finnes mest i og nær områder for tidligere og nåværende seterdrift. Relevant påvirkning er utbygging og særlig hytteutbygging. På landsbasis påvirkes minoriteten av arealet (<50%) av dette.
Fattig fjellhei (VU)	Finnes over klimatisk skoggrense. Relevante påvirkninger er slitasjebetinget erosjon, ferdsel med tunge kjøretøy, utbygging og infrastruktur
Fattig leside (VU)	Finnes over klimatisk skoggrense. Relevante påvirkninger er slitasjebetinget erosjon, ferdsel med tunge kjøretøy, utbygging og infrastruktur

Fattig moderat til sent snøleie (EN)	Finnes over klimatisk skoggrense. Relevant påvirkning er slitasjebetinget erosjon.
Fattig semi-naturlig eng (CR)	Finnes mest i og nær områder for tidligere og nåværende seterdrift. Relevant påvirkning er utbygging generelt. På landsbasis påvirkes minoriteten av arealet (<50%) av dette.
Fattig tresatt semi-naturlig eng (CR)	Finnes mest i og nær områder for tidligere og nåværende seterdrift. Relevant påvirkning er utbygging generelt. På landsbasis påvirkes minoriteten av arealet (<50%) av dette.
Fattig snøleieberg (EN)	Finnes over klimatisk skoggrense. Relevant påvirkning er slitasjebetinget erosjon.
Fattig til litt rikt ekstremsnøleie (EN)	Finnes over klimatisk skoggrense. Relevant påvirkning er slitasjebetinget erosjon.
Intermediær avskoget bærlynghei (EN)	Finnes mest i og nær områder for tidligere og nåværende seterdrift. Relevant påvirkning er utbygging og særlig hytteutbygging. På landsbasis påvirkes minoriteten av arealet (<50%) av dette.
Intermediær avskoget lyng- og lavhei (EN)	Finnes mest i og nær områder for tidligere og nåværende seterdrift. Relevant påvirkning er utbygging og særlig hytteutbygging. På landsbasis påvirkes minoriteten av arealet (<50%) av dette.
Intermediær fjellhei (VU)	Finnes over klimatisk skoggrense. Relevante påvirkninger er slitasjebetinget erosjon, ferdsel med tunge kjøretøy, utbygging og infrastruktur.
Intermediær fossetåke-eng (VU)	Finnes som åpne områder med skogsmark med dominans av bjørk, furu eller gran rundt. Relevant påvirkning er menneskelig forstyrrelse i form av rekreasjon/turisme. På landsbasis påvirkes en ubetydelig del av dette.
Intermediær fosseyr-eng (VU)	Finnes som åpne områder med skogsmark med dominans av bjørk, furu eller gran rundt. Relevant påvirkning er menneskelig forstyrrelse i form av rekreasjon/turisme. På landsbasis påvirkes en ubetydelig del av dette.
Intermediær leside (VU)	Finnes over klimatisk skoggrense. Relevante påvirkninger er slitasjebetinget erosjon, ferdsel med tunge kjøretøy, utbygging og infrastruktur.
Intermediær semi-naturlig eng (CR)	Finnes mest i og nær områder for tidligere og nåværende seterdrift. Relevant påvirkning er utbygging generelt. På landsbasis påvirkes minoriteten av arealet (<50%) av dette.
Intermediær stein- og blokkflommark i høyfjellet (VU)	Finnes over klimatisk skoggrense. Relevante påvirkninger er slitasjebetinget erosjon, ferdsel med tunge kjøretøy, utbygging og infrastruktur.
Intermediær tresatt semi-naturlig eng (CR)	Finnes mest i og nær områder for tidligere og nåværende seterdrift. Relevant påvirkning er utbygging generelt. På landsbasis påvirkes minoriteten av arealet (<50%) av dette.
Intermediært moderat til sent snøleie (EN)	Finnes over klimatisk skoggrense. Relevant påvirkning er slitasjebetinget erosjon.

Tabell 4. Relevante truede naturtyper av våtmarkssystemer som påvirkes av Skoddefjell høyfjellsområde.

Naturtype	Relevant påvirkning
Fattig og intermediær semi-naturlig våteng (EN)	Finnes mest i områder for tidligere og nåværende seterdrift. Relevant påvirkning er utbygging generelt. På landsbasis påvirkes minoriteten av arealet (<50%) av dette.
Fattig og intermediær slåttemyr (CR)	Finnes mest i områder for tidligere og nåværende seterdrift og noe i lavalpin sone Infrastruktur og boligbebyggelse. På landsbasis påvirkes minoriteten av arealet (<50%) av dette. Motorferdsel utgjør en ubetydelig del av arealet som påvirkes i Norge.
Fattig til litt rikt sent våtsnøleie (EN)	Finnes over klimatisk skoggrense. Relevant påvirkning er slitasjebetinget erosjon.
Fattig til litt rikt tidlig våtsnøleie (EN)	Finnes over klimatisk skoggrense. Relevant påvirkning er slitasjebetinget erosjon.

11.3 Relevante truede naturtyper som påvirkes i Fjordvik

Tabell 5. Relevante truede naturtyper av fastmarkssystemer som påvirkes i Fjordvik.

Naturtype	Relevant påvirkning for Fjordvik jf. rødlisten for naturtyper 2025
Fattig semi-naturlig eng (CR)	Finnes mest i og nær områder med tidligere og nåværende innmark. Relevant påvirkning er utbygging generelt, og i dette tilfellet, en del tråkkslitasje. På landsbasis påvirkes minoriteten av arealet (<50%) av dette.
Fattig tresatt semi-naturlig eng (CR)	Finnes mest i og nær områder med tidligere og nåværende innmark. Relevant påvirkning er utbygging generelt, og i dette tilfellet, en del tråkkslitasje. På landsbasis påvirkes minoriteten av arealet (<50%) av dette.
Frisk lågurtskog og lågurt-bærlingskog med edellauvtrær i mellomseksjonene (VU)	Finnes mest i nedre deler og områdene ved bebyggelse. Er varmekrevende og utgår i midtre og øvre delen av lien opp til toppen av gondolbanen. Relevant påvirkning er utbygging generelt. På landsbasis påvirkes minoriteten av arealet (<50%) av dette.
Intermediær fossetåke-eng (VU)	Finnes som åpne områder med omkringliggende mark av lauv- og edellauvskog. Relevant påvirkning er menneskelig forstyrrelse i form av rekreasjon/turisme. På landsbasis påvirkes en ubetydelig del av dette.
Intermediær fosseyr-eng (VU)	Finnes som åpne områder med omkringliggende mark av lauv- og edellauvskog. Relevant påvirkning er menneskelig forstyrrelse i form av rekreasjon/turisme. På landsbasis påvirkes en ubetydelig del av dette.
Intermediær semi-naturlig eng (CR)	Finnes mest i og nær områder med tidligere og nåværende innmark. Relevant påvirkning er utbygging generelt. På landsbasis påvirkes minoriteten av arealet (<50%) av dette.
Intermediær tresatt semi-naturlig eng (CR)	Finnes mest i og nær områder med tidligere og nåværende innmark. Relevant påvirkning er utbygging generelt. På landsbasis påvirkes minoriteten av arealet (<50%) av dette.

Oseanisk frisk lågurtskog og lågurt-bærlingskog med edellauvtrær (VU)	Finnes mest i nedre deler og områdene ved bebyggelse. Er varmekrevende og utgår i midtre og øvre delen av lien opp til toppen av gondolbanen. Relevant påvirkning er utbygging generelt. På landsbasis påvirkes minoriteten av arealet (<50%) av dette.
Sørlig brakkvanns-strandeng (CR)	Finnes kun nært havnivå. Naturtypen har gjerne små arealer og er ifølge Artsdatabanken «utsatt for slitasje fra rekreasjon og turisme i de mest folksomme utbredelsesområdene». Der er også verdt å merke seg at økende bølgeaktivitet som følge av økt båttrafikk også kan være en trussel. Relevant påvirkning er også utbygging generelt. På landsbasis påvirkes minoriteten av arealet (<50%) av dette.
Sørlig flomskog med boreale lauvtrær (VU)	Siden det er mange bekker som renner ned fra fjellet her, er det også en del flomskog i nedre deler av lesiden. For denne naturtypen er utbygging negativt for arealet og støy og ferdsel negativt for hekkende fugl. Mindre enn 50% av arealet påvirkes av dette på landspases.
Sørlig frisk lågurtskog og lågurt-bærlingskog med bartrær (VU)	Finnes mest i nedre deler og områdene ved bebyggelse. Er varmekrevende og utgår i midtre og øvre delen av lien opp til toppen av gondolbanen. Relevant påvirkning er utbygging generelt. På landsbasis påvirkes minoriteten av arealet (<50%) av dette.
Sørlig saltpåvirka leirestrand (VU)	Finnes kun nært havnivå. Naturtypen har gjerne små arealer og er ifølge Artsdatabanken negativt påvirket av «ulike utbyggingsformål på grunn av sin gunstige topografi». På landsbasis påvirkes minoriteten av arealet (<50%) av dette.
Sørlig semi-naturlig strandeng (EN).	Finnes kun nært havnivå. Artsdatabanken presiserer at naturtypen er utsatt for slitasje fra rekreasjon og turisme. Andre forhold som drenering og plenklipping er problematisk. Det er også verdt å merke seg at økt bølgeaktivitet som følge av økt båttrafikk også kan være en trussel. Annen relevant påvirkning er utbygging generelt. På landsbasis påvirkes minoriteten av arealet (<50%) av dette.
Sørlig strandeng (EN)	Finnes kun nært havnivå. Artsdatabanken presiserer at naturtypen er utsatt for slitasje fra rekreasjon og turisme. Andre forhold som drenering og plenklipping er problematisk. Det er også verdt å merke seg at økt bølgeaktivitet som følge av økt båttrafikk også kan være en trussel. Annen relevant påvirkning er utbygging generelt. På landsbasis påvirkes minoriteten av arealet (<50%) av dette.

Tabell 6. Relevante truede naturtyper av våtmarkssystemer som påvirkes i Fjordvik.

Naturtype	Relevant påvirkning
Fattig og intermediær semi-naturlig våteng (EN)	Finnes mest i de nedre delene av lesiden og nær innmarksområder. Relevant påvirkning er utbygging generelt. På landsbasis påvirkes minoriteten av arealet (<50%) av dette.
Fattig og intermediær slåttemyr (CR)	Kan finnes i de nedre delene av lesiden på eventuelle avfattede partier, og nær innmarksområder. Relevant påvirkning er utbygging generelt. På landsbasis påvirkes minoriteten av arealet (<50%) av dette. Motorferdsel utgjør en ubetydelig del av arealet som påvirkes i Norge.

Saltpåvirket rik strandsumpskog (VU)	Finnes kun nært havnivå på marine løsmasser. Relevant påvirkning er utbygging generelt. På landsbasis påvirkes minoriteten av arealet (<50%) av dette.
Sørlig intermediær myr- og sumpskog (VU)	Finnes i nedre del av lesiden der det er små lokale forsenkninger. Relevant påvirkning er utbygging generelt. På landsbasis påvirkes minoriteten av arealet (<50%) av dette.

11.4 Relevante truede naturtyper som påvirkes i Nordhavna

Tabell 7. Relevante truede naturtyper av fastmarkssystemer som påvirkes av Nordhavna.

Naturtype	Relevant påvirkning for Nordhavna jf. rødlisten for naturtyper 2025
Fattig avskoget bærlynghei (EN)	Finnes enkelte steder i de øvre delene av og Fjordvik. Relevant påvirkning er utbygging og særlig hytteutbygging. På landsbasis påvirkes minoriteten av arealet (<50%) av dette.
Fattig avskoget lyng- og lavhei (EN)	Finnes enkelte steder i de øvre delene av og Fjordvik. Relevant påvirkning er utbygging og særlig hytteutbygging. På landsbasis påvirkes minoriteten av arealet (<50%) av dette.
Fattig semi-naturlig eng (CR)	Finnes mest nær områder med bebyggelse og gårdsdrift, dvs. i nedre deler av Fjordvik. Relevant påvirkning er utbygging generelt. På landsbasis påvirkes minoriteten av arealet (<50%) av dette.
Fattig tresatt semi-naturlig eng (CR)	Finnes mest nær områder med bebyggelse og gårdsdrift, dvs. i nedre deler av Fjordvik. Relevant påvirkning er utbygging generelt. På landsbasis påvirkes minoriteten av arealet (<50%) av dette.
Fuglefjell-eng (VU)	Finnes ett sted i en fjellskrent. Ingen relevante påvirkninger fra reiseliv er nevnt av Artsdatabanken, men økt støy kan forventes.
Intermediær avskoget bærlynghei (EN)	Finnes enkelte steder i de øvre delene av og Fjordvik. Relevant påvirkning er utbygging og særlig hytteutbygging. På landsbasis påvirkes minoriteten av arealet (<50%) av dette.
Intermediær avskoget lyng- og lavhei (EN)	Finnes enkelte steder i de øvre delene av og Fjordvik. Relevant påvirkning er utbygging og særlig hytteutbygging. På landsbasis påvirkes minoriteten av arealet (<50%) av dette.
Intermediær semi-naturlig eng (CR)	Finnes mest nær områder med bebyggelse og gårdsdrift, dvs. i nedre deler av Fjordvik. Relevant påvirkning er utbygging generelt. På landsbasis påvirkes minoriteten av arealet (<50%) av dette.
Intermediær tresatt semi-naturlig eng (CR)	Finnes mest nær områder med bebyggelse og gårdsdrift, dvs. i nedre deler av Fjordvik. Relevant påvirkning er utbygging generelt. På landsbasis påvirkes minoriteten av arealet (<50%) av dette.
Nordlig brakkvanns-strandeng (VU)	Finnes kun ved havnivå. Artsdatabanken presiserer at naturtypen er utsatt for slitasje fra rekreasjon og turisme. Økt bølgeaktivitet som følge av økt båttrafikk også kan være en trussel. Annen relevant påvirkning er utbygging generelt. På landsbasis påvirkes minoriteten av arealet (<50%) av dette.

Nordlig saltanrikningsmark (VU)	Finnes kun ved havnivå. Relevant påvirkning er utbygging generelt. På landsbasis påvirkes en ubetydelig del av arealet (<50%) av dette.
Nordlig saltpåvirka leirestrand (VU)	Finnes kun nært havnivå. Naturtypen har gjerne små arealer og er ifølge Artsdatabanken negativt påvirket av «ulike utbyggingsformål på grunn av sin gunstige topografi». På landsbasis påvirkes minoriteten av arealet (<50%) av dette.
Nordlig semi-naturlig strandeng (EN)	Finnes kun nært havnivå. Artsdatabanken presiserer at naturtypen er utsatt for slitasje fra rekreasjon og turisme. Andre forhold som drenering og plenklipping er også negativt. Naturtypen er også utsatt for økt bølgeaktivitet som følge av økt båttrafikk. Annen relevant påvirkning er utbygging generelt. På landsbasis påvirkes minoriteten av arealet (<50%) av dette.
Nordlig strandeng (VU)	Finnes kun nært havnivå. Ifølge Artsdatabanken er naturtypen utsatt for slitasje fra rekreasjon og turisme. Andre forhold som drenering og plenklipping er problematisk. Det er også verdt å merke seg at økt bølgeaktivitet som følge av økt båttrafikk også kan være en trussel. Annen relevant påvirkning er utbygging generelt. På landsbasis påvirkes minoriteten av arealet (<50%) av dette.
Sørlig brakkvanns-strandeng (CR)	Finnes kun nært havnivå. Naturtypen har gjerne små arealer og er ifølge Artsdatabanken «utsatt for slitasje fra rekreasjon og turisme i de mest folksomme utbredelsesområdene». Der er også verdt å merke seg at økende bølgeaktivitet som følge av økt båttrafikk også kan være en trussel. Relevant påvirkning er også utbygging generelt. På landsbasis påvirkes minoriteten av arealet (<50%) av dette.
Sørlig flomskog med boreale lauvtrær (VU)	Siden det er mange bekker som renner ned fra fjellet her, er det også en del flomskog i nedre deler av lesiden. For denne naturtypen er utbygging negativt for arealet og støy og ferdsel negativt for hekkende fugl. Mindre enn 50% av arealet påvirkes av dette på landskaps.
Sørlig frisk lågurtskog og lågurt-bærlingskog med bartrær (VU)	Finnes mest i nedre deler og områdene ved bebyggelse. Er varmekrevende og utgår i midtre og øvre delen av lien opp til toppen av gondolbanen. Relevant påvirkning er utbygging generelt. På landsbasis påvirkes minoriteten av arealet (<50%) av dette.
Sørlig saltanrikningsmark (VU)	Finnes kun ved havnivå. Relevant påvirkning er utbygging generelt. På landsbasis påvirkes en ubetydelig del av arealet (<50%) av dette.
Sørlig saltpåvirka leirestrand (VU)	Finnes kun nært havnivå. Naturtypen har gjerne små arealer og er ifølge Artsdatabanken negativt påvirket av «ulike utbyggingsformål på grunn av sin gunstige topografi». På landsbasis påvirkes minoriteten av arealet (<50%) av dette.
Sørlig semi-naturlig strandeng (EN).	Finnes kun nært havnivå. Artsdatabanken presiserer at naturtypen er utsatt for slitasje fra rekreasjon og turisme. Andre forhold som drenering og plenklipping er problematisk. Det er også verdt å merke seg at økt bølgeaktivitet som følge av økt båttrafikk også kan være en trussel. Annen relevant påvirkning er utbygging generelt. På landsbasis påvirkes minoriteten av arealet (<50%) av dette.
Sørlig strandeng (EN)	Finnes kun nært havnivå. Artsdatabanken presiserer at naturtypen er utsatt for slitasje fra rekreasjon og turisme. Andre forhold som drenering og plenklipping er problematisk. Det er også verdt å merke seg at økt bølgeaktivitet som følge av økt

	båttrafikk også kan være en trussel. Annen relevant påvirkning er utbygging generelt. På landsbasis påvirkes minoriteten av arealet (<50%) av dette.
Sørlig ustabilisert sanddyne (EN)	Finnes kun nært havnivå. Ifølge Artsdatabanken er naturtypen utsatt for tråkk som igjen fører til sandflukt. Annen relevant påvirkning er utbygging generelt. På landsbasis påvirkes minoriteten av arealet (<50%) av dette.

Tabell 8. Relevante truede naturtyper av våtmarkssystemer som påvirkes av Nordhavna.

Naturtype	Relevant påvirkning
Fattig og intermediær semi-naturlig våteng (EN)	Finnes mest i områder for gårdsdrift. Relevant påvirkning er utbygging generelt. På landsbasis påvirkes minoriteten av arealet (<50%) av dette.
Fattig og intermediær slåttemyr (CR)	Finnes mest i områder for gårdsdrift. På landsbasis påvirkes minoriteten av arealet (<50%) av dette. Motorferdsel utgjør en ubetydelig del av arealet som påvirkes i Norge.
Sørlig intermediær myr- og sumpskog (VU)	Finnes i sørboreal sone i Nordhavna i områder med forsenkninger. Relevant påvirkning er utbygging generelt. På landsbasis påvirkes minoriteten av arealet (<50%) av dette.

12 Referanser

- Adventure Travel and Tourism Association (ATTA). (2025). *Adventure Travel Trends & Insights Report*.
- Anders Lyngstad, T. S. (2023). *Naturekneskap for ei hyttegrend. Otrosåsen på Hovden i Bykle kommune*. NINA.
- Andreassen, T. W. (2024, August 8). *Slik får vi mest ut av en turistskatt*. Hentet fra NHH Bulletin: <https://www.nhh.no/nhh-bulletin/artikkelarkiv/2024/august/slik-far-vi-mest-ut-av-en-ny-turistskatt/>
- Artsdatabanken. (2021). *Norsk rødliste for arter 2021*. <https://lister.artsdatabanken.no/rodlisteforarter/2021>. Nedlastet 23.05.2025.
- Artsdatabanken. (2021). *Pavirkningsfaktorer. Norsk rødliste for arter 2021*. <https://www.artsdatabanken.no/rodlisteforarter2021/Resultater/Pavirkningsfaktorer> Nedlastet 20.05.2025: Artsdatabanken.
- Artsdatabanken. (2023). *Ofte stilte spørsmål om NiN - nettside*. Artsdatabanken: <https://artsdatabanken.no/Pages/345449/>.
- Artsdatabanken. (2025, 11 26). *Norsk rødliste for naturtyper*. Hentet fra Artsdatabanken: <https://artsdatabanken.no/Naturtyper/Rodlista-naturtyper/Om-Norsk-rodliste-naturtyper>
- Aslesen, S., Jakobsen, E., & Nerdrum, L. (2023). *Menons prognoser for norsk reiseliv mot 2030*. Oslo: Menon. Hentet fra <https://www.roros.no/dbimgs/MenonsprognoserforNorsk-reiseliv-mot-2030.pdf>
- Blumentrath, S., Simensen, T., & Nowell, M. (2022). *Kartlegging av tomtereserver for fritidsbolig i Norge*. NINA Rapport 2171. Oslo: Norsk Institutt for Naturforskning, NINA.
- Born on the Trail v/Niki Micallef. (2025, 08 Hentet ut mars 2026). *Bornonthetrail.substack.com*. Hentet fra The Environmental Impact of Trail Running and Hiking: <https://bornonthetrail.substack.com/p/the-environmental-impact-of-trail-running-and-hiking>
- Cetin, G., Akova, O., Gursoy, D., & Kaya, F. (2016, Desember). Impact of Direct Flights on Tourist Volume: Case of Turkish Airlines. *Journal of Tourismology*, ss. 36-50. Hentet fra https://www.researchgate.net/publication/317560746_Impact_of_Direct_Flights_on_Tourist_Volume_Case_of_Turkish_Airlines
- Dalen, H. B., & Oppøyen, M. S. (2023). *Friluftsliv i Norge - Status og historisk utvikling - SSB-rapport 2023/31*. Statistisk sentralbyrå.

- Dervo, B. K., Skår, M., Köhler, B., Øian, H., Vistad, O. I., O., A., & Gundersen, V. (2014). *Friluftsliv i Norge anno 2014 - Status og utfordringer NINA Rapport 1073*. Lillehammer: Norsk institutt for naturforskning, NINA.
- Digdir. (2025, 08 22). *Digdir.no*. Hentet fra Scenarioutvikling:
<https://www.digdir.no/innovasjon/scenarioutvikling/3659>
- Dybedal, P., Haukeland, J. V., & Stemmer, K. (2020). *Naturbaserte aktiviteter - en undersøkelse blant utenlandske turister i Norge sommeren 2018*. Transportøkonomisk Institutt Rapport 1781/2020.
- E.C.H Keskitalo, B. G. (2025). *Understanding Human-Nature Practices for Environmental Management*. London: Taylor & Francis Group.
- Eide, N. H. (2015). *Sårbarhetsvurdering i verneområder. Utvikling av metodikk for å vurdere sårbarhet for vegetasjon og dyreliv knyttet til ferdsel i verneområder i fjellet*. Trondheim/Lillehammer/Oslo: NINA Rapport 1191 - Norsk institutt for naturforskning. .
- Elmahdy, Y. M., Haukeland, J. V., & Fredman, P. (2017). *Tourism megatrends, a literature review focused on nature-based tourism*. Ås: MINA.
doi:<https://doi.org/10.13140/RG.2.2.32481.66402>
- Enger, A., Sandvik, K., Jakobsen, E. W., Iversen, E. K., & Loe, J. (2014). *Norsk reiselivsnæring 2025. En scenarioanalyse*. Menon Business Economics.
- Eurostat. (2024). *Tourism trends and ageing*. Hentet fra eurostat:
https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Tourism_trends_and_ageing#
- Fredman, P., & Margaryan, L. (2021). *20 years of Nordic nature-based tourism research: a review and future research agenda*. Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism. Volume 21, Issue 1.
- Gildestad, I. M. (2018). *Verdsetting av urørt natur for reiselivet*. Vestlandsforskning-rapport nr. 1/2018.
- Gundersen, V., van Moorter, B., Panzacchi, M., Rauset, G., & Strand, O. (2021). *Villreinferdselsanalyser på Hardangervidda - Anbefalinger og tiltak. NINA-rapport 1903*. Lillehammer: Norsk Institutt for Naturforskning, NINA.
- Hagen. (2019). *Sårbarhetsvurdering av ferdselslokaliteter i verneområder, for vegetasjon*. Trondheim: NINA Temahefte 73 (Norsk insitutt for naturforskning).
- Hagen, D., Systad, G., N.E., E., Vistad, O., Stien, A., Erikstad, L., . . . Veiberg, V. (2014). *Sårbarhetsvurdering i polare strøk. Gjennomgang av begrep og metoder*. NINA Rapport 1045 .

- Handberg, Ø. N., Iversen, E. N., Navrud, S., Tysse, T., Baustad, H., & og Jakobsen, E. W. (2020). *Ørn og norsk reiseliv Menon-publikasjon nr. 74/2020*. Oslo: Menon Economics M-1779|2020 Ecofact.
- Hansen, E. H. (2025). *Destinasjonsselskapet som motor for bærekraftig utvikling*. Hentet fra <https://munin.uit.no/bitstream/handle/10037/37721/no.uit%3awiseflow%3a7411931%3a64507940.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Heslinga, J. H., Hartman, S., & Wielenga, B. (2021, June 2). Irresponsible responsible tourism; observations from nature areas in Norway. *Journal of Tourism Futures*, ss. 197–202.
- Hind, L. J. (2017 (hentet ut nov.2025), 03 27). *Hvorfor må kulturlandskapet skjøttes?* Hentet fra Nibio.no: <https://www.nibio.no/nyheter/hvorfor-m-kulturlandskapet-skjttes>
- Hinderaker, S. E., & Nielsen, A. (2022). *Current status of important nature values in the Vega archipelago*. Ås: Norsk institutt for bioøkonomi, NIBIO.
- Innlandet fylkeskommune. (2025). *Reiselivsstrategi Innlandet 2025-2030 Eventyrlig muligheter*. Innlandet fylkeskommune.
- Innovasjon Norge. (2021). *Nasjonal reiselivsstrategi*. Oslo: Nærings- og fiskeridepartementet.
- Innovasjon Norge. (2021). *Nasjonal reiselivsstrategi 2030*.
- Innovasjon Norge. (2024). *Nøkkeltakk for norsk turisme*. Oslo: Innovasjon Norge. Hentet fra <https://cdn.sanity.io/files/loal7n8w/reiseliv-prod/b014e22b85f3f850922827c8aaf9ac4fe985d696.pdf>
- Innovasjon Norge. (2024). *Turistundersøkelsen*. Innovasjon Norge.
- Innovasjon Norge. (2025). *Reisebarometer vår*.
- Innovasjon Norge. (2025). *Årsrapport turistundersøkelsen: Feriereisende i Norge 2024*. Oslo: Innovasjon Norge. Hentet fra <https://reiseliv.innovasjon norge.no/artikkel/turistundersokelsen-2024>
- IPBES. (2019). *Global Assessment Report on Biodiversity and Ecosystem Services*. FN.
- Ipsos European Public Affairs. (2021). *Attitudes of Europeans towards tourism. Flash Eurobarometer 499*. European Union, 2021.
- Iversen, E. K., Løge, T. H., Jakobsen, E. W., & Sandvik, K. (2014). *Verdiskapingsanalyse av reiselivsnæringen i Norge - utvikling og fremtidspotensial*. Menon Business Economics.
- Jane Thompson, S. C. (2022). *Supplementary impact assessment of the Helgeland Coastal Plan for the World Heritage*. Rome: Instead Heritage.

- Keller, R., Engen, S., & Kjendlie Selvaag, S. (2024). *Sporløs Turisme: Vi testet hvordan vi kan redusere forspøpling og legge til rette for sporløs turisme i Lofotodden nasjonalpark*. NINA TEMAhefte 94. Trondheim: Norsk Institutt for Naturforskning, NINA.
- Klima- og miljødepartementet. (2024). *Meld. St. 35 (2023-2024) Bærekraftig bruk og bevaring av natur - Norsk handlingsplan for naturmangfold*. Oslo: Klima- og miljødepartementet.
- Klima- og miljødepartementet. (2025). *Forslag til tiltaksplan for Hardangervidda villreinområde (høringsutgave)*. 02: 07.
- Kommunal- og distriktsdepartementet. (2022). *Rettleiar om planlegging av fritidsbustader*. Oslo: KDD.
- Kommunal- og distriktsdepartementet. (2025). *Regionale utviklingstrekk 2025*.
- Krabokoukis, T. (2025). *Bridging Neuromarketing and Data Analytics in Tourism: An Adaptive Digital Marketing Framework for Hotels and Destinations*. *Tourisme and hospitality* 2025, 6(1).
- Krognes, A. (2025, 01 24). *Naturen vår - en digital arena for en grønnere framtid*. Hentet fra Kommunene har avsatt hyttearealer som holder til år 2150: <https://www.naturenvar.no/natur/kommunene-har-avsatt-hyttearealer-som-holder-til-ar-2150/>
- Langørgen, A. (2007). *Sentralisering - årsaker, virkninger og politikk*. Samfunnsspeilet, 2007/2.
- Lavinia Kristin Svae, A. D. (2025). *Insights into nature-based tourism and recreation in Norway. Preliminary results from EU grant project 101113401 – 2022-NO-EGD*. SSB.
- Lee, C.-C., Olasehinde-Williams, G., & Akadiri, S. S. (2020). *Geopolitical risk and tourism: Evidence from dynamic heterogeneous panel models*. *Int J Tourism Res*. 2021;23:26-38.
- Lovdata. (2021). *Statlige planretningslinjer for differensiert forvaltning av strandsonen langs sjøen*. Hentet fra Lovdata: <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2021-05-28-1666/>
- Mayer, S., Kuya, E. K., Antonsen, K., Abegg, B., & Hanssen-Bauer, I. (2023). *Warmer and wetter: Outlining climate services for snow-dependent tourism in Norway - The case of Lofoten. Climate Services*. doi:<https://doi.org/10.1016/j.cliser.2023.100405>.
- McKinsey & Company. (2021). *Norge i morgen. Ti mulighetsnæringer for Norge*.
- Meld. St. 19 (2016-2017). (2016). *Opplev Norge - unikt og eventyrlig*. Nærings- og fiskeridepartementet.
- Miljødirektoratet. (2025, 09 25 (sist oppdatert)). *Villrein*. Hentet fra Miljødirektoratet - arter, naturtyper - Vilt - Villrein: <https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/arter-naturtyper/vilt/villrein>
- Moe, W. K. (2022, Juli 7). *Forskere oppfordrer reiselivet: - Ikke se på delingsøkonomien som en trussel*. Hentet fra <https://www.forskning.no/hogskolen-i-innlandet-informasjonsteknologi->

partner/forskere-oppfordrer-reiselivet-ikke-se-pa-delingsokonomien-som-en-trussel/2040535

Mykletun, R., Oma, P. Ø., & Aas, Ø. (2021, Desember). When the hiking gets tough: "New adventures" and the "extinction of experiences". *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, Volume 36.

Nasjonalt eksportråd. (2024). *Forslag til nasjonal eksportsatsning: Reiseliv*. Oslo: NHO Reiseliv. Hentet fra <https://www.nhoreiseliv.no/vi-mener/reiselivet-er-losningen/eksport/dokument/forslag-til-nasjonal-eksportsatsing-reiseliv/>

NHO Luftfart. (2021). *Program for økt produksjon og innfasing av bærekraftig flydrivstoff*.

NHO Reiseliv. (2017). *Mot et bærekraftig reiseliv: Veikart for reiselivsnæringen i Norge*. Oslo: NHO Reiseliv.

NHO Reiseliv. (2024). *Forslag til nasjonal eksportsatsing. Reiseliv*.

NHO Reiseliv. (2025). *Ti trender for norsk reiseliv i 2025*. Hentet fra NHOReiseliv.no: <https://www.nhoreiseliv.no/nyheter/2025/ti-trender-for-norsk-reiseliv-i-2025/>

NINA - norsk institutt for naturforskning. (2024, 11 Hentet ut mars 2026). *Jakten på nordlys setter spor i naturen*. Hentet fra [www.forskning.no](https://www.forskning.no/naturvern-nordlys-norsk-institutt-for-naturforskning/jakten-pa-nordlys-setter-spor-i-naturen/2423108): <https://www.forskning.no/naturvern-nordlys-norsk-institutt-for-naturforskning/jakten-pa-nordlys-setter-spor-i-naturen/2423108>

Norlandsforskning. (2021). *Smart mobilitet i distriktene*. Hentet fra https://nordlandsforskning.no/sites/default/files/files/NF-rapport%207_2021%20Smart%20mobilitet%20i%20distriktene.pdf

Norsk klimaservicesenter. (2015). *Klima i Norge i 2100*. Oslo: Miljødirektoratet. Hentet fra <https://www.miljodirektoratet.no/publikasjoner/2015/september-2015/klima-i-norge-2100/>

NOU 2023: 10. (2023). *Leve og oppleve Reisemål for en bærekraftig fremtid*. Nærings- og fiskeridepartementet. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/1d876bb6e74642908297a9e2bc981118/no/pdfs/nou202320230010000dddpdfs.pdf>

Nærings- og fiskeridepartementet. (2023). *Reiseliv blir neste nasjonale eksportsatsing*. Hentet fra Regjeringen.no: <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/reiseliv-blir-neste-nasjonale-eksportsatsing/id2993277/>

Nærings- og fiskeridepartementet. (2024). *Reiseliv 2030 - En forsknings- og innovasjonsstrategi for reiselivsnæringen*. Oslo: Strategigruppen: Lyngedal, Brunvoll, Brynhildsbakken, Davis, Eide, Engeset, Grahn, Jervan, Langklopp, Lohne, Svineng, Tepfers, Tronsvang og Utheim.

Nærings- og fiskeridepartementet. (2024). *Veikart for reiselivsnæringen*. Oslo: Nærings- og fiskeridepartementet. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/veikart-for-reiselivsnaringen/id3024789/>

- Regjeringen.no. (2025, 31.10). *Forslag til tiltaksplaner etter kvalitetsnormen for villrein i Hardangervidda og Setesdal Ryfylke og Setesdal Austhei villreinområder*. Hentet fra Regjeringen.no - dokumenter - høring - Forslag til tiltaksplaner etter kvalitetsnormen for villrein: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/horing-forslag-til-tiltaksplaner-etter-kvalitetsnormen-for-villrein-i-hardangervidda-og-setesdal-ryfylke-og-setesdal-austhei-villreinomrader/id3111105/?expand=horingsbrev>
- Reinvang. (2014). *Evaluering av regelverket for bruk av vannscooter*. Vista Analyse, Rapport nummer 2014/49.
- Rørholt, A. (2025, Januar). *Store områder avsatt til bygging av hytter*. Hentet fra SSB: <https://www.ssb.no/natur-og-miljo/areal/statistikk/arealbruk-og-arealressurser/artikler/store-arealreserver-til-fritidsbebyggelse>
- Sagheim, K. B. (2021). *Digitalisering i små og mellomstore reiselivsbedrifter i rurale regioner (F)*. Magma.
- Salesa, D., & Cerdà. (2020). *Soil erosion on mountain trails as a consequence of recreational activities. A comprehensive review of the scientific literature*. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S030147972030918X?via%3Dihub>: Science Direct.com, Journal of Environmental Management, Volume 271, 110990.
- Singsaas, M., & Gundersen, V. (2023). *Tradisjon og destinasjon, NINA Temahefte 89, 2023*. Norsk institutt for Naturforskning og Telemarksforskning.
- Singsaas, M., Grønn, J., & Gundersen, V. (2024). *Besøksforvaltning i hyttekommuner – spenninger mellom tradisjon og destinasjon. Kart og Plan, Årgang 117, nr 1, ss. 139-156*.
- Sparre-Enger, H. (2023, Juni 26). *Regjeringens luftfartstrategi vil gi dyrere flyreiser og lavere utslipp*. Hentet fra Transportøkonomisk institutt: <https://www.toi.no/samfunnsokonomiske-analyser/regjeringens-luftfartstrategi-vil-gi-dyrere-flyreiser-og-lavere-utslipp>
- SSB. (2024). *Idrett og friluftsliv. Levekårsundersøkelsen 2024*. Statistisk sentralbyrå.
- SSB. (2024, Juni 21). *Økende antall eldre, men fortsatt blant de yngste i Europa*. Hentet fra SSB: <https://www.ssb.no/befolkning/folketall/artikler/okende-antall-eldre-men-fortsatt-blant-de-yngste-i-europa>
- SSB. (2025, 01.25). *Statistisk sentralbyrå*. Hentet fra Store områder avsatt til bygging av hytter: <https://www.ssb.no/natur-og-miljo/areal/statistikk/arealbruk-og-arealressurser/artikler/store-arealreserver-til-fritidsbebyggelse>
- Stange, E. G., Simensen, T., & Frassinelli, V. (2024). *Ferdsl fra hytter i villreinområdet Norefjell - Reinsjøfjell. Analyse av Strava-data, villreinens arealbruk og tomtereserve NINA Rapport 2462*. Lillehammer: Norsk Institutt for Naturforskning, NINA.

- Strand, O., Gundersen, V., Jordhøy, P., Andersen, R., Nerhoel, I. P., & Van Moorter, B. (2015). *Villrein og ferdsel i Rondane. Sluttrapport fra GPS-merkeprosjektet 2009-2014. NINA Rapport 1013*. Trondheim: Norsk Institutt for Naturforskning, NINA.
- Støre, J. G., Singasaas, H., Brunstad, B., Ibenholt, K., & Røtnes, R. (2003). *Norge 2015 - en reise verdt? Scenarier for turisme-Norge*. Kagge forlag.
- Sysseimesteren på Svalbard. (2024, Desember 5). *Nytt miljøregelverk trer i kraft 1. januar*. Hentet fra <https://www.sysseimesteren.no/nb/nyheter/2024/12/nytt-miljoregelverk-trer-i-kraft-1-januar>
- Transportøkonomisk institutt. (2020). *Naturbaserte aktiviteter - en undersøkelse blant utenlandskse turister i Norge sommeren 2018*. Oslo: Transportøkonomisk institutt. Hentet fra https://www.toi.no/getfile.php/1354273-1602599206/Publikasjoner/T%C3%98I%20rapporter/2020/1781-2020/1781-2020_Sammendrag.pdf
- UN Tourism. (2025). *UN Tourism*. Hentet fra <https://www.untourism.int/>
- Vegard Gundersen, M. S. (2023). *Tradisjon og destinasjon*. NINA.
- Venter, Z. S., Barton, D. N., Gundersen, V., Figari, H., & Nowell, M. (2020). *Urban nature in a time of crisis: Recreational use of green space increases during the COVID-19 outbreak in Oslo, Norway*. *Environmental Research Letters*, 15.
- Villrein.no. (2025, 11 04). *Tiltaksplaner*. Hentet fra Villrein.no - Tiltaksplaner: <https://villrein.no/tiltaksplaner/>
- VisitNorway. (u.d.). *Om visitnorway.no*. Hentet fra VisitNorway: <https://www.visitnorway.no/info/om-visitnorway/>
- World Economic Forum. (2025). *Travel and Tourism at a Turning Point*.
- Xia, J., & Tveterås, S. (2020, Januar 24). Economic decline and the birth of a tourist nation. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, ss. 46-97.
doi:<https://doi.org/10.1080/15022250.2020.1719882>
- Yen, H. P., Chen, P. C., & Ho, K. C. (2021, April 8). Analyzing Destination Accessibility From the Perspective of Efficiency Among Tourism Origin Countries. *Sage Open*.
doi:<https://doi.org/10.1177/21582440211005752>
- Øian, m. (2015). *NINA Rapport 1182 Effekter av ferdsel og friluftsliv på natur - En sammenstilling av nasjonal og internasjonal litteratur*. Lillehammer: Norsk institutt for naturforskning.
- Aasestad, K. (2025, Februar 2025). *Rekordhøy reiselyst*. Hentet fra <https://www.ssb.no/transport-og-reiseliv/reiseliv/statistikk/reiseundersokelsen/artikler/rekordhoy-reiselyst>

